

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΤΣΙΠΑ
ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΟΥ

**ΣΕΡΓΙΑΝΙΣΜΑ
ΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ**

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

953

ΜΑΡΟΥΣΙ 1995

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

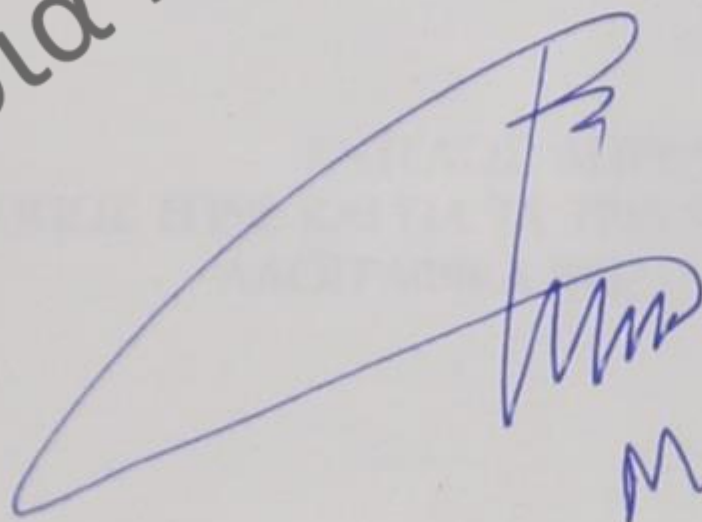
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Μαρί' βε' τού' άωειρα' και' δερμ
φιλη' και' πατριω' και' χαιε
τιβ' και'

~~ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ~~
ΕΓΚΑΡΔΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑ
ΑΓΑΠΗΣ & ΕΞΟΦΛΗΣΗ ΗΘΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΤΣΙΠΑ
ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ
Τ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΘΡΑΚΗΣ 4 - ΜΑΡΟΥΣΙ ΤΗΛ 80 28 383

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

151.24

Μαρούσι
30/1/1996

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΤΣΙΠΑ
ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΟΥ

**ΣΕΡΓΙΑΝΙΣΜΑ
ΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ**

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	Δ/33135
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	3-7-1997
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.	398094953 ΓΣΙ

κωδ. εγγ: 7031

ΕΝΤΕΛΩΣ ΔΩΡΕΑΝ
ΟΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΤΡΙΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ

ΜΑΡΟΥΣΙ 1995

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μπροστά, το εξώφυλλο το στολίζει ο μεγάλος και δαφνοστεφανομένος ποταμός
ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΣ

τη στιγμή που δέχεται στον κόρφο του αδελφικά συντροφικά τα ολοκάθαρα νερά του παραλόταμου της Βούρμπιανης, παρουσία των ηρωικών και ενδόξων κορυφογραμμών της μεγαλόπρεπης και τιμημένης οροσειράς του ΓΡΑΜΜΟΥ.
Είναι μια πανοραματική άποψη που ξεπερνά ακόμα και αυτή τη φαντασία.

ΓΙΑ ΝΑ ΜΗ ΣΒΥΣΕΙ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Τα χωριανά ιστορικά λαογραφικά βιβλία που δγαίνουν, είναι τελείως απαραίτητα και χρήσιμα σ' όλους μας, γιατί αυτά κρατάνε γερά το δεσμό του σήμερα με το χθες που διάβηκε!

Επιπρόσθετα κάθε παρόμοιο βιβλίο χωριανού εκδότη είναι το χρυσό και σίγουρο γεφύρι που πάντα θα ενώνει το χθες και το αύριο που κι αυτό ασταμάτητα γοργά με σβελτάδα σαν μια απαλή ανάσα, σαν ρομφαία αστραπή θα γίνει χθες παρελθόν ολόκληρο.

Πέραν αυτών δια των εκδόσεων χωριανών βιβλίων συντηρείται και τροφοδοτείται η πλούσια πατρογονική κληρονομιά με τα θεία και ουράνια ιδεώδη της, ομοίως η γονική ιστορία, η παράδοση, τα ήθη, τα έθιμα και οι θούλοι.

Τέλος ο κάθε αναγνώστης χωριανός και φίλος νιώθει βαθειά τον παλμό της γνήσιας βουνίσιας ράτσας που βάσταξε στητά τα παιδικά αγνά όνειρά του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΜΑΣ

Από μια γωνιά της πολυτελέστατης και ολόφωτης αίθουσας του OLYMPIC, ο υποφαινόμενος και η σύζυγός μου Παρασκευή Νικ. Τσίπα, θαυμάζουν και καμαρώνουν τους πολυάριθμους χωριανούς και φίλους που ξεχωρίζουν στους Ηπειρώτικους χορούς και τα τραγούδια που όλα αυτά είναι ο αντίλαλος της γνήσιας φωνής των προγόνων μας και ο φάρος των εθνικών αγώνων.

ΑΤΕΝΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

«Αδελφοί, μένετε σταθεροί και κρατείτε τας παραδόσεις».

Απόστ. Παύλος

Παράδοση στη λαογραφία λέγεται το σύνολο γενικά των πατροπαράδοτων ιστοριών, μύθων και διηγήσεων που αναφέρονται σε πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα που δημιουργούνται στην πράξη, στην καθημερινή ζωή, μέσα στην πατρογονική νερομάνα και που μεταδίδάζονται από γενιά σε γενιά κατά τρόπο εύληπτο, γνήσιο και ευχάριστο.

Είναι ένα ιστορικό καταστάλαγμα που λαγάρισε λαμπικαρίστηκε και στάθηκε όρθιο στο πέρασμα του χρόνου ύστερα από το διάβα αυτού μέσα από το εθνικό και πατριωτικό κόσκινο.

Είναι, όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο μεγάλος Ηπειρώτης ποιητής Γ. Πελλερέν «Μία από τας λεπτοτέρας ψυχικάς και διανοητικάς ευγενείας κάθε λαού. Είναι ο πόθος, το ενδιαφέρο, η στοργή προς την πατρίδα ιστορία και παράδοση».

Η παράδοση είναι και ένα σύνολο πολιτιστικών, μ' άλλα λόγια εκδηλώσεων του λαού μας. Είναι η εύγλωτος παρουσίαση του παλιού χωριανού χρώματος σ' όλες τις ιστορικές κοινωνικές, θρησκευτικές, οικολογικές, τις επαγγελματικές και εκπαιδευτικές πλευρές, τις φάσεις και μορφές.

Είναι τρανή θύμηση της ρίζας μας, του πολύκορφου οικογενειακού δέντρου, του φιλόξενου και ζεστού πατρογονικού σπιτιού, που πάντα μέσα εκεί χτυπούσε δυνατά, ρυθμικά, όλη η τρυφερή καρδιά του κάθε χωριανού, της κάθε οικογένειας και επλάθονταν τα μεγάλα, τα παρήγορα και ελπιδοφόρα όνειρα για γρήγορο, σωτήριο ξεσκάδωμα από την ασήκωτη, την ατιμωτική και εξυθριστική εχθρική δουλεία.

Είναι το πνευματικό και ιστορικό σήμερα του χθες με τα τεράστια, τα πελώρια αποθέματα ευαισθησίας και ψυχικής δύναμης που κάθε καλόπιστη γενιά με ανάλογο δέος, ευγνωμοσύνη, σεβασμό, ευλάβεια και αγάπη, με ήσυχη συνείδηση, με υπευθυνότητα άνετα μεταδίδει αυτό στις επόμενες γενιές, από μέγιστο ηθικό καθήκον, από μία ιστορική ανάγκη που καθαρά αναζωογονεί σ' όλους μας την ιστορική μνήμη, την ανάμνηση, την απόμνηση του χρέους.

Είναι ολόκληρο πατρογονικό παρελθόν με πράξεις θυσίας και αληθινού μεγαλείου, είναι η ανανέωση της ζωής, η πραγματική ένωση, η σωστή του παρελθόντος, το αληθινό χθες, το πατρογονικό που διάβηκε σιγά σιγά, που διατηρεί όμως όρθιο, ανέπαφο το δέντρο της ζωής, της ρίζας μας, από το οποίο πέρνουμε ιστορικά μαθήματα, που πλουτίζουμε εύκολα τις εμπειρίες μας και τις απαραίτητες γνώσεις μας, πράγματα τελείως χρήσιμα για την αντιμετώπιση του ζοφερού μέλλοντος και αναγκαία, για να μπορέσουμε να επιδιώσουμε ως έθνος, ως χωριό, ως άτομα, ως οικογένεια με καλλιεργημένη συνείδηση, πίστη και υπευθυνότητα.

Οι ελληνικές παραδόσεις είναι άφθονες σε ποσοτικό και ποιοτικό επίπεδο, γι'

αυτό ασκούν ευεργετική επίδραση στις νέες γενιές και διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό, εξυπηρετώντας έτσι την εθνική και τη χωριανή ενότητα και ιδέα.

Η παράδοση διεφύλαξε ως κειμήλια, φυλαχτά ενθύμια διάφορα ήθη και έθιμα ιστορικής αξίας τα οποία μετεδόθησαν για τήρηση και εφαρμογή από εκάστη γενιά, αλλά και με τη ρητή και απαραβίαστη παραγγελία και εντολή τις ιστορικές αυτές αξίες λαμπαδιασμένες να τις προσφέρουν, να τις δωρίσουν στις νέες ερχόμενες γενιές σαν ευχή, σαν παρακαταθήκη.

Ο τρόπος που γίνεται η βάπτισμα, ο γάμος, το ευχέλαιο, η θεία ευχαριστία, τα λοιπά μυστήρια, οι χοροί και τα πανηγύρια και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του λαού, θα ήταν άγνωστα, ακατανόητα, ασήμαντα σ' όλους. Εάν η κάθε γενιά δεν φρόντιζε να περιμαζέψει, να διασώσει ό,τι υπάρχει πατρογονικό, να του δώσει την πρέπουσα σημασία, την ανάλογη αξία, γιατί πώς να το πούμε, η ιστορία κι η πατρογονική παράδοση για όλες τις γενιές είναι και θα είναι ένα διαρκές και φωτεινό παρόν, ένα τρανό ελπιδοφόρο και ενισχυτικό μέλλον και μιά προσήλωση για μια ασταμάτητη ανάβαση για μια αέναη ανύψωση από τις εκάστοτε δυσκολίες, τους κινδύνους της γήινης ζωής μας.

Το σήμερα και το αύριο είναι δεμένα σφιχτά με τα περασμένα, το σήμερα παίρνει τροφή και δυνάμωμα από τα περασμένα στα κατοπινά, σωστή αλυσίδα, μια σειρά μεταλλικών κρίκων συνδεδεμένων στενά μεταξύ τους.

Με την παράδοση ο κάθε άνθρωπος δυναμώνει τη συνείδηση, την αγάπη και την πίστη προς τους προγόνους, τονώνει την προσωπικότητα, την πνευματική οντότητα.

Και τα λίγα που μπορεί να προσφέρει κάθε χωριανός είναι ακαταμάχητα βοηθήματα, είναι σίγουρα όπλα που μπορούν ν' ανακόψουν την πλημμυρίδα της καταστροφής, της αφάνειας, της αδράνειας της προγονικής ιστορίας και παράδοσης.

Η επίδραση της προγονικής παράδοσης βοήθησε ν' απαλλαγεί η χώρα μας από το σκληρό και βάρβαρο κατακτητή.

Όλες αυτές οι προσφορές, όλα αυτά τα ιερά και άγια εκπέμπουν, αναδίνουν ένα πολύ λεπτό παρηγορο και διεισδυτικό άρωμα αγάπης και πίστης.

Η τότε Εθνολογική μορφή και σύνθεση της κάθε περιοχής της χώρας μας, ο ξέχωρος δικός μας πολιτισμός, τα ήθη, τα έθιμα και οι δοξασίες, ήταν τόσο έντονα, δυνατά, ζωηρά και ακμαία ζωγραφισμένα στον κάθε πατριώτη, που δεν ήταν και τόσο εύκολο να αφομοιωθούν και να γίνουν κτήμα και απόκτηση από όλους τους άλλους ξενικούς, άξεστους, αμόρφωτους και απελέκητους αλλόθρησκους ανθρώπους, που δεν είχαν μάλιστα καταδική τους ανάλογη φωτισμένη μακρά ιστορία και παρεμφερή πλούσιο εθνικό πολιτισμό, ιστορικό, ηθογραφικό θησαυρό, ψυχικό μεγαλείο, σωστό καμάρωμα εθνικό τους.

Αυτό αποδεικνύεται ολοκάθαρα από το γεγονός ότι ενώ η Ήπειρος και τα άλλα μέρη της χώρας μας εδέχθησαν κατά καιρούς άφθονες βάρβαρες επιδρομές από μέρους ξένων λαών ή και μεμονωμένων παροίκων που δεν είχαν όλα τα δικαιώματα του πολίτη, αυτοί οι επιδρομείς κατακτητές και οι παρεπίδημοι, καμμία άλλη σοβαρή επίδραση ή άλλο σημαντικό και αξιόλογο καθοριστικό αποφασιστικό στοιχείο, γνώρισμα δεν άφησαν στον τρόπο της Ελληνικής ζωής, γύρω από τη γλώσσα, τα ήθη και έθιμα και στο χωριανό πολιτισμό, εί μη μόνο το κακό περιορίστηκε σε λίγες εναπομείναντες ακόμα λέξεις, επωνυμίες και τοπωνυμίες μερικών τοποθεσιών και χωριών, όπως Ζέλεβο, Μούζγκα, Κρούσια, Μιτσοράβιανη,

Τσαρνοβότα κ.λ.π.

Οι ξενόγλωσσοι αυτοί που ήρχοντο σε επαφή με το εδώ χωριανό στοιχείο υφίσταντο τη δική μας επίδραση ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδό τους, τις πνευματικές και ηθικές αξίες με την ικανότητα να αφομοιώνουν, να κάνουν κάτι όμοιο με κάτι άλλο που καθημερινά βλέπουν και ζούνε.

Αυτοί οι ξενόφερτοι στο νέο Ελληνικό χωριανό έδαφος εγνώρισαν νέες ιδέες, καινούργιο τρόπο ζωής, δράσης, σκέψης και νοοτροπίας, νέο τρόπο διακυβέρνησης, διάφορο τρόπο άσκησης πάσης εξουσίας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, γι' αυτό όλοι αυτοί οι φερτοί αντιμετώπιζαν πολλά προβλήματα στην τοπική προσαρμογή τους, εδέχοντο συνεχώς τοπικές επιδράσεις και ενδεχόμενα και πιέσεις ακόμα με επιδίωξη την υπαγωγή αυτών στην υπάρχουσα Ελληνική ιστορία και γλώσσα, στην Εθνική προβολή, στην προέκταση και παράδοση, στον πολύ ανώτερο Ελληνικό πολιτισμό.

Εδώ με ιδιαίτερη χαρά, συγκίνηση και υπερηφάνεια σημειώνουμε χαρακτηριστικά πως και το Ευαγγέλιο, η Καινή Διαθήκη που γράφηκε εξ ολοκλήρου από τους Αποστόλους του Κυρίου κατ' επιταγή του Θεού και με την επίφοιτηση του Αγίου Πνεύματος, γράφηκε το πρώτο στην Ελληνική γλώσσα. Μόνο το Ευαγγέλιο του Ματθαίου γράφηκε στην Αραμαϊκή γλώσσα και αμέσως μετά ο ίδιος ο Ματθαίος μετέφρασε αυτό στην Ελληνική, πρώτα γιατί πολλοί ελάχιστοι λίγοι γνώριζαν την Αραμαϊκή γλώσσα και δεύτερο γιατί ήταν αδύνατο να αποδοθούν τα ακριβή κείμενα του θελήματος του Θεού στη γλώσσα αυτή.

Άλλωστε η Ελληνική γλώσσα ήταν η πλέον άρτια, στρωτή, κατανοητή, πλούσια γλώσσα για να διατυπώσει κανείς σοβαρές σκέψεις με απόλυτη ακρίβεια, γιατί διαθέτει πλούσιο λεξιλόγιο. Με το Ελληνικό λεξιλόγιο, στη διατύπωση κάθε γραπτού κειμένου έβλεπες ζωντανές εικόνες και μάθαινες υπέροχες αλληγορίες. Έκτοτε αυτό μεταφράστηκε σε 1800 γλώσσες και διαλέκτους. Αλλά ακόμα και ο Κύριος Ιησούς Χριστός δίδαξε το Ευαγγέλιο στην Ελληνική γλώσσα και ο Πέτρος τη μέρα της Πεντηκοστής έκανε το κήρυγμά του στα Ελληνικά για να τον καταλάβουν όλοι.

Την Ελληνική γλώσσα τη μιλούσαν όλος ο τότε κόσμος και την καταλάβαιναν καλύτερα και από τη δική τους.

Τώρα για τους ερευνητές της ιστορίας και της πατρογονικής παράδοσης, της Πυρσόγιαννης, βασική επιδίωξη και φροντίδα νομίζω ότι πρέπει να είναι ο καθένας στοχαστής και ερευνητής να ξεχωρίζει καθαρά πάντοτε την ιστορία από το θρύλο, τη φήμη, το μύθο από την προφορική παράδοση που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά.

Είναι αλήθεια όποιος πιασθεί από την τρανή επιθυμία να γράψει τη σωστή, την αληθινή, την ακέραια κατά δύναμη ιστορία και την παράδοση της γνήσιας μαστορικής τέχνης που είναι η ίδια η ιστορία και η ζωή της Πυρσόγιαννης, έχει ένα πολύ μεγάλο και δύσβατο δρόμο να διαβεί, να οδοιπορήσει, μεγάλο όχι με τις εξωτερικές, αλλά με τις πολλές εσωτερικές διαστάσεις, όταν μάλιστα λάβει υπ' όψη ότι υπάρχει μεγάλη σημαντική έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων, ένα δρόμο που με χίλιες δύο δυσκολίες, προσπάθειες και ιδρώτα, είναι υποχρεωμένος να διαβεί.

Ελάχιστοι χωριανοί μέχρι σήμερα προσπάθησαν και άφησαν τελικά λίγα συγγραφικά κείμενα σαν ορόσημο, σαν συνοριακό σημάδι που μπορούν αυτά να βοη-

θήσουν τους συνεχιστάς με ένα ξέχωρο ειδικό το καθένα τρόπο για να συνεχίσουν να πετύχουν καρποτερά τον άγιο αυτό σκοπό, το τρανό όνειρο που μερόνυχτα έχει μέσα του ο καθένας χωριανός, και που εύχεται ολόψυχα να μη σβύσει αυτή η μητρική παράδοση, το γλυκό αυτό όνειρο.

Και πρέπει ακατάπαυστα να ερευνά, να ψάχνει και να εμβαθύνει στο έργο της ανακάλυψης, της συλλογής, ο καθένας και της διαφώτισης.

Οι άνθρωποι όμως και οι λοιποί λαοί που φλέγονται, που καίονται, που κυριεύονται από τον πόθο, την επιθυμία να φκιάσουν, να μεγαλουργήσουν, κρατούν σφιχτά, ζηλότυπα, τις πατρογονικές ιστορικές παραδόσεις, τις αρχές τους, τις δοξασίες, τις πεποιθήσεις, τον Εθνικό, Θρησκευτικό και πολιτιστικό θησαυρό.

Πιστεύουν σταθερά, ανυποχώρητα, αδιατίμητα, στα τρανά και ιερά ιδανικά της πίστης, της πατρίδας και της οικογένειας. Αυτή η μεγάλη πίστη, ο καθαρός πατριωτισμός και οι ασίλητοι, οι αδιάκοποι αγώνες, δεν είναι για κανένα μας φωτεινή επιφανειακή προγονοπληξία, υπερφίαλη αλαζονεία, υπερβολική υπερσηφάνεια για τη μεγάλη δόξα των προγόνων μας. Είναι το πιστεύω αυτό σε κάθε εποχή σε κάθε ενσυνείδητο και υπεύθυνο άνθρωπο, είναι το σήμερα του που χρειάζεται για να μη λείπει το φως, η λυχνεία, ο αγώνας, ο ιδρώτας, οι θυσίες, ο ηρωισμός έναντι της τυραννίας.

Γύρω από τα βασικά και κύρια αυτά θέματα η ιστορία λέει ότι οι γνήσιοι και πρόθυμοι αγωνιστές επιζούν με το έργο τους που αφήνουν πίσω τους στην ζωή για να μαθαίνουν να διδάσκουν τους πολλούς με το παράδειγμά τους και μόνο, αντίθετα οι δειλοί, οι άτολμοι, οι άκεφοι σβήνουν για πάντα με το θάνατο.

Η πραγματική γνώση και διάδοση της ιστορίας των προγόνων μας, οι διάφορες και ποικίλες πολιτιστικές κοινωνικές και οικογενειακές πολλές φορές εκδηλώσεις αυτών σηκώνουν ψηλά το κάθε άτομο σε ανώτερα ψυχικά και πνευματικά επίπεδα, που ομορφαίνουν, θεμελιώνουν γερά την κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό, δημιουργούν σφιχτά μια ψυχική ενότητα μεταξύ του χθες και του σήμερα και δεν σπάνε οι χρυσές και ελπιδοφόρες αλυσίδες του παρελθόντος. Τέλος, όλοι μας δεν πρέπει καθόλου να περιοριζώμεθα απλά στην επιφανειακή ανάγνωση, στη γρήγορη και εύκολη μελέτη στα φανερά μόνο νοήματα, πρέπει να προσπαθούμε κάθε φορά να φθάνουμε στο ζουμί, στο βάθος για να βρούμε την αλήθεια, το φως, το νόημα, τα χρήσιμα διδάγματα.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΙΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΣΤΟΛΙΣΜΑ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ

Η λαϊκή πατρογονική φορεσιά αποτελούσε εκείνα τα χρόνια τα παλιά σε κάθε χωριό, σε κάθε οικογένεια, σε κάθε άλλη μεγαλύτερη οργανωμένη κοινωνία ανθρώπων μία ιδιόζουσα χαρακτηριστική τοπικιστική φυσιογνωμία, ένα ξέχωρο διακεκριμένο γνώρισμα, ένα διακριτικό σημείο, ένα διάφορο σημάδι.

Οι περίφημες χαρακτηριστικές, οι καλόφκιαχτες, πολύμορφες φορεσιές της Πυρσόγιαννης με μικρές ασήμαντες παραλλαγές ήταν μπορούμε να τονίσουμε ίδιες, अपαράλλακτες αμετάβλητες με αυτές των άλλων γειτονικών χωριών της επαρχίας μας.

Η πλούσια και πλουμιστή ενδυματολογία και περισσότερο η γιορτάσιμη και η νυφιάτικη φορεσιά με φωτεινά χρώματα, άσπρα τριανταφυλλένια θαλασσιά, φκιαγμένη από θαυμάσιες στόφες με ενυφασμένα σχεδιαγράμματα και από άλλα διαλεχτά διομηχανικά ή διοτεχνικά υφάσματα της αγοράς και του σπιτικού αργαλειού με χρυσές κλωστές, επίσης οι μαντήλιες με τα λαμπρά μετάξια τους, το πολύχρωμο και ζωηρό νυφικό σιέπη και οι συγκούνες οι επίσημες με τις κεντημένες τρέσσες. Όλα αυτά καινούργια και καλά, ήταν σωστό στολίδι, πολύτεχνη πολύπλοκη και βαρυφορτωμένη με λογίς λογίς λαμπερά λεπτοκάλυπτα κεντήματα και όμορφα καλούδια, διαλεχτά στολίδια, σωστός πίνακας ζωγραφικής, έργο φκιαγμένου ωρίμου καλλιτέχνη, έμπειρης μάνας, τρανής.

Οι περισσότερες φορεσιές γινόντανε από υφαντικά είδη που οι ειδικές υφάντρες και οι δακτυλοδειχτούμενες κεντίστρες με το φυσικό και αυθόρμητο μερακλίδι έδιναν το παν, την αντοχή, τον ιδρώτα του σώματος και την καρτερία της ψυχής μέρες και νύχτες πάνω σ' αυτό το σπιτικό αργαλειό. Είναι μια δουλειά η υφαντική πολύ κουραστική, χέρια και πόδια αδιάκοπα κινούνται. Το σώμα ειδικά τραντάζεται πολύ σε κάθε χτύπημα του χτενιού και το σώμα της υφάντρας πρέπει να τεντώνεται συχνά για να φτάνει να ξεμπλέκει τα διάφορα νήματα όταν μπερδεύονται αυτά.

Υφαίνουν συν τις άλλους πότε κανένα χράμι, πότε καμιά ποδιά, άλλοτε βελόντζες από γίδινη τρίχα κι ακόμα κιλίμια τραπεζομάντηλα, μαξιλαροθήκες και πετσέτες.

Όλες αυτές οι όμορφες φορεσιές, αληθινές ανοιξιάτικες πινελιές στου ματιού τη δίψα, ως ελέχθη, είναι σωστά στολίδια, περιέχουν πολύ λεπτό, καλλιεργημένο γούστο, καλαίσθητη επιμέλεια, ιδιαίτερη ανεπτυγμένη φροντίδα, λεπτότητα, φινέτσα, αγωγή, καλλιτεχνική εμφάνιση, όμορφη χαρακτηριστική ευπρέπεια, προσεκτική εργασία από τους εγχώριους έμπειρους και ξακουστούς ραφτάδες μας.

Σ' αυτό το σπιτικό αργαλειό που πάντα αυτές με το αιώνιο και ρυθμικό τραγούδι γεμίζει νανουριστικά τη γύρω σπιτική ατμόσφαιρα με μιά πρωτόφαντη γοη-

τεία με μια σαγηνευτική επίδραση.

Όλες αυτές οι ερασιτέχνες εργάτριες κοπελλίες και μεστωμένες γυναίκες μέσα σε μια γλυκιά μυστηριώδη διεργασία με αυστηρή προσήλωση πάνω στο σχέδιο του αργαλειού της οικοτεχνίας, ασταμάτητα δουλεύουν, με καλή αρωγική συντροφιά, τα όνειρά τους, τα οράματα, τις προσδοκίες και με το σιγανό μουρμουριστό τραγούδι, χάραζαν με κατάνυξη μία μία κλωστή το καλαίσθητο αριστοτέχνημα και μεταμόρφωναν τη μάλλινη κλωστή και το βαμβακερό νήμα σ' ένα ενιαίο περίφημο περίτεχνα αρχιτεκτονικό υφαντικό στολίδι και σχέδιο.

Όλα τα βαμβακερά υφάσματα για τις φορεσιές και τα πουκάμισα κ.λπ. που έφκιαναν κι αυτές οι σάρπες με τα εξάισια καταπληκτικά σχέδια, κεντημένες προσεκτικά με μετάξι, ήταν μέχρι την τελευταία κλωστή έργα των χρυσών χεριών των ειδικών γυναικών.

Τα κεντήματα στις διάφορες ενδυμασίες, στο λαιμό, στα μανίκια και αλλαχού, τα αυτοσχεδίαζαν χωρίς πρότυπα, χωρίς μοντέλλο, χωρίς μήτρα, καλούπι, χωρίς σχεδιάγραμμα, ήταν επινοήσεις δικές τους. Όταν τις ατέλειωτες αυτές ώρες οι κόρες έβαζαν τη φράντζα και συνέχιζαν ευλαδικά το σχεδιάγραμμα ήταν σ' αλήθεια καλλιτέχνες χωρίς καλά καλά να το καταλαβαίνουν. Πέρα απ' αυτά στο χώρο της δουλειάς μέσα στα σπίτια και ιδίως σε απόκρυφα μέρη που βρίσκονταν ο αργαλειός εύρισκαν πέρα από τη χωριστή και ζηλευτή δουλειά και σίγουρο και ασφαλή καταφύγιο προστασίας από τα εχθρικά μάτια από τη σκλαβική τυραννία και κακοδαιμονία των τουρκαλβανών.

Στην κουραστική αλλά και ευχάριστη αυτή δουλειά των γυναικών έβλεπες στενή επαφή και άκουγες όμορφους διαλόγους με διαλεκτικά επιχειρήματα, στιχομυθίες, ομιλίες διάφορες, σωστό μάθημα ανάμεσα στη φιλόκαλη δημιουργό κατασκευάστρια και στις άλλες συντρόφισσες. Στις ευλογημένες αυτές ώρες της εργασίας η όρεξη για παραγωγική δουλειά, έδιωχνε την πνευματική ερημιά, την απομόνωση, την έλλειψη επικοινωνίας, την ψυχική ξηρασία.

Σε τέτοιες ειδικές περιπτώσεις δουλειάς που έβλεπαν καθαρά πως κάθε βελονιά, κάθε κίνηση έκανε το φόρεμα, το κάθε ύφασμα πιο όμορφο και η κάθε ανάσα της έδινε δύναμη και κουράγιο, οι εργάτριες είχαν μάτια καθαρά, αθόλωτα, ανεπηρέαστα από τις βρωμιές και τις αναθυμιάσεις των παθών και των ανθρωπίνων κακιών και από τα ύπουλα μάτια των κατακτητών.

Προχωρούσαν εκείνα τα μαύρα χρόνια της σκλαβιάς χωρίς να φοβούνται από τον άμεσο κίνδυνο, τις απειλές των απίστων και σκληρών τυράννων. Ήξεραν και πίστευαν καλά πως όλοι οι χώροι, όλοι οι χρόνοι, οι μέρες, οι νύχτες οι μεγάλες και κάθε ανθρώπινη χωριανή ύπαρξη ήταν του καλού μακρόθυμου προστάτη Θεού χρυσά δώρα, γι' αυτό προσπάθαγαν ν' αποκτήσουν βαθύτερη πίστη, θερμότερη αγάπη, σταθερή υπομονή και στενό δεσμό με τον λυτρωτή του κόσμου Χριστό μας.

Η κάθε γυναίκα του αργαλειού και της χειρονακτικής δουλειάς, ήθελε το κάθε έργο να είναι δουλειά δική της, πίστευε πως πιο καλά είναι να επιδιορθώνεις το παλιό οικογενειακό φόρεμα παρά να δανείζεσαι ξένο.

Στη δουλειά της απάνω κάθε γυναίκα δούλευε χωρίς ωράριο από πουρνό πουρνό όταν ροδοχάραζε η αυγή και οι πρώτες αχτίνες έφερναν σ' αυτές το αγάλλιαμα και πολύ μετά όταν ο ήλιος βάραινε με ροδόχροες ανταύγειες τη δύση και η πλάση κατάκοπη πλέον έτρεχε για το βραδυνό ξεκούρασμα, δούλευε κατά

συνείδηση, δεν την εβίαζαν να πειθαρχήσει, αυτή δεν δούλευε στην παρανομία και η καρδιά της δεν δίνονταν στα λαθραία παράνομα κέρδη.

Οι γνήσιες αυτές κατασκευάστριες, που η καρδιά τους ήταν πλυμμηρισμένη με αγάπη και κατανόηση και οι ψυχές τους ήταν καλλιεργημένες με το πατρικό άρωμα της καλωσύνης, της φιλαλήθειας και της σεμνότητας, όλες αυτές οι πιστές και αφοσιωμένες δουλεύτριες των υφασμάτων και στολών, αναζητούσαν συνέχεια την πατρογονική χωριανή ρίζα τους, την βαθύτερη και αληθινή.

Η ιδιαίτερη απασχόληση ολάκερες ώρες στη δουλειά τους στα διαλεχτά νυφιάτικα στολίδια και ρούχα και στα διάφορα είδη ρουχισμού των κυράδων της φαμίλιας και του σπιτιού, ήταν μία ευχάριστη προσφορά, μια μεγάλη δωρεά που στην κυριολεξία αυτή καθαρίζει, δροσίζει και ζωογονεί την ψυχή τους και την κάνουν ν' ανθίζει και να καρποφορεί και να δίνει τον θεόπνευστο πλούτο.

Στη δουλειά τους επάνω αυτές, σιγοτραγουδούσαν με νοσταλγική διάθεση, γνήσια ευχάριστα Πυρσογιαννίτικα τραγούδια που λέγονταν στους γάμους, στις χαρές, στα πανηγύρια, στην ξενητιά.

Αυτά τα νοσταλγικά και γεμάτα αίσθημα, χρώμα και ποίηση, χαρούμενα και πολλές φορές παραπονιάρικα τραγούδια που μιλάνε στην κάθε ευαίσθητη ψυχή, αυτά που είναι ζυμωμένα με όλες τις εκδηλώσεις, τις εξωτερικές, τις δοκιμασίες, τα παθήματα, τα παιχνιδίσματα της ζωής.

Τα τραγούδια αυτά της γενέθλιας γης μας που λέγονταν πάνω στην προσεχτική δουλειά των απαιτήτων για τις ανάγκες της κάθε οικογένειας υφασμάτων και ρούχων με την αγωνιώδη μάλιστα σκέψη, το στοχασμό, του καλού της που τυραγνιέται στα αφιλόξενα και αφιλότιμα μέρη της Γουμενίτσας, του Αγρινίου, της Καρδίτσας, Βόλου, Φαρσάλων και άλλων περιοχών της χώρας μας, είναι αυτά όλα σκόρπια προσανάμματα που φουντώνουν την κάψα της νοσταλγίας, της μάθησης, της θύμησης, δυναμώνουν, φουντώνουν τις άπειρες, παιδικές, αθώες, απονήρευτες, αγνές αναμνήσεις που μαζί φέρουν στη θύμηση αγνούς, ίσιους ανθρώπους, τίμια παλληκάρια. Είναι ζωντανές μαρτυρίες της χωριανής φυσικής ομορφιάς λεβεντιάς, αέναη κληρονομιά για τους απογόνους.

Το κάθε κορίτσι του χωριού ήταν κι' αυτό ένα κομμάτι μέσα στη φαμίλια τους και στην συνδημοτική κοινωνία που καλά δασκαλεμένο ασχολείτο για την οικογένεια, για τις δουλειές, για την τέχνη του αργαλειού, της βελόνας και τη χρήση όλων των άλλων παραγωγικών οργάνων.

Η χαρά, η ικανοποίηση που ένοιωθε η κάθε γυναίκα μετά το πέρας, το τελείωμα της εργασίας της, η γαλήνη που έρχονταν έδιωχνε το άγχος της κούρασης της ρουτίνας και της άχαρης καμμιά φορά ζωής.

Όλα αυτά τα γυναικεία αριστουργήματα τέχνης φανερώνουν κι εδώ λάγαρα την αδιάσπστη, την αδιάληπτη σφραγίδα της ιδιοφυΐας, του εξαιρετικού ταλέντου, του πρακτικού μυαλού και της ορθής διαίσθησης.

Μέσα στους παραδοσιακούς και λειτουργικούς χώρους και κοντά πολλές φορές στα γραφικά τζάκια που ολόφλογη ανεβαίνει ψηλά η φωτιά στο κυκλικό Μπουχαρί και σκορπίζει γύρω απαλά μια ευχάριστη πυράδα και γλυκεία θαλπωρή, οι χωριανές δούλευαν καλύτερα τα εγχώρια υφαντά, τα κεντημένα στον αργαλειό ή στο χέρι και τα στόλιζαν, τα κοσμούσαν με δαντέλες, γαϊτάνια διακοσμητικά και ανάλογα σειρήτια και στολίδια.

Οι χωριανές ενδυμασίες αντιπροσώπευαν όλους τους κλάδους της χειροτε-

χνίας (ύφανση, κέντημα, πλέξιμο) και εκφράζουν την καλαισθησία, τη φυσική ικανότητα προς δημιουργία του ωραίου, τη φροντισμένη ασχολία του λαού μας.

Οι γυναίκες του χωριού μας ήταν δουλεύτρες καλές και ότι έπιαναν στο χέρι το τέλειωναν στα σίγουρα χωρίς διασύννη, επίστευαν δε ακράδαντα πως όσο η δουλειά τελειώνει αργά, τόσο αυτή είναι καλοφκιαγμένη και τέλεια.

Η προσήλωση στη δουλειά που ξεπερνά την ανθρώπινη λογική ήταν πολύ θαυμαστή και αξιοπρόσεκτη. Πώς λοιπόν να μην υμνήσουμε ξέχωρα δυνατά την εργασία τους, πώς να μη τραγουδήσουμε κελαδηστά, πώς να μην εξυμνήσω μεγαλόφρωνως το μεγαλείο της ψυχής, τη δύναμη της καρδιάς που κρύβουν αληθινά ένα κόσμο ηρωικό τίμιο και εργατικό της πατρογονικής γης, πώς να μην εξάρωμε την επίπονη αυτή απασχόληση αυτής της γυναίκας που έχει παράδοση πολλών ετών που παραδίδεται σαν σκυτάλη από μάνα σε κόρη.

Η δίκαιη απονομή της αλήθειας, το οφειλόμενο χρέος προς τους ανθρώπους της δουλειάς και της επεξεργασίας των υφασμάτων, των ενδυμάτων, των ρούχων και των στολιδιών του σπιτιού δεν εξοφλείται ποτέ με τίποτα με φτωχίες προσφίδες.

Οι Γυναίκες και οι άνδρες του χωριού πολλές φορές βρίσκονταν τιμια σε συνεργατική παραγωγική επαφή, σε πλήρη συνεργασία και κατανόηση μεταξύ των και όχι σε επικοινωνία ανταγωνιστική, αλαζωνική, κομπορημοσύνης και δεν έχει εφαρμογή, δεν ταιριάζει στις Γυναίκες της πατρώας γης μας αυτό που είπε ο Κικέρων «Μην αγοράζεις δούλους σου από τη Βρετανία γιατί είναι ηλίθιοι και ανεπίδεκτοι μαθήσεως που δεν ταιριάζουν στο νοικοκυριό ενός σπιτιού της Αθήνας».

Τη Γυναίκα της Πυρσόγιαννης ασφαλώς οποιος την έβλεπε που θυσίαζε πρόθυμα ευμενώς με καλή διάθεση το εγώ της, και να εργάζεται σκληρά και να δημιουργεί διάφορα έργα οφέλιμα στο σπίτι και την κοινωνία, κατανοούσε πάραυτα πως μαλάκωνε η καρδιά του, λυγάριζε ο νούς του και εξευγενίζετο η ψυχή του ολάκερη.

Οι Γυναίκες αυτές της γενέθλιας γης μας που ύφαιναν γρήγορα με καλή διάθεση που κέντιζαν και έραβαν ακούραστα τα χρειαζόμενα του σπιτιού και της οικογένειας νιώθανε κατάβαθα πως η ύφανση με ενυφασμένα σχήματα και η κάθε σωστή βελονιά ραψίματος ή πλεξίματος είναι μια σωτήρια λυτρωτική προσευχή και ο κάθε κόμβος, η κάθε βελονιά πιστεύανε ότι αντιπροσωπεύει κάτι αξιόλογο, σωστικό και χρήσιμο, ότι είναι ένα κομμάτι διαλεχτό από το νεανικό εαυτόν τους από τα αγνά όνειρά τους της τότε αμέριμνης παιδικής ηλικίας.

Οι Γυναίκες αυτές με ιδιαίτερη φροντίδα με συναισθηματική κλίση, σκέψη και ιδιάζουσα προσοχή κεντούσαν τις παλιές φορεσιές του τόπου, τις θαυμαστές και ξακουστές Πυρσογιαννίτικες στολές που εκείνα τα αλλοτινά όμορφα χρόνια ήταν ως ελέχθη ίδιες, απαράλαχτες και τα σχέδια ήταν συνήθως ίδια, ξεχώριζαν κάπως σε περιπτώσεις που βάζανε πολλά ή λίγα στολίσματα καλλωπίσματα πάνω στις φορεσιές ανάλογα με το βαλάντιο της κάθε φαμίλιας.

Τη δουλειά την άφηναν οι υφάντρες γυναίκες όταν επρόκειτο να μεταβουν στα αμπελοχώραφα και στα κηπάρια να δώσουν ένα χέρι. Αυτά τα χωράφια ήταν ελάχιστα στη γη των πατέρων μας, η διαμόρφωση και ο μικρός δεκτικός καλλιεργείας χώρος, το πετρώδες έδαφος, τα στερεά συστατικά αυτών δεν απέδιδαν πολύ που να καλύπτουν τις οικογενειακές ανάγκες της χρονιάς, το καθημερινό ψωμότηρι των μελών. Από τα λιγοστά αυτά χτήματα κάτι πάρα πάνω είχαν ο Τάκης

Μπίλιος και οι Παγουναίοι στη Μελισσόπετρα, στο ντράγιο ο Κύρκας Σερίφης, στην Κρούσια ο γιατρός Περώνης, στο Σελλό οι Καραγκιοζαίοι, στην Τζαρνοβότα ο Δημ. Γκάσιος, στη Τσούκα οι Νιτσαίοι.

Μέσα από την ιστορική διαδρομή από το γρήγορο χρονικό πέρασμα η Πυρσόγιαννη και κάθε άλλο γειτονικό χωριό ή άλλης ευρύτερης περιοχής, διατηρώντας καθαρά την ιδιαιτερότητά της, δημιούργησε δικό της κοινοτικό, πολιτιστικό, παραδοσιακό πολιτισμό, δική της ιδιομορφία, ιδιοτυπία, διαφορετική μορφή, ξέχωρο τρόπο ζωής, σκέψης και πράξης, ένα ασήμαντο, κάπως ιδιαίτερο ξεχώρισμα, μικρή παραλλαγή και στην ενδυμασία ακόμα και αυτό ελάχιστες φορές εξαρτάτο από τον ιδιαίτερο βαθμό της επίδρασης που είχε κάθε περιοχή από την ξενική κατοχή, από τις διάφορες κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούσαν και τα ανάλογα υλικά που διέθετε κάθε τόπος, από την οικονομική δύναμη και αντοχή και από τις ειδικές εντολές της διοίκησης της μεγαλύτερης περιοχής.

Έτσι γνωρίζουμε ότι το 1835 καθιερώθηκε σαν ενδυμασία η Φουστανέλλα για τους άνδρες με τα βοηθητικά της εξαρτήματα ήτοι: γελέκο, πουκαμίσια, μακρούς άσπρες κάλτσες, τσαρούχια, σελάχι και το φέσι, για τις Γυναίκες: φούβια, πουκάμισο, κοντογούνι και φέσι.

Οι Γυναίκες στο χωριό φορούσαν εκείνα τα χρόνια καζάκες μακρούς, φουστάνια δίμτικα με διπλό νήμα, καλοφκιαγμένες τσιπούνες, κοντούσια, πανέμορφες φλοκάτες. Πολλές φορούσαν και φορεσιές από διαλεχτό φουλάρι λεπτό μεταξωτό, όμορφες χρωματιστές κάλτσες με θαυμάσια καγκέλια και παπούτσια τιλιτίνια, είχαν και τσαρούχια από ακατέργαστο δέρμα χοίρου. Στο κεφάλι έφεραν μαντήλι με όμορφα λουλούδια καλιμκέρι και διαλεχτά φλουριά στο μέτωπο. Πάντως είχαν λεπτά υφάσματα μεταξωτά κεντημένα με βαριά κεντήματα και διακοσμημένα με πολύτιμους λίθους, είχαν δε και λινά ενδύματα, τα πολλά απ' αυτά όχι κατά κανόνα.

Για τη φορεσιά του χωριανού δάσκαλου, ο Κ. Νικολαΐδης γράφει: «Ο ιδανικός δάσκαλος με ικανοποιητική αμοιβή, προσπαθούσε να εντυπωσιάσει με την καινούργια φορεσιά. Το καθαρό σαλβάρι του με τα γαλάζια τουλτούκια του. Η άσπρη φουστανέλλα του που σκεπάζονταν από μαύρη συγκούνα. Τα τσαρούχια του πετσωμένα ή μή. Οι καινούργιες κορδέλλες του και στο κεφάλι ανέμιζε η φούντα από το κόκκινο φέσι του. Στο ζωνάρι είχε περασμένο το χοντρό καλαμάρι. Στον ώμο απαραίτητη βέβαια η κάπα του και στα χέρια του το σήμα της πειθαρχίας η χοντρή από κρανιά μαγκούρα.

Υπήρχαν φυσικά και οι παρακατιανοί δάσκαλοι με τα τρύπια κάπως τσαρούχια, παλιό κοντοκάπι, λερή φουστανέλλα και ξεβαμμένο φέσι». Κι ήταν πολύ ακριβές οι στολές, τα διάφορα φορέματα και τ' άλλα είδη στολισμού και επίπλωσης. Όλα αυτά στα κορίτσια του χωριού μας υπολογίζονταν ως προίκα, όλα τα άλλα ακίνητα κ.λπ. εδίδονταν στα αγόρια συνήθως.

Για να πάρουμε μία ιδέα της τότε οικονομικής εισπρακτικής κατάστασης αναφέρουμε ότι, όταν το δολλάριο είχε πέντε δραχμές, το μεροκάματο των ανδρών ήταν 2 δραχ., το ψωμί 50 λεπτά, το λάδι 1 Δραχ., το κρέας 50,80 λεπτά η οκά, τα παπούτσια 6 Δραχ. τα ντρίλινα ρούχα μιά αλλαξιά 16 Δραχ.

Τα φορέματα και οι στολές της παρωχημένης παλιάς χωριανής εποχής συμπληρωματικά αναφέρουμε ήταν από υφάσματα βελούδινα, μεταξωτά, μικτά από μαλλοβάμβακα ή μεταξωδάμβακα με ίδιες ή διαφορετικές όψεις, επίσης ντρίλινα,

μάλλινα και βαμβακερά παντελόνια, σακκάκια, φουστανέλλες με πολλές δίπλες, πιέτες και σούρες, ντουλαμάδες, τσιπούνες με πολλά στολίδια και όμορφα διακοσμήματα και τσιαπάρια διαλεχτά υφασμένα με μεταξωτά νήματα, κόκκινη ταινία στην πλευρά του στήθους κι όμορφη όστρα, μεταξωτή χοντρή κλωστή, χρήσιμη για τα διάφορα κεντήματα της γυναικείας σεγκούνας από χοντρό ύφασμα. Η Καμζέλα, το γελέκο από δίμητο ύφασμα, το σερτούκο, το παλτό από δίμητο κι' αυτό και το μακρύ ανδρικό παλτό η παντούκα από ντόπια μαλλιά γνήσια και καθαρά.

Τα διάφορα κεντήματα με πολύχρωμες σε χίλιες δύο αποχρώσεις με βελονιές αριστοτεχνικά κεντημένες πάνω σε λινά ή μεταξωτά λινόβελουδα υφάσματα, σε παραδοσιακά σχέδια, όμορφα μανδήλια, φακιόλια, κεφαλόδεσμο γυναικών από λεπτό ύφασμα, χτυπητές ποδιές λουλουδάτες.

Δίπλα στις τοπικές γραφικές στολές, έργα των χεριών των γυναικών και σε πολλά άλλα σημεία του σπιτιού υπάρχουν και στολίζουν τα πολύχρωμα κουρτινάκια, τα τραπεζομάνδηλα, τα μαξιλάρια τα καλοκεντημένα κιλίμια, τα χρώμια, τα μάλλινα σεντόνια, τα σκεπάσματα των κρεβατιών και τα χαλιά, οι πολύμορφες μπάντες των τοίχων, τα απαραίτητα στρωσίδια, οι απαραίτητες κουδέρες, οι βαλέντζες, μπαρούτες και τα ταλαγάνια οι τσέργες, οι μονόχρωμες φλοκάτες, μάλλινες κουδέρες με καλή όψη με μακρύ φλόκο και ανάποση, ως και άλλα κλινοσκεπάσματα και καλύμματα κρεβατιού.

Το ενδιαφέρον των χωριανών γυναικών έφθανε να φκιάνουν τα σάσματα, τα μάλλινα περιτυλίγματα του μωρού, την καπα του βοσκού, αλλά και τον τρουβά του μικρού μαθητού και της μαθήτριας για τα διδλία τους και το ψωμοτύρι ακόμα και τσεμπέρια, ταγάρια, ζωνάρια και πισκέρια.

Οι αείμνηστοι μεγάλοι νοσάλλοι της Πυρσόγιαννης και του Ασημοχωρίου Ευριπίδης Σούρας και Β. Χρήστου γράφουν για την αρχοντική ενδυμασία και την περιβολή των εχόντων τα μέσα γυναικών της επαρχίας μας:

«Η Δέσπω, η γυναίκα του Κώστα Γραμματικού, ήτανε ντυμένη με τζουμπέδες βαρύτιμους, με λιμπαντέδες από ατλάζι με ντουλαμάδες χρυσοκέντητους από σεβαζί ινδικής προσελεύσεως και με κρούσους τέχνης λαϊκής της Ρουμανίας, με γούνες και ποδιές κεντημένες επίσης με χρυσοτσάπαρα και ότρες χρυσές με μπέμια επί του στήθους λεπτής κεντητικής τέχνης των Γιαννίνων, με δακτυλίδια διάστικτα από Ζαφείρια διαμάντια ρουμπίνια και Ζουμπρούτια, καθώς επίσης και σκουλαρίκια φλωρένια και μαργαριταρένια με λίθους πολύτιμους από αμέθυστο. Επίσης ζεύγη σκουλαρίκια Καλλαρύτικης τέχνης με μερτζάνια και άλλα φκιαγμένα από ζουμπρούτια με πολύτιμους λίθους.

Η Ζώνη που θλίκωνε τη μέση της επίσης ασημένα και διάστικτη αλμάζια και ρουμπίνια.

Επίσης και οι κόρες της είχαν τζουμπέδες ολόχρυσες, σάλια ζουνέζικα και Τυρνάδου, αρμάθες μαργαριτάρια, φέσια καπλαντισμένα με φλωριά Βιενέζικα και με μαργαριτάρια, δακτυλίδια με ρουμπίνια, ζαφείρια και διαμάντια ολοστρόγγυλα, σκουλαρίκια φλωρένια και με μαργαριτάρια, σάλια λιαχούρ από τη Μισύρη, σερδέτα με κρουσούς από μετάξι και αρμαθιά ολόκληρη από 43 φλωριά που στόλιζε το νυφιάτικο φέσι της Γιαννάκενας».

Αυτή ήταν η αρχοντική, η ωραία, η επιβλητική και απαστράπτουσα στολή της αρχόντισσας στους παλιότερους καιρούς της παρελθούσης γενιάς. Αλλά εξ ίσου πα-

ραπλήσιο κοντινό φανταχτερό και παραμυθένιο ήταν και το ντύσιμο των άλλων γενικά κοριτσιών που κατάγονταν από ανάλογο πλούσιο τζάκι. Αλλ' όμως, ξεχώριζε ιδιαίτερα το ντύσιμο της κάθε νυφούλας. Αυτό σταλήθεια εντυπωσιακό χτυπητό προσέδινε πραγματική αίγλη και φαντασμαγορία.

Κι' όλα αυτά τα όμορφα φορέματα των πλουσίων γυναικών του χωριού μας, μπορεί να μην ήταν όμορφα και απaráλλαχτα με την αμύθητη πληρότητα και φαντασία που διέθεταν τα φορέματα και οι στολισμοί των γυναικών των αξιωματούχων, των πασάδων, των Μπέηδων της Κόνιτσας, Ζέιμελ Μπέη, Χουσεϊμ Μπέη, της Χάμκως της Μάνας του Αλή Πασά, ήταν και οι δικές μας στολές υπολογίσιμες και καλά καλοφκιαγμένες. Όταν βλέπει κανείς μιά νυφιάτικη Πυρσογιαννίτικη στολή, το γλυκό όνειρο και η παντοχή κάθε κοπέλλας, δίκαια στέκεται βουβός και άφωνος και την καμαρώνει και αυτός ο θαυμασμός, η έκφραση, η ευχαρίστηση, η εκτίμηση προς τον καλλιτέχνη κατασκευαστή είναι απόλυτα αποδεχτός δικαιολογημένος γιατί το δημιούργημα αυτό έχει τη δύναμη να ζωντανεύει την πατρογονική Πυρσογιαννίτικη παράδοση.

Η Πυρσόγιαννη δεν κατέστη τσιφλίκι, ιδιοκτησία τουρκαλβανού μεγαλοκτηματία φεουδαρχικού τύπου και οι χωριανοί μας δεν έγιναν από αφεντικά δούλοι, υποτακτικοί υπηρέτες μεροκαματιάρηδες.

Εδώ μπορούμε να προσθέσουμε ότι η καθημερινή παρουσία και η παρενόχληση των Τούρκων κατακτητών ήταν μηδαμινή και συχνά τελείως ανύπαρκτη και τούτο γιατί οι Τούρκοι δεν διέθεταν πολλές δυνάμεις στρατού για να είναι σε θέση να περιφρουρούν, να παραχαρακώνουν ολοκληρωτά χωριά της επαρχίας μας. Αυτοί διατηρούσαν καθημερινά δυνάμεις ανδρών που ήταν απαραίτητες σε κλειδιά και εδαφικούς χώρους που κατείχαν καιρίες, επίζηλες και αποτελεσματικές θέσεις, στρατιωτικές.

Κι ενώ το χωριό ήταν ήσυχο κατά μεγάλο ποσοστό από την πλευρά αυτή, λόγω της αδυναμίας της τουρκικής κάλυψης και παρουσίας, αντίθετα αυτό δεν συνέβαινε και με την καθημερινή παρουσία των Κουτσαμπάσηδων.

Αυτοί οι άνθρωποι ήταν μάστιξ του Ελληνικού λαού γενικά, σκληροί, ανυποχώρητοι, δουλειά τους ήταν πέραν των άλλων και η φροντίδα, η απασχόληση για την είσπραξη των διαφόρων φόρων του Δημοσίου. Με διάφορες δουλικές φιλοφροσύνες, με δωροδοκίες των Πασάδων, αυτοί εισέπραταν παράνομα πάμπολα από τους φορολογούμενους.

Κατ' αυτόν τον τρόπο από τις παράνομες αυτές πράξεις και άλλες αυθαιρείες αποκτούσαν μεγάλες περιουσίες. Αυτοί πράγματι ήταν οι μεγαλύτεροι εχθροί των Ελλήνων. Τινές απ' αυτούς ήταν Ελληνικής καταγωγής, με τεμενέδες και υποκλίσεις έπεφταν στα πόδια των Τουρκαλβανών για να αποκτήσουν την εύνοια για να μπορούν να φορολογούν κατά βούληση, άφοβα και με τον τρόπο τους. Και μέσα στον ιερό χώρο της Εκκλησίας κοντά στο Δεσποτικό έπαιρναν θέση και με την φαρισαϊκή αυτή υποκρισία και υπεροψία φρόντιζαν να εξαγοράσουν μία ελεεινή πρωτοκαθεδρία, αντί να πασχίζουν για το καλό, την προκοπή των συμπατριωτών τους. Οι Έλληνες πατριώτες και οι ξένοι περιηγητές για τους Κοντσαμπάσηδες ξεκάθαρα είπαν:

Ο Καποδίστριας: «Τούρκοι που φέρανε όνομα Χριστιανών».

Ο Κοραΐς: «Ουτηδανά και κτηνώδη ανθρωπάκια».

Ο Ουίλλιαμ Μάρτιν Λη, περιηγητής Άγγλος Συνταγματάρχης: «Οι προεστοί

είναι τα κατακάθια του Ελληνικού Έθνους». «Η Ευζωία του Κοντσαμπάση ήταν όμοια με εκείνη του Τούρκου και μόνο κατά το όνομα διέφερε. Αντί π.χ. να τον λέγουν χασάνη τον έλεγαν Γιάννη και αντί να πηγαίνει στο τζαμί πήγαινε στην Εκκλησία».

Οι χωριανοί αντιδρούσαν και πάλευαν κατά δύναμη μπροστά σ' αυτούς και τους Τούρκους και οσάκις οι δυσκολίες υψώνονταν ψηλά σαν βουνά, ύψωναν με ταπεινωση τα χέρια τους προς τον ουρανό, την πηγή της ζωής και έπαιρναν δύναμη και πίστη.

Οι Τούρκοι της Σουλτανικής Τυραννίας δεν κατόρθωσαν να βρουν καμιά αλυσίδα ικανή να δέσουν το μυαλό, να περιορίσουν τη σκέψη, να πνίξουν τη θέληση για ξεσκλάβωμα των Ραγιάδων Χριστιανών υπηκόων.

Στο τέρμα αυτού του κεφαλαίου συμπληρωματικά προσθέτουμε, στην ανωτέρω γραπτή παραστατική περιγραφή στην εικονογράφηση, στη ζωγραφιά και στο στόλισμα της ενδυμασίας της φαμίλιας και των σπιτιών των ευπόρων οικογενειών της Πυρσόγιαννης, λίγα ακόμα για τα υπόλοιπα αντικείμενα γενικά που διαφοροστολίζουν τα αρχοντικά σπίτια και τους έδιναν ανάλογη λαμπρότητα και μεγαλοπρέπεια.

Τέτοια φωτεινή γυαλιστερή έξοχη λαμπρότητα και σπουδαία εμφάνιση προσέδιναν σ' αυτά οι εξαιρετοι διαλεχτοί καθρέπτες που στόλιζαν τους τρανούς διαδρόμους και τους μεγάλους οντάδες.

Η πολυφροντισμένη επίπλωση των δωματίων που έμειναν οι γυναίκες ήταν θαυμάσια, διέθεταν πολλά προσκέφαλα Σύρου και Σμύρνης, όμορφες ζιαμπόλες και χρωματιστά κιλίμια και μπάντες εργόχειρα του τοίχου.

Τα επιτραπέζια σκεύη φρόντιζαν να είναι καθαρής Γιαννιώτικης τέχνης, τα δε γυαλικά από τα καλά της Ευρώπης. Συμπλήρωναν παράλληλα και επλούτιζαν τα αρχοντικά μαζί με τα άλλα ασημένια αντικείμενα, τα μαγειρικά σκεύη λαϊκής τέχνης, όπως τα Σαχάνια γνωστά του Καρπενησίου, οι τεντζερέδες Κων/λεως, τα λιγένια, τα μπρίζια, τα τάσια του νερού και οι λήμπες του γλυκού, πρόσθεταν πολλά στο όλο περιβάλλο με τα ανάλογα χουλιάρια.

Σπουδαίο συμπλήρωμα ήταν και τα διάφορα σπαθιά τα τύπου εγγλέζικα τουφέκια, οι ασημένιες αρβανίτικες πιστόλες, τα χατζάρια μπέλ που κρέμονταν πολλές φορές επιδεικτικά στους τοίχους και άλλα πολλά διάφορα μαχαίρια, ζωνανιάν με τα ασημένια φικάρια.

Το παρόν σ' όλο αυτό το πλούσιο διάκοσμο το έδιναν και έξω οι απλωμένες περγουλιές, απάνω στις καλοφκιαγμένες κρεβάτες. Τα καλά αυτά σπίτια των ευπόρων οικογενειών διέθεταν ακόμα μεγάλους σταύλους για τα ζωντανά, αποθήκες ανάλογες για τα γενήματα της χρονιάς, το κανονικό εργαστήριο με τους γραφικούς αργαλειούς και τα βοηθητικά όργανα αυτών, όπως τα λανάρια, τα τσικρίκια, οι ντούγγες, οι ρόκες. Αλλά και τ' άλλα απαραίτητα της οικογενείας δεν έλειπαν, οι σαρμανίτσες των μικρών παιδιών, οι φούρνοι τα χαλκώματα όλων των ειδών, γκιούμια μπούκλες βαρέλλες πινάκια σινια σαγάνια πλούσκες, σοπέτια, καρσέλλες και οι ντομπολίτσα που νανούριζε τα παιδικά όνειρα με το χαρακτηριστικό κτύπο, το ρυθμικό παλμό του. Όλα αυτά όπου υπάρχουν, είναι παραμυθένιος αμύθητος θησαυρός, τώρα στις μέρες μας, δυσεύρετος πλούτος, σπάνιο πλούτισμα είναι απομεινάρια παλιάς δόξας και τίμιας δουλειάς.

Αλλά εκείνα τα χρόνια όπως και σε κάθε εποχή δεν ζούσαν μονάχα πλούσιοι

με άφθονα υλικά αγαθά, ζούσαν ως ελέχθη και φτωχοί άνθρωποι του μεροκάματου, που τα μέσα της συντήρησης ήταν μετρημένα, τα ρούχα, τα ενδύματα αυτών και τα άλλα έπιπλα και βοηθήματα εξίσου απαραίτητα, δεν είχαν την παραπάνω ανάλογη πολυτέλεια των πλουσίων, την φανταχτερή παρουσίαση των καλών σπιτιών. Δεν διέθεταν αυτά το αρχοντικό, το περίσσιο βάρος χρυσού, τα κοσμήματα, τα ενδύματα, τα κεντήματα και τους βοηθητικούς διάκοσμους των άλλων οικιών με την ξέχωρη αρχιτεκτονική από καλοπελεκημένες γκρίζες χωριανές πέτρες και πλάκες.

Τα σπίτια αυτά χωρίς ιδιαίτερα περιττά διακοσμητικά με τον απλό, τον καλό, τον αγαθό, τον ευγενικό και φιλόξενο κόσμο μύριζαν φυσική αγνή αρχοντιά και προκοπή.

Τα ρούχα τους και τα ενδύματα καλοφκιαγμένα από τους τότε ραφτάδες: Παναγιώτη Οικονόμου, Μήτηρο Παγούνη, αυτός ήταν πεθερός του Παπαχρήστου Σχώρεμα και δεξιός ψάλτης της Εκκλησίας μέχρι το τέλος της ζωής του, Κώστα Παγούνη και Τέλη Παγώνη και τους Φραγκοραφτάδες: Μίχο Ματαρά, Νίκο Μπαγιούκα, Τάκη Αλεξίου και Νικόλα Βρυγώνη από τη Στράτσπη, αυτά τα ρούχα ήταν με πιο λίγα βαρίδια με λιγοστά στολίδια.

Οι ανωτέρω ραφτάδες και Φραγκοραφτάδες δούλευαν τότε για τη λεπτή τέχνη, για τη δόξα και τιμή της Επαγγελματικής μαστορίας και του καλού σιναφιού, για τη σωστή και ολοκάθαρη παράδοση.

Κι όλη την αξιόλογη αυτή καλλιτεχνική μαστορία οι ραφτάδες την μάθαιναν από μικρά παιδιά, γι' αυτό τα εύπλαστα χέρια τους έφκιαναν θαυμάσια ενδύματα σαν σωστές όμορφες νυφούλες.

Τα σπίτια μύριζαν παντού βασιλικό, ήταν ολοκάθαρα γιομάτα με Χριστιανική πίστη, αγάπη και κατανόηση. Οι άνθρωποι εκείνης της εποχής ήταν ευχαριστημένοι με το τίποτα, στάλα στάλα το νερό μάρμαρο τρυπάει αφού είχαν δώρο Θεού υγεία κανονική φυσιολογική κατάσταση σωματική και ψυχοπνευματική. Αυτά φέρνουν πραγματική ευτυχία, ευδαιμονία, χαρά κι όταν μάλιστα τα παιδιά και τα κορίτσια με το καλό μπουν χαρούμενα όμορφες νυφούλες σε σπίτια αρχοντικά ή μη για να φτιάσουν μαζί χέρι χέρι με το εκλεκτό τους ταίρι καινούργια φαμίλια νέα σπορία. Γινόταν και την εποχή εκείνη και γάμοι μεταξύ πλουσίων και φτωχών οικογενειών.

Οι γάμοι αυτοί ήταν σύμβολο ιερό ενότητας, μήνυμα αποκούμπι της ψυχής. Ο Γάμος δίδει μία συμβολικότητα μοναδική, μία νέα σάρκα και μορφή ζωντανή.

Οι πολύτιμες και ενθυμιακές αυτές αναφορές και οι περιγραφές μας στις στολές, τα καλούδια και καλοπίσματα των Γυναικείων φορεσιών, ασφαλώς και μας τους ίδιους ιδιαίτερα ευχαριστούν και μας συγκινούν, αλλά πιο πολύ συγκινούν και εγκαρδιώνουν και μεταδίνουν την ανυπόκριτη χαρά, την απόλυτη ειρήνη, την ψυχική αγαλλίαση στις Βάβες μας, τις μπομποταθρεμμένες με βαθαίματα πολλά στο μέτωπό τους.

Το μόνο που μπορούμε εδώ εν κατακλείδι να πούμε είναι πως οι χωριανές ιστορίες γενικά της επαρχίας δεν έχουν μελετηθεί και ιστοριθεί πρεπόντως από λόγιους και μη της περιοχής μας, πόλεμοι κατοχές κ.λπ., δεν επέτρεψαν ίσως να γίνει αυτό όπως ταιριάζει κατά τρόπο ικανό να πραγματοποιηθεί. Για το ιστορικό μορφωτικό παρελθόν, ποτέ δεν είναι αργά και δύσκολα χωρίς αποτέλεσμα. Θαρσείτε λοιπόν και όλα θα πάνε καλά και λαμπρά.

Τέλος αναφέρουμε πως πολλά θέματα του βιβλίου αυτού, θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν αυτοτελή αντικείμενο σε ξέχωρο βιβλίο πλατιάς ανάπτυξης, όμως ο περιορισμένος χώρος και η δυσκολία της έκδοσης ξεχωριστών βιβλίων, λόγω πολλών εξόδων, μιά που ο τόμος αυτός ο τέταρτος και οι προηγούμενοι προσεφέρθησαν εντελώς δωρεάν, δεν μου δίνουν τη δυνατότητα να προδώ στην ενέργεια αυτή, προσθέτω ακόμα μετά λύπης μου ότι αναγκάστηκα να περικόψω από το αρχικό σχέδιο πολλές σελίδες σε βάρος της συνοχής, γι' αυτό ξέχωρα ζητώ μύριες συγγνώμες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ - ΕΙΚΟΝΕΣ - ΕΓΓΡΑΦΑ

«Η φωτογραφία και η εικόνα αξίζουν όσο χίλιες λέξεις»

Απόφθεγμα Κίνας

Εκείνα τα παλιά χρόνια τα δύσκολα και τραγικά της σκλαβιάς και της φρικτής τυραννίας, η Πυρσόγιαννη ήταν ένα τρανό κεφαλοχώρι γιομάτο κόσμο, ζωή και ζωντάνια, με όμορφα παραδοσιακά λιθόχτιστα σπίτια που πέρα από την αξιόλογη αρχιτεκτονική αξία και τέχνη τους, αυτά έκρυβαν μια λαμπρή ιστορία ολόφωτη.

Και σήμερα ακόμα που πολλά απ' αυτά τα ριζώματα των σπιτιών παρουσιάζουν ένα θλιβερό χάλασμα από το χρόνο, την άθελη ενδεχόμενα εγκατάλειψη, που προβάλλουν μισογκρεμισμένα με σκουριασμένες εμπασιές με καταστραμμένα σιδηρόφρακτα παράθυρα με ασίγουρα λιακωτά και με καγκελοπλεγμένα κιόσκια θυμίζουν παλιές δόξες.

Κι ακόμα από τα πατρογονικά εκείνα γραφικά σπίτια που εμφανίζουν ένα θλιβερό ξεπεσμό τώρα, μισοτσακισμένη η άλλοτε όμορφη γραφική ξύλινη και διακοσμημένη από χοντρά προκοκέφαλα εξώπορτα, με το όμορφο ζεμπρέκι και το γερό περάτι, το ιδιότυπο χτυπητήρι, τους συνδετήρες και το γιαπί που στις δόξες τους.

Αυτά φανέρωναν αρχοντία και το άριστο μεράκι του παλιοκαιρινού μάστορα, το καλαίσθητο ζανάτι του, και έχουν αυτά όλα να μας πούνε, να μας φανερώσουν, να μας διηγηθούν από τη λάμπουσα τότε ιστορική παρουσίαση από την μυσταγωγική τους γοητεία, όχι μόνο από την εξωτερική εμφάνισή τους αλλά και από την εσωτερική διαμόρφωση και την ατμόσφαιρά τους. Έχουν να μας πούνε, να μας μάθουν ακόμα πολλά από την ιστορία των θρύλων, των παραδόσεων, των εθίμων, των συνηθειών, των αισθημάτων, των αδυναμιών, των προγονικών στοχασμών, του λαογραφικού πλούτου, της φυσιογνωμίας, της πατρογονικής εστίας, της πατρικής γης.

Κι ακόμα να μας θυμίσουν πως η ιστορία του χωριού μας και κάθε άλλου χωριού, η παράδοση και τα μνημεία αυτών αξίζουν και μπορούν να διατηρηθούν ολοζώντανα με αγάπη, τεχνική, μελέτη και αξιοπρέπεια, αυτή η ανεκτίμητη κληρονομιά ζωής και υπερηφάνειας και πως η αδιαφορία μας και ο χαλασμός και μπορεί και πρέπει να σταματήσει και σήμερα ακόμα δεν είναι αργά.

Γι' αυτό χρειάζεται προσεχτική μελέτη σχεδιασμός, αγάπη και τόλμη χρειάζονται συγκεκριμένες τεκμηριωμένες λύσεις, χρειάζεται μεγαλύτερη ευαισθησία, προσοχή και υπευθυνότητα.

Όλα αυτά τα κειμήλια είναι σχολείο μάθησης και ειρηνικό στάδιο δράσης.

Μέσα σ' αυτό το θερμογόνο κλίμα της ιστορίας του εν περιλήψει θέματος με ιδιαίτερη συγκίνηση θυμάμαι τις ξεθωριασμένες πολλές φορές φωτογραφίες των προγόνων μας και τις άλλες εικόνες παραστατικών ηθών και εθίμων που πρόβα-

λαν μπροστά στα μάτια σαν κινηματογραφική ταινία κι ακόμα κάθε φορά που η στοργική μου Μάνα με έπαιρνε για επίσκεψη ή για άλλη τρέχουσα δουλειά σε συγγενικό, φιλικό και γειτονικό σπίτι, πάντα έβλεπα στους τοίχους των σπιτιών και ιδίως στον οντά κρεμασμένη μαζί με άλλες χαρακτηριστικές φωτογραφίες ηρώων και παπούδων και διάφορες άλλες εικόνες με πολλές παραστάσεις, απεικονίσεις ιστορικών χωριανών γεγονότων. Γιατί, πιστεύω, οι φωτογραφίες αυτές όλες και οι διάφορες εικόνες, τα γραπτά κείμενα και οι αριθμοί ακόμα είναι πραγματικά σύμβολα και παραστάσεις που φανερώνουν αναλλοίωτα, κάτι το χαρακτηριστικό, το διάφανο το χειροπιαστό, κάτι τί γύρω από τις εσωτερικές και εξωτερικές αισθήσεις που μέσα συντελείται η δημιουργία του προσορισμού, αποκτά ο ανθρώπινος νους δύναμη και γνώση του κόσμου, είναι η απαρχή της απολύτρωσης η απαρχή του γνώθι σ' αυτόν.

Μέσα στο κάθε σπιτικό περιβάλλον οπωσδήποτε ξεχώριζα από τα πολλά γυρίσματα του χρόνου και τις τρεχάλες της ζωής σε μια φθαρμένη κιτρινωμένη και σκονισμένη κορνίζα, τη φωτογραφία του καλόψυχου του καλόκαρδου παπού, του στυλοδάτη κάθε σπιτού που στ' αλήθεια και σίγουρα αποτελούσε πηγή εμπειρίας αξιών και γνώσεων και περισσότερο αυτού του καλόκαρδου και αγαθού παπού με τις μουστάκες που αυτές στον καλό καιρό τους δέχονταν τη μαντέκα για χρώμα ζωηρότητα και φρεσκάδα πολλές φορές.

Διέκρινα ακόμα τις φωτογραφίες της Μάνας Τρανής με τη μεγάλη πείρα, στοργή, σοφία και το θησαυρό της αγάπης και της πίστης, αυτής της πονετικής Μάνας Τρανής που όταν είχε κοντά της όλα τα πρόσωπα της φανίλιας, ένιωθε μία ουράνια γαλήνη, μια ζεστή ανακούφιση και πάντα προσπάθαγε με τον καλό, τον φρονισμένο τρόπο, με την ανθρωπιά, την ψυχική ανωτερότητα, τη φιλική και ευγενική συμπεριφορά και διάθεση, να φέρει γύρω στο σπίτι στο κουνάκι της τη χρειαζόμενη ισορροπία για το οικογενειακό καλό.

Και θυμάμαι ακόμα πως εκείνο τον καιρό των παπούδων μας όπως το μολογούσαν, το χωριό μας ήταν σωστή κοιτίδα ομορφιάς καθαροσύνης και περίφανης γεροσύνης. Πολλές φορές τα χιονοσκεπέστα γηρατειά σ' όλους τους τομείς της ζωής, στις διάφορες εκδηλώσεις με τα απλά λίγα γράμματά τους, σκορπούσαν ολόγυρα το λεπτό, το παρήγορο άρωμα της καλωσύνης, της τιμότητας, της αγάπης, της δικαιοσύνης, της αυταπάτησης. Κι όλα εκείνα τα βαρύχρονα γηρατειά με το σοφό τους πνεύμα και τον καλό λόγο έδιναν οφέλιμες συμβουλές.

Κι όλοι αυτοί οι παπούδες έγιναν σοφοί από τότε και ήταν μαστόροι χτιστάδες. Τους βλέπεις τώρα στη φωτογραφία και τους καμαρώνεις, διακρίνεις λαγαρά, ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους τη γνήσια καλλιτεχνική ευαισθησία, το μεράκι, τον πόθο, τον καϊμό, το γούστο, την επιμέλεια.

Και άφισαν φεύγοντας από την πολύμοχθη δουλειά του τεχνίτη, καταφανή και έκδηλα σημάδια μιάς άλλης περίφανης ιστορικής εποχής και μνήμης. Και τώρα οι φωτογραφίες του τοίχου θα βλέπουν στην κάθε λεπτομέρεια κάθε στρατί και μονοπάτι όλα τα μέρη της κλεφτουργιάς.

Η Πυρσόγιαννη ήταν Μάνα Χρυσής λεβεντιάς διαμαντένιας καλωσύνης και φύλακας πιστός της ιστορίας και της πατρογονικής παράδοσης. Και τώρα ακόμα που υπάρχουν τέτοιες σεβάσμιες φωτογραφίες που φανερώνουν τους απύθμενους θησαυρούς της ρίζας μας, είναι απεικόνιση όλα αυτά τα ιερά απομεινάκια μιας ζωής περασμένης, της παλιάς εκείνης χωριανής και οικογενειακής ιστορίας και

ζήσης.

Και όλες αυτές τις χαρακτηριστικές χάρητες πολλές φορές παραστατικά τις φανερώνουν οι φωτογραφίες του ντούρου του ίσιου, του αλύγιστου φουστανελά με τη στητή και περίφανη κορμοστασιά και δίκαια έπαιρνε το θαυμασμό των χωριανών κάθε φορά που έβγαινε στο μεσοχώρι και έσερνε πρώτος το χορό, αλλά και οι διάφορες άλλες φωτογραφίες των πολεμιστών με τη χιλιοτιμημένη στολή του χωριανού βαθμοφόρου με τα παράσημα στο στήθος, με τις μπότες και τα σπιρούνια, αλλά ακόμη και οι φωτογραφίες του απλού φαντάρου Έλληνα με το καμένο μπρούτζινο χρώμα του προσώπου του και τα αετήσια μάτια του, του απλού αυτού φαντάρου, του λεβέντη, του ίσιου κι ανάλαφρου με το πηλίκιο στεργιωμένο στο πλευρό του αριστερού του μπράτσου.

Αυτά λοιπόν τα παλιά στοιχεία τα πάσης φύσης και κατηγορίας έγγραφα, οι φωτογραφίες, γενικά και οι πολύ επιμελημένες και φροντισμένες με φαντασία εθνικές τοιχογραφίες που είναι χάρμα ομορφιάς να τις βλέπεις, είναι η παρακαταθήκη του παρελθόντος, είναι τα σύμβολα της πατρογονικής ζωής, είναι υποθήκες αλάθητες για το παρόν, οράματα για το αύριο, είναι οικογενειακές περιγαμηνές και παραγγέλματα.

Όλα τα παραπάνω, μας διδάσκουν, μας φωτίζουν, μας κάνουν ικανούς, μας αξιώνουν να παρατηρούμε στις πραγματικές διαστάσεις τα γεγονότα και μας παρέχουν τη δυνατότητα να βλέπουμε λάγαρα τα σημάδια, τα γνωρίσματα των καιρών, τα κρίσιμα και αποφασιστικά για το σίγουρο και σταθερό βάδισμα στο χώρο της πατρώας γης μας.

Αυτές οι σπάνιες φωτογραφίες που απεικονίζουν αυτά τα πρόσωπα και τα αιμόδρεχτα τοπία του χωριού, καθαρά παραστατικά στη φυσική τους υπόσταση, χωρίς ωραιοποίηση, χωρίς ωραίωμα, χωρίς ειδικό καλλώπισμα και στόλισμα, αυτές οι περιζήτητες φωτογραφίες και τα σπάνια άλλα κείμενα, μεταλαμπαδεύουν στις ψυχές των χωριανών τη φλόγα της αγάπης και της φιλοπατρίας και διατηρούν ακόμα τη χωριανή ταυτότητα, την πολιτιστική κληρονομιά, την ιερή φλόγα της οικογενειακής πίστης, γι' αυτό αρμόζει κάθε φορά να προσφέρουμε φόρο τιμής σεβασμού και ευγνωμοσύνης, για τους αυθόρμητους ειρηνικούς και πολεμικούς αγώνες για τη λευθεριά, τη σωτηρία και την καλή διαβίωση της φαμίλιας που είναι οπλισμένη γερά με την οικογενειακή πανοπολία.

Η πέρα κάτω καταχωρημένη φωτογραφία των πολεμιστών της μάχης της Στράτσανης δημιούργησε όπως και όλες οι άλλες φωτογραφίες παράδοση.

Για την παράδοση, ο μέγας Παλαμάς γράφει: Η παράδοση γενικά δεν σταματάει σε κάποιο χρόνο ή σε κάποια εποχή, η παράδοση δημιουργείται κάθε μέρα από ιστορικές πράξεις ή άλλα γεγονότα, αλλά για να γίνει παράδοση αυτή πρέπει να αντέχει στο χρόνο και αντέχει στο χρόνο το τραγούδι σαν λόγος, σαν ποίηση, σαν μελωδία, όταν αυτό εκφράζει την εποχή του και οι ιστορικές φωτογραφίες που θυμίζουν τους αγώνες πάλης ενάντια σ' όλους τους εξωτερικούς κινδύνους».

Αυτές οι φωτογραφίες που θυμίζουν με νοσταλγία παλιές, όμορφες, ξέχωρες χωριανές μέρες είναι πράγματι μια εύγλωτη παρουσίαση του παρελθόντος, αυτή η ίδια η αδιατίμητη ψυχή της γενέτειρας γης μας είναι η αληθινή τροφή της ψυχής, πηγή διδασκαλίας και θύμησης, ένα μέσο που διεγείρουν, σε παρασύρουν να αυξήσεις το ρυθμό της μάθησης της ιστορίας σε υψηλό επίπεδο και της έρευνας σε βάθος και πλάτος της πραγματικότητας του σήμερα, του πατρογονικού χθες.

Ακόμα και μία ονομασία ενός δρόμου διαιώνίζει την παλιά ιστορική κληρονομιά του τόπου και όποιος θα διέρχεται από αυτό το δρόμο θα νιώθει την ανάγκη να στέκεται ακίνητος από σεβασμό, αλλά και για θύμηση και μάθηση του γεγονότος που καλύπτει η ονομασία αυτή.

Πολλές φορές είναι οι προγονικές φωτογραφίες από τις εξαιρετικές πηγές που σου προσφέρουν περισσότερα εφόδια και βοήθειες να γράψεις τη χωριανή ιστορική παράδοση.

Αυτές οι φωτογραφίες και τα παλιά έγγραφα σαν αξιόλογες πηγές διαφωτίζουν και διευκολύνουν την αφήγηση και σε δένουν γερά με το ανάλογο κλίμα της ιστορουμένης εποχής και σε φέρουν ευχάριστα σε άμεση επικοινωνία με τους εγχώριους φορείς της τότε ιστορικής προσφοράς και δράσης, με τους μυθικούς θρύλους ή με τους αυτόπτες μάρτυρες των ιστορικών κοινωνικών πολιτιστικών χωριανών γεγονότων και των εκδηλώσεων της σκέψης μιας ένδοξης και τιμημένης εποχής κι ακόμα σου δίνουν τη δυνατότητα να ντλήσεις πολύτιμα στοιχεία κυρίως από ζητήματα της χωριανής τέχνης, να αναπλάσεις εικόνες και παραστάσεις παλιότερου τρόπου φορεσιάς και διακόσμησης και να αποσαφηνίσεις παλιών εποχών νομισματικής φύσης προβλήματα.

Επίσης ο μεγάλος και ανεξάντλητος πλούτος της ορθοδοξίας, εικονογραφίας, απηχεί καλά τα ιδεώδη της και συμβάλει αποτελεσματικά στο να καταλάβουμε τα συμβάντα μέσα σ' αυτές. Κάθε εικονική παράσταση, είτε με μορφή ψηφιδογραφίας, τοιχογραφίας, μικρογραφίας ή φορητών εικόνων, προσώπων ή γεγονότων, είναι στην πραγματικότητα μνημείο τέχνης, έργο που θεωρείται αριστούργημα, χαρακτηριστικό της εποχής τους, κάποιο κατασκευάσμα που κάμνει τη μνήμη του νου να διατηρεί και να μη λησμονεί ποτέ αυτό, αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί ανάλογο σεβασμό, ευλάβεια προς τα πρόσωπα, τη μορφή του εικονιζομένου ή του συνόλου των εικονιζομένων.

Ένα μνημείο τέτοιο τέχνης είναι και η φορητή μεγάλη εικόνα της Παναγίας της Πυρσόγιαννης με τη Θεία Μορφή, την πλαστικότητα, τη φυσικότητα και την ευγένεια του προσώπου: Η Θαυματουργική Εικόνα της χωριανής Παναγίας πολύ παλιά και αγρονολόγητη, γνωστό είναι ότι επενδύθηκε με καθαρό ασήμι το 1902 στο Λογυρόκαστρο της Βορείου Ηλείου. Ενδιαφέρον ξέχωρο έχουν και τα ερημακλήσια με τις άφθονες αγιογραφίες και εικόνες, που περιβάλλουν τα χωριά και που πολλά είναι χτισμένα σε απίθανα και επικίνδυνα μέρη με μεγάλες μολυβένιες ντόπιες πέτρες και πλάκες. Κι αν τύχει να είναι κλειστό το εκκλησάκι την ώρα που περνά ο ταλαιπωρημένος διαβατάρης οδοιπόρος, θα βρει ανακούφιση στο περιβάλλον του, βλέποντας μάλιστα την εικόνα του Αγίου που είναι άνω στην είσοδο της πόρτας και η σκιά του διπλανού πλατάνου θα του χαρίσει ξεκούραση.

Αυτές οι πάσης φύσης ιστορικές εικόνες και φωτογραφίες που ο φακός, ο χρωστήρας, το χρωμάτισμα με πινελιά αποτύπωσαν λαγαρά και ξάστερα στο χαρτί, στο ύφασμα, στο ξύλο μάρμαρο κ.λπ και παρουσίασαν φυσικά περιστατικά στη φυσική τους υπόσταση, πρόσωπα, κορμιά, φορεσιές, στολές και στολίδια είναι πραγματική απεικόνιση ιστορικών περιστατικών, πέρα από το ότι όλα αυτά ζωντανεύουν μνήμες και αναστηλώνουν θρύλους, είναι अपαράλλαχτες όπως τα παλιά δεφτέρια των προγόνων μας και τα άλλα, διάφορα χειρόγραφα και επίσημα έγγραφα και χαρτιά που αποτελούν μια συγκινητική και ευχάριστη παρουσία των πατέρων μας ανάμεσά μας και μοιάζει σαν κάποια πραγματική συνομιλία μαζί

μας, γύρω από την εποχή τους από το πνεύμα, την ανάσα που ένιωθαν από τους χίλιους δύο αγώνες, τις προσδοκίες, τα όνειρα και τα ιδεώδη τους.

Ακόμα κι αυτά τα σπίτια που απεικονίζονται θολά στις διάφορες φωτογραφίες, τα έπιπλα και τα σκεύη, οι λαμπρές παραδοσιακές διακοσμήσεις με το ξεχωριστό τέριασμα χρωμάτων, που έκφραζαν παραστατικά και αμεσώτερα το πνεύμα, τις δοξασίες και τις συνήθειες της εποχής εκείνης, με τις αθάνατες ίνες του πατρογονικού στοχασμού και των παλιών καταβολών, που συνδέθησαν στενά με αξιόλογα συμβάντα και σημαντικά γεγονότα, αποτελούν και αξίζουν να είναι χωριανά κειμήλια, ζωντανή μνήμη καθαρή θύμηση, άθολο μνημονικό παστρικό νού.

Μοιάζουν οι φωτογραφίες και οι εικόνες οι ζωγραφιές, οι εικονογραφίες σαν τα απέρριτα και απλά μνημεία που μπορεί για μια στιγμή να μη θαμβώνουν με μεγαλοπρέπεια, αλλά φανερώνουν δείχνουν το ιερό χρέος, την αναγνώριση, την οφειλόμενη τιμή προς όλους εκείνους που έπεσαν.

Γι' αυτό η καταγραφή όλων των ιερών κειμηλίων και η φωτογράφησή τους είναι περισπούδαστη, άξια προσοχής και μελέτης, έργο που θα διατηρεί ζωντανή τη μνήμη της πατρογονικής εποχής.

Τους μεγάλους ανθρώπους δεν τους καλύπτουν μόνο τα τρανά έργα που δημιούργησαν, που άφησαν στη ζωή, αλλά άπειρες φορές και οι μικρές και ασήμαντες επιστολές και σημειώσεις.

Μερικά ιδιωτικά γράμματα φανερώνουν συχνά όλη τη μεγαλοπρέπεια, εξαιρετικές πνευματικές έξοχες αξίες, μεγάλη καρδιά και φροντίδα.

Γι' αυτό να μη λες ρε Μάνα τι αξία μπορεί να έχει στον κάθε ξένο το μικρό το ολιγόλογο γράμμα του πατέρα και η φρόνησιν' αφήσουμε στη Λέγκω τη σιούτα γίδα κ.λπ. οι απλές οικογενειακές και φιλικές επιστολές δεν είναι κατώτερες και από τα σοφώτερα κηρύγματα και από τα γνωμικά που κρύβουν αναλλοίωτες αλήθειες.

Με τις φωτογραφίες επικοινωνούμε με το βαθύ χθες, ακούεις τραγούδια και βλέπεις με τα μάτια της ψυχής που στείνουν χορό οι νεραϊδένιες κοπέλλες και τα όμορφα παλικάρια του χωριού.

Η πατρογονική και εθνική φωτογραφία αυτή που είναι άξια προσοχής και μελέτης, είναι μια βιβλιοθήκη ολοκληρωμένη μνήμη των ανθρώπων που γαληνεύει και η πιο φουρτουνιασμένη συνείδηση και η πιο τρομαγμένη καρδιά, είναι εικόνες διαφορετικές σπαρμένες με μάγια, είναι πανώργιες ανθισμένες αμυγδαλιές αξιόλογες σωστικές και χρήσιμες.

Μ' αυτές τις σπάνιες φωτογραφίες αρχίζεις ως ελέχθη το κουβεντολόϊ για σημαντικά πράγματα της ζωής, για την ιστορία, για τα παιδικά όνειρά σου για τις διάφορες επιτεύξεις αρμονίας και συμμετρίας της μαστορικής Πυρσογιαννίτικης λαϊκής τέχνης της πέτρας, της δουλειάς, του σπιτικού αργαλειού, για τα γιορτάσια, τις επιθυμίες τις διάφορες δοξασίες, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις. Κι ακόμα αυτές τις παραδοσιακές φωτογραφίες, σ' αυτά τα πολύτιμα κειμήλια, τα παλιά πράγματα που κρύβουν ιστορικές αξίες, βλέπει και τάματα να ξαναζει ο θρύλος και η Πυρσογιαννίτικη ιστορία και βοηθάνε να διατηρούνται ανέλαφοι οι μύθοι, τα παραμύθια, οι παραδόσεις, όλα αυτά που εξυψώνουν, εξευγενίζουν και ανεβάζουν πνευματικά τον κάθε χωριανό και τον εξωραϊζουν ψυχικά.

Ειδικώτερα, βλέποντας προσεκτικά τις πατροπαράδοτες φωτογραφίες, επικοινωνούμε με ολόκληρο το παρελθόν και με όλες τις ψυχές και τους ίσκιους εκεί-

νων των προγόνων που ζούσαν τότε με χίλιους δύο φόβους με μύριες αμφιβολίες, αλλά και με άπειρες αναστηλωμένες προσδοκίες και ελπίδες.

Ατενίζοντας κατάματα αυτές τις ποικίλες φωτογραφίες, εικόνες και χαρτιά πολύτιμα, που η δύναμη του χαρτιού με το περιεχόμενό τους είναι ακαταμάχητη, αναδαπτίζεσαι πραγματικά στις γνήσιες, στις αληθινές και καθάριες κρουπιηγές των χωριανών παραδόσεων, χωρίς χόλιασμα, δίχως δείλιαμα, δίχως ατολμία, δίχως επικίνδυνες και εσφαλμένες σκέψεις.

Το πόσο μεγάλη ανακούφιση, τρανό ξαλάφρωμα έχουν στη ζωή ίδια των γυναικών του χωριού μας οι διάφορες φωτογραφίες της φαμίλιας και των παιδιών και τα γράμματα φαίνεται και τώρα ακόμα στην Πυρσόγιαννη.

Όλες οι ευαίσθητες, οι αισθηματικές αυτές γυναίκες της Πυρσόγιαννης της γλυκυτάτης μας Μάνας γης μας, έχουν κρύψει φωτογραφίες και επιστολές προσφιλών αγαπημένων προσώπων της ξενητιάς, στο θερμό κόρφο τους και όταν αυτές οι γυναίκες ήταν κατάμονες δεν είχαν παρέα στα γνωστά μας πεζούλια, τότε έδγαζαν με συγκίνηση χαρακτηριστική φωτογραφίες και τα γράμματα από τον κόρφο και μετά το διάβασμα της επιστολής άρχιζαν την κουβέντα μαζί τους και η κουβέντα αυτή διαρκούσε όσες ώρες καθόταν αυτές χωρίς παύση και έλεγαν και τα καλά και τα άσχημα, που ο απειροτέλειος ύψιστος Θεός μας δίδει πάντα σε όλους τους Χριστιανούς, για δοκιμασία, αλλά και για σωτηρία μας και προφύλαξη. «Ο Χριστός ήρθε δια να σώσει τον κόσμο, γι' αυτό προσδέχεται αμαρτωλούς και συντρώνει μετά των τελωνών και αμαρτωλών».

Θυμάμαι καθαρά πως η Καλή Μάνα μου Αικατερίνη σωστή ηρωίδα και ενσάρκωση της αγάπης και της αυτοθυσιάζομαι όχι από εγωλατρεία και εγωπάθεια, αλλά από αυθορμητισμό και εσωτερική παρότρυνση, κάθε φορά που έπαιρνε γράμμα και καμιά φωτογραφία από τον Πατέρα μου που ήταν στην Αμερική 1909-1922 και από τον αδελφό μου Λούδη που βρισκότανε στις πολεμικές επιχειρήσεις στο Σαγκάριο στο Τοκί Σιχίρ 1921 κι ακόμα κι από τα δύο άλλα μεγαλύτερά μου αδέρφια Κρόστα και Τάκη (Εφονεύθη στις 23-10-1923 στο επαναστατικό κίνημα Μεταξά-Γαργαλίδη-Λεοναρδόπουλου) που ήταν από μικρά στα ξένα, τα γράμματα αυτά και τις φωτογραφίες, πέρα από τα άφθονα φιλιά και τα πολλά δάκρυα, τα έβαζε στο ζεστό κόρφο της για να νιώσει καλά παρήγορα τον παλμό της αγάπης το ρυθμό της καρδιάς.

Και κάθε λίγο και λιγάκι τα έδγαζε από το στήθος της και τα κοίταζε αχόρταγα ώρες πολλές, τα ξαναφιλούσε χίλιες άλλες τόσες φορές, τα φρεσκάριζε, τα πότιζε με νέα δάκρυα.

Ερευνούσε προσεκτικά από τα γράμματα την κάθε λέξη, την κάθε πρόταση και της φάνταζε κάτι καινούργιο δγαίνει πάντα από τις φωτογραφίες, το πρόσωπο, τη στολή, τη στάση και από το πρόσωπο μάλιστα αν είναι γερός, ευχαριστημένος κι αν είναι ζωγραφισμένη η πίστη στο δίκαιο αγώνα και η ελπίδα της νίκης.

Αλλά το ίδιο πράγμα έκανε και η χρυσή γιαγιά με το κάτασπρο μεταξένιο κεφάλι με τις νοσταλγικές αναμνήσεις, οι αδελφές, οι φίλοι και άλλες παλιές μορφές που περιβάλλονταν από φωτισμένο αγνότητα και καλοσύνης.

Αλλά ασφαλώς αυτές τις ιερές και συγκινητικές στιγμές που οι γυναίκες αυτές κρατάνε στα χέρια τους και στον κόρφο τις φωτογραφίες και τις επιστολές των ανθρώπων τους αυτόματα και οι ψυχές αυτών θα αισθάνονται πράγματι ανάλογη

συγκίνηση ανακούφιση και αγαλλίαση.

Και δίκαια γιατί όταν βλέπεις αυτές τις φωτογραφίες και τα θερμά και παρήγορα γράμματα, ανανεώνεις νομίζω καθαρά κρυστάλλινα τον πατρογονικό αέρα, το κλίμα της ζωής της εποχής εκείνης, την ιστορία, την όμορφη, τη γλαφυρή, την πάντα ίδια και απαράλλαχτη που μένει στο κύλημα του χρόνου.

Όλα αυτά δίνουν ακατανίκητη και φρόνιμη δύναμη στη συνείδηση και κάνουν τον κάθε λογικό, καλόπιστο και τίμιο άνθρωπο περήφανο για το παρελθόν και την ιστορική και καθαρή κληρονομιά του τόπου του και τον καθιστούν υπόχρεο να είναι ευλαβής θεματοφύλακας και πιστός τηρητής της χωριανής ιστορικής πολιτιστικής παράδοσης.

Κάθε φορά που πέφτουν στα χέρια μου παλιές παππούδικες ή άλλων συντοπιτών προσώπων φωτογραφίες και παλιά έγγραφα από διάφορες εκδηλώσεις και όταν ακόμα γράφουν γι' αυτά, πέραν από το ότι μαλακώνει η καρδιά μου, εξευγενίζεται η ψυχή μου, λαμπιρίζει ο νους και φεύγει ο πόνος και η θλίψη, μου φαντάζει πως τους βλέπω ζωντανούς μπροστά μου και κουβεντιάζω μαζί τους και κάθε συνομιλία και κουβέντα μ' αυτούς δεν θέλω να τελειώσει γρήγορα. Γράφω και αναπολώ διδάσκω, παιδαγωγούμαι, διδάσκομαι.

Όταν μάλιστα ειδικά βλέπεις παλιές φωτογραφίες που περιλαμβάνουν πρόσωπα σεβάσμια διδασκάλων και ιερών παπάδων του χωριού, είναι αγγελικές στιγμές που βλέπεις τη χαρά και την ευτυχία κατάματα πέρα από τη χαρά και τη συγκίνηση που νιώθεις και δέος, δεν διστάζεις καθόλου να αποκαλείς αυτούς, λόγω της τρανής χωριανής και εθνικής προσφοράς και της θρησκευτικής πίστης, φωστήρας, στύλους και πύργους, θάλαμους οξυγόνου, γιατί σταλήθεια σαν αγέροχοι, ασάλευτοι ψηλοί στύλοι βάσταξαν πάνω τους τα ιερά και όσια τα πεπρωμένα, τους θησαυρούς του χωριού μας, σαν θεόρατοι και σταθεροί πύργοι περίστοιχιζαν τα πάντα και σαν ολόφωτες πραγματικές λυχνίες διέλυσαν το βαθύ σκοτάδι της ασέβειας, της αμορφωσιάς, της λυποψυχίας, τις αδυναμίες και τους φόβους.

Όλες αυτές οι παραπάνω αυθόρμητες ψυχικές εκδηλώσεις και φανερώσεις που φυσικά γεννήθηκαν με τον άνθρωπο και δεν αποκτήθηκαν, δεν ήταν μόνο άξιο προνόμιο και καλή συνήθεια της εποχής της Μάνας μας, της κάθε άλλης Μάνας και Γυναίκας της δικής σου αγαπητέ αναγνώστη, αλλά ήταν ένα χειροπιαστό σίγουρο αυθόρμητο γέννημα, απόκτημα του κάθε ανθρώπου που βρέθηκε στη ζωή και θα εξακολουθεί και είναι, να δεσπόζει και να συγκινεί τον κάθε άνθρωπο, τον ευαίσθητο μέχρι το τέλος της επίγειας ζωής.

Έτσι λοιπόν, η παρουσία της φωτογραφίας και της εικόνας που στην πραγματικότητα σε κάνει να βλέπεις το πατρικό σπίτι όπως ήταν άλλοτε όρθιο στα χρόνια εκείνα, παστρικό, νοικοκυρεμένο με το πλακόστρωτο κιόσκι, αυτό το σπιτικό, οίκημα με την παροιμιώδη φιλοξενία, αγάπη των ανθρώπων, την ανωτερότητα, την κατανόηση, το σεβασμό, την καλοσύνη της καρδιάς και της ψυχής των προγόνων μας, αυτή η φωτογραφία δίνει πράγματι ειρήνη, φώς ιλαρό, πνοή και ζέσταμα σ' όλο το χώρο του σπιτιού και στους ανθρώπους, είναι ένα δημιουργικό ερέθισμα για τους νεώτερους, μία ακατανίκητη δίψα για τη γνωριμία της γλυκειάς ρίζας μας.

Κι ακόμα οι παλιές φωτογραφίες όσο ασήμαντες είναι και τα μηδαμινά έγγραφα και γράμματα πολλές φορές ρίχνουν αμυδρό φως στον ιδιωτικό χωριανό και δημόσιο βίο των υποδούλων της επαρχία μας, στο λαογραφικό και ιστορικό

μέρος της γενέτειρας γης μας, διαλύουν κάπως το ιστορικό έρεβος των ετών εκείνων και φέρουν στην επιφάνεια σελίδες που πήγαιναν να ξεχασθούν από τα χρόνια και το άγχος των χρόνων.

Γιατι η αλήθεια είναι πως υπάρχει χτυπητή ολοφάνερη έλλειψη βοηθημάτων στον ιστορικό ορίζοντα.

Ειδικά σε όσους που από μικροί δεχθήκανε τα ερεθίσματα της Πυρσογιαννίτικης φύσης που αυτή τη συμπληρώνουν και την ομορφαίνουν τα ξακουστά έργα, τα πλάσματα των χωριανών μαστόρων της πέτρας και της αναμόρφωσης, αφυπνίζουν θύμησες ζωντανεύουν μνήμες εμπειρίες, αναστηλώνουν θρύλους και παραδόσεις και φέρουν ολοζώντανες εικόνες και μορφές χωριανών μαστόρων αυτών των μεγάλων ανθρώπων της τέχνης που πάνω στη δουλειά πάλευαν για ξεχώρισμα για διάκριση, αυτή την αρετή που προέρχεται από καθαρή πηγή και ρίζα από λαγαρή κεφαλή και σφιχτό σύνδεσμο, από πείρα και τιμιότητα, ακόμα σε αναβαπτίζουν στις καθάριες πηγές των γνώσεων της ιστορίας, στις θυσίες, στις ασυνήθιστες πράξεις μεγαλείου, σε αναβαπτίζουν στα ιερά κάματα των απαράμιλλων ηθών και εθίμων της Πυρσόγιαννης, της όμορφης ζωής μας, της γης των παιδικών χρόνων των νεανικών οραματισμών και ονείρων. Επιπρόσθετα σου φέρουν στη μνήμη οι παλιές φωτογραφίες τα μεγάλα σπίτια, τα τρανά δωμάτια, τα γιομάτα παραδοσιακές διακοσμήσεις κι ομορφιές με ωραίες εγχρωμες σκαλιστές οροφές με τους ευρύχωρους λειτουργικούς χώρους. Σου θυμίζουν τέλος όλους τους μεγάλους μαχαλάδες που κείνα τα χρόνια ήταν γιομάτα από τιτιδίσματα από φωνές χαράς και τραγούδια πολλών χωριανών και από ευχάριστα άλλα γεγονότα της καλής μέρας που συνέθεταν την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της Πυρσόγιαννης, την ομόρφαιναν.

Οι φωτογραφίες των ασπρομαλληδων και ασπρογένηδων παππούδων -μεγάλη λέξη τρανό χρέος και σεβασμό, που δίνουν πράγματι μορφή και φούντωμα και των σταφιδιασμένων και ζαρωμένων γρήγορα και παράκαιρα από τα βάσανα, την αγωνία, από τον καθημερινό ιδρώτα της δουλειάς, Κυραμάνων και των Κυράδων ακόμα κλείνουν ολοκληρη τη ζωή τους.

Οι φωτογραφίες αυτές που αποτελούν πράγματι ζωντανές μνήμες και θύμησες σ' όλους τους συγγενείς, μικρούς και μεγάλους πατριώτες, δείχνουν λαμπερά, ότι η λατρεία είναι μια εξώφληση και χρέος προς όλους εκείνους που αυθόρμητα, άκουσια, εθελοντικά πολλές φορές, εργάστηκαν σ' όλες τις εποχές πολεμικές και ειρηνικές για τη δόξα της πατρίδας και τη λευθεριά για το ψωμί της φαμίλιας και των αναγκών του χωριού.

Όπως οι παλιές φωτογραφίες, τα απομεινάρια και τα κειμήλια και οι πολλές άλλες περιπτώσεις που πιο πάνω αναλυτικά κάπως αναφέραμε, μαρτυρούν και φωτίζουν το παρελθόν, έτσι μπορούμε να πούμε και αυτά ακόμα τα Πυρσογιαννίτικα τζάκια, αυτά τα απέριπτα γραφικά μνημεία με τον ιδιόρρυθμο πολλές φορές παραδοσιακό χρώμα και σχέδιο που βρίσκονται μερικά τώρα μέσα σε ερειπωμένα σπίτια, θυμίζουν άθελα στους χωριανούς και σε κάθε περασιάρη τους θρύλους του παρελθόντος, την ιστορική παράδοση την παλιά μαστορική τέχνη, τις δέουσες φροντίδες, το ιδιαίτερο χόλιασμα, τις θυσίες, τις προσπάθειες όλων εκείνων που παρέδωσαν στην Πυρσόγιαννη και σε μας την υποδειγματική λευθεριά αλλά και την τέχνη τους.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΔΥΣΚΟΛΗΣ ΖΩΗΣ

Εδώ για απόδειξη, για παράδειγμα αναφέρω χαρακτηριστικά και επιμορφωτικά τις κάτωθι περικοπές ένα μίκραιμα από συμβόλαιο του 1806: «820 οκάδες κρασί, 40 οκάδες ρακί, 8 ταγάρια καλαμπόκι, 3 ταγάρια κριθάρι, 1 ταγάρι φασόλια, είναι ποσότητες που μπορούσαν να εξασφαλίσουν πλέον η άνετη ζωή της χρονιάς, δι' ανταλλαγής ή πωλήσεως των πλεοναζόντων ειδών και προμήθεια άλλων».

Επίσης του αυτού έτους 1806 από μερικά αποσπάσματα από τα τελευταίας υποθήκας, προτροπές και παραινέσεις, τις ύστατες αναλαμπές μιας λυχνίας που επρόκειτο να σβύσει, μαθαίνουμε τις σκέψεις και τις εντολές που διαθέτουν: «Να έχετε την ευχή μου, να φυλαχθείτε από τα λόγια του γνωστού κόσμου, ότι ο κόσμος σας θέλει να σας διασκορπίσει, όπου να μην έχετε, που την κεφαλή σας κλίνει, να αγκαλιάσετε την αγάπη όλων σας, να μη βάλετε θεμέλιο σε λόγια γυναικών ιδικών και ξένων. Να βάλετε την πλάτη στο πατρικό σας να το κρατίσετε και να το πλουτίσετε με όλα τα δυνατά σας με τιμή και υπόληψη». Το 1827 το καλοκαίρι ο Μπεχλιούλης έβαλε πενήντα μαστόρους Πυρσογιαννίτες και έφκιασε σπίτια Σαράγια και εις το τέλειωμα όπου επλήρωσε τα χακί (κόπο) του είπαν οι μαστόροι, παλιά φλωριά έχεις Μπεχλιούλη Μπέγη. Τους απεκρίθη αυτός «να ζήσει ο Κώστας Γραμματικός όπου με έκανε τσιράκι».

Όλα τα ανωτέρω είναι αξιόλογα διαφωτιστικά στοιχεία, γι' αυτό δεν πρέπει απρόσεχτα να τα παρατρέχουμε και να τα περνάμε απαρατήρητα με μία γρήγορη χωρίς βάθος απλή επιφανειακή ανάγνωση, πρέπει αναγκαία με ιδιαίζουσα προσοχή και ενδιαφέρο να τα ερευνούμε, για να καταλάβουμε όσο το δυνατό πιο καλά αφομιωτικά το κάθε νόημα την κάθε παράγραφο, την κάθε λέξη. Όλα αυτά είναι αξιόλογα σωστικά ακέρια χωρίς ελλείψεις.

Στα διάφορα έγγραφα, ο συγκεκριμένος τύπος, το πρότυπο είδος, η τυπολογία και η βραχυγραφία μέσα στα γραφτά κείμενα μας δίνει βοήθεια στην ορθή εκτίμηση της πνευματικής και της οικονομικής κατάστασης των συμβαλλομένων προσώπων, αλλά και της πιθανής της ενδεχομένης ημερομηνίας και προέλευσής τούτων και η ακρίβεια της πιστότητας και της αυθεντικότητας.

Προσέτι αυτά όλα είναι μία αξιόλογη συμβολή στην όλη ιστορία της επαρχίας μας.

Ειδικά και αυτός ο γραφικός χαρακτήρας σε συνδυασμό προς άλλα σχετικά δεδομένα οικογενειακών εγγράφων των ενδιαφερομένων προσώπων, είναι σε θέση να μας παράσχει στοιχεία πολύτιμα σπάνια γύρω από την μόρφωση, το μέτρο της ικανότητας να γράφουν, να διαβάζουν.

Σε κάθε οικογενειακό κειμήλιο σε κάθε σχετική εικόνα σε κάθε γραπτό ενθύμιο και γεγονός πρέπει να εμβαθύνουμε τη σκέψη μας να έρθουμε σε βαθύτερη μελέτη και συστηματική μεθοδική επεξεργασία, να πλατύνουμε ξέχωρα την προσοχή μας και το ενδιαφέρον.

Η προσεκτική, η φροντισμένη, η επιμελημένη αυτή προσπάθεια φρονώ ότι είναι πιο θαλπωρή, πιο γλυκειά και εύγευστη από το μέλι, αλλά και πολυτιμότερη και χρήσιμη από το καθαρίο χρυσάφι και από κάθε άλλο πολύτιμο λίθο και πιο φωτεινή από κάθε πυρακτωμένο σε κατάλληλο κλίβανο ασημικό.

ΟΙ ΠΡΟΕΣΤΟΙ

Οι προεστοί των πέντε χωριών της επαρχίας Κονίτσης αντιπροσώπευαν τα συμφέροντα και τις γνώμες όλης της επαρχίας και ήσαν αυτοί εξουσιοδοτούμενοι να αποφασίζουν να λύνουν όλες τις παρουσιαζόμενες διαφορές και τα χρέγια.

Και οι προεστοί αυτοί διέθεταν κατά το πλείστο τον καλύτερο οπλισμό, τουφέκια εγγλέζικα ασημένα πολλές φορές, μεγάλες κουμπούρες που σου γέμιζαν το μάτι, αρβανίτικες ακριθείας πιστόλες, όμορφα χαντζάρια, μπέλ που λαμποκοπούσαν, παλάσκες δερμάτινες καλοφκιαγμένες, ασημένα σπαθιά και κολοκοτρωνέικους σουγιάδες και δίκοπα μαχαίρια.

Και όλους αυτούς τους προεστούς τους πάντα καλοντημένους τους καμάρωνες που παίζανε με τέχνη και μεράκι τα κεχριμπαρένια κομβολόγια και όταν έστριβαν τις αετένιες μουστάκες τους που πάντα αυτές φέρανε επάνω λαμπερή μαντέκα κι ακόμα όταν βαθιά βαθιά ρούφαγαν το μυρωδάτο νταμπάκο.

Είναι αλήθεια ότι ο κάθε ερευνητής με δυσκολία μεγάλη και κόπο είναι δυνατό να μαζέψει τα εδώ και κει διάσπαρτα βοηθήματα και διδάγματα. Γι' αυτό το λόγο σημασία μεγάλη έχουν οι παραπάνω σκέψεις και προτάσεις γύρω από την εξεύρεση των όσων στοιχείων ευρίσκονται στη διάθεσή μας. Και αυτή η απλή παράθεση του γραμματίου αξίζει ακόμα όχι τόσο δια το τυπικό περιεχόμενο, όσο διότι περισώζονται μέσα υποτυπώδεις υπογραφές από πατρογονικές μορφές και φυσιογνωμίες του χωριού μας, ων η μνήμη είναι αμφίβολος αν περισώζεται στη μνήμη των σημερινών ή κοντινών συγγενών και φίλων.

Τέλος όσο για τη μεγάλη σπουδαιότητα που ενέχουν οι διάφορες παλιές πατρογονικές και εθνικές φωτογραφίες, αυτές που εγώ αποκαλώ τέχνη, πολιτισμό και ιερά απομεινάκια μιας παλιάς ζωής που πέρασε και χάθηκε στα βάθη της αιωνιότητας φρονώ ότι εάν αυτές και όλο το άλλο υλικό δεν αποτελούν σωστές και χρήσιμες πηγές μάθησης, διδασκαλίας στο κάθε άτομο που φλέγεται από την επιθυμία να γράψει, να φέρει στο φως στην επιφάνεια, τότε δεν θα γινότανε κατά καιρούς οι διάφορες μεγάλες εκδηλώσεις εκθέσεων φωτογραφίας, βιβλίου, ζωγραφικής κ.λπ. και εδώ στη χώρα μας και σταδιάφορα άλλα πολιτισμένα κράτη που σμιλεύουν τους ανθρώπους και τους αναγάγουν σε ανώτερα πνευματικά επίπεδα.

Σ' αυτές τις διάφορες εκθέσεις αναπλάθουμε εικόνες και παραστάσεις παλαιότερου τρόπου ενδυμασίας και διακόσμησης, αποσαφινίζουμε παλιών εποχών νομισματικής φύσης προβλήματα.

Σκοπός, λοιπόν, αυτών, είναι να βοηθήσουμε τον κάθε επισκέπτη στη βαθύτερη εκτίμηση της αξίας του χειρογράφου της εικόνας και της φωτογραφίας και στην κατανόηση του περιεχομένου.

Συγκεκριμένα εδώ αναφέρω ότι είδα πολλές παρόμοιες εκθέσεις φωτογραφίας κ.λπ. Δεν θα ξεχάσω όμως την έκθεση φωτογραφίας της ζωής και της ιστορικής δράσης και της μεγάλης εθνικής συμβολής του μεγάλου Εθνάρχου πολιτικού Ελευθερίου Βενιζέλου του Εθνάρχου των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών που βρήκε την Ελλάδα μέχρι την Άρτα και τη Λάρισα και την έφερε από την 21/2/1913 μέχρι το Σαγγάριο μέχρι τα πρόθυρα της Άγκυρας το 1920.

Μέσα εκεί στους ευρύχωρους και ολόφωτους χώρους της έκθεσης, έζησα όσο χρόνο έμεινα το Α και Ω της πλούσιας προσφοράς του σε όλες τις Εθνικές Θρη-

σκευτικές πολιτικές, πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις και έμαθα πράγματα και είδα ιστορικά γεγονότα που θα 'θελα χρόνια και ανάλογες ευκαιρίες να βρω και να συναντήσω αυτό το πολύτιμο εθνικό υλικό.

Η έκθεση αυτή και κάθε έκθεση ιστορικού και παραδοσιακού περιεχομένου που παρουσιάζεται σε χώρο ενός καλόβγαλτου βιβλίου ή ενός λευκώματος φωτογραφιών ή σε ειδικό ανοιχτό ή κλειστό εδαφικό χώρο ασφαλώς ζωντανεύει σ' όλους τους ηλικιωμένους ανθρώπους ό,τι ο αδιάστατος χρόνος και οι διάφορες αντιξοότητες σκέπασαν αναγκαστικά με την τέφρα, το πούσι της λησμοσύνης και φανερώνει στους νεότερους αξέχαστες μορφές και παραστάσεις, ακούραστους στοχαστάς, επίλεκτους συγγραφείς, εκλεκτούς ανθρώπους των γραμμάτων και τεχνών, που ήταν πρότυπα αρετής φιλοπατρίας και φιλογένειας.

Η παραπάνω έκθεση είχε πράγματι υλικό πλούσιο γεγονότα από πρωτότυπες φωτογραφίες από τα νεανικά χρόνια του Ελ. Βενιζέλου, από τα σκοτεινά χρόνια της Τουρκικής κυριαρχίας, που τότε αυτοί οι φαρμακόγλωσσοι και αδιάστατοι τέρρανοι δεν μπόρεσαν να βρουν καμιά τρανή και αλύγιστη αλυσίδα για να δεθούν το καθαρό μυαλό των αγωνιστών Ραγιάδων, να μηδενίσουν τη σκέψη αυτών και να πνίξουν, να αφανίσουν το φλογερό πόθο και τη μεγάλη θέληση αυτών για δίκαιο ξεσκλάβωμα για ποθητή αποτίναξη του ασήκωτου και σκληρού ζυγού της βαρβαρότητας.

Έτσι, ως καταστάλαγμα, τονίζουμε ότι όλα τα ανωτέρω αναγραφόμενα δείχνουν φανερά πόση μεγάλη σημασία έχει στο κάθε άτομο το φανέρωμα, η εκούσια προσφορά ή συμβολή όλων αυτών στη σωστή αναγραφή της πραγματικής ιστορίας και δίκαια αποτελούν όλες οι πατρογονικές εκθέσεις και εκδόσεις ζωντανό ιστορικό και πολιτιστικό ντοκουμέντο με υψηλή παιδαγωγική για όσους γονείς αγωνίζονται να φυτέψουν στις αθώες παιδικές ψυχές πρότυπα και αξίες που θα κάνουν αυτά να λαχταρίζουν, να καμαρώνουν το μεγαλείο της πατρώας γης και δίκαια γιατί όλα αυτά τα αδιάψευστα ιστορικά ντοκουμέντα είναι σημαντικά, πολύφωτα μνημεία ζωντανής μνήμης που δημιουργούν σ' όλους μας ιερό σεβασμό και απαροδίαστο χρέος προς όλους εκείνους που γενναία άφοβα παλικαρίσια θυσιάστηκαν στο βωμό του Ελληνοχριστιανικού καθήκοντος.

Σε μας που βρισκόμαστε στα ξένα μέρη όλα τα παραπάνω μας φέρουν κοντά στο πατρικό χώμα, εκεί ψηλά που αχοβολύν νοσταλγικά οι καμπάνες και θύμησες ξυπνούν και μας υφαίνουν το ανάλαφρο όνειρο του γυρισμού στην πατρώα γη, στην γλυκυτάτη μας Πυρσόγιαννη.

Όλα αυτά μας θυμίζουν τους αγράμματους και απλοϊκούς ανώνυμους και επώνυμους μαστόρους τεχνίτας της πέτρας του χωριού μας που σήκωσαν πολύ ψηλά στα ουράνια τη μαστορική τέχνη, ύστερα από σκληρή επίπονη ανισοβαρή δουλειά, από άφθονες αγωνίες από πολλούς τρόμους και φόβους, από γερό και άνισο πάλεμα για να μπορέσουν οι χωριανοί μαστόροι να εισπράξουν στο τέλος τα οφειλόμενα σ' αυτούς από τους δύσπιστους κακοπληρωτάς εργοδότας από τους δύστροπους τους μεμψήμοιρους νοικοκύρηδες.

Σ' όλα αυτά τα παραπάνω παρήγορα για μένα και πολύ χρήσιμα και συνδετικά χωριανά λόγια γεγονότα και στοιχεία με το δικό του ιδιαίτερο χαρισματικό και θεϊκό τρόπο μου τα έλεγε ο γερομάστορας γείτονάς μου Αντώνιος Δούκας που καλύτερα ήξερε την ξενητιά παρά τον Γκουμπέ της Πυρσόγιαννης και τα διάφορα δρομάκια του χωριού μας. Η δουλειά βλέπεις και η ανάγκη έλεγε αυτό

απαιτούσε, καιρούς ολόκληρους να επιμένουμε βόγκητά όπως τα γερά σκουτιά και τα διάφορα στρωσίδια τα πατάνε και τα στρυφογυρίζουν στην ποταμιά με δύναμη και με γερά κότσια για να λαγαρίσουν να πλυθούν καλύτερα για να αποβάλλουν τη λέρα και τη σκόνη, έτσι και σε μας τους δουλευτάδες της πέτρας η ψυχή και το σώμα ισχυροποιείται με τα βάσανα, τις αγωνίες της δουλειάς και της ξενητιάς.

Ένας άλλος φθασμένος μάστορας τεχνίτης χαρακτηριστικά μου είπε: «όλο το χρονικό διάστημα που δουλεύαμε σαν χτίστες στα ξένα μακρυνά από την Πυρσόγιαννη και τις οικογένειές μας μοιάζαμε ολότελα σαν το δέντρο που το φθινόπωρο πέφτουν τα φύλλα και τα κλαδιά είναι ολόγυμνα και το χειμώνα φαίνεται τελείως νεκρό, μοιάζει σαν να κοιμάται, αλλά, όταν όμως δάλουμε στο χέρι μας όλα τα λεφτά τα κόπια μας, την αμοιβή της εργασίας μας ή όταν έρθει με το καλό η ώρα της επιστροφής, του γυρισμού στο καταδικό μας οικογενειακό σπίτι μοιάζουμε σαν την πανώρια, τη λουλουδάτη άνοιξη που λαλεί παντού ο κούκος κι έρχονται χαρούμενα τα χελιδόνια.

Η Πυρσογιαννίτικη αυτή τέχνη και των άλλων συνεπαρχιωτών μαστόρων είναι τόσο τέλεια και ακλόνητη, αυτό φαίνεται καθαρά από τα διατηρούμενα εισέτι σε πολλά μέρη της χώρας μας και πέραν αυτής μεγάλα κτιριακά χτίσματα (γεφύρια εκκλησίες κ.λπ.) από διάφορες φωτογραφίες, σχέδια και σχετικά έγγραφα και χαρτιά που δεν θα σβύσει ποτέ, οι άνθρωποι έρχονται και παρέρχονται τα έργα όμως μένουν, οι φωτογραφίες και τα χαρτιά μνημεία κ.λπ. Η ακρόπολη της Αθήνας δεν έσβυσε, δεν χάθηκε με το πέρασμα των αιώνων και το διάβα τόσων βαρβάρων κατακτητών από πάνω της, γιατί πέρα από τέχνη αξιόλογη, είναι και ιδέα, ιδανικό, είναι ένας πολύ μεγάλος πνευματικός ηθικός σκοπός, πάνω στον οποίο δούλεψαν χρόνια ανθρώπινα χέρια και διαλεχτά επιτήδεια μυαλά.

Έτσι και η μαστορική τέχνη των παλιών μαστόρων της επαρχίας μας θα λάμπει στους αιώνες και αυτό θα το δείχνουν στους περαστικούς και στους ερευνητές τα τρανά σπίτια, τα μέγαρα, τα παλάτια, τα κάστρα, τα γεφύρια, τα χαρτιά και οι φωτογραφίες. Όλα αυτά τα δημιουργήματα της μαστορικής τέχνης και τα χαλάσματα ακόμα που απεικονίζονται σε φωτογραφίες διάφορες τοιχογραφίες σε τοιχογραφίες, σε ποικίλα μνημεία, σε ιδιωτικά και δημόσια έγγραφα που βρίσκονται κτιρινιασμένα σε παλιές κασέλες και μπασούλα και που όλα αυτά στους αιώνες θα ατενίζει ο κάθε άνθρωπος, ο κάθε χωριανός, θα νιώθει βλέποντάς τα, πέρα από δίκαιη περηφάνεια, να μαλακώνει η καρδιά του, να εξευγενίζεται η ψυχή του, να λαμπυρίζει ο νους και να φεύγει μακρυνά ο πόνος και η θλίψη από κοντά του.

Έμπνευση λοιπόν και ποδηγέτηση χρειάζεται. Μια πολύτιμη ευκαιρία παρουσιάζεται μπροστά σου, θα την αφήσεις να περάσει χωρίς να ωφεληθείς;

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

«οφείλω στους Γονείς μου το ζην
και στο δάσκαλο το ευ ζην»

Μ. Αλέξανδρος

Μέσα σε απομονωμένα και σκοτεινά μέρη των Εκκλησιών των Μοναστηριών, των σπιτιών και των σπηλαίων ακόμα, οι φρόνιμοι χωριανοί, οι καλοί οικογενειάρχες, οι πειθαρχικοί πολίτες, εκείνη τη μακρά εποχή που χάνεται μέσα στο νύχτωμα, το σύθαμπο του διαβατάρη χρόνου, με μεγάλο φόβο, με δικαιολογημένη αγωνία και προσεκτική προφύλαξη, πήγαιναν όσοι μπορούσαν να μάθουν πέντε γράμματα, λίγη γραφή και ψίχα ανάγνωση, για να μην είναι πνευματικά, κοινωνικά και στις δουλειές επάνω, εντελώς τυφλοί, ξύλο απελέκητο.

Οι έτσι προσερχόμενοι σ' αυτά τα σχολεία ήταν σχεδόν λίγοι, η προσπάθεια όμως, η βοήθεια, η αρωγή ήταν μεγάλη και πολύ καρποφόρα. Αυτά τα απηγορευμένα κρυφά σχολεία, ήταν σωστά οπλοστάσια και χαλυβδυναν τα στήθη των πατριωτών, τη φλόγα της πίστης και το μεγάλο Εθνικό φρόνημα.

Θύμιζαν καθαρά το ιερό καθήκον που είχαν όλοι να μη ξεχάσουν ποτέ οι άνθρωποι του γένους την αρχαία δόξα και συνείδηση, τη μητρική γλώσσα και το Χριστιανικό ύψιστο καθήκον.

Φλόγιζαν τις καρδιές των μαθητών με την αγάπη προς την πατρίδα, την ορθοδοξία και τον άνθρωπο. Εμφυσούσαν την πνευματική και ηθική μόρφωση στα διψασμένα παιδιά, στο νεανικό κόσμο, στον κόσμο του αύριο.

Μέσα σ' αυτά τα Κρυφά Σχολεία καλλιεργείτο το ηρωϊκό πνεύμα της αντίστασης, της πάλης, το ηρωϊκό φρόνημα, το αγωνιστικό, κόντρα στις δυνάμεις του σκοταδιού, της αθεΐας, της αποστασίας, του αντίχριστου υπό τας ποικίλας αυτού μορφάς και φανερώσεις.

Τα Σχολεία αυτά δούλευαν τις νύχτες από φόβο και για προφύλαξη, από τη μανία της δίωξης από μέρους των Τουρκαλβανών.

Μέσα σ' αυτά δασκαλεύονταν γραφή συνήθως και ανάγνωση και μάθαιναν να μη προιονίζουν, να μη κουτσορευτούν τα κλαδιά του Εθνικού δέντρου πάνω στο οποίο στέκονται όλες οι μεγάλες παρακαταθήκες, οι υποθήκες των προγόνων μας, οι παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα.

Προσπαθούσαν με κατανόηση να καλλιεργηθεί και να ανδρωθεί η γνήσια και σταθερή πίστη, ν' αποτελέσει ένα προσωπικό καθαρό και ενσυνείδητο γεγονός, ένα μεγάλο φωτεινό θαύμα. Κοίταγαν ξέχωρα το παιδί που είναι ψυχή πλασμένη για τον ηρωϊσμό, τη θυσία, για να κάνει πάντα το καλό και το πρέπον σ' ανθρώπους και κοινωνίες.

Το Κρυφό σχολειό, το τόσο αδικημένο, περιφρονημένο και ξεχασμένο από τους νεώτερους έλληνες, ήταν τότε ένα μεγάλο ιστορικό γεγονός, μία θαυμαστή πραγματικότητα, με πολύ υποτυπώδη μέσα και ανθρώπους κατάλληλους χωρίς

πολλές παιδαγωγικές και γραμματικές γνώσεις που η σημερινή ανθρώπινη λογική δεν μπορεί να ερμηνεύσει και η γλώσσα μας αδυνατεί να εκφράσει.

Πάντως ότι μάθαιναν μέσα εκεί στο Σχολείο από το οκτάηχο και το ψαλτήρι, άλλο αναγνωστικό βιβλίο δεν είχαν, το μάθαιναν με προσοχή, το άγγιζαν με προφύλαξη σαν ένα πολύ ευαίσθητο εύθραυστο τρανό έργο τέχνης με το φόβο να μη προσβάλουν το χώρο, το χρώμα και το χαρακτήρα του ιερού χώρου του κρυφού Σχολείου.

Η λίγη γραφή και η ανάγνωση που κουτσομάθαιναν στο κρυφό Σχολείο του χωριού μας, έδινε πράγματι δύναμη και κουράγιο να ανθέξει ο κάθε πατριώτης στις άπειρες αναποδιές, στα πολλά κτυπήματα της σκλαβικής θυριωδίας και της μαύρης μοίρας, του έδινε τη δυνατότητα να αντλήσει δύναμη, αυτοπεποίθηση από την προγονική αίγλη και λαμπρότητα και πύργωνε το σεβασμό στην παράδοση και ιστορία, στην προγονική δόξα στις αξίες και σ' όλα τα θεία ιερά του γένους.

Οι παπάδες, οι δάσκαλοι, όπως οι Γονείς και οι μεγαλύτεροι έδιναν ειδικά στα παιδιά αυτά, που είναι καλοί αφωμοιωτικοί δέχτες, πρότυπα για μίμηση, το καλό παράδειγμα, κι αυτό το παράδειγμα πυρπολούσε την ψυχή και την όπλιζε με καρτερία και υπομονή.

Φρόντιζαν ειδικά να μάθουν αυτά την ιστορία, την προγονική, την παράδοση, να την προσέξουν, να την αγαπήσουν, να την καλλιεργήσουν, αλλά και να την σέβονται κι ακόμα να τιμούν και να ευγνωμονούν αυτούς που την δημιούργησαν και την τράνωσαν και την παρέδωσαν στους μεταγενέστερους όμορφη και λαμπρή.

Τα πολύ παλιά χρόνια δεν υπήρχαν αναγνωρισμένα Ελληνικά Σχολεία από τους Τούρκους, ο κακός και άξεστος δυνάστης διέταξε να κλείσουν όλα τα Ελληνικά Σχολεία που λειτουργούσαν κρυφά.

Έτσι με τον καιρό εδόθη η ευκαιρία η ευνοϊκή, η αναγκαία περίπτωση, η κατάλληλη στιγμή και ο διαθέσιμος χρόνος στους παπάδες και καλογήρους να μαζέψουν προπαντός τα παιδιά σε κρυφά μέρη στις Εκκλησίες, στα μοναστήρια και σε σπίτια ειδικά και με το φως του λυχναριού και του δαδιού, δίδασκαν με τον τρόπο τους και τη γνώση τη γλώσσα των προγόνων, τη θρησκεία, την ιστορία και την παράδοση. Ιδιαίτερα τόνιζαν στα άπειρα παιδιά στη διψασμένη αυτή γη με ενθουσιασμό και με προθυμία ν' αγωνίζονται πάντα για υψηλούς, ευγενείς αγώνες για την ταλαίπωρη πατρίδα. Κι όταν σκόνταφταν καμιά φορά, τόνιζαν: μη δειλιάσετε, ψηλά το κεφάλι και τα μάτια σας, έτσι σίγουρα ανανεώνεται τις δυνάμεις και σας κάνουν ικανούς να προχωρείτε στο δρόμο της ζωής.

Εκεί μέσα στα κρυφά γεννήθηκε και τράνωσε η ελπίδα ο πόθος του ξεσηκωμού, η λαχτάρα για λευθεριά και η φλογερή πίστη για την ανάσταση του γένους μας.

Σημειώνουμε εδώ, ότι οι βάρβαροι και άξεστοι Τούρκοι μπορεί να αφάνισαν τα σχολεία με γραπτές διαταγές και προφορικές, δεν μπόρεσαν όμως να βρουν σιδερένια τεργιαστά φασκιώματα, κατάλληλες αλυσίδες για να αλυσοδέσουν το μυαλό, την χαλύβδινη ψυχή των πατριωτών. Και αυτό φαίνεται καθαρά και ξάστερα μέσα στη γραπτή συμφωνία το 1908 μεταξύ Βουλγαρίας-Τουρκίας: «Δι' αυτής λάβαιναν πρόνοια περί μουσουλμανικών Σχολείων, αντίθετα δεν λάβαιναν ουδεμία ανάλογη πρόνοια για τα υπολειφθέντα Ελληνικά σχολεία». Αλλά και στα νεώτερα χρόνια που υπεγράφησαν ανάλογες συνθήκες μεταξύ Βαλκανικών Χω-

ρών, παραβλέπεται και αγνοείται η χώρα μας γενικά και ως εθνικός και πνευματικός παράγων και τα εθνολογικά της δίκαια δεν αναγνωρίζονται πέραν του Ολύμπου.

Αλλά και πέραν αυτών και όταν έγινε το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας 13-4-1914, οι μεγάλες τότε δυνάμεις δεν μας υπολόγισαν καθόλου, όταν χάραξαν τα αλβανικά σύνορα και σε βάρος των εδαφικών μερών εκείνων που είχαν καταλάβει νικηφόρα ο Ελληνικός Στρατός αμέσως μετά την πτώση των Ιωαννίνων καίτοι αντέστησαν ηρωικά οι βορειοηπειρώτες του Αργυροκάστρου την 17-2-1914, που ανεκήρυξαν την «Αυτόνομη Πολιτεία» της Β. Ηπείρου με προσωρινή Κυβέρνηση υπό τον Γ. Ζωγράφο και ανεγνωρίσθη τότε η ελληνικότητα της Β. Ηπείρου.

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΜΟΝΟ

«Έλληνες και Αλβανοί είναι αδελφοί και φίλοι άνευ διακρίσεως και θρησκείας, στην πράξη όμως έβλεπες τότε το αντίθετο να κάνουν οι Τουρκαλβανοί».

Κι όμως ο Βέης Φλιώρας έλεγε: «έθνος έχον αναμφισβήτητο μέγα παρελθόν και δικαίωμα προσδοκίας μεγάλου μέλλοντος εις την Ανατολή, είναι το Ελληνικό. Το ωραιότερο μέρος της Μεσογείου είναι θάλασσα Ελληνική, η προποντίς Ελληνική, όλαι αι νήσοι του Αιγαίου του Ιονίου Πελάγους, της προποντίδος είναι Ελληνικάι, αι παραλίαί επίσης της Μ. Ασίας και του Ταύρου μέχρι της Ηρακλείας του Πόντου.

Όλα τα παραπάνω φανερώνουν ορθάνοιχτα, πόσο ολόκληρο το Ελληνικό στοιχείο και ο πατρογονικός εδαφικός χώρος εδιώχθη και κατεπατήθηκε κατά τρόπο δάρβαρο, σκληρό απάνθρωπο και απολίτιστο και υποχρεώθη σαν αγέλη να ζήσει σε απόλυτο πνευματικό σκοταδισμό σε βαθύ έρεβο από εχθρούς ακαταμάχητους και δεινούς και από ακατανόμαστους φίλους. Του αφαιρέθη συνάμα το φυσικό το ανθρώπινο δικαίωμα να ρυθμίσει ελεύθερα κυριαρχικά και δίκαια το βασικό θέμα της πολιτειακής αυτού οργάνωσης, της ίδρυσης και λειτουργίας Σχολείων, εκκλησιών κ.λπ.

Είναι δε προς τιμή όλων των Ελλήνων πουμίλαγαν μέσα στα σπίτια τους και έξω μόνο τη μητρική μας γλώσσα, την Ελληνική.

Στα σκοτεινά λοιπόν κρυσφύγετα των Εκκλησιών της Πυρσόγιαννης και όλων των άλλων ελληνικών χώρων λειτουργούσαν κατ' ανάγκη κρυφά υποτυπώδη σχολεία για την πνευματική, ηθική και εθνική μόρφωση του παιδικού και νεανικού κόσμου και τη βοήθεια των ηλικωμένων, των ωρίμων ηλικιών, όλων εκείνων που ήταν πιστοί, ευσεβείς άνθρωποι, καλοί, συνεπείς στις εθνικές χωριανές υποχρεώσεις και σταθεροί τηρητές της φωνής του Ευαγγελίου, του Θείου Λόγου, της Αγίας Γραφής και των ηθικών παραγγελμάτων των Αγίων Πατέρων μας, όλα αυτά τα πολύτιμα πνευματικά αγαθά που είναι η χρυσή πυξίδα μας στο δύσκολο ταξίδι της ζωής.

Με τα γράμματα αυτά έστω και τα λίγα του κρυφού σχολείου ο κάθε άνθρωπος γίνεται καλύτερος, θαρραλέος, μαθαίνει να άρχει και να άρχεται μετά δικαιοσύνης, με καθαρή νόηση και έναρθρο λόγο.

Ο Άγιος Κοσμάς έλεγε «κάλλιο νυστικός να μείνει ο άνθρωπος παρά δίχως παπά και χωρίς Σχολείο».

Ο Παπάς και η Εκκλησία έπαιξαν ένα πολύ σημαντικό ρόλο και στις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές παρά την καταπίεση. Διετήρησαν την ακεραιότητά τους, ως θεματοφύλακες της πίστης. Πίστευαν για καλά πως τίποτε δεν πηγαίνει χαμένο, αρκεί να έχει τη σφραγίδα της γνησιότητας, της θέλησης και της φροντίδας, το άχυρο φεύγει και μόνο μένει ο σπόρος ο καλός που θα αναπτυχθεί και θα καρπίσει μιά μέρα.

ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ

Στις φυλακές υπάρχουν περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες, επειδή στις εκκλησίες πηγαίνουν περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες. Αυτό ειδικότερα δείχνει καθαρά και αναμφισβήτητα τι χρωστάει η γυναίκα στο Χριστιανισμό, στην Εκκλησία και τον Παπά. Πάλι ο Άγιος Κοσμάς λέει: «όταν ο άνθρωπος μάθει γράμματα θα λιγοστέψει το κακό, η εκμετάλλευση θα σταματήσει πιο γρήγορα και οι άνθρωποι που υποσιτίζονται πνευματικά ατροφούν, σβύνουν και γίνονται».

Όλοι οι δάσκαλοι του κρυφού Σχολείου ηργάζοντο με πάθος, χωρίς υπολογισμούς, χωρίς δειλία, χωρίς βόλεμα προσωπικό, αποκλειστικά και μόνο για να βοηθήσουν και προαγάγουν την έμφυτη ανθρώπινη και ηθική καρποφορία, την τόσο απαραίτητη, είναι στο σήμερα και το αύριο.

Γι' αυτό στις θυσίες στο αίμα και τον ιδρώτα αυτών των ανθρώπων δασκάλων αρμόζει να προσφέρουμε ευγνωμοσύνη και σεβασμό και όχι περίγελο χλευασμό και εμπαιγμό και γιατί ακόμα οι δάσκαλοι αυτοί πάσχιζαν να δώσουν με θετικά και εύληπτα ερεθίσματα στους νέους να σκύδουν πρόθυμα με περισσότερη ευλάβεια και ευσέβεια στη γνήσια πατρογονική ιστορία και στην ανόθευτη πατριωτική παράδοση για να μπορέσουν να καρπωθούν, να ωφεληθούν πολλά από τους πολύκαρπους θησαυρούς του πατρογονικού παρελθόντος.

Με τη δυνατή κάμψη των γραμμάτων φωτίζεται προσέτι καλά και σωτήρια η πατριωτική συνείδηση, ανάδει το ανεξάντλητο και ανέσπερο θρησκευτικό φως, ανάβουν λιγνάκια και φκιάνονται φάροι σωτηρίας που διαλύουν της μαύρης σκλαβιάς το πνιχτό σκοτάδι, τα πούσια, την ομίχλη.

Στα σύγχρονα χρόνια επικρατεί η αλάθητη αυτή γνώμη «όπου με ιδρώτα φκιάχεται ένα σχολείο, κλείνει μιά φυλακή, όπου ένας αναλφάβητος μορφώνεται ένας εγκληματίας κακοποιός εκλείπει» ο δε Β. Ουγκώ είπε «γεμήστε τα κεφάλια του λαού με γράμματα για να μη βρεθείτε στην ανάγκη μιά μέρα να τα κόψετε».

Εδώ ας θυμηθούμε και τον μεγάλο Εθνικό ποιητή Δ. Σολωμό που είπε: «το μέλλον μας θα είναι μεγάλο αν όλα στηριχθούν στην ηθική, αν καλλιεργηθούν τα γράμματα όχι για μάταια επίδειξη, αλλά προς ωφέλεια του λαού, τότε θα έχουμε μιά ηθική αναγέννηση και το μέλλον θα είναι μεγάλο». Δίκαιο πολύ δίκαιο πρέπει να συμπληρώσουμε ιδιαίτερα στο σημείο αυτό ότι ένας μεγάλος πολιτισμός και λαός δεν νικιέται, δεν καταστρέφεται εξωτερικά παρά όταν φθείρει τον ίδιο εαυτόν του εσωτερικά.

Γι' αυτό και η δουλειά τότε του Κρυφού Σχολείου, η Θρησκευτική ορθόδοξος πίστη και η καθαρή συνείδηση υπήρξαν κατά κύριο λόγο, οι δεσμοί που συνεκράτησαν τους πληθυσμούς, τους έμαθαν να κρατάνε γερά στερεά τους πνευματικούς θησαυρούς και τους άγραφους νόμους της πατρίδας και έδιναν στη διοίκηση τη

δύναμη, την ισχύ και την αυτοπεποίθηση, ηθικά στοιχεία απαραίτητα για τον ύψιστο και ηθικό τότε αγώνα και την επιδίωξη.

Μπορεί οι χωριανοί μας να μην είχαν επάρκεια όπλων και ανάλογα μέσα πολεμικά ικανά, είχαν όμως ψυχή και θάρρος και πολεμούσαν αδίστακτα, ξέρανε από τα μικρά τους χρόνια πως ο γενναίος στρατιώτης με όποιο όπλο πολεμήσει δείχνει την ανδρεία του και πως ο δειλός και ανάνδρος από κανένα δεν βοηθείτε.

Οι Πυρσογιαννίτες χωριανοί ξέρανε καλά πως η μεγαλύτερη συμφορά προέρχεται από τη δειλία και ατολμία, τη διστακτικότητα που δείχνουν οι τρεμουλιάρηδες άνθρωποι, που αφήνουν τους Τούρκους και εχθρούς να διαιωνίζουν την επάρατη, την καταραμένη, τη φοβερή και αγιάτρευτη ξενική υποδούλωση, την τουρκική σκλαβιά.

Γι' αυτό οι χωριανοί και οι συνεπαρχιώτες αναζήτησαν την αλήθεια παντού στο κρυφό σχολείο, στο περιβάλλον του οικογενειακού τζακιού, στον καφενέ, στη συναναστροφή, μέσα στις φυσικές και κοινωνικές συνθήκες στις οποίες ζούσε ο καθένας και πάντα έλεγαν σαν σωστοί άνθρωποι, όχι υπεροπτικά τη γνώμη τους μόνο αλλά ταυτόχρονα δεν παρέλειπαν σαν λογικοί άνθρωποι να σέβονται και να επικαλούντο και τη γνώμη των άλλων.

Οι άπειροι εχθροί μας πολύ γνώριζαν καλά ακόμη πως τα εξεκκλήσια, οι διάφοροι πολύτιμοι βωμοί, τα δυσεύρητα ευρήματα και οι πατριωτικές εστίες, αποτελούν το τίμιο λάβαρο της λεβεντιάς, της ανθρωπιάς και της δόξας, η κιβωτός της ζωής, η ανάσα, το οξυγόνο της σταθερής και γνήσιας πίστης.

Γι' αυτό το λόγο οι αιμοδόροι εχθροί του γένους μας έρριχναν το μένος, την ψυχική οργή, την παραφορά κατά των βωμών, των Εκκλησιών, των Κρυφών Σχολείων, των Κληρικών και Δασκάλων και των λοιπών άλλων φορέων των δοκουμενων της πίστης και της ελπίδος.

Η λίγη γραφή και η ανάγνωση που μάθαιναν στο Κρυφό Σχολειό με άπειρο φόβο και κίνδυνο, η προσπάθεια εκείνων των ολίγων ανθρώπων να δώσουν γερή πνευματική τροφή, να μορφώσουν τους έχοντας ανάγκη χωριανούς με τα φωτιστικά παραδείγματα από την Εθνική και πολιτιστική κληρονομιά και να θωρακίσουν με του αιώνιο λόγο, έδινε ακαταμάχητη δύναμη, κουράγιο και πείσμα, ως ελέχθη να αντέξουν να σταθεί, ο κάθε πατριώτης στα πολλά απρόσμενα κτυπήματα της μοίρας, του έδινε τη μεγάλη δυνατότητα να αντλήσει ιδιαίτερη δυνατή αυτοπεποίθηση από τους προγονικούς αγώνες και τις θυσίες και επύργωνε το σεβασμό και τη λατρεία στην ίδια την παράδοση, την ιστορία και στις πολύτιμες αξίες και τα ιερά.

Οι Δάσκαλοι του Χωριού μας.

Οι σωστοί αυτοί δάσκαλοι της Πυρσόγιαννης, ήταν όλοι προικισμένοι με πολλά χαρίσματα μεγάλοι Έλληνες Χριστιανοί, τίμιοι ειλικρινείς στον εαυτό τους και στη μεγάλη αποστολή τους και αυτό ήταν η μεγάλη νίκη τους χωρίς ψεύτισμα της καρδιάς τους, του ανθρωπισμού, στοιχεία απαραίτητα της ψυχικής ισορροπίας και της πνευματικής προσωπικότητας.

Οι Γραμματικές γνώσεις των δασκάλων και ιερέων ήταν λίγες, οι ψυχικές όμως και οι πνευματικές ήσαν περισσότερες, ήσαν γεροί Πύργοι, γέφυρες φωτός

και αληθείας, είχαν ολόφωτη πίστη όλοι τους, αυτή τη Χωριανή πίστη που ήταν η καθαρή σφραγίδα της ψυχικής υγείας, της εθνικής ευρωστίας της πνευματικής ισορροπίας, της ψυχοσωματικής ενότητας και που δίκαια τους κράταγε όρθιους και τίμιους.

Επικουρικά τονίζουμε εδώ, πως οι χωριανοί μας σ' όλες τις εποχές εθιμικά και αβίαστα πίστευαν, ότι η γνήσια πίστη και η ελπίδα είναι αληθινό μεγαλείο υγείας ψυχής, σφρίγος, ρωμαλέο φρόνημα, σωστή και ορθοδίκαιη αντιμετώπιση κάθε περίπτωσης. Χωρίς πίστη και ελπίδα η κοινωνία είναι μία ζούγκλα που ισχύει το δίκαιο του δυνατού.

Οι δάσκαλοι της Πυρσόγιαννης δεν χρειαζόντανε τα Μωαμεθανικά πρότυπα, υλικά ανταλλάγματα και τις απατηλές υποσχέσεις, τους αρκούσε η θυσία, η προσφορά, η αγάπη, η πίστη προς τους συνανθρώπους και το Χριστό. Ακόμα πρέπει με υπερηφάνεια ξέχωρα να τονίσουμε εδώ, πως το λαμπρό έργο των ευσεβών ανθρώπων του Κρυφού Σχολείου με τις άπειρες εμπειρίες και τις ζήσεις, που έγιναν αυτοί οι δάσκαλοι οι ουράνιοι άξιοι μιμητές και πιστοί ακόλουθοι, όλων εκείνων των ανθρώπων των προηγούμενων γενιών, που έγιναν ακόμα υπέρμαχοι μαχητές κατά της αθεΐας, της βαρβαρότητας και των αλλοπίστων. Είναι για μας τους νεωτέρους τα ψυχικά αυτά πολίτιμα τα απίθανα δοκουμένα των δασκάλων και ιερέων, ένα έξοχο εθνοσωτήριο μνημείο του πνεύματος που θα φωτίζει λιόχαρα λαμπερά τα σκοτεινά και μαύρα εκείνα χρόνια της αλβανοτουρκοκρατίας.

Είναι θυσία τρανή που πρόσφερε άφθονη τροφή σ' όλους τους δύσκολους αγώνες των διωγμών και έδινε άνθη και ρόδα του παραδείσου δύναμη και κουράγιο.

Σ' όλους αυτούς τους αφανείς που προσφεραν στο βωμό της πατρίδας και της θρησκείας μας τον εαυτό τους και σ' όλους τους άλλους που είχαν τραγικό θάνατο στέλνουμε την αραχνοϋφαντή ευγνωμοσύνη μας, τη λατρεία μας την απέραντη, τον πρέποντα σεβασμό μας, την οφειλόμενη αγάπη, τας ευχαριστίας μας.

Αγκαλιάζουμε τον ιερό τράχηλο που πρόθυμα και αγόγγιστα δέχθηκαν και τη σφαγή και την κρεμάλα. Σεβόμαστε τα αλύγιστα χέρια που δέχθηκαν τα φρικτά σχοινιά και τις αλυσίδες, τα σίδηρα τα φρικτά δεσμά. Θαυμάζουμε την υπεράνθρωπη αντοχή μέσα στα μπουντρούμια, τα υγρά και βρώμικα των φυλακών και μακαρίζουμε τα σκελετωμένα και αδύναμα πόδια τους που δέχθηκαν μαστιγιές αφόρητες για το όνομα του γλυκύτατου Χριστού και για την πίστη της πατρίδος μας, σωστοί φύλακες γενναίοι αθλητές της πατριωτικής ψυχής και πιστοί φύλακες, τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

Όλα τα παραπάνω ανήκουν δίκαια και στον κάθε Πρόεδρο του Χωριού, ανάλογα με τις προσφορές τους στον κοινό αγώνα. Κι αυτοί κοντά στους Παπάδες, στους Καλογήρους και στους σοφούς δασκάλους έβαλαν το γερό αγκωνάρι στο χωριανό εθνικό οικοδόμημα και βοήθησαν ν' αποκτήσουν όλοι στο χωριό, μικροί και μεγάλοι, το θάρρος, την αυτοπεποίθηση, την ανθρωπιά, για το ύψιστο σκοπό της σωτηρίας και της αναδείξεως της Πυρσόγιαννης. Τέλος, από το κυνηγιτικό των τούρκων στη χώρα μας όλη, δεν γλύτωσαν 11 Πατριάρχες, 100 Μητροπολίτες, 6.000 χιλ. ιερείς και καλόγηροι, άπειροι ιερομάρτυρες και αμέτρητοι δάσκαλοι.

ΠΕΖΟΥΛΙΑ ΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΒΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

«Σ' ελέγχει η πέτρα που κρατείς
και κλεί φωνή κι' αυτή»

Διονύσιος Σολωμός

ΣΑΝ ΜΑΓΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Οι παλιοί λέγανε ότι τα αγάλματα και όλα τα άλλα τεχνικά έργα που οι ίδιοι οι μαστόροι τεχνίτες της πέτρας έφκιαναν έχουν ψυχή, καταλαβαίνουν και μιλάνε με το δικό τους πρωτόγεννο τρόπο, ακατανόητο σε μας τους ανθρώπους.

Ακόμα πως και αυτή η ίδια η γη μπορούσε να ανακουφίζει με παρήγορους λόγους τον κάθε λυπημένο, τους περίλυπους ανθρώπους και τα μεγαλόπρεπα δάση τα πυκνωμένα βουνά τα γλυκοβλέπεις να στήνουν ψιλή κουβέντα μεταξύ των. Τα ποτάμια να ερωτεύονται, οι βρυσσομανές και τα πηγαδούλια να ξομολογούνται και να λένε πολλά και διάφορα περιστατικά της εποχής τους.

Κι όταν ο δρομοκόπος ο ταξιδιάρης κατάκοπος διαβαίνει από καταπράσινους βοσκοτόπους από πολύδροσες ρεματιές, από κατάφυτους λόγγους, τα πάντα τον χαιρετούν, κι όλα αυτά και το καθένα ξέχωρα τον ανακουφίζουν, του δίνουν δύναμη και κουράγιο ανάλογο, για να συνεχίσει την αποστολή του, να καλοφθάσει στον προορισμό του.

Και πιο ακόμα και αυτά τα γιδοπρόβατα με τα ρυθμικά και μελωδικά τα καλόγηρα κουδουνίσματα τα ενοχλητικά γανγίσματα των πιστών και άγρυπνων τσομπανόσκυλων, οι δροσοπηγές και οι νερομάνες με τα κελαρίσματα, τα πουλιά με τα παιχνισματά τους, χαιρετούν όλους, το διαβατάρη, τον περαστικό και ασταμάτητα τέλος και αυτά ακόμα τα λογιών λογιών δέντρα όσο τρανά και γέρικα κι αν είναι υποκλίνονται ευγενικά και σκύβουν προς τα εμπρός για να χαιρετίσουν με λεπτότητα τον κάθε τυχόντα καταπονεμένο διαβατάρη.

ΝΕΡΑΪΔΕΣ ΚΑΙ ΝΥΜΦΕΣ

Γι' αυτό το επίζηλο και διαλεχτό θέμα μπορούμε κατατοπιστικά ακόμα να πούμε πως τα πολύ παλιά χρόνια οι τότε άνθρωποι και οι τσομπάνηδες, που με τα κοπάδια τους γύριζαν όλα τα βουνά, τους λόγγους και τα βοσκοτόπια όλα αυτά τα εξαίσια τοπία που όσο ανεβαίνεις ψηλά γίνονται εντυπωσιακά με ανεπανάληπτες εικόνες και σκηνές. Όλοι αυτοί άνθρωποι και τσομπάνηδες διηγούνταν ιστορίες μυθικές με νεραίδες, νύμφες και δράκους που ζούσαν σε απόκρυμνες σπηλιές, σε βαθιά φυσικά κοιλώματα κοντά σε λίμνες, σ' άλλες νεροπηγές και σ' άλλα εντυπωσιακά φυσικά τοπία με όμορφες πανίδες, με χίλιες δύο παραδόσεις, με χίλια μυθολογήματα και με πολλές άλλες ευχάριστες φανταχτερές ιστορίες και

έδβαιναν τις φεγγαρόλουστες μεγάλες νύχτες τις γιομάτες γοητεία, θέλγητρα, όνειρα και μάγια. Πίστευαν ακόμα πως όλα αυτά τα υπερφυσικά όντα, χάρες, νύμφες και θεότητες με υπερφυσικό άναρχο και αιώνιο πνεύμα, μιλούσαν καθαρά μεταξύ τους, ερωτεύοντο και είχαν και όλες τις ανθρώπινες αδυναμίες, όλα τα πάθη, φθόνο, αγάπη, μίσος κ.λπ.

Οι πρωτότοκοι μάλιστα άνθρωποι θεοποιούσαν κάθε τι στη φύση που τους προκαλούσε εντυπωσιακό και παράξενο δέος, ξέχωρη χαρακτηριστική εντύπωση και άφθονο ανθρώπινο θαυμασμό.

Και σ' όλους τους Θεούς και τις θεότητες τους έδιναν ανθρώπινη μορφή και ιδιαίτερο χαρακτηρισμό, απασχόληση και όνομα, τους θεωρούσαν στ' αλήθεια μυθικά πρόσωπα, σαν ήρωες, σαν ιστορικό πρόσωπο, σαν ημίθεο παιδί θεού και θνητής.

Κι ακόμα πίστευαν πως όλα τα μη λογικά ανθρώπινα όντα, μιλάνε κι αυτά με το δικό τους τρόπο, δώρο κι αυτό του Πανάγαθου και Πολυεύσπλαχνου Θεού, μας καταλαβαίνουν και πονούν.

Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μας το φανερώνει το συνεχές συμβάν: «Με δελάσματα και γανγίσματα θρήνησαν τα γίδια και τα σκυλιά το χαμό του αφεντικού, του τσοπάνη Ι. Μπρεδήμα ετών 52 που πέθανε από το πολύ κρύο στη θέση σαλαντί τα ξημερώματα του Σαββάτου.

Οι άλλοι τσοπάνηδες που βρίσκονταν εκεί κοντά, μόλις άκουσαν τη θρηνωδία των τετραπόδων άρχισαν εναγωνίως να ψάχνουν γιατί κατάλαβαν ότι κάτι κακό έγινε στον ανωτέρω βοσκό.

Σε λίγο βρήκαν νεκρό τον άτυχο ποιμένα που ήταν κυκλωμένος από τα γιδοπρόβατα και τα σκυλιά του».

Άπειρα από παρόμοια ιστορήματα από αποκυήματα καμιά φορά της εύπλαστης φαντασίας έγιναν ωραία παραμύθια, ιστορίες σοφές διδακτικοί μύθοι, αποφθέγματα, ρήσεις, γνωμικά που πολλές γενιές τράνωσαν και γαλουγήθησαν μ' αυτά και απετέλεσαν τα πρώτα μαθήματα μάθησης και γνώσης της μυθολογίας και της πλούσιας και μεγάλης ιστορίας της ανεξάντλητης παράδοσής μας.

Και τέτοια ολοκληρωμένα και μεστά ιστορήματα και γεγονότα, παραμύθια και φανταχτερές ιστορίες ξέρανε καλά και οι μεγάλοι καλόδουλοι άνθρωποι του χωριού μας.

Τα ίδια ακριβώς ήξεραν και έλεγαν οι πάντα σοφές σεβάσιμες βάδες της Πυρσόγιαννης και ακόμα και οι άλλοι θυμόσοβοι και ήρεμοι πολυηλικιωμένοι γέροντες και οι καλοθελητές γείτονες, που με το κομπολόι στο χέρι και το ταμπάκο στη μύτη κάθονταν στα απέρριτα, στα γραφικά και καθαρά πεζούλια της κάθε αυλόπορτας, όταν οι ανάλογες καλές καιρικές συνθήκες, περιστάσεις και οι μέρες το επέτρεπαν.

ΠΕΖΟΥΛΙΑ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΑ

Σ' αυτά τα απέρριτα και παρήγορα πεζούλια που καλοφκιάσθηκαν με ξέχωρο μεράκι, με ιδιόζουσα διαλεχτή τέχνη από τα έντεχνα και έμπειρα χέρια των μεγάλων μαστόρων της πέτρας του χωριού μας κάθονταν οι άνθρωποι οι κουρασμένοι από τη σκληρή ζωή, δίκαια και καμαρωτά και με το πρέπον οι τρανές σε ηλικία

γυναίκες της Πυρσόγιαννης, ο υπερήλικας λευκογένης, ο καλόκαρδος γεροδάσκαλος και ο ηλικιωμένος χρυσόμυαλος Παπάς και ξέχωρα όλοι εκείνοι οι καλοθελητές και συνειδητοί άνθρωποι που ήταν απόλυτα γνώστες ό,τι ξέρανε γύρω από την καθημερινή δουλειά και απασχόλησή τους.

Όσοι αυτοί οι πασίγνωστοι τεχνίτες του τουρκοπατημένου χώρου της Πυρσόγιαννης που λόγιαζαν τη μαστορική τέχνη σαν ένα ανεκτίμητο χαριστικό προνομιακό δώρο του Θεού και Πλάστη, όλοι αυτοί γενικά οι Θεοφοβούμενοι χωριανοί, που πίστευαν ακράδαντα, αφού πρώτα έκαναν το σημείο του Σταυρού και τη δέουσα προσευχή, πως ο παντοδύναμος δημιουργός θα βοηθήσει, θα φωτίσει όλους τους μαστόρους και της κάθε δουλειάς και τέχνης ανθρώπους να μη συλλογίζονται εκ των προτέρων πώς θα ανταποκριθούν στις μεγάλες αυτές συμβατικές υποχρεώσεις. Ο Πανάγαθος Θεός θα τους δώσει πρόθυμα πνεύμα φωτεινό, σοφία λογική και δύναμη ανάλογη για να βρίσκουν οι αδύναμοι τεχνίτες πάντα τα απαραίτητα, τα ακλόνητα νοήματα και ανάλογους τεχνικούς τρόπους και επιχειρηματικά μέσα για την πλήρη ολοκλήρωση του έργου ή των έργων.

ΟΙ ΡΥΤΙΔΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΝΑ ΜΗ ΜΕΤΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Σ' αυτά τα κατάσπρα και πάντα καθαρά πεζούλια κάθονταν λοιπόν με ηγεμονική μεγαλοπρέπεια πολλές φορές οι Βάβες οι κυραμάνες, η Μάνα Τρανή και οι λοιπές γυναίκες του χωριού, όλες αυτές οι γυναίκες που βρίσκονταν στο λυκόφως, στο φθινόπωρο, στο κατώφλι της ζωής, στο άγγιαγμα των γηρατειών, όλες ακόμα οι γυναίκες που φρόντιζαν ακατάπαυστα, οι απρόσκλητες και άχαρες ρυτίδες του περήφανου προσώπου τους να μην τις επεκτείνουν στη ζεστή καρδιά τους, όλες τέλος οι άλλες οι χρυσογυναίκες, οι χαρισματοφόρες του Θεού, οι φύλακες των πολυτίμων χωριανών και Εθνικών παραδόσεων και θησαυρών που έμειναν από τόμα ή από αναγκαίες οικογενειακές υποχρεώσεις ανύπαντρες σταθερές στο ηθικό καθήκον, που πρόσφεραν στην οικογένειά τους θεληματική στέριση και προσφορά.

Κι όλες αυτές οι ίδιες γυναίκες της πατρώας γης μας που καθήμενες γενναία στα πεζούλια αυτά, εξάλειφαν και νέκρωναν τον εγωισμό την περηφάνεια την πλεονεξία, το φθόνο, το μίσος και κάθε επιθυμία παράνομη, οι γερόντισες αυτές με τη φωτισμένη και ζωντανή πίστη εθνική και θρησκευτική θυμόταν, μάθαιναν τότε και λέγανε ό,τι η λησμονιά δεν έσβυσε και ο μαύρος σίφωνας του χρόνου δεν παρέσειρε στην αφάνεια, στην εξαφάνιση, δεν κάλυψε με παχύ πούσι.

Εδώ σημειώνουμε ότι αυτά τα πεζούλια, η ανάσα και το οξυγόνο των γιαγιάδων όπως και τα γραφικά τζάκια, αυτό το ξέχωρο μεράκι του τεχνίτη μάστορα της πέτρας του κάθε σπιτιού, είναι μικρά σε εμφάνιση, αλλά τρανά σωστά μνημεία που κλείνουν και δείχνουν ολόκληρο το χθες των προγόνων μας και την πολυκύμαντη και αγωνιώδη ζωή τους.

Εδώ είναι πολύ επίκαιρο και χαρακτηριστικό να θυμηθούμε τους τόσο ζωντανούς φυσικούς παραστατικούς και αβίαστους στίχους που περιέχουν βαθύτερο περιεχόμενο, ουσία, πάθος, έντονη συναισθηματική εκδήλωση λατρείας, του μεγάλου ποιητού Γεωργ. Δροσίνη, που με ιδιαίτερη συγκίνηση καταχωρώ στη συνέχεια

αυτή:

«Τρελλή να φέρεις στα μαλλιά σου τη χιονιά
τι τόσο διάζεσαι
μόνη της θάρθει η άγρια βαρυχειμωνιά.
Του κάκου τότε θα θυμάσαι τα παλιά
τα παιχνιδάκια σου
σκυφτή Γριούλα με τα κάτασπρα μαλλιά
και τα γυαλάκια σου».

Και οι αξιοπρόσεκτες σεβάσμιες βάδες μας που όλα αυτά τα ένιωθαν με εντυπωσιακή μεγαλοπρέπεια, με προσήνεια, με καμάρι, καλοσύνη και με την πρέπουσα κοινωνικότητα που τις διέκρινε, τα έδλεπαν κάπως θαμνά και οι γιαγιές μου ακόμη Μαρία Γεωρ. Τοίλα, η Μαρία Πέτρου Τοίλα, η Ελένη Γεωργ. Πύρσου, όλες αυτές με τα κάτασπρα, τα χιονισμένα μαλλιά, οι Μάνα τρανές μας αυτές της απέραντης αγάπης, της θερμής στοργής της φροντίδας και της βαθύτητας της κοινωνίας, με τα ίδια μάτια της ψυχής των την ώρα που κάθονταν γαλήνιες στα πεζούλια της καθαρής αυλής του σπιτιού τα έδλεπαν.

Οι πανάκριδες Βάδες μας κάθονταν ώρες πολλές εκεί στα αντιθετικά πεζούλια γιατί τα πόδια τους δεν βάσταγαν πολύ, δεν αναλάμβαναν τώρα να κρατηθούν όρθια για πολύ, να πετάξουν μακριά από το σπιτικό τους, σε ιερές αποστολές, σε φανταστικές θεαματικές διαδρομές, ανάμεσα από τραχιές δουνοκορφές, γραφικές κοιλάδες, καταπράσινα δάση, να διαβαίνουν ακόμα ορμητικούς χειμάρρους και ξεροπόταμους, να χιλιοπεράσουν το μεγαλόπρεπο Σαραντάπορο, το ποτάμι αυτό της Πυρσόγιαννης και όλα τα άλλα ανέλιωτα μαγευτικά τοπία.

Σ' αυτά τα όμορφα χωριανά εδάφη που κάποτε λίγο καιρό πριν ήταν αναγκασμένες λεβέντισσες γυναίκες και όμορφες ροδοκόκκινες κοπελιές να περάσουν μόλους τους καιρούς και να φθάσουν στο δουνίσιο τόπο στα ουρανόφθαστα ψηλώματα σε κορφοβούνια σε καταπράσινα χαλιά λιβάδια σε μυθικά φαράγγια να φθάσουν στον προορισμό που ήταν τότε σκοπός μοναδικός και απαραίτητος να κόψουν να ριζούν κάτω με τις κοσόρες και τα πριόνια τις πανύψηλες μπουρίκες, να τις τεμαχίσουν και να τις κάμουν συνέχεια κανονικό φορτίο για να τα φορτώσουν πάνω στο σώμα του υπομονητικού ζώου, την πραγματεία αυτή που ήταν λίαν απαραίτητη για όλες τις ανάγκες του σπιτιού όλης της χρονιάς και δεν σταμάταγαν να μη μαζέψουν ακόμα πέραν από το φορτίο αυτό και τα απαραίτητα προσανάματα, το απαραίτητο καθαρό δαδί για τη φωτιά του φούρνου και του τζακιού, αλλά μαζεύανε και άλλα κλαδιά και χόρτα για τα ζωντανά και όταν είχαν λίγα λεπτά ακόμα κόσιεβαν να μαζέψουν αρπαχτά και το μοσχάτο το μυρωδάτο τοαϊ του δουνού κι αν εύρισκαν και λίγο αρωματικό μοσχολίβανο δεν το άφηναν κι αυτό.

Κι οι Σεβάσμιες αυτές Βάδες με τις βαθιές ρυτίδες με το καθαρό μαύρο μανδύλι στο κεφάλι, με το μαύρο τσεμπέρι, μπουλωμένες, τώρα περνάνε νοερά με το νου, το μόνο που τους έμεινε, καμαρωτά πολλές φορές, από όμορφα γεφύρια με την απίθανη αρχιτεκτονική σύνθεση και από άλλα πολύ χαρακτηριστικά και ρομαντικά ξύλινα μικρά γεφυράκια.

Εκεί κοντά στα λιθόκτιστα αυτά πεζούλια της αυλόπορτας που κάθονταν οι Βάδες και οι πιο άλλες γυναίκες κυραθιές της γειτονιάς που όλες αυτές είχαν μεταξύ τους κοινωνική συνεργασία και καλή συμπεριφορά, όλες αυτές που είχαν

πύρινη καρδιά και όχι πέτρινη που πάσχιζαν με τη βοήθεια του αγαθού του προσηνή του έμπειρου δάσκαλου του μεγάλου πατριώτη γεροδημογέροντα του εκλεγμένου άρχοντα του χωριού να εμφυσίσουν στις νεώτερες την κάθε λάγερη ελπίδα και να την μετατρέψουν σε ακλόνητη πίστη και το κάθε ορθό, δίκαιο και πραγματοποιήσιμο όραμα σε σωστή πραγματικότητα και τούτο για ενδυνάμωμα και εγκαρδιότητα.

Αυτές οι ασύγκριτες γερόντισσες φιλοσοφούσαν τα πράγματα, έβγαζαν διάφορα σοφίσματα, έκαναν χνέρια χωρατά διάφορα και άλλα νόστιμα και υποφερτά αστεία, έδιναν μαθήματα ορισμούς υποδείξεις οδηγίες και εντολές σ' όλους μικρούς και μεγάλους. Ταξίδευαν ακόμα με ονειρόπλοι στο απώτερο παρελθόν που ήταν αυτό γεμάτο με έργα τους με όνειρα και προσδοκίες.

Όλες γενικά οι χρυσές μας Βάβες είχαν χωριανές και πανελλήνιες αναγνωρίσεις και πέραν από τη γνωστή καλοσύνη τους, αυτές είχαν πλούσια πηγή έμπνευσης το χωριανό χώρο το φυσικό περιβάλλο την πατρογονική ιστορία, την παράδοση και τον πλουτοφόρο πολιτιστικό μας πλούτο, είχαν επί πλέον την καταδική τους εμπειρία, τα διώματα τους υποκειμενικούς κραδασμούς μέσα από τη συμβιωτική κοινότητα, αλλά και από τα ευρύτερα οράματα ειρήνης ανθρωπιάς και από θρησκευτικούς διαλογισμούς.

Και οι θυμόσοφοι Γέροντες μας θάρρευαν και θύμιζαν άπειρες φορές στα ελπιδοφόρα παιδιά πώς μπορεί οι θρασύδειλοι Τούρκοι αυτοί οι ψευτοπαλικαράδες οι εχθροί της ιστορικής Γενιάς μας να διέθεταν μπόλικες αλυσίδες για το κορμια για τα χειροπόδαρα των Ελλήνων πατριωτών όχι όμως και αλλυσιδες ικανές για το μυαλό, την ψυχή και την καρδιά των χωριανών και αυτά τα επέστευαν σοβαρά οι αδωροδόκητοι παπούδες μας γιατί τα χώματα που πάταγαν ήταν καθαρόαιμα Ελληνικά, χωρίς Ελληνικό φως δεν υπάρχει πολιτισμός. Και έλεγαν ακόμα πως η Ελλάδα είναι μιά ολοκληρωμένη μεστή ιδέα πάνω σε βάθρο αθανασίας και εντελώς έξω από τον κόσμο της φθοράς.

Όλα γενικά τα παραπάνω, δεν είναι περιττά, ανώφελα, περίσσια, που έλεγαν, που ζούσαν, που συμβούλευαν οι μεγαλύτεροί μας, αντίθετα ήταν καθήκον ιερό πατρογονικό πρόσταγμα χωριανή και Εθνική υποχρέωση, ήταν τροφή και ανάσα για τον καθένα μας να λέει και να πράττει: Κύρια αποστολή των Γιαγιάδων των Παππούδων, των μεγάλων ανθρώπων και αυτών των σοφών δασκάλων που ασχολούνται με το δασκάλεμα, τη γραφή την ανάγνωση και τη διήγηση, ήταν να καταγράφουν με καθαρότητα, να σηματοδοτούν ότι αξιολογότερο από την παράδοση, την καθημερινή ζωή και την ιστορία, είναι συνθετικό της πολιτιστικής παράδοσης και προβολής να τα φανερώνουν στις συνειδήσεις μας και να τα προβάλλουν προς κάθε κατεύθυνση και γωνιά της χώρας μας. αυτά όλα εν κατακλείδι πρέπει να διδάσκουν και να ζημώνουν κάθε εποχή και ευκαιρία τα νιάτα, είναι αγαθά πολύτιμα κάθε γνωστικού και σωστού ανθρώπου.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ

Και θυμώταν αυτές οι σεμνές Μορφές πόσες φορές ζήτησαν στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς, των καιρών και των περιστάσεων, βοήθεια μεσιτεία και προστασία για την οικογένεια και για ολόκληρο το χωριό και το έθνος από τη μεγά-

λη μας Παναγία τη Μεγαλόχαρη, την ολόχρυση Μάνα του Χριστού μας.

Και θυμούνται ακόμα οι ίδιες οι Γιαγιές μας (οι αναμνήσεις των πρώτων εκείνων χρόνων εξακολουθούν να είναι ζωντανές γραφικές και παρήγορες) πως έτρεχαν χαρούμενες με την πρέπουσα κατάνυξη, τη βαθιά συγκίνηση και πίστη να βρύνε το ίδιο σπίτι του Αγίου Προστάτη, για να ανάψουν εκεί μέσα ένα οφειλόμενο κερί και να προσφέρουν λίγο καθαρό λάδι, για να μεσιτεύσει ο ίδιος στον Κύριο για τη σωτηρία τους και την προστασία.

Όλες αυτές οι γυναίκες που κάθονταν στα πεζούλια με την απλότητα και τη φυσική λιτότητα ήξεραν καλά τις εντολές του Κυρίου «Εν Εκκλησίαις ευλογείτε το Θεό και ότι η Εκκλησία μας δεν παύει ποτέ να μη μνημονεύει υπέρ των δωρητών αφιερωτών, των ανακαινιστών του Αγίου Οίκου».

Κι ακόμα οι πανάγαθες αυτές Μητρογονικές μορφές όταν έβλεπαν στα πανωκάσια της Κεντρικής πόρτας του σπιτιού που είχαν το σημείο του Σταρού του Πάσχα, έκαναν το σημείο του Σταρού με δέος και προσοχή, αυτό το θείο σύμβολο του Χριστιανισμού για να αποκτήσουν ζωντανούς χυμούς πίστης, προγονική δροσιά άρωμα καινούργιες δυνάμεις ανανεωτικές δημιουργίας, όλα αυτά γενικά που είναι πολύτιμοι παράγοντες ισορροπίας και ψυχικής αρμονίας.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ, ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΚΑΙ ΟΡΜΙΝΙΕΣ

Οι λίγες αυτές διαλεχτές Βάβες γυναίκες και οι σοφοί γεροδάσκαλοι του χωριού μας που τις ένωνε μια γερή εθνική κοινότητα, κοινή θρησκεία γλώσσα κοινή συνείδηση και ξέχωρη κοινή ιστορική μνήμη έλεγαν, εν πλήρη αυτογνωσία, στους γνωστούς περαστικούς και στα παιδιά ειδικά που πάντα μετά το καλημέρα γιαγιά, ρωτούσαν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και γωνιώδη προσοχή, να μάθουν από αυτές τις κινητές εγκυκλοπαιδείες τις μπομποταλοθρεμμένες σχετικές ιστορίες γεγονότα, παραμύθια και να πάρουν διάφορες ορμήνιες χρήσιμα δασκαλέματα και διδακτικά παραγγέλματα.

Τα παιδιά με ιδιαίτερη προσοχή ρωτούσαν ιδιαίτερα για τους αγώνες των Ελλήνων κατά την διάρκεια της τότε οθωμανικής κυριαρχίας. Οι Κυραμάνες αυτές πρόθυμες πάντα, αφού πρώτα έπαιρναν βαθιά ανάσα, άρχιζαν σιγά σιγά να ιστορούν δοσμένα και αναμφισβήτητα γεγονότα, αδιάψευστα συμβάντα και περιστατικά. Στο σημείο αυτό οι πολύ έμπειρες τεχνίτες γυναίκες και οι θυμόσοφοι εκπαιδευτικοί με ξέχωρη έκφανση δασκάλευαν τα παιδιά ότι όλα όσα ακούνε από αυτούς δεν πρέπει να περάσουν από πάνω από το σθητήρι της λήθης και λησμονιάς.

Και έλεγαν για την εποχή εκείνη που τ' αμπάρια δεν ήταν πάντα γιομάτα, ότι ήταν δύσκολη επικίνδυνη και αβέβαιη η ζωή του χωριού του καθενός, ήταν γιομάτη από σκλαβιά ασήκωτη, από εχθρικές βολές από άφθονους βανδαλισμούς από συχνούς αφανισμούς, από παντελή έλλειψη ελευθερίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων. Για τα παρακάτω βοηθούσε και ο Γεροσυνταξιούχος δάσκαλός μας που όταν δεν ήταν στον καφενέ έκανε παρέα στις συνομίληκες γιαγιάδες.

Οι περισσότεροι Έλληνες ζούσαν σε απροσπέλαστα βουνά, σε χαράδρες και σπηλιές για προφύλαξη και ασφάλεια από τις τουρκικές επιδρομές. Οι Τούρκοι φοβώτανε να κατηγορίσουν σε στενές χαράδρες ή να σκαρφαλώσουν σε κατοπιές σε καταρραχές και δύσβατα μέρη, γιατί εκεί τους περίμεναν λίγοι μα αρμα-

τωμένοι πατριώτες για την πρέπουσα περιποίηση.

Τα πολύ παλιά χρόνια οι παραπάνω λίγοι χωριανοί και λοιποί πατριώτες χωρίς όπλα και τακτικό στρατό συγκρούονταν ή κλευτοπολεμούσαν με μια πάνοπλη και πανίσχυρη οθωμανική αυτοκρατορία. Ακόμα οι λίγοι αυτοί Έλληνες αφηφούσαν την αντίδραση των τότε ισχυρών φίλων μας των δυνατών της γης και αυτής της πανίσχυρης ιεράς συμμαχίας (ως αυτό συμβαίνει και σήμερα με το ζήτημα της Ελληνικής μας Μακεδονίας).

Αυτοί οι λίγοι Χριστιανοί, Έλληνες, οι ήρωες πατριώτες με τους άφθαστους ηρωϊσμούς, τις σκληρές θυσίες, με αίματα πολλά και ιδρώτα, δίδασκαν πώς πολεμούν οι Έλληνες και πώς οι δούλοι γίνονται λεύτεροι. Οι Έλληνες μνήμονες του πατρογονικού Μολών λαβέ του Όχι και της κείνων ρήμασι πειθόμενοι για τη λευθεριά την ποθητή αυτή ζώνανε σπαθί και μαχαίρι σε κάθε δοκιμασία.

Έτσι και με τη βοήθεια του ανεξίκανου Θεού και των Αγίων ήρθε η ποθητή λευθεριά, έφυγε το σκοτάδι γέμισε με φως η Ελλάδα.

Έτσι ο τουρκοπατημένος γενέθλιος τόπος είδε τη λευθεριά όπως την ονειρεύονταν οι αδούλωτοι σκλαβωμένοι Έλληνες πατριώτες. Ημέρα χαρά, ζωηφόρα Ανάσταση, Πάσχα Κυρίου Πάσχα.

Κι όταν το ενδιαφέρο των παιδιών άναβε και φούντωνε οι γλυκομίλητες Γιαγιές μας έδιναν ανάλογες φωτισμένες συμβουλές και άνοιγαν και σχετικούς διαλόγους και χρήσιμους ως ακολούθως:

Όταν μιλάτε να νογάτε πρώτα και να βλογάτε έλθγαν οι Γιαγιές.

Τι θα πεί αυτό Γιαγιά ρωτούσαν τα παιδιά.

Να, παιδιά μου, να κάνετε στη ζωή σου πάντοτε το χρέος σας καθαρά με τίμιο τρόπο, αφού πρώτα να σκέπτεσθε καλά.

Μα Γιαγιά απήντησε ένας μικρός, εμείς τα παιδιά δεν έχουμε χρέγια στο μπακάλη του χωριού, είμαστε μικροί ακόμα.

Είναι και αυτό είτε η Γιαγιά, αλλά παιδιά μου είναι και άλλα ηθικά χρέη που πηγάζουν από την καρδιά, την ψυχή του κάθε χωριανού, του κάθε Έλληνα, χρέη που δεν αφορούν το στομάχι, το φάε ψυχή πτε και ευφραίνου καρδιά. Είναι αυτά πρόσθετε ο υπερηλικας λευκογένης δάσκαλος, μεγάλα χρέγια και υποσχέσεις προς τη σκλαβωμένη πατρίδα, τη διωκομένη ορθόδοξη Χριστιανική Θρησκεία, προς τη χωριανή κοινωνία και τη στενότερη Οικογένεια, όλα αυτά τα ιερά και όσια που δεν αποτιμούνται σε χρήμα και δεν αποτελούν αντικείμενο εμπορίου συναλλαγής και παζαρέματος.

Και είχαν απόλυτο δίκαιο οι χρυσές Γιαγιάδες με το κατάσπρο μεταξένιο κεφάλι και ο πολύπειρος, ο γεμάτος σοφία, αγάπη, πολύ σύμπνοια και πηγαία καλοσύνη γεροδάσκαλος του χωριού, που συμβούλευαν με τα σοφά αυτά λόγια και τις βαθυστόχαστες συμβουλές τα παιδιά και τους λίγο πιο μεγάλους νέους, γιατί ένας σωστός ολοκληρωμένος λαός, που δεν έχει μνήμη Εθνική, χωριανή μνημοσύνη, μιά σωστή οικογένεια που δεν επιτελεί αποφασιστικά και σίγουρα το ηθικό αυτό χρέος προς την Πατρίδα, τη Θρησκεία, την οικογένεια, είναι σίγουρα καταδικασμένοι αδιάκοπα σε αφάνεια σε μαρασμό.

ΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΛΟΓΙΕΣ ΔΕΝ ΣΤΑΜΑΤΟΥΝ

Κι έλεγαν οι πονόψυχες Γιαγιάδες και οι καλόκαρδοι γέροντες χωρίς να υστερεί και ο σοφός δάσκαλος, στους νεώτερους να μιλάτε πάντα με τη σκέψη, το μυαλό και την καρδιά και ποτέ με απροσεξία και επιπολαιότητα.

Τι θα πει αυτό, ρωτούσαν τα παιδιά;

Αυτό θα πει καλά μου λαγούδια, πως στο σακούλι που πέρνει ο καθένας στην πλάτη να μην είναι γιομάτο από παινέματα, καυχήματα και φαντασία. Εκείνος που καυχάται, ας καμαρώνει όχι αλαζωνικά, αλλά με ταπείνωση και ας παρακαλεί το μεγαλοδύναμο Θεό να του δίδει δύναμη και φώτιση να κάμει όλα σωστά και δίκαια.

Φθάνουν αυτά στη ζωή μας Γιαγιά ρωτάνε πάλι τα παιδιά.

Όχι είναι κι άλλα πολλά, χρήσιμα, λάγαρα νερά, τροφή ατέλιωτη για τις αθώες καρδιές σας και για τις διαλεχτές πνευματικές αξίες απαντούσαν οι Μάνες τρανές.

Κι' ακόμα συμπλήρωνε ο δάσκαλος να σέβεσθε απόλυτα τη γονική παράδοση αυτή την αλήθεια την άδολη αγάπη το θερμό ενδιαφέρον, το γνήσιο αυτό αίσθημα της χαράς.

Αυτή την παράδοση πρέπει ο καθένας να την κάνει συνείδηση καθαρή και όσο αυτή η αλήθεια θα μείνει έξω από τη συνείδηση του καθενός, προκοπή καρποφορία δεν υπάρχει, θα λείπει η ιδανική ζωρότητα των χρωμάτων της.

Και στους πιο τρανούς άνδρες λέγανε όταν περνούσαν από αυτά τα βουλευτήρια των γιαγιάδων, με γλυκύτητα και καλοσύνη να περνάτε παιδιά μου να σας βλέπουμε, να σας καμαρώνουμε το πέρασμα σας είναι ενθάρρυνση παρηγοριά και η παρουσίασή σας αισθητή σε μας, μας ενισχύει αδιάκοπα στις ιερές προσπάθειες για να κρατηθούμε πιότερα στα αδύναμα πλέον πόδια μας και ταυτόχρονα να διατηρήσουμε το λογικό μας και τα συνκαλά μας.

ΚΑΙ ΜΙΑ ΠΑΡΑΚΛΙΣΗ

Οι εξαιρετες αυτές Βουλευτίνες Γιαγιάδες ήταν χρυσές και μάλαμα, όταν όμως τις αποκαλούσες τις έλεγες «Κάκο» τι κάνεις, αυτές απότομα γινώταν διαφορετικές, άλλαζαν όψη, θύμωναν και με τρόπο ασυνήθιστο άγνωστο στα παιδιά τους έλεγαν δεχώμαστε τα ευλαβικά χαιρετίσματα όχι όμως την προσφώνηση τη λέξη κάκο, που είναι για μας ταπείνωση, προσβολή, ασέβεια, πέραν του ότι είναι και λέξη κακόχη που χτυπάει άσχημα στ' αυτιά. Να μας λέτε Μάνα τρανή, Βάβω, Θεία, Κυραθειά, Καλή γερόντισσα.

Εκεί πάντα σ' αυτά τα πεζούλια οι Βάβες και τα άλλα τρανά άτομα θυμώταν καλά σαν τώρα ότι τα παλιά εκείνα χρόνια τα πολυσκονισμένα οι νύχτες δεν ήταν γιομάτες γλυκά όνειρα και γλυκιές μελωδίες και τα σάρια και τα άλλα γενήματα ήταν λιγοστά: Ήταν νύχτες εφιαλτικές, τρανός βραχνάς, πιεστικές, γιομάτες αγωνία καρδιοχτύπι, φόβο και τρόμο, όταν μάλιστα ακούγονταν ντουφεκιές και ποδοπατήματα αλόγων εχθρικών όταν μάλιστα έξω από την εξώπορτα εμφανίζονταν σκληροτράχηλοι Τουρκαλβανίτες αυτοί οι άσπονδοι εχθροί μας, που κάποτε αυτοί ξεκίνησαν με φοβερή πείνα, με άφθονες στερήσεις και ανέχειες, με

αμορφωσιά, δόσκοντας ταυτόχρονα γιδοπρόβατα και άλλα ζα και που αργότερα αυτοί όλοι έφθασαν, με αρπαγές δυνατές και ξαφνικές με τη χρήση σημαντικής υλικής και ηθικής βίας με τη μάχαιρα στον αυχένα κάθε Έλληνα να γίνουν άκαμπτοι αλύγιστοι κατακτητές.

Κι όταν σ' αυτά ακόμα τα λιθόκτιστα πεζούλια τα γιομάτα από προγονικές γνήσιες καταβολές αυτές που πρέπει να ζήσουν να διώσουν σε κάθε εποχή και χρόνο, οι πολύ σταφιδιασμένες Κυραμάνες ασταμάτητα μπορούμε να πούμε παραμιλούσαν και πολυλογούσαν με ηθική ευαισθησία.

Κι είχαν δίκαιο οι ηλικιωμένες Γερόντισσες απόλυτα γιατί αυτά τα παρήγορα πεζούλια που διδάσκουν και κρατάνε τη μνήμη άσβεστη ήταν φίλια σ' αυτές, ποτέ αυτά δεν αντιμιλούσαν δεν κακολογούσαν, δεν γκρίνιαζαν δεν μάλωναν, ήταν θαυμάσιοι δέχτες και καλοί ωτακουστές, χωρίς καμιά αντιμιλία και αμφισβήτηση.

Μια μέρα ρώτησα μία πολύ μυαλωμένη και έξυπνη Βάβω, με πολλές πρακτικές από τη ζωή γνώσεις και εμπειρίες, που κράταγε στα χέρια της, ώρες ολόκληρες τη μονάκριδη φωτογραφία και το γράμμα του ταξιδεμένου μονάκριβου παιδιού της, τι τάχα νιώθει αυτή τη στιγμή που κρατάει αυτή τη φωτογραφία.

Κι αυτή ύστερα από βαθιά σκέψη και συγκίνηση μου είπε: Αυτή η μαλαματένια φωτογραφία και το καρδιακό γράμμα του βλαστάρι μου καθώς και τα χαμόγελα των εγγονών μου, μου γεμίζουν τις μέρες και τις νύχτες τις μακρινές με χαμόγελα αισιοδοξίας, χαρά και συγκίνηση και μου χαρίζουν ανακουφιστικό ξαλάφρωμα.

Τον βλέπω στη φωτογραφία το γιό μου τον καμαρώνω περήφανα, του μιλάω και μου αποκρένει, τον κοιτάζω στα μάτια και με κοιτάζει παραπονιάρικα κι αυτός, του δίνω συμβουλές, ορμήνειες και τις δέχεται ευχάριστα, νιώθω κοντά μου την απαλή και ζεστή ανάσα του, ακούω ευχάριστα τους ρυθμικούς χτύπους της ευαίσθητης καρδιάς του.

Αυτή η μεταξύ μας συνομιλία και το αλληλοκοίταγμα είναι για μένα την πικραμένη Μάνα χίλιες ανάσες, μύριες λέξεις σοφές παρήγορες. Είναι σωστά πνευματικά και της καρδιάς μου στολίδια, είναι μια ίσια πορεία πλεύσης πάνω στο δρόμο της εκπλήρωσης της αποστολής μας στη ζωή.

Κι όλα αυτά που μας είπε πάρα πάνω η Γιαγιά ήταν το καταστάλαγμα, το λαμπικάρισμα που λαγάρισε που έμεινε ατόφιο ανόθευτο στην ψυχή και την καρδιά της.

Αυτά είναι αυτά δείχνουν παρουσιάζουν και απεικονίζουν τα Πυρσογιαννίτικα πεζούλια κάθε σπιτιού και γειτονιάς. Αυτά στάθηκαν σ' όλους τους καιρούς θερμός φίλος δάσκαλος εμπνευστής πιστός φύλακας και χρυσός άγγελος παραμυθίας.

Αυτά τα χαρακτηριστικά πεζούλια της Πυρσόγιαννης και ασφαλώς και του κάθε χωριού, μπορεί να μη θαμβώνουν με αρχοντιά και μεγαλοπρέπεια, δημιουργούν όμως τη τρανή χρέωσή μας να εκδηλώνουμε πάντοτε τον απόλυτο σεβασμό και την απέραντη ευγνωμοσύνη μας.

Τα ψυχικά αυτά συναισθήματα της Γιαγιάς, η δημιουργουμένη ευχάριστη ψυχική κατάσταση, είναι η ωραιότερη έκφραση στην ανώτερη έφεση της ανθρώπινης ψυχής και ανοίγουν διάπλατα καθαρούς ορίζοντας και προοπτικές στην πίστη σε ότι ωραίο και καλό, και όταν μάλιστα η πίστη αυτή σε οδηγεί βαθιά στην ελπίδα τότε γίνεται η έκκτη αίσθηση και τα όρια των δυνατοτήτων αποκτούν απίστευτες

διαστάσεις.

Τότε η πίστη αυτή ακόμα επειδή είναι τρανή σταθερή και μεγάλη, δίδει τη σίγουρη πιθανότητα να πιστεύσουν, ότι όλα θα πραγματοποιηθούν όπως τα επιθυμούν τα λαχταράνε, και ονειρεύοντε οι γιαγιάδες και το κάθε άτομο, τότε δεν σωπαίνουν ούτε και τ' αηδόνια στα βαθύσκιατα πουρνάρια και στις καταπράσινες δροσερές ρεματιές.

Κι είναι κατάλληλες στιγμές μοναδικές ευκαιρίες για τέτοιες φιλοσοφικές και καρποφόρες κουβέντες μ' αυτές τις Κυραμάνες όταν μάλιστα αυτές σε ανύποπτες στιγμές ειλικρινείας αγνότητας και αγάπης βρίσκονται σένα καλόπιστο καλομίλητο διάλογο σ' ένα καθαρό κουβέντιασμα με τον ίδιο τον εαυτόν τους και τις ψυχές τις πατρογονικές.

Σε μια τέτοια στιγμή λογιισμού που βρέθηκα, μια άλλη εξίσου σοφή Τρανογυναίκα είπε μεταξύ των άλλων επιτυχημένων συμβουλών και παραινήσεων στα παιδιά που ήταν κοντά της αυτά. «Με σκέψη προσεκτική και με μυαλό λαμπερό διαλεγμένο, να μιλάτε στο διπλανό σας και ποτέ να μη λέτε αυτό που στην πραγματικότητα δεν είναι αληθινό, πιστευτό».

Αυτό παιδιά μου θα πει πιο λιανά, να μη πενεύεστε να μη κοροώνεστε να μη σηκώνετε το μπόι σας ψηλά, να είστε πάντα ειλικρινείς ταπεινοί και μετρημένοι στη ζωή, χρήσιμοι στους ανθρώπους, αλλά και στο Μεγαλοδύναμο Θεό να δείχνετε καθαρή πίστη σεβασμό και ευγνωμοσύνη.

Κι ο σοφός δάσκαλος του χωριού ο γεμάτος αγάπη, συμπόνοια και πηγαία καλωσύνη Νικόλαος Παγώνης εγκυκλοπαιδεία ολόκληρη κινητή βιβλιοθήκη που βρισκόταν πολλές φορές στα γειτονικά αυτά βουλευτήρια, συμβούλευε τους πιο μεγάλους σε ηλικία χωριανούς «όταν ξαπλώνετε το βράδυ για ύπνο στα μπασιοκρέβατα δίπλα στο όμορφο τζακι που είναι πραγματικά στόλισμα στους ευρύχωρους παραδοσιακούς και λειτουργικούς χώρους του κάθε σπιτιού, να σκέπτεσθε να λογιάζετε καλά τι δουλειές, τι ξοφλήματα και χρέγια έχετε και τι καλές πράξεις οφείλετε να κάνετε το πρωί. Το αύριο ολόκληρο θέλει δουλειές και πράξεις και όχι σκέψεις».

Και ειδικά οι δουλειές και οι προσφορές στα κοινά του χωριού εκτός του ότι ευχαριστούν προσωπικά τον καθένα παρηγορούν ταυτόχρονα, ανεβάζουν το επίπεδο σίγουρα του Πυρσογιαννίτικου χώρου, είναι μπορεί να πει κανείς αδίσταχτα πολύτιμα διαμάντια που λάμπουν, φωτίζουν και ξυπνούν τις ληθαργιμένες συνειδήσεις του κάθε ευσυνείδητου καλοθελητή πατριώτη, είναι ακόμα μπορούμε να πούμε συνεχίζει ο παντογνώστης δάσκαλος το λανάρι που ξένει το εγχώριο μαλλί για όλες τις σπιτικές ανάγκες και χρήσεις.

BENIZEΛΟΣ

Η Γιαγιά μου η Ελένη Γεωργίου Πύρσου ήτα μια πολύ καλοκάγαθη άκακη απονήρευτη σπλαχνική αλλά και καλομίλητη Γυναίκα.

Την αξίωσε ο καλός μας Θεός να έχει πολλά εγγόνια παιδιά και πορίτσια. Μεταξύ των τόσων εγγόνων παιδιών είχε και το Γάκη Αποστόλου Πύρσο, που ήταν ο πρώτος μορφωμένος από το γενεολογικό δέντρο της οικογένειας Γεωργίου Πύρσου και των προγόνων του.

Αυτή λοιπόν η άγια Γυναίκα, που με πολύ σεβασμό, ευλάβεια αγάπη και χαρακτηριστική συγκίνηση υποκλείνομαι στην ιερή μνήμη της, όταν τη ρώτησε κάποιος περαστικός χωριανός και ο δάσκαλος ακόμη άλλη φορά «τι είναι και τί δουλειά κάνει στην Αθήνα ο εγγονός της Γάκης» αυτή χωρίς κανένα δισταγμό, ταλάντευση και άλλη επιφύλαξη αδίστακτα και με υπερηφάνεια απήντησε:

- Είναι πολύ μεγάλος.
- Τι μέγλος είναι, τη ρώτησαν, δικηγόγος;
- Όχι, απήντησε, πιο μεγάλος.
- Είναι γιατρός; την ξαναρώτησαν.
- Όχι, απήντησε ξανά η Γιαγιά μου, ακόμα πιο μεγάλος.
- Είναι δάσκαλος; οι ερωτήσεις συνεχίζονται.
- Όχι και πάλι ξανά απήντησε, πιο μεγάλος, πιο τρανός.

Και φούντωσε η περιέργεια και την ξαναρωτούν:

- Είναι μηχανικός, βιομήχανος, βουλευτής;

αυτή υπόμεινε:

- ακόμα πιο μεγάλος.

- Είναι βουλευτής, αρχηγός κόμματος, βασιλιάς; την ρώτησαν, αυτοί όλοι Γιαγιά είναι οι μεγαλύτεροι στον κόσμο της είπαν οι ερωτώντες.

Και η αγαθή, η καλοσυνάτη Γιαγιά μου με αποστομωτική απόκριση τόνισε: «Είναι Βενιζέλος».

Ο Γάκης ήταν άριστος οικονομολόγος πολύγλωσσος με σπουδές Γερμανία Αγγλία Αμερική, Επιθεωρητής Τραπέζης Ελλάδος. Στα φοιτητικά του χρόνια προσελήφθη ως Δ/ντής του Στρατηγού Δαγκλή και εν συνεχεία εις το Γραφείο του μεγάλου οικονομολόγου πολιτικού και πρωθυπουργού της Ελλάδος Γεωργίου Καφαντάρη.

Εξέδωκε δύο βιβλία Συμβολή στην ιστορία της Τραπέζης της Ελλάδος και έγραψε πολλές διατριβές και αναλογα οικονομικά άρθρα.

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΓΙΩΡΓΙΟΣ ΙΑΤΡΙΔΗΣ

Στον αείμνηστο δάσκαλο Γεώργιο Ιατρίδη, μεγάλο, σοφό, πολυμαθή και μυαλωμένο της εποχής 1926-32 κάθε καλοκαίρι μετά τις σχολικές διακοπές που έμεινα στην Πυρσόγιαννη, πήγαινα συχνά στο σπίτι του, ήταν ξάδελφος του πατέρα μου.

Αυτός πάντα όλο και κάτι αξιόλογο σπουδαίο και χρήσιμο μου έλεγε κάθε φορά όταν καθώμασταν στα πεζούλια της αυλής του ωραίου πράγματι παραδοσιακού δυόροφου σπιτιού του. Από τα πάρα πολλά που άκουσα και έμαθα θυμάμαι ειδικά τις κάτωθι χαρακτηριστικές ιστορίες και παρεναίσεις:

«Μη διάζεσαι να μεγαλώσεις γρήγορα, προσπάθησε όσο μπορείς περισσότερο να κρατηθείς παιδί αγνό απονήρευτο με καθαρό μυαλό. Η γρηγοράδα φέρνει θολούρα, σκοτούρες, κινδύνους και άπειρες ευθύνες. Μην αφήνετε ελεύθερα τα ροδοπέταλα της νιότης σας να τα γρατζονίσει ο χρόνος, αφήστε τα να τα χαϊδεύει ο ήλιος της νιότης και η καθημερινή πρωινή νεανική δροσιά.

Επίσης κοιτάξτε να είσθε πάντα ερωτευμένοι με τα πάντα που αγγίζουν το

όμορφο, το τέλειο, το καλό, με το διάβασμα, τη δουλειά, τα ζώα, τα πτηνά, τις ανατολές και τις δύσες, με τα λαμπερά και όμορφα χρώματα».

Αυτό που έχετε σήμερα δεν θα το έχετε αύριο και η ανάμνηση του σήμερα σας αύριο θα είναι θαμπή, πουλί αγύριστο.

Και για την Ελλάδα έλεγε: Η Ελλάδα όταν οι άλλοι λαοί έπεφταν τόσο γρήγορα, ολομόναχη με λίγα αρχαίγονα όπλα, αλλά με γερή ατσάλινη ανδρεία ψυχή και καρδιά, τόλμαγε και σήκωνε ψηλά το κεφάλι μέσα σε πολυάριθμες και οπλισμένες πολλές φορές σαν αστακός εχθρικές ομάδες και παρατάξεις για τη λευθεριά της και για να βοηθήσει τους λαούς της Ευρώπης, του πολιτισμού, την ειρήνη, την αγάπη και την πίστη.

ΑΛΛΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΕΝ ΣΤΑΜΑΤΑ ΕΔΩ

Μια καλή Κυραμάνα έλεγε για το υφαντό τραπεζομάνδηλο που η ίδια χρυσοχέρα έφκιασε με τα ξέπλεκα του κρόσια κρουστά και καλά ζυγισμένα πως πάνω σ' αυτό βάζανε το παλιό οικογενειακό εικόνισμα του Χριστού, δύο κεράκια γνήσια και καθαρά μέσα σε δύο ποτήρια και το απαραίτητο ασημένιο χρωματιστό μικρό κύπελο με τα ολόχρυσα και ελπιδοφόρα δακτυλίδια αγάπης των αρραβώνων της.

Στο χώρο αυτό τον λατρευτικό του κάθε πεζουλιού που άπειρα μύρια πράγματα γεμάτα άλλες θερμές οικογενειακές αναμνήσεις κρύβονται. Τις απαλές αυτές ώρες και χωρίς να το θέλεις πολλές φορές, ζωντανεύουν τα πάντα και η μνήμη αυτή που ολάκερη χρόνια καταχόνηζε αναμνήσεις παραστάσεις που νόμιζε κανείς πως σβύσανε και πάνε για πάντα.

Όμως αυτές οι λανθάνουσες οι χωριασμένες αναμνήσεις έρχονται φουντώνουν και φέρουν στην επιφάνεια όλες αυτές τις ναρκωμένες σαν την κοιμωμένη του Χαλεπά, θύμησες και μνήμες που ομορφαίνουν και παρηγορούν τη ζήση των ανθρώπων, ζωντανεύουν καθιερωμένες από χρόνους, συνήθειες παλιές πατροπαράδοτες, εθμικές αντιλήψεις και καθιερωμένα χωριανά ζακόνια.

Όταν πάλι ήταν και άλλες γυναίκες του χωριού, άκουγες μεταξύ των άλλων συζητήσεων, πολλές και διάφορες παινεσιές από την περασμένη ζωή τους και τα νεανικά χρόνια τους. Κι έλεγαν τι δεν έλεγαν γύρω από τα νυφιάτικα ρούχα που φόρεσαν οι ίδιες, οι αδελφές και οι νύφες που πριν μπήκαν καμαρωτές στην οικογενειακή εστία τους τη νέα.

Άλλες έλεγαν πως είχαν αρχοντική ωραία επιβλητική και απαστράπτουσα φορεσιά με λογιών λογιών καλούδια καλλωπιστικά.

Άλλες πως είχαν φανταχτερό, φαντασμορικό και παραμυθένιο ντύσιμο στολισμένα με βαρύτιμους Τζουμπέδες.

Δεν έλειπαν σ' αυτές τις συντροφίες και αγαθές με βαθιές ρυτίδες και κατάλευκα μαλλιά Γυναίκες που δεν έλεγαν ιστορίες εγωκεντρικές μυθοπλαστικές φανταστικές και απίθανες που δεν μπήκαν νυφούλες με όμορφες χρυσαφένιες φορεσιές στο σπίτι του γαμπρού, αλλά ξέχωρα ποικίλματα με απλά στολίσματα, με χαρίσματα ψυχικά με ιδανικά με ολοκάθαρο πνεύμα θυσίας στέρησης αυταπάρνης αγάπης κατανόησης αλτροισμού.

Όλα αυτά έκαμαν να σμιλεύουν, να παράσχουν στην νέα οικογένεια την ηθική

δύναμη, την ψυχική καλλιέργεια.

Απ' όσες κουβέντες και παινήματα έλεγαν οι παραπάνω πλούσιες Γιαγιάδες πέρα από τη γνώση, τις προσωπικές εμπειρίες και καταγραφές υπήρχε ασφαλώς και ανάλογη φαντασία, λόγια μυθοποιημένα όνειρα φευγαλέα ανθρώπινο χούι, κακή συνήθεια.

ΤΟ ΣΕΝΤΟΥΚΙ ΤΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΕΧΕΙ ΑΚΟΜΑ

Ακόμα δεν ξεχνούσαν να αναφέρουν η καθεμιά με τον τρόπο της φυσικά την εμπειρία της και τους εξαιρετους και ξακουστούς για την ραπτική τους τέχνη ραφτάδες της Πυρσόγιαννης κι εγώ σαν είδος μνημόσυνου τους μνημονεύω εδώ: Παπαγιώργη Οικονόμου, Μήτρο Παγούνη, Κώστα Παγούνη και Τέλη Παγώνη (ο τελευταίος πέθανε στην Περσία).

Αυτοί πράγματι ήταν άριστοι πολύ επιτήδαιοι τεχνίτες και στο έπακρο αγαπητοί με τα αστείρευτα αστεία τους με τα απονήρευτα πειράγματα και τις πολλές μυαλωμένες και συνετές κουβέντες.

Οι πολύτεχνοι αυτοί ραφτάδες, όπως και ο Γ. Μαυρομάτης κλει, καθισμένοι σταυροπόδι στα αναπαυστικά μπάσια του οντά πάνω στα καλόφραχτα σαϊσματα από τραγόμαλλο μετά το καθιερωμένο σημείο του Σταυρού έκοβαν με προσοχή με την ψαλίδα τα βλάρια του δίμιτου με το διπλό νήμα ή του φλοκάτου στα μέτρα της κοπέλλας με χίλιες ευχές για τα καλά σκοτάσματα και να είναι τυχερά και πλούσια, ενώ ταυτόχρονα δέχονταν αυτοί τα κεράσματα της οικογένειας από τα ίδια τα χέρια της μέλλουσεας λαμπραδόκορμης νύφης.

Τα πλούσια τραπεζώματα των ραφτάδων πρωί μεσημέρι και βράδυ ήταν καθιερωμένα απαραίτητα σε κάθε σπίτι που πήγαιναν να ράψουν τα προικιά και το γεγονός αυτό ήταν ένα γιορταστικό χαρμόσυνο και διακριτικό γνώρισμα ανάμεσα στους συγγενείς γειτόνους και φίλους της χαρούμενης αυτής οικογένειας που ο καθένας άνθρωπος τους και φίλος συνέβαλε με τον τρόπο του με προσφορές και φελίματα στο περσέσι (τραπέζι) άλλες με κρασιά, άλλος με διάφορες πίπτες, τηγανίτες, ψητά κοτόπουλα και άλλα σχετικά. Και οι ραφτάδες από τη μεριά τους φρόντιζαν και έβαζαν με όλη τη χαρακτηριστική πολυτεχνεία τους τη μαστοριά τους να κεντήσουν με μεράκι με προσεχτική επιτηδειότητα τα μοχλιά της φλοκάτας με μπρεσίμια και μεταξωτά γαϊτάνια.

Τη γαρνίριζαν στις μασχάλες και στον ποδόγυρο με διαλεχτό ρούχο, ένα είδος υφάσματος βελούδο κόκκινο κατιφέ για να προστατεύει τις άκρες της φλοκάτας από το ξέφτισμα του υφαδιού.

Και θυμώταν ακόμα αυτές οι πολύγνωμες βάβες και οι ηλικωμένες γυναίκες στους απέριπτους αυτούς χώρους των πεζουλιών, όχι μόνο τις διάφορες αυτές προαναφερόμενες διαλεγμένες νυφιάτικες φορεσιές, που οι πολύπειροι και διαλεχτοί ραφτάδες της Πυρσόγιαννης έδιναν ιδιαίτερη προσεκτική γραμμή μία τεχνική εκφραστικότητα κατά τρόπο που μπορεί κανείς να πει ζωντανό.

Αλλά θυμώταν ακόμα και τους τόπους και χρόνους που πρωτάρχισαν οι πρώτες αθώες γνωριμίες, οι πρώτες κουβέντες για προξενιά και αγάπες που πολλές κατέληξαν στο τέλος στον ευτυχή γάμο τους.

ΟΜΟΡΦΑ ΝΑ ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ ΤΑ ΠΑΛΙΑ

Βλέπετε με τα χρόνια με το μαγιάτισμα των χρόνων η μνήμη, αυτός ο λεπτός μηχανισμός που έχει την ικανότητά του να διατηρεί εν υπνώσει και να μη λησμονεί τα περασμένα μνημονικά γεγονότα, δεν σβύνει ολοσχερώς, ίδια απaráλαχτα σαν το πολυύμνητο Σαραντάπορο ποτάμι που λιγοστεύει μεν πολλές φορές μα δεν σταματά ποτέ το αιώνιο δρομολόγιό του, για να γεμίσει τις θάλασσες με τα κρυστάλλινα και πεντακάθαρα νερά του. Και αυτές οι κουβέντες πολλές φορές άρχιζαν όταν βρισκόταν για δουλειές στα αμπελοχώραφα που ήταν λίγα και σε διάφορες μάλιστα περιοχές ως προς την έκταση, λίγα όμως και σε ποσότητα παραγωγής στο χωριό.

Για την ιστορία ας θυμηθούμε κι εμείς εδώ στα ξένα τις περιοχές των αμπελοχώραφων και των κήπων της Πυρσόγιαννης: ο Ντράζιος, οι Άμμοι, η Μελισσόπετρα, το μπρουζέλικο, η Μότσαλη, η Σιάνιστα, η Κρούσια, η Ντόμιστα, η Χούμα, η Τσούκα, η Γκάλινα, ο σελός και η τζαρνοβότα.

Αυτά λοιπόν τα βουλευτήρια των καλόβουλων γιαγιάδων και των Γερόντων σοφών ανδρών με την πατριαρχική φυσιογνωμία που τα πόδια τους δεν ήταν σε θέση να τους οδηγήσουν όπως τον καλό καιρό μέχρι τον κόφον της Λάξενας και του Γούλα όπως φαίνεται πέραν του ότι αυτά ήταν για όλους πραγματική όαση, άσυλο σωτηρίας, εγκάρδια θαλπωρή και ζεστασιά, σκυρα παρηγοριάς και σίγουρο αποκούμπι, εκτός αυτών ήταν και τόπος φιλόξενος, ζεστός, φιλικός σε όλους τους χωριανούς.

Πέρα απ' αυτά τα ποθητά τα κατασπαρα πεζούλια του κάθε σπιτιού της Πυρσόγιαννης όπως και τα γραφικά τζάκια με την ιδιαίτερη χαρακτηριστική και ευχάριστη θωριά και θαλπωρή τους καθώς και οι λοιποί εξυπηρετικοί και βοηθητικοί χώροι των χωριανών σπιτιών, μαντζάτο κ.λ.π. ήταν πέρα για πέρα παστρικοί και λαμποκοπούσαν από πλήρη καθαριότητα και ασπράδα και χάριζαν απλόχερη φιλοξενία και άπλετο μουσαφιρλίκι.

Όλα αυτά είναι αληθινά ακέραια μνημεία τέχνης στολίδι από τους προγόνους μας αθάνατα κέντρα που χρειάζεται απ' όλους ξεχωριστή προσοχή, φροντίδα, επαγρυπνήση και πλήρη κατανόηση, απαιτείται ακόμα φροντισμένη καλοζυγισμένη ευλάβεια και προσοχή λεπτή, να μην αλλάξουμε το χρώμα, τη μορφή, την παρουσίαση και το χαρακτήρα του παλιού πατρογονικού σπιτιού που φέρνει τη σφραγίδα, το καθρέπτισμα το ατομικό του Πυρσογιαννίτη μάστορα της τέχνης του μερακλιού και της επιμέλειας.

Όλα αυτά τα αναφερόμενα πεζούλια τα τζάκια και οι αργαλειοί ακόμα που τα χαίρονται σήμερα λίγοι γέροντες, δεν έμειναν στο περιθώριο των αζήτητων, δεν έχασαν την αξία τους όπως το χρυσάφι που λάμπει δεν χάνει την αξία του, δεν μαγιατίζει με το πέρασμα των καιρών.

Και προχωρούμε ακόμα να πούμε καθαρά και ξάστερα πως πέρα από την καρποφόρα και φιλική συζήτηση που αυτή μάλιστα δημιουργεί την αίσθηση ασφαλείας και εμπιστοσύνης είναι όλα τα πεζούλια και τα τζάκια σωστά αναρρωτήρια αναψυχής και ξεκούρασης, σχολεία πρωτότυπα και ανέξοδα φροντιστήρια που μαθαίνουν σ' αυτά χίλια δύο πράγματα, νέα και γνώσεις και διαμορφώνουν χαρακτήρες.

Άκουσα μια φορά που βρέθηκα στο χωριό ένα γέροντα καλοθέλητο μάστορα

να λέει: Δεν χρειάζεται να είσαι πολύ μεγάλος μάστορας για να κερδίζεις το ψωμί σου και τη ζωή σου, φθάνει και περισσεύει να είσαι πρώτα άνθρωπος και νάχεις την υγεία σου. Και συνέχισε, η υγεία και η ευτυχία δεν αγοράζονται με τίποτα, εμείς οι ίδιοι τις φκιάνουμε με τις πράξεις μας, τις ενέργειές μας, τη συμπεριφορά μας την ηθική.

Στα πεζούλια οι σεβάσιμες και αυτογνώσιες Γερόντισες με τη κουθέντα δεν σταμάταγαν να δουλεύουν, να πλέκουν, να γνέθουν, ο χρόνος ήταν δικός τους. Οι γυναίκες αυτές με τη συστολή τους ήταν πάντα ωραίες, η αξία δεν είναι σ' αυτό που φαίνεται, αλλά σ' αυτό που βγαίνει από μέσα.

Αυτές όλες ξέρανε ότι στη ζωή πρέπει ν' αφήσεις καλό παράδειγμα, λαμπερή μπάλα σωστό ποίημα και ύμνο καθαρά και τίμια έργα με εκφραστικότητα εικόνων και ζωηρότητα αποχρώσεων και το πιο σπουδαίο ανεπίληπτη ζωή και άμεμπτη συμπεριφορά.

Οι Γυναίκες αυτές και οι υπόλοιπες άλλες του χωριού δεν ανεβαλαν τίποτα για το αύριο, γιατί το κάθε αύριο έχει τα δικά του προβλήματα, δουλειά πάνω στη δουλειά. Το ίδιο έκαναν και οι άνδρες και αυτό γινότανε πάντοτε σε κάθε εποχή και χρόνο.

ΣΑΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Άπειρες στα ανεκτά αυτά σπιτικά πεζούλια όλοι που κάθονται εκεί μιλάνε με συγκίνηση και χαρά για τους δικούς τους ανθρώπους που φύγανε από την επίγεια ζωή.

Όλους αυτούς οι Γιαγιάδες τους μνημονεύουν συχνά, γιατί πιστεύουν πως κι αν έφυγαν από τη ζωή ο καλοκάγαθος Παπούς, η καλή Γιαγιά, ο στοργικός πατέρας, η χρυσή Μάνα, ο καλός αδελφός, ο πονόψυχος φίλος, οι σκιές αυτών γεμίζουν την ατμόσφαιρα και όλους τους γύρω χώρους που είναι αγιασμένοι από τα χέρια τους, την ανάσα τους, τον ιδρώτα και το αίμα τους.

Τους μνημονεύουν όλους γιατί πιστεύουν πολύ σωστά και δίκαια εφόσον είμαστε ενωμένοι με το Χριστό, είμαστε και μεταξύ μας ενωμένοι για πάντα και σ' αυτή τη ζωή και στην άλλη την επουράνια την αιώνια.

Κι όλες οι ψυχές των προσφιλών μας προσώπων με τον τρόπο που ο πολυέλεος Θεός γνώριζε και επιτρέπει μας παρακολουθούν, ενδιαφέρονται και συμπαραστέκονται και στους όμορφους αλλά και στους δύσκολους αγώνες μας.

Με τη διέλευση των χρόνων με το μπαγιάτισμα της ηλικίας των Γιαγιάδων που δίκαια κάθονται με μεγαλοπρέπεια αρχοντιά και καλωσύνη στα πεζούλια, η μνήμη αυτών που δεν είναι κλειδωμένη και φυλακισμένη, ο ψυχικός αυτός μηχανισμός που έχει την ικανότητα να διατηρεί και να μη λησμονεί τα περασμένα μνημονικά ατόφια και τις υποχρεώσεις, δουλεύει κανονικά.

Και δεν έχουν ακόμα άδικο που με απόλυτο σεβασμό οι ολύμπιες Γιαγιάδες τους μνημονεύουν όλους τους προαποβιώσαντες γιατί, όλες αυτές οι άγιες Γυναίκες πιστεύουν ακράδαντα πως ο απειροτέλειος Θεός, ο δίκαιος κριτής θα μας κρίνει σαν άνθρωπο θνητό, οι πρόγονοί μας όμως και οι θανόντες χωριανοί και φίλοι θα μας κρίνουν σαν απογόνους, σαν Πυρσογιαννίτες χωριανοί πολίτες και βλάμηδες.

Στην απόδοση του επιβεβλημένου φόρου τιμής και ευγνωμοσύνης δεν σταύρωναν τα χέρια τους, δεν κάθονταν να κλαίνε τη μοίρα τους, αλλά έμπαιναν στο παιχνίδι της ζωής με ορθά έργα για νεκρούς και ζωντανούς με συμβουλές και παροτρύνσεις, με θάρρος με πίστη ενθουσιασμό, χωρίς δειλία και κιότισμα, γιατί όπως λένε οι σοφοί: Τι θα γινόταν αν είχαν ακολουθήσει την τακτική της δειλίας, της αδιαφορίας, της μη αγωνιστικότητας και πάλης: ο Τραυλός Δημοσθένης, ο κουφός Μπετόβεν, ο αλλοίθωρος Ντύφερ, ο κοντός Ναπολέον και ο κουτσός Ρούσβελτ κ.α.

Όλα λοιπόν στην καθημερινή επίγεια ζωή θέλουν τη φιλοσοφία τους, την προσοχή, τη θαρραλέα επίδειξη και επιδίωξη.

Κάθε τόσο που οι Βάβες και οι άλλες μεγάλες Γυναίκες της Πυρσόγιαννης στέλνουν παρήγορους χαιρετισμούς στα άλλοτε όμορφα δικά τους νιάτα που διάβηκαν σαν διαβατάρικα αποδημητικά πουλιά, στα παιδικά εκείνα αμέριμνα χρόνια που είναι δεμένα με την αγνότητα της ζωής τους και σ' αυτά ακόμα τα γραφικά πεζούλια που είναι συνδεδεμένα με τις γλυκειές, τις παρήγορες θύμησες των παιδικών χρόνων, νοιώθουν σ' αλήθεια ιδιαίτερη ηδονή και ευχαρίστηση και αυτό το βλέπει ο καθένας καθαρά στα λάμποντα πρόσωπά τους.

Πέραν απ' αυτά εκεί σ' αυτά τα πεζούλια της καθημερινής ανάγκης, που πάντα αυτά και ο γύρω άλλος χώρος της αυλής του σοκαίου και των σταύλων ακόμα, είναι όλα καθαρά από το καθημερινό σκούπισμα με τις πρόχειρες χειροποίητες σκούπες που οι ίδιες νοικοκυρές έφτιαχναν με το δικό τους τρόπο και επεξεργασία από διάφορες κορφές από καλάμια και από αγροσίδες που τις μάζευαν μέσα σε υγρές χαράδρες.

Οι Μανάδες και οι Γιαγιάδες σ' αυτά τα πολυύμνητα πεζούλια θυμόνταν ακόμα και την πρώτη ευχή που έδωσαν στο μοναχογιό τους τη μέρα του παρθενικού του ταξιδιού: «Να γίνεις καλός μάστορας».

Μα όταν έφθανε αυτή η ώρα που κάθε Μάνα Πυρσογιαννίτσα έβλεπε το δυζανιάρη της να φεύγει για τα αφιλόξενα μέρη με τα υπόλοιπα μέλη του μπουλουκιού, είχε μια στενοχώρια και ένα πλάκωμα στα στήθη, αλλά ταυτόχρονα είχε και την περιφάνεια και το καμάρωμα για το παιδί της που άρχιζε δειλά δειλά να βαδίζει στα πατρογονικά μαστορικά χνάρια, στα γνήσια χνάρια της λαϊκής τέχνης, αυτό το οξυγόνο των σοφών και επιδέξιων μαστόρων της Πυρσόγιαννης, αυτό το σκαρπηλάκι ζωής ανάσας και ομορφιάς.

Το αμούστακο αυτό παιδί της Πυρσογιαννίτισσας Μάνας που από την ώρα αυτή άρχιζε να γράφει μαστορική ιστορία, να γίνεται τροφοδότης πνευματικής λαογραφικής μαστορικής χωριανής προσφοράς και ιστορίας.

Κι είχαν οι Μάνες αυτές των μικρών παιδιών που φεύγανε για το παρθενικό μαστορικό ταξίδι και δίκαιο και εμπιστοσύνη, γιατί οι παλιοί μαστόροι είχαν την ικανότητα, τον καλό τρόπο και την τέχνη να κάνουν να ξεπερνιέται γρήγορα το αρχικό τρακ, τα πρώτα δειλιάσματα του κάθε νέου παιδιού που η μάνα του το έβαζε με σιγουριά, με δεβαιότητα μέσα στα μπουλούκια των μαστόρων να μάθει την τέχνη και με την ευχή το παιδί της να έχει καλό ίσιωμα και προκοπή.

Τον Πυρσογιαννίτη Μάστορα όπως όλο το χωριό έτσι και οι Βάβες τον έβλεπαν ως δημιουργήμα του γεωλογικού φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, άξιο και ικανό να φτιάσει σπουδαία έργα, να παράγει σωστά καλλιτεχνήματα πάνω στη δουλειά του, να κατασκευάσει ό,τι καλαισθητό οικοδόμημα σύμφωνα

με τις απαιτήσεις και το θαλάντιο του κάθε οικοδεσπότη, αλλά πάντοτε εν συνδυασμῶ με ταίριασμα της παράδοσης της τοπικής.

ΤΟ ΣΕΝΤΟΥΚΙ ΤΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΚΛΕΙΝΕΙ ΕΔΩ

Αυτά όλα τα απλά, τα απέρριπτα πεζούλια του κάθε καλαίσθητου σπιτιού της Πυρσόγιαννης, του άλλοτε καλόφωτου και διαμαντοστολισμένου χωριού μας, που ευχάριστα διακριτικά και παρήγορα φιλοξένησαν τους ζοφερούς εκείνους χρόνους της σκλαβιάς και της δουλειάς, όλες εκείνες τις σεβάσμιες, τις ευλαδικές Βάδες και τις άλλες υπάκουες και εργατικές γυναίκες του χωριού μας, έγιναν ως ελέχθη δικαιωματικά σύμβολα ευσεβείας.

Έχει μεγάλη αξία και τιμή να προσφέρουμε ένα ταπεινό και θερμό προσκύνημα με όλη την καρδιά μας σ' αυτά κάθε φορά που ταπεινοί προσκυνητές θα βρισκόμαστε στο χωριό, κοντά στα ανεκτίμητα αυτά σύμβολα χάριτος, ανθρωπιάς και ομορφιάς.

Είναι αχαριστία προσβολή, ιεροσυλία, αφύσικη συνήθεια και μεγάλη αγνωμοσύνη αντίθετα να περνάμε απ' αυτά απρόσεχτα, απαρατήρητα, αδιάφοροι, σκληροί από τα χαρακτηριστικά ΠΕΖΟΥΛΙΑ των σπιτιών των χωριών μας.

Γι' αυτό αυτά τα πεζούλια η παράδοση αυτή η μεγάλη δόξα γενικά ας γίνει χωριανέ μου και βλάμη καύχημά μας, στόλισμα, ασφάλεια, περιφρούρηση και δύναμη τρανή για την ανηφόρα της ζωής μας, αλλά και για ξαλάφρωμα για μνημόνευμα των προγόνων μας, των δημιουργών τους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟ ΤΖΑΚΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Το τζάκι στο κάθε χωριανό σπιτικό πλούσιο ή φτωχικό δεν είναι κάτι το παραπάνω, άψυχο τεχνικό κατασκεύασμα που στολίζει ανάλογα απλά ολόκληρο το σπιτικό περιβάλλον.

Είναι μια ζεστή οικογενειακή φωλιά, μία γωνιά ευχάριστη, λίκνο των παιδικών ονείρων, μία κυψέλη που αγκαλιάζει όλο το συναισθηματικό και ψυχικό κόσμο της οικογενειακής συντροφιάς.

Είναι ο λειτουργικός αυτός χώρος μέσα στο σπιτικό συγκρότημα ένα πολύ υπολογίσιμο κομμάτι ζωτικό και ουσιαστικό της καθημερινής απασχόλησης. Είναι ένα εργαστήριο για όλες τις πνευματικές, τις ψυχικές, τις τεχνικές και επαγγελματικές της οικογενείας δουλειές.

Είναι το κάθε χωριανό σπίτι, χωρίς καταδικό του τζάκι, νύφη χωρίς στεφάνη και πέπλο χωρίς νυφιάτικα καλούδια, είναι άνοιξη χωρίς λουλούδια, είναι επανωτά κύματα χωρίς χάρια και φιλιά, χωρίς καταπράσινες δροσερές ρεματιές χωρίς κελαϊδίσματα πουλιών και παιχνιδίσματα πεταλούδας.

Εκεί κοντά στα γραφικά τζάκια σαν τα κλωσσόπουλα σαν τα υπήκοα και πειθαρχημένα στην ενστικτώδη ρουτίνα μελίτσια, μαζεύονται όλα τα μέλη της φαμίλιας για ανάσα για ξεκούραση για προστασία για κουβέντα για εσωτερικές δουλειές του σπιτιού και για μια ρουφηξιά με το παγούρι το ντόπιο και δυνατό ρακί.

Και το τζάκι αυτό όχι αγάριστο και αφιλόξενο, αλλά πρόθυμο με τη φλόγα του την ολόθερμη τη γλυκερή θαλπωρή με τα πεταλουδίσια σπινθηροβολήματα, με την καθαρή χόβολη, αλλά και με σιγουριά δημιουργεί καρποφόρες θερμές οικογενειακές συνθήκες ζωής και κατάλληλη ατμόσφαιρα και αρωγή ικανή να χαρίσει ό,τι είχαν ανάγκη εκείνα τα μαύρα τα βέβηλα χρόνια της τυραννικής της αβάσταχτης σκλαβιάς.

Και είχαν απόλυτη ανάγκη οι κάτοικοι του χωριού από ανόθευτη αγάπη, από ζεστασιά, αλόβητη ενότητα κατανόηση θάρρος και πίστη, αλλά ακόμα και για πλάτεμα και δάθεμα των χρήσιμων γνώσεων γύρω από την προγονική ιστορία, τις συνήθειες, τα γεγονότα, τα χωριανά παιχνίδια και τους σιακάδες τα ήθη και έθιμα, τους μύθους, τα παραμύθια, τα τραγούδια που λέγονταν και πλάθονταν.

ΕΚΕΙ μέσα στον απaráμιλλο λειτουργικό χώρο του τζακιού, άπειρες φορές ριγίζεται το κάθε πρόσωπο απ' όλα τα χωριανά τραγούδια της γενέθλιας γης μας. Αυτά τα τραγούδια που βγήκαν καθαρά παρθένα από γνήσια και ανόθευτη πίστη για την ίδια τη ζωή και την παράδοση με καλλιεργημένο γούστο με καρδιακό παλμό και σφυγμό με ρυθμικές παλμικές κινήσεις της ζωοδότρας καρδιάς. Τραγούδια παρήγορα που ανέδλυσαν από την αδούλωτη ψυχή και το ύψιστο φρόνημα των απλών εκείνων ανθρώπων συγγενών και φίλων της Πυρσόγιαννης της προγονικής ρίζας της χρυσής της γλυκόβλεπης Μάνας της λεβεντιάς και της χάρις, των κατοίκων εκείνων που η τρομοκρατία ήταν χαραγμένη στην ψυχή τους

και ζωγραφισμένη στα κουρασμένα και αδύναμα πρόσωπά τους.

ΕΚΕΙ στα γραφικά στα παραστατικά μεγαλόπρεπα και καλοσυνάτα τζάκια αναβαπτίζεται καθέννας πραγματικά με υπερφυσικό άναρχο και αιώνιο πνεύμα στις καθάριες και γνήσιες πηγές των χωριανών παραδόσεων χωρίς ιδιαίτερο χόλιασμα, και γίνεται άλλος διαφορετικός άνθρωπος ορεσίβιος άξιος πατριδολάτρης.

ΕΚΕΙ στο ζεστό αυτό καταφύγιο, στο πλούσιο θερμοκήπιο στην απλόχερη ζεστασιά, στη γλυκερή θαλπωρή του τζακιού επιπρόσθετα σταλήθεια πλάθονταν και δίνονται ενθαρρυντικές υποσχέσεις και παρήγορα συνθήματα πολλές φορές.

ΕΚΕΙ κοντά στα πολύχρονα στα απέριττα τζάκια που αποτελούσαν τότε πηγή έμπνευσης και ελπίδας, ο μακρόβιος πρεσβύτες Παπούς που είχε πάντα ψηλά το κεφάλι το διακριτικό και περήφανο σημείο της πίστης και το καθαρό έμβλημα της αξιοπρέπειας του σεβασμού και της αξιοπιστίας και πολλές φορές οι σεβάσμιες κουτσονάτες θαλερές ή οι σταφιδιασμένες Γιαγιάδες που τα είχαν τετρακόσια και οι άλλες μυαλομένες γυναίκες ακόμα, τις ατέλειωτες μεγάλες νύχτες και τις αγωνιώδεις μέρες, συχνοέδιναν στα παιδιά και σ' όλους τους άλλους σπτιτικούς και φίλους της οικογένειας κουράγιο και δύναμη, γιατί δεν μπορεί παρά θάρθει κάποια άλλη άνοιξη διαφορετική λουλουδένια, θάρθει ολόγιομο δροσερό καλοκαίρι στο χωριό και σ' όλους τους άλλους χώρους της πατρίδας μας, μια άνοιξη καρποφόρα στην πραγματική της μορφή, στη φυσική της υπόσταση.

Είναι αλήθεια πως πολλοί χωριανοί της σκλαβικής εκείνης εποχής μονολογούσαν κι έλεγαν «πως στους καιρούς μας και οι άψυχες και κρύες πέτρες ακόμα έτρεμαν μπροστά στις άχαρες και σκληρές εχθρικές θαρρυχειμωνιές και τα βραχώδη όρη, τα πολύκορφα πετροβούνια, οι γήλοφοι οι λοφίσκοι, τα ριζώματα και αυτά πάλι γονάτιζαν από τις βάρβαρες εχθρικές επιθέσεις, τις χιονοθύελλες που συχνά λυσομανάνε και νεκρώνουν τα πάντα.

ΕΚΕΙ στα τζάκια επίσης μιλούσαν για μάθηση και παραδειγματισμό για τα μεγάλα γεγονότα για τις αναμολόγητες πράξεις βίας τις παράνομες ενέργειες, τα κακουργήματα και τους δαυδαλισμούς των Τούρκων, αλλά λάβαιναν και σημαντικές αποφάσεις οικογενειακές και για το χωριό και τόνιζαν «μη κιοτεύετε θαρσειτε μέσα μας κριθόνται απίστευτες λανθάνουσες δυνάμεις ικανές και άξιες που με τον καιρό και σε κατάλληλη ευκαιρία ξεπετιώνται, σε θεριέδουν και σε οδηγούν να φέρεις μπροστά την ποθητή λευθεριά και την ελπίδα στους ανθρώπους και στην πατρογονική γη, λευθεριά γερή ακέραια καλόφθαστη αλύμαντη, λαμπερή και καθαρή και ακόμα πως τα διάφορα ατυχήματα της μοίρας του Έθνους της δικής μας ζωής, δεν μπορούν να κρατήσουν για πολύ ακόμα, όλα έχουν αρχή και τέλος, όλα αυτά θ' αρχίσουν να υποχωρούν με γεωμετρική πρόοδο τώρα από το βάρος της αντίστασης του λαού, από τις αθάνατες ψυχικές διαθέσεις, τις ακλόνητες προθέσεις και τη μεγάλη θέληση όλων που είναι κύριο πρωταρχικός ιερός σκοπός ολοκλήρου του γένους».

ΕΚΕΙ όλα αυτά τα παρήγορα και ζεστά τζάκια που κάνουν τη μνήμη και το νου να διατηρεί αυτά ζωντανά φωτόλουστα και να μη ξεχνιούνται, τα τζάκια αυτά με τα γύρω σ' όλους χαρακτηριστικά γνωρίσματα με τα ξέχωρα χαρίσματα με τα παραδοσιακά έπιπλα και σκεύη, με τις γιομάτες ξύλινες διακοσμήσεις με τις όμορφες σκαλιστές έγχρωμες οροφές, που πέξανε σημαντικό ρόλο στη ζωή της κάθε οικογένειας, παρά τα απανωτά κύματα, στις προσπάθειες των ανθρώπων του πατριού εδάφους, ENINAN τώρα αιώνια λαμπρά Εθνικά κειμήλια, μνήμη

ζωντανή, θύμηση και τόπος προσκυνήματος, χάρισαν και στιγμές πολλές φορές ορθής θεώρησης.

ΕΚΕΙ σ' αυτά τα τζάκια ακόμα οι άνθρωποι του σπιτιού σκαλίζουν υπομονητικά πολλές φορές μα βαθύ αίσθημα ευθύνης με επίγνωση και φαντασία το χθες που πέρασε, φωτίζουν τα κενά των γνώσεων και μεταλαμπαδεύουν με την πρέπουσα δύναμη και προσοχή τα ανάλογα φώτα για μάθηση για καλλιέργεια της συνείδησης και το πιο σπουδαίο κάνουν ξέχωρα το κάθε παιδί να είναι περήφανο για το παρελθόν και τη χωριανή ιστορική κληρονομιά του.

Σ' αυτά τα χωριανά τζάκια των σπιτιών τα μικρά παιδιά δέχονται τα ευεργετικά ερεθίσματα της οικογενειακής γωνιάς, της Πυρσογιαννίτικης φύσης, που την ομορφαίνουν και τα περίφημα και ξακουστά έργα των μαλαματένιων χειρών των χωριανών Μαστόρων της πέτρας.

ΕΚΕΙ στο τζάκι με την τεχνική εκφραστικότητα, έβρισκαν οι πάντες κάθε φορά, χωριστή παρηγοριά εγκαρδίωση, σιγουριά, που τόσο απαραίτητη ήταν σ' όλους μέσα στον κατάψυχρο, στον παγωμένο χειμώνα της Τουρκοκρατούμενης ζωής.

Να μη ξεχάσουμε να πούμε εδώ πως το κάθε γύρω από το τζάκι τη γωνιά του, το κάθε αντικείμενο, έργο έπιπλο και εργαλείο, κρύβουν μία ιστορία, μιὰ αφήγηση σπουδαιών γεγονότων, που όλα αυτά συνθέτουν ένα μεστό κομμάτι ζωής και ανάσας τόσο ζωντανό και παραστατικό, που όταν το βλέπεις νιώθεις πως είναι δίπλα σου οι ίδιοι προγονικοί δημιουργοί με τα τρανά όνειρά τους, το γρήγορο πόθο και την επιθυμία και λαχτάρα να κάνουν κάτι παραπάνω καλό και χρήσιμο στην Πυρσόγιαννη, πρότυπο για μίμηση, για παράδειγμα, ανταπόδοση για εξόφληση καρδιακού χρέους. Γιατί άλλως οι δωρητές και οι δημιουργοί αυτοί μοιάζουν σαν λαβωμένες αετοψυχές με μάτια θολά παραπονιαρικά με λυπημένη μορφή.

Εκεί κοντά στα τζάκια στο προπύργιο της προστασίας και της θαλπερής ζεστασιάς, οι χωριανές γυναίκες και τις απέραντες νύχτες ακόμα, κάνουν μέρες για να προφθάσουν να φέρουν σε πέρας τις ποικίλες δουλειές του σπιτιού που έχουν επωμισθεί.

Τις γυναίκες αυτές μέσα στο ζεστό αυτό αμπρί δεν τις τρομάζει η κούραση η θυσία η προσφορά αυτή, όλα αυτά που τελειοποιούν τη γυναίκα και την φέρουν πιο κοντά στη γυναικεία αποστολή και στο τρανό καθήκον στον κύριο προορισμό της.

Εκεί στα τζάκια, που πολλές φορές σε συγκλονίζουν με την αλάνθαστη, την τέλεια μαστορική τέχνη, σε προετοιμάζουν πνευματικά και ηθικά για ψυχική ανάταση και σε οδηγούν σ' αλλοτινούς κόσμους. Στα τζάκια αυτά που πάνω στο στηθαίο, στο πρεβάζι βρίσκεται αναμμένο το κανδηλάκι της πίστης και της ελπίδας, ο κάθε άνθρωπος θυμάται και αναλογίζεται τα θεία και ιερά προσκυνητάρια και τα γραφικά με ιδιαίτερη γραμμή, λιθόκτιστα ξωκκλήσια, αυτά που πάντα έχουν σαν φυλαχτό μέσα στην πολυπαθούσα ψυχή τους, για προστασία από τις αγωνίες τους διάφορους κινδύνους της ζωής, μαθαίνουν και παίρνουν απ' αυτά τα τζάκια ό,τι χρήσιμο, ό,τι πολύτιμο και διαλεχτό για τη βασική και κύρια αποστολή τους, μαθαίνουν ακόμα το οφειλόμενο χρέος τους, τη σωστή οφειλή τους και την απόδοση της υποχρεωμένης τιμής προς το Θεό, στην Πατρίδα και στους ανθρώπους, διδάσκονται ακόμα πώς θα μπορέσουν να γίνουν καλοί, χρήσιμοι,

μαλαματένιοι, καλότροποι, πρόθυμοι, υπάκουοι σύντροφοι συνεπικοί και βοηθοί στην κοινή προσπάθεια στην ίδια πορεία.

Όλοι μαζί αδελφοί, αδελφές, πατεράδες, μανάδες, παπούδες, γιαγιάδες, φίλοι και θλάμηδες, ενωμένοι σφιχτά χέρι χέρι, για κοινό αγώνα για το πήδημα κάθε δύσκολης και επικίνδυνης κατάστασης αγωνίζονταν. Γιατί η επιθυμητή, η λαχταριστή επιτυχία της λευθεριάς, η αποτίναξη της δουλείας εθνικής και χωριανής είναι μέσα στο γνήσιο το καθαρό αίμα κάθε ανθρώπου, από τότε που ήρθαμε γυμνοί στην επίγεια και προσωρινή ζωή, σ' αυτόν τον περιπλανώμενο πλανήτη μας.

Απ' αυτό το παρθένο αίμα των γνήσιων Ελλήνων της παρωχημένης εποχής, των παλιότερων ανθρώπων του τζακιού που ήρθαν στη γη περασάρηδες, οδοιπόροι διαβατάρηδες, ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ η αρχή του κάθε ωραίου και λαμπρού της κάθε ορθής σοφίας της πρωτοποριακής τέχνης, του ορθού λόγου και της γραφής, της λεπτής εξευγενισμένης μουσικής, της υψηλής φιλοσοφίας, του ορθού δικαίου, του αισθησιακού κόσμου, της χρήσιμης φυσικής, της χημείας, της ιατρικής και των μαθηματικών τύπων και στοιχείων.

Μέσα σ' αυτά τα πολυσυζητούμενα τζάκια, τα παραγώνια με τις πυρολαδές, τις τοιμπίδες, τη μασιά και τα άλλα αντικείμενα σπιτικής χρήσης, όπως φεγγίτες μασιάδες πυροστιές γουδιά γκιούμια κακάδια καζάνια κ.λπ. βρισχάνε οι αρχοντικές οι ονομαστές οικογένειες και οι φτωχοφαμίλιες, ανακουφιστική παραμυθία και επιπλέον οι ταλαιπωρημένοι οι κουρασμένοι εξαντλητικά χωριάνοι μαστόροι της πέτρας από τη μαύρη ξενητιά, αυτή που δεν έχει πολλούς δρόμους επιλογής, αυτοί έβρισκαν ξέχασμα και λήθη από τα βάσανα αυτής της ξενητιάς.

Κι ακόμα όταν έξω από τα γραφικά, τα ζωντανά, τα παραδοσιακά πετρόχτιστα χωριανά σπίτια με τις πλακοστρωμένες με διαλεχτές ντόπιες πλάκες αυλές, όταν στακαλτερόδρομα σοκάκια, υπάρχει ηρεμία και απλώνεται ευεργετική γαλήνη, όταν το χωριό δεν χόρευε από εχθρικές οβίδες, από κανονίδι και ντουφεκιές, μέσα σ' αυτά τα τζάκια των σπιτιών με το ιδιόμορφο παραδοσιακό χρώμα και την ενδιαφέρουσα ιδιαίτερη αρχιτεκτονική μορφή, τα πάντα γαληνεύουν και δίνουν κουράγιο.

ΕΚΕΙ μέσα που ο θρύλος και η ιστορία ξαναζει και διατηρούνται οι μύθοι και οι παραδόσεις αυτά τα τζάκια κρατάνε σταθερά και ευεργετικά σ' όλη την οικογένεια και στους φιλοξενούμενους αδελφική ζεστή φιλική συντροφιά, τις μεγάλες νύχτες, νύχτες γεμάτες μάγια, γεμάτες όνειρα πολλές φορές, που σιμώνουν.

ΚΙ ΑΚΟΜΑ εκεί κοντά στα τζάκια με την απλότητα, με σωστή και επίμονη φροντίδα οι εκάστοτε παρευρισκόμενοι προσπαθούν να θεριέψουν και να μετατρέψουν πέρα από την ψυχική και σωματική αγωγή και δύναμη, την ελπίδα σε πίστη, τα οράματα σε πραγματικότητα και ακόμα να τονώσουν τα κουρασμένα κύτταρά τους που παράκαιρα, σε τέτοιες περιπτώσεις αγωνίας και προσφοράς γηράσκουν και υφίστανται από την ανέχεια, την αβεβαιότητα και την αγωνία καθίζηση βούλιαγμα.

Αλλά πάλι και αυτά τα χρωματιστά στρωσίδια τα φκιαγμένα από καλότροπες χρυσοχέρες χωριανές γυναίκες της φαμίλιας και από ελπιδοφόρα κορασίδια, όπως μπάντες που καλύπτουν τα γύρω του τζακιού αναπαυτικά μπάσια και πολλές φορές και τις γωνιές των τοίχων, ΠΡΟΣΔΙΔΟΥΝ προσέτι άλλη τονωτική ζωντάνια έμπνευση και ομορφιά μέσα στον ιερό οικογενειακό χώρο, που αυτός ο σεβαστός χώρος έχει πάρα πολλά να μας πει, να μας μολογήσει και να μας διδάξει.

ΤΟ ΤΖΑΚΙ που κρύβει μια Πυρσογιαννίτικη ταιριαστή αξιοπρόσεχτη μαστο-
ρική τέχνη, ο χώρος αυτός της περισυλλογής της αναπόλησης, της νοσταλγίας και
της δουλειάς για όλους γενικά τους ανθρώπους του μόχθου, της ξενητιάς, σε κα-
λεί όταν βρίσκεται κοντά του σε γύρισμα, σε κύλημα, σε φτερούγισμα, στα παλιά
χρόνια, στα είδωλα της νιότης, σε μια ιδιαίτερη και ευχάριστη προσπάθεια να ξα-
ναζωντανέψει ο ίδιος ο κάθε ταξιδιάρης, ο κάθε απόμαχος πλούσια ποικίλα βιώ-
ματα, παραστάσεις ζήσες, ξεχασμένες παλιές μορφές, να γεμίσει το νου, την καρ-
διά, όλο τον ψυχικό κόσμο με όμορφες αναμνήσεις που όσο διαβαίνουν τα χρόνια
και φορτώνονται οι πλάτες, τόσο του φέρουν δροσιά, ανακουφιστική δροσοσταλί-
δα αέρινη παρήγορη και του δίνουν ανάλογη δύναμη, κουράγιο δυνατό να βαστά-
ξει, να συνεχίσει ξανά τη ρουτίνα της κουραστικής, της μονότονης σε πολλούς
άχαρης ζωής.

Και με το δίκαιο σ' αυτά τα πατρογονικά τζάκια που είναι στην πραγματικό-
τητα ένα σχολείο μάθησης και ειρηνικό στάδιο για δράση με τις ανάγλυφες πολ-
λές φορές παραστάσεις, τις εικόνες και τα όμορφα σχήματα που σου εμπνεουν
ασφάλεια, που είναι αποκούμπι, βρίσκονται όλα τα παρθένα νεανικά αποκτήματα
της ζωής, τα πρώτα αγνά, αμόλυντα σκιρτήματα της επίγειας ζωής, η πρώτη ανά-
λαφρη αεράτη ανάσα μας, το πρώτο παρθένο ηλιόγευμα στη γλυκειά, στην ονει-
ρώδη αποθέωση, το πρώτο ολόλαμπρο ουράνιο φως που αντικρίσαμε όλοι μας,
μόλις πρωτοανοίξαμε τα μάτια μας.

ΕΚΕΙ κοντά στον καλαισθητο για περιμάζεμα χώρο του καλοσυνάτου χωρια-
νού τζακιού, προσφέραμε ο καθένας μας με τον τρόπο του το πρώτο ελπιδοφόρο,
παρήγορο χαμόγελο, την πρώτη χαρά και χάρη, εκεί δεχθήκαμε το παρθένο και
θερμό μητρικό χάδι και πλάσαμε τα πρώτα παρθένα γλυκά όνειρά μας.

Εκεί στα χωριανά αυτά τζάκια προβάλλονται οι αλύγιστες μορφές μαρτύρων
και η παρουσίαση παλιών χαρτιών και εγγράφων που αναφέρονταν στη δράση,
στην ιδιαίτερη χαρακτηριστική εικόνα της τρανής προσφοράς των μεγάλων και
πρωτόφαντων μαστόρων της τέχνης της πέτρας.

ΕΚΕΙ κοντά στο τζάκι η Γιαγιά κάθεται βλέπει και καμαρώνει τις άλλες γυ-
ναίκες του σπιτιού και τη δουλειά που κάνουν, κοιτάζει τα μικρά παιδιά αβοήθη-
τα να αγωνίζονται να μάθουν το μάθημα και να γράψουν στην πλάκα την αριθ-
μητική τους, αλλά ταυτόχρονα δεν παύει να μετράει τους αδύναμους χτύπους του
δειχτή του χρόνου που φεύγει ασταμάτητα και ακόμα βλέπει να δυναμώνει η ελ-
πίδα για σωτηρία, αποτίναξη του σκλαβικού ζυγού, όλα αυτά την κάνουν την
καλή Γιαγιά απόρθητο ακαταμάχητο ψυχικό τείχος.

Σ' ΑΥΤΑ τα τζάκια, μικρό δείγμα μιας τρανής κληρονομιάς πολλά που τώρα
ερημώθηκαν στην Πυρσόγιαννη, όταν ταλαιπωρημένοι από τον αγώνα και την
αγωνία της βιοπάλης και από το βάρος του χρόνου που φέρουμε απάνω μας,
φθάνουμε ασθέμοντας κοντά τους, νιώθουμε βαθιά πως επικοινωνούμε με το πα-
ρελθόν, με τον ίσκιο τους μ' όλες τις προϋπάρχουσες πατρογονικές ψυχές, μ'
όλους τους ανθρώπους εκείνης της παρωχημένης εποχής μ' αυτούς όλους που
ζούσαν τότε ως ελέχθη με χίλιους δύο φόβους και τρόμους, αλλά πάντα με ανα-
στηλωμένες προσδοκίες, με σίγουρες απαντοχές, με την ελπίδα της ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ
του Έθνους μας.

Τέλος πέρα από τα πάρα πάνω τζάκια που τόσο πλατιά μιλήσαμε και εύγλω-
τα τραγουδήσαμε, οι νοικοκυράδες έφκιαναν τα πολύ πρόχειρα φαγητά τους,

ετοιμάζαν τα ρουφήματά τους κι ακόμα στη χόβολη και στην πλάκα έφκιαναν τα άλλα φαγώσιμα είδη, κρεμμύδια, πατάτες, κάστανα και σπόρους καλαμποκιού κ.λπ.

Ειδικώτερα δε την παραμονή των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων κατ' έθιμο ετοιμάζαν τα υλικά για να φτιάσουν στην πυρακτωμένη πλά του τζακιού λαγγίτες ή τηγανίτες ή όπως λέγονται τα σπάργανα του ΧΡΙΣΤΟΥ.

Οι νόστιμες αυτές λαγγίτες είναι από νερουλή ζύμη από καθαρό σιταρένιο αλεύρι που τοποθετείται σε ειδική πλάκα πάνω στην πυρουσιτιά που είναι πάνω σε αναμένα κάρβουνα.

Η πλάκα αυτή που είπαμε διαστάσεων 25 X 50 περίπου εκατοστών, από μαύρο σχιστόλιθο, όταν ζεσταινόταν καλά απάνω στην πυρουσιτιά από τα πολύ αναμένα κάρβουνα, οι γυναίκες έβαζαν επάνω με μια κουτάλα τη νερουλή ζύμη και την άπλωναν συνήθως με τον ξύλινο στρογγυλό πλάστη σαν αυτό που κατά κανόνα έπλαθαν τις άλλες ώρες φύλλα της πίτας.

Επειδή τις παραμονές των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων δεν τρώνε λάδι, αντί της άλλης τηγανίτας που γίνεται με λάδι στο τηγάκι και που προσφέρεται από τους συγγενείς της κάθε λεχώνας για να κατεβάσει γάλα για τον ανεμπόδιστο θηλασμό του βρέφους, τα σπάργανα αυτά του Χριστού που είπαμε οι λαγγίτες αυτές γίνονταν πάνω στην πλάκα και προσφέρονται στον καθένα με καρύδια και σιρόπι από ζάχαρη ή μέλι για να τιμήσουν και δοξάσουν την Παναγία και το Σωτήρα Χριστό. Τελειώνω το ατέλειωτο αυτό θέμα για λόγους οικονομικούς δυστυχώς (μεγάλα έξοδα έκδοσης κ.λπ).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κομπότσας

ΑΓΚΩΝΑΡΗΣ ΜΑΣΤΟΡΑΣ

«Τα πατρογονικά οράματα είναι ορόσημα και σήμερα»

Η Πυρσόγιαννη το μεγάλο αυτό ζωντανοχώρι, το πολύ ευαίσθητο για μας του χωριανούς ζωντανό ριζοχώρι, ήταν εκείνα τα παλιό χρόνια ένα πολύ τρανό υπολογίσιμο μαστοροχώρι, με τα ξακουστά και περίφημα μπουλούκια της οικοδομικής τέχνης, με τους φυσικούς και αυτοδημιούργητους δεξιότητες, μιας αξιόλογης αρχιτεκτονικής εμπειρικής κληρονομιάς.

Οι λαϊκοί αυτοί μαστόροι που αποτελούσαν τα γνωστά αυτά, σ' όλη την περιοχή της χώρας μας και σε μερικές άλλες ξένες χώρες μπουλούκια, στέργισαν ατράνταχτους Πύργους φανταχτερά παλάτια, σίγουρα γεφύρια, όμορφες Εκκλησίες και μεγάλα αξιόλογα και πλούσια μοναστήρια που θαυμάζονται πολλά και σήμερα ακόμα για την τεχνική και αισθητική τους αρτιότητα και έφκιασαν ακόμα και στόλισαν και σπίτια απλά μονόστεγα, σπίτια δίπατα και τρίπατα, όλα λιθόχτιστα, μεγάλα αρχοντικά, αλλά και άλλα ιστορικά οικοδομήματα με διαλεχτές καλοπελεκημένες πέτρες και με διάφορα άλλα λιθανάγλυφα.

Από τις πολλές κατηγορίες μαστόρων κατασκευής των διαφόρων οικοδομημάτων ξεχωριστή θέση κατέχουν οι ειδικοί τεχνίτες, οι πελεκητάδες της πέτρας, οι αγκωνάρηδες, χωρίς μ' αυτό φυσικά να παραγωνίσουμε, να περάσουμε αδιάφοροι από τη ζηλευτή μαστορία των υπολοίπων Χτιστάδων, όπως των άξιων σοβατζήδων, των ταβανατζήδων, των μαντεμιτζήδων, των επιλέκτων μαστόρων της σκεπής, των ασβεστάδων και αυτών ακόμα των μεταφορέων των διαφόρων οικοδομικών υλικών.

Όλοι αυτοί οι λαϊκοί, οι έμπειροι, οι επιτήδειοι και δεξιότητες χτιστάδες, που όλη τη δουλειά την έκαναν και όταν δούλευαν σε οικοδομικές εργασίες Μπέηδων και φυλάρχων, σε βαλήδες, σε φεουδάρχες αλλά και σε κοινούς φτωχούς ανθρώπους, σε μεγάλα και μικρά διλαέτια και χωριά. Όλοι αυτοί που λείαιναν λίθους με πελέκηση μετά ιδιαίτερης προσοχής, δημιούργησαν πράγματι και ανέδασαν εκείνα τα χρόνια σε μεγάλο επίζηλο και αξιόλογο βαθμό τη λαϊκή αυτή αρχιτεκτονική τέχνη από την αρχική εμβρυώδη και νηπιακή κατάσταση. Η κάθε είδους τέχνη είναι από τα ωραιότερα και πλούσια επιτεύγματα που έκανε ο άνθρωπος πάνω στη γη.

Υπάρχουν τέτοιες αξιόλογες τέχνες που πέτυχε ο άνθρωπος όπως η τέχνη πάνω στο λοξευμένο μάρμαρο και στην πέτρα, στο χαρτί, στο ύφασμα, στο μουσαμά, στον τοίχο με ζωντανό φυσικό χρώμα και σχέδιο, στο ξύλο, στην ποίηση, στη λογοτεχνία, στο θέατρο, στη μουσική, στο χορό.

Όλες αυτές οι τέχνες δημιουργήματα του ανήσυχου του πολυμήχανου ανθρώπου, είναι πολιτισμός, ανέδασμα χάρμα ομορφιάς και χάριτος, που σμιλεύουν τον κόσμο και τον αναγκάζουν σε ανώτερα πνευματικά και νοητικά επίπεδα. Κι αυτή η αναγωγή γίνεται ασυνείδητα μέσα από τη χαρά, τη συγκίνηση, την ευφορία που

νιώθει κάθε άτομο που έρχεται σε επαφή με την τέχνη.

Οι Πυρσογιαννίτες μαστόροι τεχνίτες μαζί με τους αγκωνάρηδες τεχνίτες παίρνουν και δίνουν χαρά συγκίνηση, ανάσταση μέσα από την τέχνη τους, που ασυνείδητα και αυθόρμητα αφουγκράστηκαν τους μυστηριακούς παλμούς και χτύπους της αποκλειστικής τέχνης τους.

Αυτοί οι Πυρσογιαννίτες, οι περίφημοι μαστόροι που πάντα φρόντιζαν να μη σπάσουν τις χρυσές αλυσίδες του παρελθόντος και να μη παραγνωρίσουν ό,τι παλιό πολύτιμο και χρήσιμο πατρογονικό απόκτημα βρήκαν. Αυτοί λοιπόν οι άνθρωποι του χωριού μας που δεν ξέφυγαν από τη γνήσια, την καθαρή χωριανή μαστορική παράδοση, αυτή τη σωστή παράδοση που ο καθένας τη μάθαινε από τους μεγαλύτερους, αυτή την ίδια που και οι ίδιοι οι νεώτεροι με ξέχωρη ευχαρίστηση, χαρά και υπερηφάνεια την μετέδιναν και μεταδίνουν στους νέους πατριώτες. Αυτοί οι μεροκαματιάρηδες ακόμα που πέτρες έσπαγαν και χτίζανε ολημερίς, που ήσαν φτωχοί σε γρόσια, αλλά πλούσιοι και έμπλεοι σε ψυχικά ανθρώπινα αισθήματα που διέθεταν ελεήμονη καρδιά, πνεύμα θυσίας και τίμιας προσφοράς.

Όλοι αυτοί οι μαστόροι, συνέβαλαν πιεζόμενοι από την ανάγκη και τα πράγματα στη δημιουργία της συνεργατικής ιδέα, δημιούργησαν μία καλόγουστη συνεργεία μεταξύ των και έφκιασαν τα ονομαστά τα ξακουστά Μπουλούκια, τις πολύ επιτυχημένες αυτές κομπανίες με το πολύ ομαδικό πνεύμα, τα καλά συνεργεία και τις οργανωμένες με ευφυή πνεύμα και οργανωτική δομή κοινωνίες.

Τα αξιόλογα, τα περίτεχνα έργα των μπουλουκιών αυτών τα βλέπει και τα καμαρώνει κανείς με ιδιαίτερη συγκίνηση, με χαλασμένο καρδιακό παλμό, παντού όπου βρεθεί.

Καθαρά μέσα στα μεγάλα φιλανθρωπικά καθιδρύματα στα κυκλωτικά οικοδομήματα με θόλους και περιστύλια στα θαυμαστά συγκροτήματα των Μοναστηριών, των Εκκλησιών και των στρατώνων ξέχωρα και των μεγάλων άτρωτων γεφυρών που νυχθημερόν αυτά τα δέρνουν ορμητικά μεγάλα κύματα νερού ποταμών που ξεκινούν από διάφορες λοφοσειρές, από ορεινά συγκροτήματα, από βουνοκορφές, από άλλες ράχες, αντερείσματα, και από άλλα μικρά ψηλώματα και χαμηλώματα για να φθάσουν καθάρια τα νερά τους και να απορροφηθούν φιλόξενα από τα κύματα της πλανεύτρας θάλασσας.

Οι τεχνίτες αυτού του είδους κατασκευής μεγάλων έργων που φανερώνουν τη σφραγίδα του Πυρσογιαννίτη Μάστορα, διέθεταν αδιάπτωτη προσοχή αποκλειστική προσήλωση καθαρό νου ιδιαίτερη περίσκεψη και καλοπροαίρετο χόλιασμα.

Ειδικώτερα για τον αγκωνάρη μάστορα με τις άριστες πρακτικές γνώσεις της οικοδομικής και της μνημιακής αρχιτεκτονικής, που αγκωνιάζει και ορθογωνιάζει λίθους λαξευτούς και γλυπτούς και για την ξέχωρη τέχνη του και τη δημιουργία γράφουμε ξέχωρα τα παρακάτω:

Ο πρώτο χτύπος με το τσοκάνι πάνω στην άμορφη και ακατέργαστη πέτρα, είναι ένα ξυπνητήριο των συνειδήσεων των μαστόρων για καθαρή δουλειά, σωστή καλλιτεχνική, ένα σάλπισμα εύηχο για μάθηση των μυστικών της τέχνης, για πλουτισμό των γνώσεων, για απόκτηση απαραίτητης και χρήσιμης πείρας, ένα σωτήριο παράδειγμα σωστό κι αντρίκιο για ιδιαίτερη μίμηση.

Ο τεχνίτης αυτός πολλές φορές είναι έξοχος, έχει χαρισματική αρετή, προσόν διαλεχτό, έχει σωστή συνείδηση της χωριανής μαστορικής ταυτότητας και της ιστορικής συνέχειας της τέχνης, έχει την ιδιαίτερη ικανότητα να διατηρεί το φρό-

νημα της ενότητας και της πάλης κατά των δύστροπων, των απρόθυμων κακοπληρωτών εργοδοτών, έχει συνάμα καθαρή πίστη και αφοσίωση στη δουλειά και η πίστη αυτή τότε τον έθρεψε η ομαδική μαστορική επικοινωνία τον δυνάμωσε τον χαροποιούσε ιδιαίτερα.

Η προσπάθεια αυτή είναι αξιόπαινη, η καλαισθησία και η επιμέλεια είναι αρκετά ανεπτυγμένη, η εργασία είναι επίπονη και κουραστική.

Η προσπάθεια να φτιάσει κάτι το καλό, το εξαιρετικό, το διαλεχτό με τέχνασμα, ανταποκρίνεται ξάστερα στην επιθυμία, στο βαθύτερο και ισχυρότερο πόθο της ψυχής του, στη λαχτάρα της ιδιαίτερης ευχαρίστησης, πράγματι αυτός που γλύφει και καλλιεργεί την πέτρα, έχει και επιθυμίες και ορέξεις πόθους και θέληση και πίστη για πραγματική δουλειά ανώτερη.

Ο κουρασμένος αγκωνάρης τεχνίτης, που το γλυκό όραμα, το νανουριστικό όνειρο η γλυκειά οπτασία της πανώριας Πυροόγιαννης γεμίζει τις ώρες της εντυπωσιακής δουλειάς και της μοναξιάς, τις περισσότερες ώρες της δουλειάς σιγομουρμουρίζει χωριανά συγκινητικά τραγούδια και όλα αυτά τα σπλιγγικά που κρατάνε ζωντανή, καθαρή τη μνήμη μας.

Πολλές φορές η δουλειά του αγκωνάρη μάστορα πάνω στον οίστρο της έμπνευσης, του ενθουσιασμού, είναι μια ποίηση, μια ζωντανή, ένα παρηγόρημα, μια τρανή αγνώριση, δωρεά του Πανάγαθου του δικαιοκρίτη Θεού, όταν μάλιστα αυτός ο ειδήμονας, ο έμπειρος καλλιτέχνης, ο απτόκλητος δημιουργός που η εργασία του είναι τρανή σε όγκο, λεπτή και προσεκτική σε ποιότητα και βαριά σε ευθύνη, αναλαμβάνει να σχεδιάσει και να φτιάσει από πολύ διαλεγμένες και κατάλληλες πέτρες, τζάκια με άριστη τεχνολογικότητα με σωστή ρυθμολογία και αισθητική, σύμβολα σοφίας και πολιτισμού οίγουρα.

Και όποιος καλοθελητής κάθεται δίπλα στον υπομονητικό αυτό αγκωνάρη μάστορα και παρατηρεί με προσοχή και ενδιαφέρο τη δύσκολη και λεπτή τέχνη του κι αν ακόμα δεν επιθυμεί να μάθει αυτή τη μαστοριά του, δεν θέλει να γίνει μύστης αυτής της λαϊκής αρχιτεκτονικής δημιουργίας του αυτόφορου και αυτοδημιούργητου αυτού του λαϊκού μάστορα, όμως μένοντας κοντά του σ' αυτόν τον πρακτικό αγκωνάρη μάστορα, παίρνει το πνευματικό άρωμα αυτής της δουλειάς του.

Και την κάνει αγόγγυστα ο αγκωνάρης μάστορας την εργασία αυτή για να προσφέρει στο τέλος με ικανοποίηση εκείνο που έμαθε από μικρό ακόμα αμούστακο συνεσταλμένο παιδί, από τους άλλους εξ ίσου σπουδαίους και έμπειρους μαστόρους.

Αυτοί οι παλιοί έμπειροι καλλιτέχνες αγκωνάρηδες που διέθεταν υψηλό αίσθημα ευθύνης που είχαν για την κάθε εργασία τους ειλικρινή και γνήσια αγάπη, που γνώριζαν καλά, ότι ο δρόμος αυτής της τέχνης, είναι μακρύς, αλλά με την καρτερία την υπομονή το πίσμα θα γίνει ευκολοβάδιστος.

Αυτοί οι πρωτεργάτες είχαν τη φυσική ικανότητα, τον κατάλληλο τρόπο και την τέχνη να κάνουν να ξεπερνιέται γρήγορα το αρχικό το παιδικό τράκ το πρώτο αθέλητο δειλίσμα.

Προσπάθαιαν οι προηγούμενοι μάστοροι, οι τόσο αποφασιστικής σημασίας τεχνίτες να μεταδίδουν κατανοητά τις πρώτες βασικές φάσεις της εκμάθευσης των μυστικών της τέχνης σ' αυτά τα νέα φιντανάρια, τα μικρά παιδιά για να γίνουν γρήγορα προσεκτικά με ιδιαίτερη προσοχή σωστοί μύστες της τέχνης.

Δεν υπήρχε τότε, άλλο καλύτερο διδακτικό σύστημα και τρόπος που να πετυχαίνει παρόμοιους σκοπούς ο πρωτάρης αγκωνάρης.

Σ' αυτό συνέβαλε αρκετά και το ότι εκείνα τα παλιά χρόνια οι άνθρωποι κάθε σπιτού ανέτρεφαν και μεγάλωναν τα παιδιά τους με βάση την πατρογονική παράδοση και προδιέθεταν τα προετοιμάζαν αυτά για την όσο το δυνατό γρήγορη και αποτελεσματική εκμάθηση της μαστορικής τέχνης με την πρέπουσα φυσικά ευθύνη προσοχή και υπευθυνότητα.

Και όταν οι καλοπροαίρετοι και αυτοδίδακτοι αυτοί μαστορικοί δάσκαλοι έβλεπαν τα αμούστακα μαστορόπαιδα να δείχνουν ιδιαίτερο ζήλο κατανόηση και προσοχή στη μάθηση της πατρογονικής αυτής τέχνης, πίστευαν ενδόμυχα και ζεστά πως αυτοί οι δόκιμοι οι πρωτόπειροι πρωτάρηδες έχουν στα χέρια τους το μέλλον της τέχνης του πελεκητή της πέτρας, θα γίνουν άξιοι ιεροφάντες μιας περσίφησης λαϊκής Πυρσογιαννίτικης μαστοριάς.

Εδώ προσθέτουμε πως μπορεί εκεί απάνω στα αφιλόξενα ξενικά μέρη, οι παλιοί μαστόροι να έδιναν γερό αγώνα γιγάντια αντοχή και υπομονή για το καθημερινό μεροκάματο και μπορεί ακόμα στην προσπάθεια αυτή να ήταν ανυπόμονοι στον εαυτόν τους, για τους άλλους συνεργάτες όμως και για τα νέα μαθητούδια, ήταν λίαν επιεικής και προσεκτικοί, γιατί εκεί στη δουλειά και στην ξενητιά χρειάζεται ο ένας τον άλλο και όλοι μαζί νοιάζονται γι' αυτό.

Έτσι με τον τρόπο τον επιμελημένο, την πατρική στάση και συμπεριφορά κέρδιζαν οι πρακτικοί αυτοί τεχνίτες δάσκαλοι τη συμπάθεια, τη φιλία και το σεβασμό των νέων.

Εκείνα τα χρόνια τα παλιά, τα παιδιά τα στέλνανε στα ξένα από τα 12 χρόνια, μόλις τέλειωναν το Δημοτικό Σχολείο.

Τα χρόνια εκείνα ήταν δύσκολα, φτωχά και επικίνδυνα, η οικονομία της Πυρσογιαννης ήταν κλειστή, σπαργανώσης, πρωτόγονη, το εμπόριο ήταν όχι σε καλή, σε ανθηρή κατάσταση, ο αγροτικός πληθυσμός, οι μαχαλάδες της Πυρσογιαννης ήταν διάσπαρτοι σε απομερα μέρη, σε άπορους φτωχούς χώρους, ο κλήρος ήταν μικρός και άγονος, η καλλιέργεια της γης γινότανε και όταν οι καιροί, η μαύρη σκλαβιά, οι καταστάσεις το επέτρεπαν, με τρόπο και σύστημα αρχέγονο, πρωτόγεννο.

Με το καιρό λοιπόν, την εργατικότητα, τη θέληση, την προσοχή, την εμπειρία τα χροιά χέρια των φκιαγμένων μαστόρων της πέτρας άρχισαν σιγά σιγά αλλά στεθερά, σιγανά και ήσυχα να φκιάνουν κτιριακά και άλλα έργα τέχνης με χρήση των εκάστοτε υφισταμένων μέσων.

Κι όταν βλέπει ο κάθε καλοθελητής άνθρωπος το δουλευτάρη καλλιτέχνη, αυτόν τον πρωτομάστορα να δουλεύει πρόθυμα και με ξέχωρη προσοχή την πέτρα της δημιουργίας, στέκεται πολλές φορές άφωνος εκστατικός, θαυμάζει δίκαια και απορεί για την τελειότητα της τέχνης αυτής και καμαρώνει αυτόν τον άνθρωπο τεχνίτη που έχει τόση αντοχή και ανάλογο κουράγιο να σκύβει ώρες ολόκληρες από τα χαράματα και να πελεκάει να κεντά επιμελημένα τις ακτέργαστες, αδούλευτες πέτρες.

Με τις πέτρες και τα αγκωνάρια θα θεμελιώσουν σε λίγο σπίτια φτωχόσπιτα, σπίτια μεγαλόπρεπα, θα στεργιώσουν κάστρα γερά γεφύρια και άλλα υπολογίσιμα μεγάλα αρχοντικά οικήματα, για να μπουν αργότερα εκεί καινούργιοι άνθρωποι καινούργιες γενιές καινούργια βλαστάρια, καινούργιες άνοιξες.

Θα θρονιάσουν θύμησες για να κρατάνε στην κάθε οικογένεια παρήγορη τονωτική συντροφιά τις νύχτες που σιμώνουν, ακόμα θα υψώσουν πατριωτικά τρανά σπίτια που θα αναδίνουν μία θαλπωρή μία ζεστασιά ευχάριστη ζεστή. Προσέτι θα μπουν μέσα νυφάδες όμορφες με τις ιδιαίτερα χαρακτηριστικές φορεσιές και τα διαλεχτά στολίδια για να δώσουν μέσα εκεί νέα ζωή, νέο κουράγιο και αντοχή. Θ' αυξήσουν τα κλωνάρια του οικογενειακού δέντρου, θα ποτιστούν οι ρίζες του αποδοτικά.

Ρώτησα ένα μάστορα πελεκητή ακαταπόνητο εργάτη, πώς μπορείς και κάθεσαι τόσες ώρες επάνω στο ακατέργαστο αγκωνάρι πελεκώντας το μ' όλα τα σχετικά, τα απαραίτητα εργαλεία σου!

Κι αυτός πρόθυμα απάντησε «πέραν του ότι το αγώγι ξυπνάει τον εργάτη θα κουραζόμουν περισσότερο στον καφενέ του χωριού μέσα εκεί στην κλειστή τσιγαροπνιγμένη και θολή αίθουσα.

Και τα απαραίτητα και χρήσιμα εργαλεία του αγκωνάρη μάστορα ήταν: το καλέμι, το σφυρί, το αλφάδι, το τρίγωνο, η αρίδα, το μακόνι, η γωνιά, το τσοκάντηρι, το σκεπάρνι, ο κολαούζος, το ματσακόνι, η τσάπα, το πριόνι και το πηλοφόρι.

Αυτόν τον λεπτολόγο τεχνίτη πελεκητή πασχίζω και δίκαια να ζωντανέψω, να του δώσω το ανάλογο το δικαιούμενο χρώμα, το σωστό τόνο και το φυσιολογικό παλμό χωρίς να έχω την παραμικρή πρόθεση να τον κάνω φιλολογικό τεχνίτη ήρωα. Είναι κατά την ταπεινή γνώμη μου μία πραγματικότητα μία αλήθεια ένα ειλικρινές δίωμα, ένα ζωντάνεμα, μ' άλλα λόγια τον παρουσιάζω με τα δικά μου μάτια, καθαρά φυσικά παραστατικά κατά το δυνατό στη φυσική του υπόσταση χωρίς ωραιοποίηση και ευπρεπισμό.

Το κάθε αγκωνάρι ο κάθε καλόφκιακτος στύλος η κάθε καλαίσθητη μαρμαροκολώνα που φκιάνει ο λεπτοτεχνίτης μάστορας για ίσιωμα για ευθείαση, για σιγουριά και ομορφιά, για γερό στέργιωμα, για θώριαμα και ασπίδα για ιδανικό στόλισμα της κάθε μαστορικής οικοδομής, έχει αυτό τη σταθερή δύναμη και τη σίγουρη αντοχή να μιλάει στον κάθε περασιάρη άνθρωπο, στον κάθε παρατηρητή θεατή, κατανοητά με μια δική του λάγαρη και αληθινή γλώσσα και να μεταφέρει μετά αλάνθαστα φτερά της φαντασίας σε κάποιο χρόνο, σε κάποια εποχή μέσα στον ειδικό χώρο του κάθε χτίσματος του κάθε τεχνίτη που αυτά έγιναν ορόσημα σύμβολα (γέφυρα Κόνιτσας) τα σύμβολα δεν πεθαίνουν ποτέ μπήκαν στο ορόσημο στην αιωνιότητα.

Νιώθει ευχάριστη έκπληξη πολλές φορές ο καθένας που ατενίζει με ιδιαίτερη προσοχή, με έκταση με ψυχική ανάταση, με κατάνυξη και θαυμασμό τους διαφόρους καλαίσθητους στύλους, τα περίφημα περιστύλια, τις φιλόκαλες κολόνες, τις κιονοστοιχείες και τα γερά δεσίματα των διαφόρων Ναών, τα σπάνια και δύσκολα τόξα και τις καλομαστοροδουλεμένες καμάρες των αγέροχων και επιβλητικών γεφυριών.

Αυτός ασφαλώς ο παρατηρητής έχει την καλή προαίσθηση πως βρίσκεται ολόψυχα μέσα σ' αυτά τα μερακλίδικα δημιουργήματα του άξιου αυτοδίδακτου τεχνίτη, κοντά στον ίδιο το δάσκαλο, το δημιουργό.

Αυτά τα καλοφιαγμένα, τα καλοπελεκημένα και τα καλοτοποθετημένα αγκωνάρια και μάρμαρα είναι για μας τους απογόνους αιώνια σύμβολα ευσεβείας, βωμοί σεβασμού ζωντανά κειμήλια του χθες, μνημεία ζωντανής μνήμης και καθημε-

ρινης θύμησης, δείγμα μεστό ολοκάθαρο της ντόπιας λαϊκής αρχιτεκτονικής και μαστοριάς, που με τη διακριτικότητα, τα μαστόρεψαν με λεπτό γούστο με ξέχωρο θεριαλίκι με λεπτή φαντασία με αγάπη που όλα αυτά τέλος φέρουν ολοκάθαρα κι εδώ τη μεγάλη δούλα τη στάμπα αυτού του λαϊκού Πυρσόγιαννίτη μάστορα, του ανυπέρβλητου, του ταλαντούχου σκαλιστή της άψυχης πέτρας που ιδιαίτερα σκάλισε με την ανόθευτη μαγιά, το δημιουργό ζήλο.

Αυτά όλα τα αξιόλογα έργα και τα καμαρωτά γεφύρια που μας κάνουν υπερήφανους και που θα συνεχίζουν να στέκονται όρθια, στητά σε πείσμα του αδηφάγου χρόνου και της φθοράς από τις τραχιές υδάτινες κατεβασιές των ποταμών, θα μας ξυπνάνε δικαιωματικά από τον πνευματικό λήθαργο, θα μας απομακρύνουν, θα μας εξουδετερώνουν την αδιαφορία μας, την πεζή τάση του τωρινού βουλέματος στα γήινα πεζά υλικά πράγματα και θα μας θυμίζουν έντονα και δυνατά την ανάγκη για καλύτερο γνώρισμα και για δίκαιο και επιβαλλόμενο σεβασμό της πατρογονικής γνήσιας παράδοσης.

Όλα τα διάσπαρτα δημιουργήματα των περίτεχνων μαστόρων της Πυρσόγιαννης, δένουν στενά έντονα χαρακτηριστικά σε μία αδιάκοπη πρόσκληση του κάθε επισκέπτη.

Ο πολύ έμπειρος πρωτομάστορας αγκωνάρης, ο πραγματικός ποιμένας της ανόθευτης αυτής λαϊκής δουλειάς, που η μαστοριά του και η ικανότητά του πιάνουν καλά το λαϊκό παλμό και μετουσιώνει τους μεγάλους οραματισμούς και τους υψηλούς πόθους σε πράξη. Διαλέγει αυτός προσεκτικά την ειδική και κατάλληλη άμορφη και ακατέργαστη πέτρα και την ερευνά την εξετάζει απ' όλες τις πλευρές και τη σκαλίζει μέχρις ότου της δώσει τελικά όπως αυτός τη θέλει το ανάλογο σχέδιο, τη μορφή και το σχήμα.

Ο ανόθευτος αυτός αγκωνάρης είχε δικά του ερεθίσματα και επινοούσε διάφορα μοντέλα χωρίς αυτά δεν μπορούσε εύκολα να εργασθεί, ειδικά εκείνη την εποχή.

Ο μάστορας αυτός τεχνίτης έβγαζε ένα με δύο αγκωνάρια τη μέρα. Οι παλιοκαιρινοί μάστοροι αυτού του είδους αποτελούσαν ένα μεγάλο εθνικό χωριανό κεφάλαιο και αποτελούσαν πανάξια τη λαϊκή μαστορική τέχνη, που για χρόνια ολόκληρα προσέφεραν αυτή παντού όπου γύρισαν, πολύ μάλιστα περισσότερο απ' όσο το επέτρεψαν οι σωματικές, οι γραμματικές και οι μαθηματικές γνώσεις.

Και τώρα που πολλά σπίτια και μέγαρα είναι ερειπωμένα που χάσκουν ακόμα σαν φαντάσματα και ίσκιοι μέσα στα γραφικά δρομάκια, παρά ταύτα δεν χάσανε τα αποτυπώματα του τεχνίτη μάστορα, την τέχνη και την προσωπική σφραγίδα αυτού.

Αυτοί όλοι οι έμπειροι τεχνίτες πορεύοντο στη μνήμη των προγόνων τους όπως ελέχθη με πίστη, φροντίδα ευαισθησία μεράκι και αγάπη και κάνανε ευχάριστα όχι τι θέλανε αλλά τι μπορούσαν καλύτερο, έσκυβαν πάνω στη δουλειά στο πελέκημα της πέτρας, σαν το φροντιστή τον ερευνητή και συγγραφέα της προγονικής ιστορίας, γίνονταν επί πλέον στην ώρα της δουλειάς πιστός τηρητής της μεγάλης προγονικής αποστολής και τέχνης.

Αυτοί οι αυτοδίδακτοι και εμπειρικοί δάσκαλοι, η ώριμος αυτή μαστορική γενιά της Πυρσόγιαννης προσπάθησαν με όλους τους ενδεδειγμένους τρόπους, με έμπειρες μεθόδους να μεταδώσουν όλες τις ικανότητες, να διδάξουν όλες τις επίκτητες πρακτικές γνώσεις και την πολύτιμη μακρόχρονη εμπειροτεχνία τους στα

αμούστακα και άπειρα παιδιά.

Και καμάρωναν ξέχωρα γιατί ήταν γνήσιοι και συνεπείς συνεχιστές και μιμητές και άξιοι της Πυρσογιαννίτικης τέχνης. Αυτή η προγονική χωριανή τέχνη ήταν γι' αυτούς μια ολόθερμη χωριανή εστία, μία λάμπουσα χόβολη, μία εξώφληση ηθικής επιταγής, ένα θερμό προγονικό κάλεσμα.

Ο κάθε λίθος συμμετρικά καλλιτεχνικά λαξευμένος και αρμονικά προσηροσμένος απαρτίζει πάντα ένα θαυμάσιο καλόβλεπτο έργο, αυτή η ταιριαστή παράθεση και τοποθέτηση της πέτρας στην πρέπουσα θέση, είναι καλλιτεχνικά γνωρίσματα και χαρίσματα του κάθε φιλόδοξου και ικανού μάστορα.

Η καλή φήμη των μπουλουκιών και των αγκωνάρηδων με την άριστη τέχνη έφθασε και η μεγάλη τους αξία εξετιμήθη και από πολλούς μπέηδες της Κόνιτσας και της Αλβανίας, πολλοί από αυτούς ζήτηγαν επιμόνως να φτιάσουν τα σαράγια τους Πυρσογιαννίτες μαστόροι. Αυτό φαίνεται καθαρά και από την παρακάτω επιστολή του Οσμάν Μπέη:

«Κύριε Γεώργη

Αυτού στέλνω τα παλληκάρια μου και άμα πάρεις το γράμμα μου να πηγαίνετε στην Πυρσόγιαννη να βρείτε μαστόρους, θα κάμω τα σαράγια μου καινούργια και θέλω 60 μαστόρους, 60 παιδιά και 60 μουλάρια να βρείτε και να τους φέρετε εδώ να συμφωνήσουμε το μεροκάματο, εργασία για τρία χρόνια

Υγίαίνε, Οσμάν Μπέης»

Η βραχυγραφία αυτής της επιστολής συντείνει στην ορθή εκτίμηση της μεγάλης μαστορικής τέχνης και κρύβει αλήθειες και πραγματικότητες.

Ακόμα οι Μαστόροι εργάζονταν με περισσή φροντίδα με φλογερό ζήλο, με ακοίμητο φρόνημα, σαν φιλότιμοι άνθρωποι και για τη Θρησκευτική πνευματική καλλιέργεια φρόντιζαν να σπάσουν τους ογκόλιθους της κακίας, τα βράχια της αμαρτίας, να διώξουν τις ανωμαλίες της έπαρσης, της αλαζωνίας του ατομισμού, του συμφεροντολογισμού. (όταν σπέρνεις ανέμους ας μη απορείς κατόπι όταν καλείσαι να θερίσεις θυέλλες).

Γιατί πίστευαν επί πλέον πως η επιστήθια αυτή τέχνη ήταν ένα δώρο του Θεού προς τους Πυρσογιαννίτες μαστόρους, γι' αυτό προσπαθούσαν να φροντιστεί να καλλιεργηθεί αυτή με μεγάλη προσοχή, με τιμιότητα με αντικειμενικότητα και ειλικρίνεια. Τέτοιοι ήσαν στη φρόνηση και στη δουλειά οι Πυρσογιαννίτες μαστόροι τεχνίτες κατά το μεγαλύτερο ζηλευτό ποσοστό.

Ας θυμηθούμε μερικούς παλιούς μαστόρους της Πυρσόγιαννης: Βασίλης Στύλος, Κώστας Βέτσας, Ιωάννης και Κώστας Περώνης, Ηλίας Πάσχος, Ηλίας Μатарάς, Θεόδ. Παπανικολάου, Γιάννης Τζάφος, Κώτσιος Λάγος, Παντελής Λάγος, Σπύρος Γκόψης, οι τελευταίοι με ιδιαίτερη παρακίνηση προς το χωριανό, καλόχτισαν και την Εκκλησία Ταξιαρχών Αιτωλικού μεταξύ 1920-30.

Επίσης άλλοι ήσαν Γεώργιος Θεοδώρου, Λάμπρος Χατζής, Χαράλ. Γεραδέλης, Δημ. Τσιτσιράγκας, Αντώνιο Δούκας, Γεώργ. Δούκας, Νικόλας Γιατζούλης, Νικ. Χρυσάφης, Δ. Μαγιώτης, Ηλ. Παπακώστας 1900-1933, όστις εχρημάτισε και Παπάς του χωριού μας, Αρισ. Παπακώστας, Τάκης Παπακώστας κ.α. Δημ. Πάσχος, Κ. Βάτσικας, Λαμ. Μπέτσας, Ρίζος Παπαϊωάννου, Κ. Σούρλας, Β. Σιάντρας, Γιαν. Περώνης, Κ. Σερίφης, Π. Σερίφης, Γιάν. Καραγιάννης, Λάμπρος και Γιάννης Φλίντρης, Βασ. Μζήλος, Κ. Κινής, Φίλιπ. Παπανικολάου, Σπ. Δόβας, Λουκάς Νίτσος, Αντώνης Πάσχος, Β. Κουλούρης, Πετρ. Κοντοζήσης, Κωτ. Φλώρος, Θύμιος

και Γ. Βατοικαλής, Νικόλ και Ανδρέας Αδάμος, χωρίς η παράλειψη άλλων ονομάτων να δείχνει μειονεκτικότητα και έλλειψη αναγνώρισης και σεβασμού στο ανάλογο έργο προσφοράς αυτών στο δωμά της Πυρσογιαννίτικης μαστορικής τέχνης. Η μνήμη μου στο σημείο αυτό δε με βοηθά, ζητώ συγγνώμη.

Όλοι αυτοί οι λεπτοτέχνες μάστοροι όταν έβλεπαν ολοκληρωμένα τα φιλόκαλα των χειριών τους οικοδομικά έργα και τα απλά τα απέρριπτα ακόμα έργα ασφαλώς, ένιωθαν για μια φορά ακόμη την πλήρη χαρά της δημιουργίας, γνώστες ότι αγκωνάρισμα και λιθοδομή είναι μια χαρισματική Πυρσογιαννίτικη αρετή που σμιλεύει και αναγάγει τον άνθρωπο σε ανώτερα καλλιτεχνικά και νοητικά επίπεδα.

Εδώ θα μου επιτραπεί συμπληρωματικά να προσθέσω και άλλους χωριανούς αξιόλογους μαστόρους που μάλις μάθαμε: Λάμπρος Χατζόπουλος, Πασχάλης Ζούνης, Απόστολος και Γεώργιος Κιόχος, Γεώργιος και Πέτρος Γκόρτσος και οι δύο αυτοί στο Δήμο Βύρωνα Αθηνών ενώπιον του ελευθερίου Βενιζέλου και του τότε Υπουργού Ιασονίδη και του Στυλαινού Γονατά το 1928 έστησαν τα θεμέλια του Πολυούχου Ναού της περιοχής. Επίσης και ο Νικόλαος Μαρτσέκης που δούλεψε χρόνια στη Μακεδονία.

Καμμιά φορά οι αγκωνάρηδες δούλευαν πέρα από την οικοδομή σε κοντινούς χαλικότοπους και πετρώδεις τόπους, γιατί η μεταφορά των στοιμών γωνιολίθων κ.λπ. ήταν πιο εύκολη και δυνατή.

Από το φρονισμένο πελέκημα της πέτρας οι αγκωνάρηδες δεν σήκωναν το κεφάλι να δούνε περαστικούς που τους καλημέρασαν κι αυτό για να μη μείνει η δουλειά πίσω.

Κάποιος περαστικός που γνώριζε το μάστορα Χρήστο Μαζιώτη προσωπικά και για την επιμελημένη δουλειά του αγκωνάρη που έκανε τον ρώτησε:

Μπάριμα Χρήστο βλέπω με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση που ξέρεις καλά μερακλήδικα τη δουλειά του σκαλιστή της πέτρας. Ο Μπάριμα Χρήστος, άντρας μέχρι εκεί πάνω, ακούγοντας τον περαστικό, αφού άφησε τα καλέμια και το σφυρί κάτω, έμεινε για λίγο ακίνητος σαν κούτσουρο σαν στήλη άλατος, τον κοίταξε καλά κατάματα και χωρίς να δυσκολευθεί του απήντησε:

Πώς να μη ξέρω τη δουλειά μου, νέο παλικάρη και γέρασα καθώς βλέπεις πάνω στην αδιάκοπη αυτή δουλειά. Κι άρχισε πάλι τη δουλειά του να τρέχει.

Ο περαστικός όμως άνθρωπος που είδε έκπληκτος το μπαριμα Χρήστο να συνεχίζει τη δουλειά του χωρίς να σηκώσει απάνω τα μάτια του είπε:

Μπάριμα Χρήστο πάρε μια ανάσα.

Παίρνω φίλε μου ανάσα συνέχεια, γιατί χωρίς ανάσα δεν μπορεί να ζήσει ο κάθε άνθρωπος και το κάθε ζωντανό.

Όχι μπαριμα Χρήστο ανάσα όπως τη νιώθεις εσύ, αλλά ανάσα εγώ εννοώ ξεκούραση, σταμάτημα για λίγο από τη κουραστική αυτή δουλειά σου.

Όλα παιδί μου δεν μπορεί να γίνουν, όταν πρόκειται για το μεροκάματο και για το ψωμί της οικογένειας.

Όταν νιώθεις κούραση μπαριμα χρήστο επάνω στη δουλειά σου τι κάνεις τον ξαναρώτησε ο περαστικός διαβατάρης.

Αφήνω το αγκωνάρι αυτό το μοστελειωμένο και πιάνω το άλλο απήντησε ο ηλιοκαμένος μπαριμας Χρήστος.

Γιατί αυτό Μπάριμα, συνεχίζονται οι ερωτήσεις.

Γιατί το άλλο προς επεξεργασία αγκωνάρι έχει δικό του κίνητρο ξέχωρο κέντρο αλλοιώτικο ξύπνημα, μου δημιουργεί την ψευδαίσθηση ότι τώρα πρωτοαρχίζω τη δουλειά αυτή, όπως ακριβώς έχει την ψευδαίσθηση ότι είσαι νέο παλικάρη, όταν γέρος πλέον μπαίνεις ανάμεσα στα νειάτα που χορεύουν στο μεσοχώρι με τα χωριανά βιολιά και τα κλαρίνα και ανάμεσα σ' όλους τους άλλους χωριανούς που γύρω γύρω κάθονται και καμαρώνουν.

Μπράβο είπε ο περαστικός.

Γιατί μπράβο ρώτησε ο μπάριμα Χρήστος, έτσι τη βρήκαμε από τους παλιούς μας μαστόρους αυτή την πανάρχαια Πυρσογιαννίτικη τέχνη. Με τη μεγάλη μας πείρα έχουμε τρανό ηθικό χρέος τιμής να την παραδώσουμε στους νέους και αυτό θα γίνεται μέχρι της συντέλειας του χρόνου, όσο υπάρχει ζωή εδώ επάνω στη γη. Είμεθα συνεχίζει ο σεβάσμιος μπάριμα Χρήστος προσεκτικοί και πρόθυμοι στη δουλειά μας και τούτο για να αφήσουμε καλό λάγαρο όνομα για να γίνουμε άξιοι συνεχιστές και μαχητές όχι να δίνουμε μόνο παραπλανητικά και ψεύτικα συνθήματα και ασίγουρες υποσχέσεις, αλλά φανερή χειροπιαστή δουλειά, τίμια, καθαρή, πραγματικότητα.

Ο οίστρος της κουβέντας παρέσυρε τον σεβάσμιο συζητητή μας μάστορα Χρήστο και πρόσθεσε, δουλεύαμε παστρικά και λαμπερά για τη φήμη και το δόξασμα της Πυρσόγιαννης, που είναι για όλους μας ένα βασικό και κυριαρχικό μέρος των σπλάχνων μας γιατί πώς να το πω, ο ιερός αυτός τόπος μας δίδει με απλοχεριά την τρανή δύναμη, το κουράγιο, το μεράκι να δουλεύουμε τίμια και ταυτόχρονα να ξεπερνάμε τον ανθρώπινο εγωισμό και την τυφλή εγωπάθεια.

Και την Κυριακή Μπάριμα Χρήστο τι γίνεται;

Την Κυριακή και μεγάλη γιορτή λίγο εκκλησιά, πολύ μπουγάδα λούσιμο ανάλογο καθαρισμό και λίγο καφενείο για καφέ για μια σταλιά Τσίπουρο για τακτοποίηση των λογαριασμών και εκκρεμοτήτων και στο τέλος για λίγες γραμμές γράμμα για τη φαμίλια.

Εδώ θέλησα να τον ευχαριστήσω για όλα που μας είπε ο Μπάριμας Χρήστος, μη φύγεις έχω κι άλλα να σου πω, να σου μολογήσω.

Εγώ προσωπικά την κουβέντα και τα ιστορήματά του, τα παραήθελα και τον άφησα να αηδολαλεί.

Εμείς εδώ οι μύστες της δουλειάς προσέχουμε με ιδιαίτερη φροντίδα όλες τις πλευρές του όγκου της πέτρας, εγώ με το χούι μου εμβαθύνω διερευνώ και προσέχω όλες τις πτυχές, τις ζαρωματιές, όλες τις πέτρες, μ' αυτές είμεθα σωστοί φίλοι και σύντροφοι, τις προσέχω, τις ομορφαίνω, βλέπεις και τα μαντρόσκυλα καμιά φορά αν τα καλοπιάσεις τα μαλακώνεις, τα κάνεις φίλο.

Την ωραία μας αυτή κουβέντα έρχεται να συμπληρώσει αυτή ο γείτονάς μου Παπανικολάου, «εγώ πολλές φορές πάνω στη δουλειά μου στέκουμαι με τη δέουσα ευλάβεια έτσι από τα παιδικά μου χρόνια δασκαλευόμουν στα μυστικά της τέχνης από τους εμπείρους αυτοδιδάκτους σοφούς δασκάλους μαστόρους».

Πολύ ντόμπρα και καθαρά μίλησαν οι παραπάνω χωριανοί, σαν πραγματικοί ποιμένες σαν άξιοι πρωτομάστορες της εμπειρικής αυτής μαστορικής τέχνης και επιδέξιας τεχνουργίας.

Εξίσου Σπυδαίος παραγωγικός δυνατός τεχνίτης ήταν και ο Σπύρος Μαγιώτης (παλιός συμμαθητής μου στο Δημοτικό). Λένε όταν αυτός έπιανε καμιά φορά μεγάλη ογκώδη ασήκωτη ακατέργαστη πέτρα για δούλεμα, για σκάλισμα για πε-

λέκημα, για κατασκευή διαφόρων διαμετρημάτων αγκωναριών, του λέγανε οι άλλοι κοντινοί μαστόροι: Σπύρο πώς θα κουμαντάρεις αυτόν τον όγκο και θα τον φέρεις στα νερά σου, στα ποθητά μέτρα που θα κάνεις κανονικούς συμμετρικούς αγκωναρίστους λίθους;

Κι αυτός στωικός και σίγουρος έλεγε θα τα καταφέρω μια χαρά, εκτός αν σπάσει στα χέρια μου, απάνω στη δουλειά αυτή η βαριά, γιατί δυστυχώς δεν με βοηθάνε... τα δόντια μου. Το μάστορα Σπύρο μέχρι το 1922 που έμεινα στην Πυρσόγιαννη τον φώναζαν «Πούντζα» Εμείς δεν θεωρούσαμε τη λέξη αυτή την προσφώνηση υποτιμητική προσβλητική, αντίθετα την θεωρούσαμε σαν τίτλο, σαν έμβλημα διακριτικό παλικαριάς και ανδρειωσύνης, γιατί πράγματι ο βλάμης Σπύρος ήταν γερό αχτύπητο παιδί άξιο. Θυμάμαι ακόμα στον παιδικό πόλεμο που κάνανε τα παιδιά του πάνω μαχαλά με τα παιδιά του κάτω μαχαλά, ο Σπύρος ήταν ασυναγώνιστος, πρώτος και καλύτερος, ο φόβος και ο τρόμος των άλλων παιδιών της πάνω γειτονιάς.

Άλλος ένας παλιός Αγκωνάρης μάστορας ο Β. Στύλλος με ιδιαίτερη χαρακτηριστική ευαισθησία και λεπτό μεράκι, απόμαχος πλέον έλεγε: Στα ξένα που δουλεύαμε μας περιτρυγίζαν χίλιοι πειρασμοί, όμως κάτι μας εμπόδιζε να κάνουμε αυτό το επικίνδυνο, το προσβλητικό για όλους μας κατρακύλημα.

Για την απαλλαγή αυτή από τον κίνδυνο δεν είχαμε τίποτα άλλο να κάνουμε παρά να κάνουμε το Σταυρό μας, να κλείσουμε τα μάτια μας στην κακοτοπιά αυτή και να φέρουμε την Πυρσόγιαννη μπροστά μας με τα φτερά της φαντασίας μας όπως είναι λιόχαρη χαρωπή, ολοζώντανη, πανοραμιακή που ξεπερνά ακόμα και τη φαντασία. Ήταν σπουδαία γιγάντια η προσπάθειά μας αυτή φλογερή και πυρακτωμένη η θέλησή μας να νικήσουμε τους γύρωθεν πειρασμούς.

Η Πυρσόγιαννη η γενέτειρά μας πάντα νικούσε. Και γενέτειρα δεν είναι μόνο τα χτίσματα που έγιναν από τους μαστόρους μας με ξέχωρο μεράκι με πόθο με επιμέλεια και ιδρώτα, αλλά και οι ακατέργαστες πέτρες, οι χαλικάργιές οι λάκκοι τα μεγαλόπρεπα βουνά οι καταπράσινες πλαγιές και τα λαγκάδια, αλλά και η ψυχή της.

Όλα συνεχίζει τα διαλεχτά και πασίγνωστα έργα μας που μας έκαναν πασίγνωστους, ζωντανεύουν τη μνήμη μας και κάνουν πιο ανθισμένο το περιβάλλον των αναμνήσεων και η αποφυγή μας από τους άφθονους πειρασμούς μας είναι μία ολοκληρωμένη κληρονομιά που πρέπει να τηρούμε όλοι μας ως κόρη οφθαλμού.

Στα χρόνια τα παλιά η φιλότιμη δουλειά των μαστόρων, η ανθρωπιά, η κοινωνική υπόληψη, η εμπειρία, ο ενθουσιασμός και η αγάπη προς την τέχνη αναπλήρωνε τα διάφορα άλλα ελλειπή μέσα διαδιώσεως και ψυχαγωγίας μας. Εδώ σταμάτησε η πράγματι ζεστή, η καρποφόρος, η φιλοσοφική εξομολόγηση του μάστορα Β. Στύλλου.

Στο κεφάλαιο αυτό προσθέτω ότι μάκραινα πολύ ως ελέχθη το λόγο και αυτό το χιλιοαξίζει γιατί αν δεν ήταν οι πολλοί άξιοι αυτοί μαστόροι με τα αξιόλογα επιτεύγματα δεν θα βρισκόμαστε τώρα στο τιμητικό και θαυμαστό σημείο να θεωρείται η Πυρσόγιαννη μεγαλοχώρι, το μαστοροχώρι που έχτισε τον κόσμο.

Λένε ότι ο ποιητής γενιέται και δεν γίνεται, μπορούμε να πούμε κι εδώ κάπως το ίδιο ισχύει για τον Πυρσογιαννίτη αγκωνάρη μάστορα τεχνίτη της πέτρας.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ

Το πανώριο Εκκλησιάκι της Παναγίας της Πυρσόγιαννης βωμός σωστός και σύμβολο ευσεβείας και πίστης, το τρυγυρίζει μία θαυμάσια δεσποτική ομορφιά, το περιλούζει ολόγυρα μία ατμόσφαιρα γαλήνης κάτι σαν αραχνούφαντο χάδι, σαν όνειρο γλυκό, σαν μιά ολόθερμη αγκαλιά και το περιβάλλει με ανάερο χρυσοῦφαντο πέπλο ο θρύλος, η δόξα, η χαρά, οι άπειρες μνήμες θυσίας μεγαλείου και οι χίλιες δύο άλλες αναμνήσεις της ζήσης μας.

Το παρήγορο το παραμυθητικό αυτό Εκκλησιάκι είναι χτισμένο σε εδαφικό χώρο πολύ έξω από το χωριό με πελεκητές γκρίζες ντόπιες πέτρες και με κατάλληλα αγκωνάρια, αιώνια κι αυτά σύμβολα ζωντανά κειμήλια του χθες, φανερό και ξάστερο δείγμα της Πυρσογιαννίτικης αρχιτεκτονικής μαστορικής τέχνης της πέτρας.

Αυτό το Εκκλησιάκι της Μεγαλόχαρης που βλέπεις ευχάριστα πάντοτε το θαύμα της δημιουργίας χωρίς καμιά ιδιαίτερη προσπάθεια σαν μπουμπούκι της αυγής, το έχτισαν τα περίφημα και δοξασιμένα παιδιά της Πυρσόγιαννης, οι διαλεχτοί μαστόροι καλλιτέχνες που συνέχισαν από τα παλιά χρόνια την επίζηλο αυτή μαστορική παράδοση ασταμάτητα, όλοι αυτοί οι χωριανοί Χριστάδες που δημιούργησαν αληθινά αριστουργήματα πολλές φορές χωρίς περιορισμό ή ορόσημο, σαν δίωμα, σαν ιερό χρέος σαν κληρονομιά, σαν παρακαταθήκη.

Αυτοί οι Πυρσογιαννίτες οικοδόμοι που έχουν συνθέσει τη ζωή τους με το αποδηματικό πνεύμα, τον άθελο ξενιτεμό, τιατί η σκληρή μυλόπετρα της χωριανής κοινωνίας, το άγονο έδαφος της Μάνας γης, οι αδήριτες καθημερινές ανάγκες της ζωής από τα μικρά τους χρόνια τους έκαναν να γυρίζουν στα ξένα μέρη, όμοια ξενιτεμένα πουλιά.

Το Εκκλησιάκι αυτό της Παναγίας κάθε χρόνο πανηγυρίζει στις 15 Αυγούστου και δίδει νόημα στη ζωή μας τη μέρα αυτή της γιορτής προσέρχονται ταπεινοί προσκυνητές όλοι οι χωριανοί που τώρα διευκολύνονται με αυτοκίνητα, αλλά και από τα γύρω χωριά, ιδίως τα παλιά χρόνια που και αυτά ήταν τότες γιομάτα από πολλές δεκάδες ψυχές, με την πρέπουσα ευλάβεια, τον ανάλογο σεβασμό, την οφειλόμενη ευγνωμοσύνη και με το λυχνάρι της πίστης αναμμένο προσήρχοντο σ' αυτό.

Την άγια αυτή μέρα του Πανηγυριού μέσα σε μία χαρμόσυνη ατμόσφαιρα που φαντάζει διάπλατα ζωγραφισμένη στον ιερό χώρο της Παναγίας και στα πρόσωπα των ταπεινών προσκυνητών και δούλων, ο σεβάσιμος Παπάς του χωριού πέμπει προσευχάς και ύμνους με ιερή κατάνυξη.

Μέσα σ' αυτό τον ιερό χώρο της Εκκλησιάς αναδεύουν τα αραχνένια σύννεφα από τα δακτυλίδια του λιθανιού που ανεβαίνουν από τα ασημένια λιθανιστήρια και σκορπίζουν αρώματα ρόδου και λουλουδιών. Τα κανδήλια του τέμπλου και τ' άλλα γύρω που καίγονται τρεμουλιαστά δίδουν ένα καθηγιασμένο ιερό θαμβό

φως και τα αγνά μελισσόκερα πάνω στα μανάλια αστραποβολούν γλυκές φλογίτσες που λες κι αναπέμπουν μυστικές προσευχές και δεήσεις προς τη Μεγαλόχαρη.

Πόσο Παναγία Μητέρα του Κυρίου όμορφες, κατανυκτικές ήρεμες είναι οι στιγμές αυτές της χρονιάρας αυτής μέρας, μέσα σ' αυτό τον ιερό χώρο, όπου η προσευχή, η πίστη, η ελπίδα, η αγάπη, απλώνεται ζωοδότρια πνοή κάτω από το Χριστιανικό πλήρωμα. Παναγία ημέρα ζωοφόρος Ανάσταση, Νύχτα λαμπρή γιομάτη όνειρα, νύχτα γιομάτη μάγια, θείες στιγμές μαλαματένιες. Φαντάζει η 15 Αυγούστου κάθε φορά, ημέρα Πάσχα Κυρίου Πάσχα, ένα φως μέσα στο σκοτάδι που φώτιζε τα μάτια των ταπεινών χωριανών και των άλλων αδελφών προσκυνητών, η αστροφεγγιά έχει μια ξέχωρη λαμπιράδα.

Τα Χριστιανικό αυτό χτίσμα της Παναγιάς όπως και όλες οι Εκκλησίες της χώρας μας ταλεπωρήθηκαν αφάνταστα από βέβηλους, ασεβείς και μολυσμένους εχθρούς αδίστακτους αιρετικούς. Όπως λέγεται και γράφεται στα ζοφερά, τα σκοτεινά, τα βασανιστικά χρόνια της Τουρκοκρατίας, που άρχισε στην Ήπειρο το 1430, εποχή που κατακτήθηκαν τα Γιάννενα σύμφωνα με το χειρόγραφο βιβλίο προσκομιδής του Μοναστηρίου του Σώσιμο παρακαλάμου, οι Τουρκαλβανοί πήγαιναν με τα ντουφέκια, τα καργιοφύλια και τα σπαθιά στις διάφορες Εκκλησίες, στα εξωκκλήσια στους άλλους άξιους πνευματικούς φάρους, στα Μοναστήρια, στους ιερούς αυτούς χώρους λατρείας και πίστης και στα απείριτα προσκυνητήρια που κι νατά καλλιεργούσαν τη λαϊκή ευσέβεια και αγάπη και εδραίωναν την καθαρή πίστη, σ' όλα αυτά τα άγια μέρη, αυτοί οι άτακτοι και σκληροί καταπατητές έρριχναν αδιάκριτα ντουφεκιές πάνω στις Άγιες Εικόνες των Αγίων και ειδικά στις Εικόνες της Αγίας ημών Μητέρας της Παναγίας και με διάφορες μαχαιριές και με άλλα αιχμηρά αντικείμενα και πέτρες τις εχάραζαν και πολλές φορές εξόρυζαν τα μάτια του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και το πιο χειρότερο ακόμα πολλές φορές με κοπίδι χωρίς ντροπή και φόβο ανεπιφύλαχτα καταλέρωναν τις Άγιες Εικόνες.

Ακόμα μετέτρεπαν όλο το χώρο των Εκκλησιών σε σταύλους, όπου στίδαζαν τα πάντα βρώμικα και ψωριασμένα ζώα που κι αυτά αν είχαν γλώσσα και μιλιάρη θα αντιμιλούσαν και θα αντιδρούσαν στη χαμερπή και βλάσφημη αυτή πράξη των αφεντικών τους που δεν είχαν ανθρώπινη εκφραστικότητα αλλά μορφή αγρίων ζώων του βουνού και του λόγκου, αυτών των τυράννων που δεν είχαν τη γλώσσα τους στην καρδιά και τη λογική.

Γι' αυτό το σοβαρό λόγο οι χωριανοί «Μαστόροι του χρέους εκείνους έχτιζαν τις Εκκλησίες και τα εξωκκλήσια με στενές και χαμηλές πόρτες και παράθυρα για να μη μπαίνουν μέσα στους ιερούς και αγιασμένους χώρους των Εκκλησιών έφιπποι οι Τούρκοι καμαρωτά, επιδεικτικά, κάμνοντας ακαταλόγιστους εχθρικούς καταστροφικούς άθλους και ακατανόμαστες και ακατανόητες πράξεις.

Όλοι αυτοί οι αδίστακτοι εχθροί μας με χίλια δύο μέσα με άλλους τόσους ανάλογους τρόπους και εκδιασμούς επιδίωκαν βάνανυσα με χοντροκομμένους και αγροίκους μεθόδους να εξαφανίσουν, να καταστρέψουν ό,τι εύρισκαν μπροστά τους Χριστιανικό ιερό κτίσμα, αλλά ακόμα και κάθε άλλο ανώτερο ανθρώπινο Ελληνικό αρχιτεκτονικό ή γλυπτό έργο, αφιερωμένο στη μνήμη, σε ανάμνηση ηρώων πατριωτών, είχε την ίδια τύχη, μπορώ να πω ότι οι Τούρκοι ηδονίζοντο να φέρουν τα Χριστιανικά χτίσματα σε τέτοιο σημείο που τα ερείπιά τους να τα

φιλάνε κουκουδάγιες και στα ριζώματα αυτών τα αγριολούλουδα, οι παπαρούνες και οι άλλες πρασινάδες μαζί με τις πεσμένες πέτρες και τα αγκωνάρια, αυτά τα αιώνια σύμβολα, τα ζωντανά κειμήλια του χθες, δείγμα της Πυρσογιαννίτικης αρχιτεκτονικής μαστοριάς, να δίνουν με το χρώματους κάποια ζωή πένθιμη, βουδαμάρας, μια παράξενη όψη ασυνήθιστη.

Αυτή είναι στ' αληθινά υπερφίαλη βουλμία, μία παράλογη εντολή, αξίωση πολύ τραβηγμένη, θέλημα και σκέψη ζυμωμένη με το αίμα τους, είναι καθημερινά τούρκικα παραγγέλματα, με ελάχιστες υποκριτικές όμως παρεκκλίσεις, μέσα στον άκρατο χώρο της αλαζονικής λυκοφωλιάς.

Μια τέτοια μικρή αναλαμπή προστασίας, μια ολόκρυφη επίδειξη δολίας υποκριτικής και φαρισαϊκής φιλίας έδειξε και ο πονηρός ο δίγλωσσος Αλή Πασάς στο Μοναχό Κυπριανό, ηγούμενο στο Μοναστήρι του Δοβρινόβου Ηπείρου που χτίστηκε το 1300 μ.χ., της γέννησης της Θεοτόκου κατόπιν οράματος από τους Μοναχούς Μακάριο Ιερέμιο και Βλάσιο.

Ο Κυπριανός ήλθε από την Αλβανία και ήταν πολύ πλούσιος μοναχός. Στην Ήπειρο τότε κυβερνούσε ο Αλή Πασάς από το τεπελένι, με τον οποίο ο Κυπριανός ήταν ομογάλακτος, δηλαδή μικρά παιδιά βύζαιναν από την ίδια Μάνα και κατά συνέπεια και αδελφικός φίλος του. Στην αρχή οι Μουχταροδημογέροντες του ως είπαμε χωριού δεν δέχθηκαν τον Κυπριανό για Ηγούμενο στο Μοναστήρι. Τότε εκείνος κατέφυγε στον αδελφικό του φίλο του Αλή Πασά και ζήτησε τη βοήθειά του. Ο Αλή έστειλε απειλητική επιστολή προς τους ιθύνοντες του χωριού που έλεγε: «Μουχταροδημογέροντες και ιερείς του Δοβρινάβου, έδωσα το πουργιουρτί μου στον Ηγούμενο Κυπριανό που είναι δικός μου άνθρωπος και το ζήνι μου (άδεια), διά να βάλει μαστόρους και με τα δικά του χρήματα να φτιάσει το Μοναστήρι της Παναγίας του χωριού σας και να μη γίνει εμπόδιο κανείς. Αυτό το Μοναστήρι εξεύρετε όπου είναι δικό μου και το αγαλώ εξ αποφάσεως.

Ιωάννινα, 24 Ιουλίου 1798, Αλή Πασάς

Λόγια παχιά υστερόβουλα, ενέργειες υποκριτικές, φιδίσιες, φιγουραντζιδικές του Τούρκου Αλή Πασά. Ακόμα και σήμερα οι αγροίκοι αυτοί απόγονοί των, υποστηρίζουν πως η Αγία Σοφία της Κων/λης που για μας όλους τους Χριστιανούς αποτελεί ιερό σύμβολο, πρέπει να μετατραπεί σε Ισλαμικό Τζαμί. Η ατερμάτιστη δεδήλωση των ιερών και οσίων της Χριστιανοσύνης, συνεχίζεται κατά τρόπο σφόδρα προκλητικό και εξοργιστικό και σήμερα στην Κύπρο το ίδιο όπως έγινε το 1955 στην Κων/λη. Παντού και πάντοτε οι εχθροί αυτοί του γένους και της πίστης επιδίωκαν να καταστρέψουν τις Εκκλησίες, να τις καταντίσουν στα ερείπιά των να φωλιάζουν κουκουδάγιες, να βρίσκουν καταφύγιο, κρυψώνα τα άλλα πτηνά.

Οι άνθρωποι της εποχής εκείνης της δύσκολης της αδέβαιης που τόση ανάγκη τρανή και πνευματική δίψα είχαν για λευθεριά και μόρφωση, θεία δώρα αγάπης του Θεού, προς κάθε άνθρωπο, πίστευαν γερά σταθερά πως η σωτηρία των Εκκλησιών και το ολικό ξεσκλάβωμα και το λευθέρωμα από τις φρικτές εχθρικές αλυσίδες, δεν ήτο έργο μόνο της αγάπης και της πίστης, του ζήλου και φιλοπατρίας των Χριστιανών, που πολλές φορές ηρωικά πρότυπα έφθαναν στα όρια της προσωπικής θυσίας, αλλά είναι και θεϊκό δώρο, ζωντανό καθάριο ψυχικό νερό και φως που λυτρώνει τον άνθρωπο που πραγματικά πιστεύει στα ανώτερα ιδανικά της κοινωνίας του Έθνους και της Θρησκείας.

Οι άνθρωποι πολεμούσαν τότε σ' όλους τους χώρους με την επίμονη σκέψη και παντοχή, με το γλυκό νανούρισμα να φθάσουν όσο πιο γρήγορα ψηλά στα πολύκορφα βουνά, που ορθοστέκονταν οι περήφανες δρύς και τα άλλα μεγαλόπρεπα δέντρα, για να ατενίσουν, να δούνε να χαράζει το άστρο της ποθητής πατριωτικής λευθεριάς και το λαμπρό αστέρι των υψηλών ανθρώπινων δικαιωμάτων, των ιδεών της πνευματικότητας, του συναισθηματισμού και της υπευθυνότητας και να ατενίζουν χαρούμενα να ανάβει το καμίνι της αγάπης και της φροντίδας της ανθρώπινης της σωστής κοινωνίας.

Στο σημείο αυτό θα μου επιτρέψει η αγάπη σας να διευκρινίσω ότι πολλές φορές τα θέματα που επεξεργάζομαι καιίτοι είναι εντελώς χωριανά, για να γίνουν περισσότερο κατανοητά σ' όλους τα διανθίζω, τα στολίζω με λέξεις με παραστατικά και γεγονότα που συνέβησαν και σ' άλλες περιοχές της χώρας μας και αυτό γίνεται γιατί αυτά είναι παρόμοια με τα χωριανά γεγονότα ή έχουν την ίδια τύχη.

Η τοποθεσία και η θέση που χτίζεται μία Εκκλησία ή ένα Μοναστήρι τη διαλέγει πολλές φορές και επίμονα ο ίδιος ο Άγιος ή η Αγία, αποκαλύπτοντας κατά δημιουργικό τρόπο με όραμα θέληση και επιθυμία την επιθυμία τους ή μεταφέροντας κατ' επανάληψη από άλλη θέση που επιθυμούν οι κάτοικοι της περιοχής την ιερή εικόνα τους, στη νέα θέση που οι ίδιοι οι Άγιοι διάλεξαν για το χτίσιμο του ιερού χώρου της Εκκλησίας και των άλλων εξωκκλησιών και των Προσκυνηταριών, αυτών που συνήθως προβάλλουν στις κορφές και τα υψώματα και αποτελούν φύλακες του χωριού παρήγορες ελπιδοφόρες πύλες του ουρανού μέσα στην κατανυκτική ατμόσφαιρα που γαληνεύει και η πιο φουρτουνιασμένη συνείδηση και μαλακώνει και η πιο σκληρή καρδιά, ξαλαφρώνουν οι ψυχές και νιώθουν πως εκεί βρίσκεται η ελπίδα και η Σωτηρία.

Πολλές εκκλησιές, εξωκλήσια, Μοναστήρια και Προσκυνητάρια ευλαδικά χτίζονται από ευσεβή τάματα, διάφορα διακριτικά ταξίματα, από άλλες προσφορές ή τιμητικό αφιέρωμα στον Άγιο ως ανταπόδοση ζητούμενης χάριτος. Οι χωριανοί ήταν πολύ προσεκτικοί στην επιλογή της τοποθεσίας ίδρυσης εκκλησίας προς τούτο δεν αφήναν το λογικό του να παρασύρεται από τα συναισθήματά τους και το συμφέρον τους. Μέσα σ' αυτούς τους ιερούς χώρους των Εκκλησιών όλοι οι χωριανοί ζητούν κάτι από τη Μητέρα του Χριστού, απ' αυτήν την Άγια Μητέρα που τόσο έχει συνυφανθεί με τη λαϊκή παράδοση και την Εθνική ζωή, γυρνούν με πολλή ταπεινωση, πίστη και οδύνη να μεσιτεύσει στον Πανάγαθο πατέρα για να εκπληρωθούν οι δεήσεις των Προσκυνητών εκείνων που ξέρουν καλά πως εκεί μέσα κάθε συνετός Χριστιανός βρίσκει την ορθόδοξη πνευματικότητα και όλοι όσοι έχουν πράγματι το ιδιαίτερο χάρισμα, το θείο δώρο, το ξέχωρο προτέρημα να πιστεύουν με φανερή πίστη στη θεϊκή βοήθεια.

Το λαμπρό αυτό εκκλησάκι της Παναγίας της Πυρσόγιαννης με τα φιλόξενα Κελλιά που προσφέρουν ζεστή θερμασία και τους άλλους βοηθητικούς χώρους κάπως έτσι χτίστηκε προ πολλών ετών από τους παλιούς οικιστάς του συνοικισμού χαλκιάδες της γενέθλιας γής μας.

Δεν υπάρχουν ιστορικές γραπτές μαρτυρίες και αποδείξεις που να αποδεικνύουν τότε ευρέθη αρχικά στο υπέρθεν βραχώδες μέρος και τότε μεταφέρθη η Άγια η εξαίσια και λαμπρή Εικόνα της Παναγίας και τότε χτίστηκε το Εκκλησάκι σ' αυτό στο σημείο που βρίσκεται σήμερα που είναι για όλους τους χωριανούς σωστός ιδιαίτερος βωμός και σύμβολο ευσεβείας και πίστης, της αγνής αυτής πί-

στης που δεν στηρίζεται σε εξωτερικά δεδομένα, αλλά σε ανθρώπινη λογική αναγκαιότητα, σε βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα, το μεγάλο αυτό συναίσθημα που είναι η ωραιότερη έκφραση στην ανώτερη έφεση της ανθρώπινης ψυχής.

Η Παναγία της Πυρσόγιαννης, η Βρεφοκρατούσα, υπάρχει παντού βρίσκεται κοντά μας, πίσω απ' όλες τις φάσεις, τις μορφές και τα στάδια της ζωής μας. Εκεί στο Εκκλησάκι αυτό της Παναγίας που νιώθεις καλά τη χαρά της δημιουργίας και την παρουσία του Θεού, το γύρω περιβάλλον και η φύση ευωδιάζει από πίστη από ζωή καθώς το μεγαλείο του ύψιστου Θεού αναδίνει πίστη κι ελπίδα απ' άκρη σ' άκρη.

Όλοι οι προσκυνητές ντυμένοι στη χάρη της στα καινούργια και τα καλά τους, φορεσιές πολλές και χτυπητές, φούστες φαρδιές και μακρυνές ως τον αστράγαλο, τσαρούχια με την πλούσια μαύρη φούστα. Τα μπολκάκια με τα χρωματιστά τοίπια και οι φανέλες με τους χαρμπαλάδες τους, σωστές ακριβές ανοιξιάτικες πινελιές στου ματιού τη δίψα.

Αλλά και οι λεβέντικες οι φανταχτερές φουστανέλλες σε αρμονικά και καλοδεμένα στητά σώματα με πολλές πιέτες, τις διπλωσιές σ' όλο το καταλευκο μεγαλείο. Οι Φουστανέλλες αυτές λικνίζονταν ρυθμικά πέρα δόθε, έτσι καθώς κροτάριζαν χτύπαγαν οι πρόκες των τσαρουχιών στο χώμα και στα γκαλτερίμια.

Μετά τον Εκκλησιασμό το γλέντι, το τραγούδι και ο χορός στο χώρο της πλατείας, της Εκκλησίας, στο απόγειο, από χαρά, συγκίνηση χρώματα, πράγματα και κίνηση, σ' αυτό φυσικά σημαίνει και η τσίγκνα από τις σούβλες και τ' άλλα κρέατα τα ψητά.

Μερικοί προσπαθούν να φέρουν το φως από τη μεγάλη λαμπάδα της Παναγίας, για να ανάψουν τη μεγάλη οικογενειακή καντήλα του σπιτιού, να σταυρώσουν τα πανωκάσια στις εξώπορτες όπως το Πάσχα, για να μπάσουν στο σπιτικό τους τη χαρά, τη γαλήνη, την υγεία, την ειρήνη, την ευλογία του Θεού και προστασία σε ανθρώπους και στα ζωντανά, αλλά και στους άλλους συγγενείς και φίλους που δεν αξιώθηκαν άθελα αυτή τη χρονιά να παραστούν στο πανηγύρι της Μεγαλόχαρης, σ' όλους αυτούς που είναι απόγονοι μαρτύρων και μέσα τους τρέχει αίμα ηρώων και παλληκαριάς.

Η Παναγία του χωριού μας στις χαρές και στις λύπες μας, πρώτη στους καύμοις και στις πρέπουσες επιθυμίες που δύσκολα εκπληρώνονται όλες, πρώτη και αγαυγά στη ζή μας. Σ' αυτή τη στοργική Μητέρα του Χριστού, η υμνογραφία, η λατρεία, η αγιογραφία, η Ζωγραφική, η Χαρακτική κ.λπ. απέδωσαν τα εκφραστικότερα χαρακτηριστικά και έδωσαν τα πλέον απίστευτα επίθετα, τις πιο παραστατικές ονομασίες.

Έτσι σε πολλά μέρη η Θεία Παναγία φέρει το όνομα: Αθηνιώτισσα, Χρυσοσπηλιώτισσα, Κυτινιώτισσα, Φανερωμένη, Βρεφοκρατούσα, Πλατυτέρα, Γλυκοφιλούσσα, Θαλασσινή, Οδηγήτρια, Παντάνασσα, Γιάτρισσα, Ελεούσσα, Γλυκασμός των Αγγέλων, Παναγία της Τήνου, της Πάρου, της Λέσβου κ.ά.

Και οι Αγιογράφοι με το χρωστήρα έδωσαν την πιο καλλίτερη θέση στην Παναγία, σε τοιχογραφίες, σε φορητές εικόνες, σε περίτεχνα τέμπλα, σκαλισμένες στο ξύλο, στο ελεφαντόδοντο και στο μάρμαρο.

Η θαυματουργή Εικόνα της δικής μας χωριανής Παναγίας του Χριστού, της Αγίας Μάνας, βρέθηκε στο υπέρθεον ύψωμα της τοποθεσίας που βρίσκεται σήμερα η Εκκλησία, απάνω ψηλά σε απόκεντρο και επικίνδυνο βράχο. Κατ' επανάληψη η

Αγία Εικόνα έφευγε από το σημείο που θέλανε οι χωριανοί να χτίσουν την Εκκλησία σε τόπο μάλιστα πρόσχαρο ανοιχτό πολύ εξυπηρετικό όμορφο και ησυχαστικό και με αρκετή άπλα και ανοιχτό ορίζοντα κατάλληλο για χαρές και πανηγύρια, η Άγια αυτή Εικόνα επανέρχεται ως ελέχθη στο ίδιο σημείο που το πρώτο βρέθηκε. Αυτό επαναλήφθη πολλές φορές και τελικά με λιτανείες, δεήσεις προσευχάς και παρακλήσεις των τότε χωριανών το Εκκλησιάκι της Παναγίας της Πυρσόγιαννης, χτίστηκε σ' αυτό το ίδιο σημερινό χώρο σ' αυτή τη θαυμάσια τοποθεσία. Μέσα σ' αυτό το σημερινό ιερό χώρο της Εκκλησίας της Παναγίας βλέπει ο κάθε καλοσυνάτος, ο κάθε καλόγνωμος και καλόπιστος προσκυνητής να αναδύεται να ξεπηδά μία ζέουσα ζωηρή και εγκάρδια πίστη η οποία θερμαίνει και ζωογονεί το χωράφι της ψυχής μας, εμπνυχώνει το είναι μας, συντηρεί και καλλιεργεί την πεποίθηση, τη δοξασία την βεβαιότητα για γρήγορη αποτελεσματική και σίγουρη λύτρωση και σωτηρία, από τα ανθρώπινα πάθη μας και από την αυθαιρετη από την καταπιεστική και αφόρητη Τουρκική Τυραννίδα που ζούσαν και ένοιωθαν οι πρόγονοί μας τότε.

Ο κάθε γνήσιος πατριώτης, ο κάθε αγνός και ανόθευτος προσκυνητής που έχει ηθική υπόσταση και πλήρη επίγνωση της αποστολής του, κάθε φορά που φεύγει που αναχωρεί από το παρήγορο, τον λατρευτικό του όμορφο χώρο της Εκκλησίας της Παναγίας της Πυρσόγιαννης, δεν βρίσκειται στην αδήριτη στην άμεσο ανάγκη να την αποχαιρετίσει γιατί πάντα τον ιερό χώρο της Παναγίας και το φυσικό καταπράσινο και βαθύσκιο περιβάλλον, τα έχει μέσα του ζωντανά ζωγραφιστά ανεξίτηλα σαν κόρη οφθαλμού, όπου κι αν βρίσκεται σε στεργιές και θάλασσες μέσα στα πέρατα του κόσμου. Από τους φιλόθρησκους και ευσυνήδεις τους Ιερείς του χωριού μας που διακρίνοντο με ιδιαίτερο πατριωτισμό και αγάπη προς τον συνάνθρωπο χωριανό, θυμάμαι καλά τον Ιερέα Παπακώστα Ηλία που απεδίωσε το 1933 χωρίς να θέλει να μειώσω τους άλλους ιερείς, ήταν όλοι τους ισάξιοι ικανοί και χρήσιμοι προστάριδες.

Όλοι οι άνθρωποι που διάβηκαν από το θαυματουργό Εκκλησιάκι της Παναγίας των Χαλκιάδων της Πυρσόγιαννης έτρεφαν απόλυτο σεβασμό και ευγνωμοσύνη απέραντο. Μόνο οι εχθροί και οι βέβηλοι Τούρκοι ήταν απάνθρωποι αδίστακτοι σε σκληρότητα και αφανισμό. Θυμάμαι όπως το μολογούσαν στο χωριό εκείνα τα χρόνια τα πιασσομαυρα.

Ένας Τούρκος Αγάς θέλησε να παραβιάσει την εξώπορτα της Εκκλησίας της Παναγίας μας και να μπει θριαμβευτικά, κουρσάρικα, περήφανα, έφιππος, παρά τις επίμονες προσπάθειές του, το μεγάλο πείσμα και την ισχυρογνωμοσύνη, η πόρτα της Αγίας Εκκλησίας δεν άνοιγε και το καλά αρματωμένο το στολισμένο πλούσια άλογό του αυτοστιγμή έπεσε νεκρό μπροστά στην πόρτα της Μεγαλόχαρης.

Και ο μέχρι πρότινος αγέροχος και ατίθασος Τούρκος Αγάς κατάπληκτος από την μη αναμενόμενη και απροσδόκητη αυτή ταπείνωση δεν άργησε να μετατραπεί χωρίς δισταγμό και υποκρισία, σε ευλαβικό προσκυνητή και τρομαγμένος και ντροπιασμένο πια, προτού να συνεχίσει το δρόμο του πεζός, εισήλθε στον ιερό χώρο της Εκκλησίας, άναψε κι αυτός μια μεγάλη λαμπάδα και στάθηκε κάπως ευλαβικά και με ανάλογη ταπείνωση μπροστά στην Αγία Εικόνα της Παναγίας της Πυρσόγιαννης.

Και η θύμηση αυτού του Θείου θαύματος σίγουρα σαν άρωμα ψυχής θα μά-

γευε για πολλά χρόνια ίσως τη σκέψη και την καρδιά του βέβηλου και προσβλητικού Τούρκου.

Κι αυτό το πασιδηλο το πασιφανές μέγα θαύμα και τα παρακάτω άλλα θαύματα καθώς και οι άλλοι θρύλοι της παράδοσης και το όλο παρελθόν που δεν είναι νεκρό, αλλά παραμένουν ζωντανά φωτεινά στα βάθη της ψυχής μέχρι σήμερα. Για τα θαύματα της Παναγίας της Πυρσόγιαννης τα μηνύματα αυτά που έθρεψαν το δούλο έθνος, το γένος μας και τις γνήσιες ελληνικές ψυχές, ο εξαιρετος χωριανός και πονετικός φίλος ο πολύγνωρος και πολύπειρος δημοδιδάσκαλος Μιχάλης Φ. Στέκος διηγείται και λέει:

«Ο Θεάνθρωπος Κύριος εμακάριζε τους “μη ιδόντες και πιστεύσαντες”. Αυτά που θα σας πω είναι αληθινά, αποδεδειγμένα και έχουν συμβεί στην εποχή των παπούδων μας και τη δική μας.

«Ευδόκησε ο Πανάγαθος να ακούσω από το στόμα των Παπούδων τα παρακάτω εξαισία και υπερφυσικά θαύματα της Παναγίας του χωριού μας, αλλά δυστυχώς χωρίς χρονολογίες και ονόματα, απλά εξιστορούσαν τα γεγονότα όπως έγιναν. Γι’ αυτό δεν πρέπει κανένας μας ν’ αμφισβητήσει την γνησιότητα των λεγομένων απ’ αυτούς.

Είναι αυθεντικά πηγή δροσερή αλήθειας και ορθής αξιοπιστίας είναι πολύτιμος θησαυρός, αδιάψευστη ιερά παρακαταθήκη. Θαύματα έγιναν πολλά αλλά εγώ μόνο αυτά θυμάμαι και συγκράτησα στο καλάθι της μνήμης μου από την παιδική μου ηλικία μέχρι τα τελευταία χρόνια που τα έζησα και τα θαύμασα προσωπικά. Τα θαύματα προορίζονται κατά κύριο λόγο να πείσουν τους ολιγόπιστους και να τους οδηγήσουν στην καθαρή πίστη. Η αγάπη, η ευλάβεια και η δεβαιότητα των Πυρσογιαννιτών προς την Παναγία μας υπήρξε ανέκαθεν πηγαία, αλάθητη. Αξίζει δε να επισημάνουμε ότι για την άπειρη αγάπη και ευλάβειά των ευδόκησε να χαρίσει άπειρες φορές την ποθούμενη θεραπεία πολλών αθεράπευτων πληγών που παρουσιάσθηκαν σε στιγμές μάλιστα εξαιρετικά κρίσιμες για τη σωτηρία του χωριού μας, δεν έλαψε να ανταποδίδει ανοιχτόχερα την αγάπη της.

Και ημείς μέχρι σήμερα την τιμούμε ευλαβικά με τον πρέποντα σεβασμό σαν στοργική Μάνα στα κινδυνεύοντα κάθε φορά παιδιά της. Εάν υπάρχει κανείς άλλος χωριανός μας που γνωρίζει και άλλα θαύματα και γεγονότα ας τα γράψει, ας τα δώσει σε άλλους ειδικούς να γραφούν και αυτά προς δόξα του Παντοδύναμου του Καρτερικού και ανεξίκακου Θεού και της υπεραγίας μητρός Θεοτόκου.

ΕΥΡΕΣΗ ΤΗΣ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Πολλά χρόνια πριν του έτους 1900 επί τουρκοκρατίας ο αγελαδάρης του χωριού μας Πυρσόγιαννης έφερε προς βοσκή την αγέλη στο Ζέλεβο στη θέση Αλώνια στους πρόποδες των αποκρύνων βράχων πετρίτη, στα μεγάλα λόγγα.

Δια να επιβλέπει δε καλύτερα την αγέλη ανέβηκε σ’ ένα βραχάκι κοντά στους βράχους. Κάποια στιγμή βλέπει μετ’ εκπλήξεως πάνω σ’ ένα βράχο την εικόνα της βρεφοκρατούσης Παναγίας. Θέλησε δε να την πάρει κοντά του για να την μεταφέρει το βράδυ στο χωριό. Ποιά όμως ήταν η έκπληξή του;

Η Αγία Εικόνα δεν μετακινείται από τη θέση της. Κοιτάζει στο πίσω μέρος μήπως είναι δεμένη ή καρφωμένη και διαπιστώνει ότι ήταν απλώς τοποθετημένη

και ακουμπισμένη. Σκέπτεται τι να κάμει, η Παναγία δεν πρέπει να μείνει στο βράχο αλλά οπωσδήποτε πρέπει να τη μεταφέρει στο χωριό. Για λίγο παραμέλησε την επίβλεψη της αγέλης και εσκέπτετο σοβαρά με ιδιαίτερη περίσκεψη με ανάλογη επιμέλεια και προσοχή, αλλά και υπευθυνότητα. Γι' αυτό το βασικό κυρίαρχο και πρωτεύοντα λόγο έχει η μεταφορά της θαυματουργής Εικόνας. Η βαθειά πίστη, η αγνότητα της ψυχής, η ευλάβεια, η αγάπη, ο σεβασμός και η ταπείνωσή του στην Παναγία, υπερίσχυσε από την μέριμνα και φύλαξη της αγέλης, λέγει δε ανεπιφύλακτα προς την Παναγία, προκειμένου να εκπληρώσει την ποθούμενη αποστολή του:

Παναγία μου εφόσον δεν θέλεις να σε πάρω στο χωριό, τότε θα σε αφήσω να φυλάγεις την αγέλη από τους λύκους και τους κατσικοκλέφτες, όση ώρα θα λείπω για να ειδοποιήσω τους παπάδες, τον πρόεδρο και τους χωριανούς να έλθουν να σε πάρουν από το βράχο αυτό. Εγώ τώρα φεύγω. Το νου σου στην αγέλη (σημειωτέο ότι η απόσταση μέχρι το χωριό είναι πλέον των δύο ωρών) και τρέχοντας έφθασε ασθμαίνων και διηγήθηκε την εύρεση της Αγίας Εικόνας. Χτύπησαν αμέσως τις καμπάνες και το Θεόσταλτο αυτό γεγονός απλώθηκε σ' όλο το χωριό. Σύσσωμο τότε το χωριό με προστάρηδες τους ιερείς και τον πρόεδρο με κεριά και λιβάνι, ξεκίνησαν πεζοπορώντας επί δύο ώρες, έφθασαν στους βράχους του Πετρίτη και στη θέση που ήταν η Θεόπεμπτη Εικόνα της Παναγίας. Όλοι γονατιστοί έψαλον με κατάνυξη, με χαρακτηριστική συγκίνηση την παράκληση, παρακαλώντας και ικετεύοντας την Παναγία να δεχθεί να την μεταφέρουν στο χωριό και να της ανεγείρουν ιερό μεγαλόπρεπο όπου εκεί επιθυμεί. Αφού της υπέδειξαν πολλές και ωραίες τοποθεσίες με ευχάριστο περιβάλλον δεν εδέχετο να μετακινηθεί. Και τότε μόνο μετακινήθη όταν της υπέδειξαν για μια ακόμα φορά τη σημερινή και ωραιότατη τοποθεσία με το υπέροχο και μαγευτικό φυσικό περιβάλλον, όπου και ανεγέρθη ο σημερινός πάνσεπτος και κατανυκτικός ιερός Ναός προς τιμή της. Το Εκκλησιάκι αυτό της Παναγίας που εορτάζει και πανηγυρίζει στις 15 Αυγούστου κάθε χρόνο είναι όχι πολύ μεγάλο, αλλά μέσα σ' αυτόν τον ιερό και Άγιο χώρο όλοι οι πιστοί και ευσεβείς Χριστιανοί, οι χωριανοί και οι προσκυνητές νιώθουν κατάβαθα το μεγαλείο του Θεού, αισθάνονται ψυχική αγαλλίαση και βρίσκουν το έλεος, την προστασία, τη χαρά και την ικανοποίηση. Σημειώνουμε εδώ ότι η Αγία Εικόνα της Παναγίας που έχει διαστάσεις ύψος 0,59 και πλάτος 0,37 μ. επαργυρώθη με ασήμι δωρεά από τους φιλοθρήσκους συμπατριώτες μας Νικ. Περώνη ιατρόν και τον κ. Παπαδημητρίου κατά το έτος 1902.

Εις επίρρωση και για να γίνει πιο κατανοητό και πιστικό το ανωτέρω αναφερόμενο περιστατικό της ανεύρεσης της Αγίας Εικόνας της Παναγίας της Πυρσόγιαννης και του τρόπου ανεγέρσεως του Αγίου Ναού της και των ωραίων κελιών για φιλοξενία των προσκυνητών, αναφέρω το παρακάτω παρόμοιο περιστατικό που γράφει η λαογράφος...

«Δύο αδέρφια από τη Στεφανάδα, ο Αθανάσιος και Παρθένης βρήκαν σκαφαλωμένη σ' ένα βράχο την Εικόνα ύστερα από υπόδειξη της Παναγίας, που είδαν στον ύπνο τους.

Την άλλη μέρα το πρωί σηκώθηκαν οι χωριανοί και πήγαν ν' ανεβούν ψηλά στο βράχο, τίποτα αυτός ήταν ορθόκοφτος. Βάρεσαν με τα σφυριά και μ' άλλα αιχμηρά όργανα κι έκαμαν σκαλοπάτια, την άλλη μέρα έκαναν κι άλλα. Πατώντας με προσοχή από σκαλί σε σκαλί και δουλεύοντας σε λίγες μέρες μπόρεσαν

να φθάσουν εκεί που ήταν το πουρνάρι. Κοιτάζουν βλέπουν την Εικόνα κρεμασμένη σ' ένα κλωνάρι. Μπροστά της σκόρπιζε το φως του ένα καντήλι κρεμασμένο κι αυτό από τ' άλλο κλωνάρι.

Οι χωριανοί πήραν την εικόνα και την έφεραν σ' ένα ίσιωμα με την προοπτική να χτίσουν εκεί την Εκκλησία της Παναγίας. Τη νύχτα όμως η εικόνα ξανάφυγε και πήγε πάνω στο πουρνάρι του βράχου γιατί εκεί ήθελε να αχτιστεί η εκκλησία πράγμα που έγινε. Στο μέρος δεν υπήρχε νερό και τότε στον ύπνο των δύο αδελφών παρουσιάστηκε η Παναγία και τους υπέδειξε να χτυπήσουν σ' ένα ωρισμένο σημείο του βράχου απ' όπου βρήκαν νερό μπόλικο κεφαλόδρυσο, αυτό το νερό ακόμα βγαίνει έξω από την αυλόπορτα, μ' αυτό ποτίζουν τα πάντα, κήπους, χωράφια, κ.λπ.».

Απαράλλαχτο ακριβώς περιστατικό έγινε και στο Αίγιο όπου υπάρχει μέσα στη μεγάλη και μεγαλόπρεπη Εκκλησία ακόμα η σπηλιά του κατακόρυφου του απόκρυμνου βράχου όπου καθ' υπόδειξη της Παναγίας ευρέθη η Αγία Εικόνα της της ονομαζομένης σήμερα Παναγία η Τρυπητή.

Μιά φουρτουνιασμένη νύχτα το προσωπικό ενός πλοίου είδε από μακριά να λαμποκοπά ο βράχος και η εικόνα. Κι όταν το πλήρωμα του πλοίου βγήκε στην ξηρά σώο γερό και ακέραιο από τη δύσκολη, τη φοβερή θέση που βρισκόταν μέσα στη μανιασμένη φουρτούνα στην ενδεικτική θαλασσοταραχή, ανέβηκε με πολύ δυσκολία στο βράχο και ανακάλυψαν την Αγία Εικόνα. Αυτή η σπηλιά μ' ένα μεγάλο κομμάτι του βράχου αποτελεί ένα μέρος του όλου συγκροτήματός της και σήμερα διατηρουμένης Εκκλησίας που όλοι οι περαστικοί που διέρχονται από το δημόσιο με αυτοκίνητα και πούλμαν και οι πεζοί ταπεινοί προσέρχονται για προσκύνημα, έλεος και προστασία.

ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Η Παναγία τιμωρεί τον Τούρκο Αγά. Μερικά χρόνια πριν του έτους 1900, όταν είμεθα ακόμα υπό την Τουρκική δουλεία, μια μέρα ξεκίνησε ένας Τούρκος Αγάς από το Λισκοβίκι της Αλβανίας να επισκευθεί τους φίλους του Πυρσογιαννίτες και τους ομοεθνείς του συγγενείς.

Η διαδρομή σε βατόδρομους άτραπους και μονοπάτια ήταν μεγάλη και πολύ δύσκολη και κοπιαστική, η διάρκεια δε αυτής είναι επτά γεμάτες ώρες με ζώο. Η διαδρομή διέρχεται από το όρος Κάμενικ του Αμαράντου. Ανάμεσα από πυκνά δάση, ατραπούς, χαράδρες και ορμητικούς χειμάρους. Οι πρώτες ώρες του ρταξειδίου ήταν ευχάριστες του Τούρκου Αγά και δεν προμηνούσε θεομηνία. Ξαφνικά όμως ο ουρανός άρχισε να καλύπτεται με μαύρα βαριά σύννεφα και άρχισε να φυσάει δυνατός αέρας, πράγμα που έδειχνε πως προμηνύεται καταιγίδα.

Όταν ο Αγάς έφθασε σε απόσταση δύο ωρών από το χωριό και στην περιοχή Ζέλεβο, ο ουρανός σκοτεινίασε και άρχισε δυνατή βροχή να πέφτει. Γύρω βροντές ηχούσαν στα φαράγγια με πολύ εκκωφαντικό κρότο και οι ελλεπάλληλες αστραπές αυλάκωναν και διέσχιζαν τον κατάμαυρο ουρανό, δεν άργησε να πέφτει με ορατότητα μηδέν σχεδόν, καταρρακτώδη βροχή. Σωστός κατακλυσμός, φοβερή δοκιμασία. Ο Αγάς σε τραγική θέση κινδύνευε να εξαφανισθεί κάτω από τα φοβερά στοιχεία της φύσης που απειλητικά λυσομανούσαν. Πού να προφυλαχθεί ο

άνθρωπος αυτός, κατάλληλο προστατευτικό μέρος εκεί κοντά δεν υπήρχε, η ζωή του άμεσα κινδύνευε, βρισκόταν στο χείλος της αβύσσου. Στην τραγική αυτή θέση πάραυτα θυμήθηκε ότι εκεί κοντά είναι ο ιερός Ναός της Παναγίας της Πυρσόγιαννης και με πολύ δυσκολία αλλά και κίνδυνο κατευθύνθηκε προς τα εκεί. Άλλο δεν έπαιρνε το μοναδικό καταφύγιο ήταν κάπως κοντά του, τα φοβερά στοιχεία της φύσης λυσομανούσαν και απειλούσαν περισσότερο, δεν άφηναν άλλα περιθώρια, χάσιμο χρόνου, χρονοτριβή. Οι Λάκκοι αυτά τα βαθουλώματα του εδάφους και οι χείμαρροι με το φοβερό βοητό, τη διαπεραστική φυσική (φύσα) την τρομερή εκπομπή ανέμου έγιναν πολύ επικίνδυνοι με τους όγκους των βράχων των ξεριζωμένων δέντρων που παρέσερναν τα ορμητικά και αφρισμένα νερά τους. Τα αφηνιασμένα αυτά νερά, ο καταιγισμός και η έντονη βουή που προκαλούσαν τη στιγμή εκείνη το δέος και τον τρόμο, έγιναν αδιάβατοι.

Μετά μεγάλης δυσκολίας και τρομερό κίνδυνο, έφθασαν στον Ιερό Ναό της Παναγίας μας. Αμέσως χωρίς καθυστέρηση μπήκε μέσα για να προφυλαχθεί, αλλά βάρβαρος και άθεος καθώς ήταν έκαμε το μεγάλο και θανάσιμο σφάλμα να μπάσει μέσα και το ζώο του, ενώ αυτό μπορούσε να το αφήσει στο υπόστεγο των κελιών.

Έξω η καταιγίδα μαινεται. Δεν πρόλαβε να πει δόξα τον Αλάχ, σώθηκα, αυτοστιγμή ένιωσε να τον χτυπούν αλύπητα αόρατες δυνάμεις σε όλο του το σώμα και να τον διώχνουν σπρώχνοντας έξω από το Ναό.

Δέρνοντας και σπρώχνοντας από την Παναγία μας επί μισή ώρα μέχρι την κορυφή του Αγίου Αποστόλου μέσα στην καταιγίδα στους κοχλάζοντας και επικίνδυνους λάκκους, εκεί τον παράτησε. Με φοβερούς πόνους πήρε τον κατήφορο για το χωριό. Η κατάσταση ήταν απελπιστική. Η φοβερή καταιγίδα σιγά σιγά άρχισε να κοπάζει και έως ότου φθάσει στο χωριό σταμάτησε εντελώς. Ο Αγάς φθάνοντας εκεί διηγήθηκε όλα όσα συνέβησαν. Κι οι χωριανοί του είπαν άνθρωπε του Θεού δεν έφθανε που μπήκες εσύ στο Ναό για να προφυλαχθεί. Τι ήθελες και έμπασες μέσα και το ζώο; Η Παναγία σ' ετιμώρησε κατά τον πρόποντα και σκληρότερο τρόπο για να μάθεις να σέβεσαι τους Ιερούς Ναούς των Χριστιανών. Πολύ φτηνά τη γλύτωσες. Τώρα, τι σκέπτεσαι να κάμεις.

Μετάνιωσα πικρά γι' αυτό που έκανα και γι' αυτό αποφάσισα να κάμω ένα τάμα στην Παναγία όταν με το καλό γυρίσω πίσω στο Λισκοβίκι.

Πράγματι, ο Αγάς τήρησε την υπόσχεσή του. Σε λίγες μέρες επιστρέφοντας στον τόπο του η πρώτη του δουλειά ήταν να εκπληρώσει το τάμα του.

Αγόρασε ένα φόρτωμα λάδι αρκετό καθαρό κερί και θυμίαμα και τα πρόσφερε στην Παναγία. Έτσι ο Αγάς πλήρωσε την αποκοτιά του, τη βέβηλη πράξη του.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΙΜΩΡΕΙ ΤΗΝ ΑΣΕΒΕΙΑ ΝΕΑΡΟΥ

Μια ευσεβής πολυμελή οικογένεια συμπατριωτών, απεφάσισε μια μέρα να μεταβεί στο Εκκλησιάκι της Παναγίας ν' ανάψει τα καντήλια, όπως συνήθιζε να κάμει μία ή δύο φορές το χρόνο. Εκτός του λαδιού των κεριών και του λιβανιού, έπαιρνε μαζί της και λίγα τρόφιμα για να περάσει τη μέρα ευχάριστα στο δροσερό και ευχάριστο περιβάλλον μετά το τέλος της ιερής αποστολής προς την Παναγία, προς την Αγία και γλυκειά Μητέρα του Χριστού, την ανεξάντλητη αυτή πηγή

κάθε υψηλής έμπνευσης. Στην χιλιοτραγουδημένη μορφή της Θείας Μητέρας που δεν σταμάτησε ποτέ μέχρι και σήμερα ακόμα όχι μόνο η ποίηση, η μουσική, ο λόγος, ο ύμνος, αλλά και ο χρωστήρας και η σμίλη, το σκαρπέλο να προσφέρουν τα φανταστικά αριστουργήματα του λόγου της τέχνης της εξυπηρέτησης.

Όταν η οικογένεια αυτή έφθασε στον ιερό Ναό, μπήκαν με την όπως πρέπει ευλάβεια, το σεβασμό, έκαμαν το Σταυρό τους και άρχισαν να ασπάζονται με βαθιά συγκίνηση, με κατάνυξη τις Άγιες εικόνες και ταυτόχρονα ν' ανάβουν τα κανδήλια. Άναψαν και το κανδύλι της Θαυματουργής Εικόνας αφού πρώτα την προσκύνησαν και την ασπάσθηκαν με ταπείνωση και ευγνωμοσύνη.

Η Εικόνα ήταν γιομάτη από λογής λογής τάματα των πιστών. Ανάμεσα στα πολλά αφιερώματα ήταν και ένα ζευγάρι μαλλινες πατούνες, πλεκτές ανδρικές κάλτσες, οι οποίες άρσεαν πολύ στο νεαρό της οικογένειας, ηλικίας 18-20 ετών και αυτός απεφάσισε να τις πάρει. Τις ξεκρέμασε όλο χαρά λέγοντας: Η Παναγία δεν τις χρειάζεται, δεν τις έχει ανάγκη. Δεν πρόβθασε να τελειώσει καλά καλά τα ασεδή, τα αλόγιστα, τα απερίσκεπτα λόγια και δέχθηκε δύο διαδοχικά ταχυρότατα χαστούκια γερούς μπάτσους στα μάγουλα. Φωτιές έβγαλαν τα μάτια του, βούιξαν τ' αυτά του και κόπηκαν τα πόδια του και πόνεσε πολύ.

Η Παναγία του έδωσε αμέσως κατά τον καλύτερο σώφρονα διαπαιδαγωγικό και παραδειγματικό τρόπο την πρέπουσαν απάντησή της.

Ο νεαρός έπιασε τα δύο του μάγουλα και άρχισε κλαίοντας να ζητεί έλεος ευσπλαχνία και λύπηση.

Όσοι ήσαν μέσα ακόμα στον Ιερό Ναό βλέποντας τα συμβάντα έμειναν άναυδοι εκστατικοί, ένιωσαν μεγάλο θαυμασμό, ταυτόχρονα δέος και φόβο. Είδαν κατάπληκτοι το νεαρό να κρατά με τα δυο του χέρια το ζευγάρι τις μαλλινες κάλτσες. Τότε κατάλαβαν τι είχε συμβεί με τον νεαρό. Δεν πίστευαν οι άλλοι πιστοί στα μάτια τους τη βέβηλη, την αστόχαστη, την απερίσκεπτη αυτή πράξη του νεαρού.

Ήταν δε η πράξη του νεαρού βλαστού και μία ακόμα προσβολή στην απέριτη, στην απερίσκεπτη θυσία και προσφορά σ' εκείνο το θεοσεβούμενο πρόσωπο που για ευγνωμοσύνη σεβασμό και ευχαρίστηση χάρισε τις πατούνες στην Παναγία. Διέφυγε στο σημείο αυτό του νεαρού, πως χωρίς αναγνώριση, προσφορά και θυσία δεν υπάρχει ζωή, δεν υπάρχει ανθρωπισμός και ανωτερότητα. Η θυσία η προσφορά μορφώνει και διαπαιδαγωγεί και διαμορφώνει τις μεγάλες ψυχές. Ο νεαρός μόλις συνήλθε μετανιωμένος και ταπεινωμένος σφόδρα πάραυτα κρέμασε το εφιέρωμα στη θέση του. Από τότε και μέχρι σήμερα κανείς δεν διανοήθηκε να πειράξει τ' αφιερώματα της Παναγίας. Κυριαρχεί απόλυτα ο βαθύς σεβασμός και η τρανή ευλάβεια και η ευγνωμοσύνη.

Η ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΚΡΙΔΕΣ

Κατά το μήνα Μάιο του έτους 1929 τα ολίγα χωράφια που διέθετε το χωριό και η ανάλογη αμπελοκαλλιέργεια κινδύνευαν να καταστραφούν και να εξαφανισθούν τελείως από την επιδρομή των αμέτρητων και παμφάγων ακριδών. Τρόπος να τις διώξουν δεν υπήρχε, ούτε μέσον άλλο να τις καταστρέψουν, μα ούτε και κατάλληλος και ταιριαστός τρόπος να προφυλάξουν τα κτήματα. Τα πάντα εκ

του λόγου τούτου ήταν στην απόλυτη κυριαρχία της φοβερής ακρίδας. Όλοι οι χωριανοί έβλεπαν με δέος, με πόνο και απελπισία την σφαιρική καταστροφή. Μόνο ο Πανάγαθος και Πολυεύσπλαχνος Θεός μπορούσε εν τω μεγάλω ελαίω του να βοηθήσει με ικέτιδα την προστάτιδά μας Παναγία της Πυρσόγιαννης.

Το ίδιο απόγευμα οι κάτοικοι του χωριού με προστάρη τον ιερέα π. Παπαηλία Παπακώστα πηγαίνουν ασθμαίνοντας λαχανιασμένοι να φέρουν τη θαυματουργό Εικόνα της Παναγίας για να γλυτώσει η Χάρη της τα κτήματα από την ολική καταστροφή και εξαφάνιση.

Όλο το βράδυ έψαλαν με κατάνυξη και με ιδιαίτερη προσοχή τη μεγάλη παράκληση και πουρνό πουρνό ψάλλοντας το εν τη γεννήσει την παρθενίαν ο φύλακας, εν τη κοιμήσει τον κόσμο ου κατέλιπες Θεοτόκε κ.λπ. καθ' όλη τη διαδρομή, την μετέφεραν στο χωριό μας και στον ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου. Γονατιστοί μέσα στο Ναό έψαλαν με χωριστή κατάνυξη τη μεγάλη παράκληση και τον Αγιασμό για να ραντίσουν μετά ταύτα τα δοκιμασμένα από τη λαίλαπα των ακρίδων. Στο τέλος σχηματίστηκε πομπή μ' επικεφαλής τους ιερείς π. Παπακάγγελο και π. Παπαηλία και με την Θαυματουργό Εικόνα ψάλλοντες συνεχώς και ικετεύοντας την έφεραν έξω εις τον Ιερό Ναό Αγίου Μηνά με πρόσωπο προς τα κτήματα όπου δεσπόζει το μέρος του Αγίου Μηνά των 3/4 του συνόλου αυτών, να κάμει το θαύμα η Παναγία μας.

Ω! των θαυμασιών σου Μητέρα του Θεού, Μητέρα της ψυχής μας και προστασία όλων.

Οι ακρίδες σύνεφα ολόκληρα φεύγοντας από τα κτήματα πέφτουν στο Σαραντάπορο ποταμό και πνίγονται. Η φωνή απελπισίας, η θερμή ικεσία και παράκληση των συγχωριανών εισηκούσθη και η Παναγία μας, η προστάτης όλων των πονεμένων έσωσε για μία ακόμα φορά το χωριό μας. Δοξασμένο ας είναι το Άγιο όνομά της.

Η ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΓΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΡΑΚΑ

Το έτος 1934 εμφανίστηκε στα γίδια του χωριού που παρολίγο να στοιχίσει τον αφανισμό των από τη φοβερή και θανατηφόρο ασθένεια τον άνθρακα.

Ο πνεύμονας εγένετο σκληρός και μαύρος σαν το κάρβουνο και το ζώο μέσα σε λίγες στιγμές απέθνησκε από ασφυξία. Από τα 1000 και πλέον γίδια που είχε το χωριό, ο αριθμός κάθε μέρα λιγόστευε επικίνδυνα με αποτέλεσμα σε 2-3 εβδομάδες να χαθούν σχεδόν όλα. Ούτε και πρακτικό φάρμακο υπήρχε. Ο άνθρακας έκανε θραύση. Η κατάσταση είναι δραματική. Η αγωνία των χωριανών και η απελπισία προστά στον αφανισμό έφθασε στο κατακόρυφο. Με δέος βλέπαμε κάθε μέρα τα νεκρά γίδια με βαριά καρδιά και βαθειά θλίψη λέγαμε ότι η ίδια τύχη περιμένει και τ' άλλα. Φόβος και πανικός μας κατέλαβε και έντρομοι προστά στην απειλούμενη ολική εξαφάνιση στρέφομε τη σκέψη μας προς την προστάτιδά μας Παναγία και με φωνή θερμής ικεσίας και παράκλησης επικαλούμεθα να γλυτώσει τα λίγα εναπομείναντα γίδια μας.

Και αποβραδύς με επικεφαλής τον ιερέα του χωριού μας π. Παπαχρήστο Σχώρεμα πήγαμε στον ιερό Ναό της Παναγίας. Γονατιστοί προστά στη θαυματουργή Εικόνα της με πολλή κατάνυξη ψάλαμε την μεγάλη παράκληση και το πρωί με

διάφορα τροπάρια και ύμνους φέραμε την Αγία Εικόνα τη θαυμαστή στο χωριό μας, στον ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου πεζοπορώντας περίπου δύο ώρες όπου όλοι οι κάτοικοι μετά την παράκληση προς την Παναγία και τον μεγάλο Αγιασμό ραντίσαμε τα άλλα κινδυνεύοντα γίδια. Η Παναγία η στοργική Μητέρα που είδε την αγωνία μας και τον αγώνα για να σώσουμε τα γίδια από τον αφανισμό, την καταστροφή, δεν αδιαφόρησε.

Η Μεγάλη Παναγία, η μητέρα του Θεού και προστάτης όλων μας που αφουκράστηκε τους μυστικούς χτύπους της πονεμένης καρδιάς μας, έκανε το μεγάλο Θαύμα. Με το ράντισμα των γιδιών σταμάτησε αυτόματα το θανατικό. Όλους μας μας κατέλαβε βαθύς θαυμασμός και από τη στιγμή εκείνη ούτε ένα ζώο έπαθε κάτι, δοξάζοντας το Θεό και την Παναγία μας που μας χάρισε ένα τέτοιο σωτήριο Θαύμα.

Δόξα, τιμή και προσκύνηση στην προστάτιδά μας Παναγία.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΩΖΕΙ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΕ ΤΗ ΒΡΟΧΗ

Κατά το μήνα Αύγουστο του έτους 1942 βρισκόμεθα ως γνωστό υπό την κατοχή των Ιταλών. Την θερινή αυτή περίοδο η ανομβρία και η μεγάλη ζέστη απειλούσαν με ολική καταστροφή τα ολίγα και ξερικά χωράφια και αμπέλια του χωριού καθώς και ο μεγάλος κίνδυνος να λιγοστεψουν ακόμα περισσότερο τα πόσιμα νερά, οι βρύσες. Το χωριό πράγματι διέτρεχε αυτό το μεγάλο κίνδυνο. Είχε να δρέξει από το Μάρτη και η συνεχής ανομβρία η μεγάλη και ανυπόφορη ζέστη απειλούσαν τα πάντα. Τι να κάνουμε; Ήταν φύσει αδύνατο να διορθώσουμε την κατάσταση. Τότε σηκώσαμε τα μάτια μας στον ουρανό ζητώντας το έλεος και την προστασία του Θεού. Πήραμε τη μεγάλη απόφαση να φέρουμε τη θαυματουργή Εικόνα της Παναγίας στο χωριό την πηγή του ελέους και καταφύγιο των κινδυνεύοντων, για να μας σώσει από την απειλούμενη και βεβαία καταστροφή. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας άνδρες, γυναίκες, νέοι και νέες και παιδιά πήγαμε πθεζοπορώντας στο Εκκλησάκι της Παναγίας με επικεφαλής τον ιερέα π. Παπαχρήστο Σχώρεμα.

Το βράδυ ψάλαμε με σεβασμό, ευλάβεια, με ιερή συγκίνηση όλα τα λειτουργικά της μεγάλης παράκλησης και πριν καλά καλά ξημερώσει ψάλαμε τη μικρή. Πήραμε συνέχεια τη θαυματουργή εικόνα και ψάλοντας σε όλη τη διαδρομή τα τροπάρια της Παναγίας κ.α. μέχρι το χωριό.

Όταν φθάσαμε στην κορυφή όπου βρίσκεται το εξωκκλήσι του Αγίου Χριστόφορου απ' όπου φαίνεται η Πυρσόγιαννη, αρχίσανε να χτυπούν οι καμπάνες και να ειδοποιούν τους χωριανούς που μείνανε εκεί τον ερχομό της Παναγίας. Σύσσωμο το χωριό σαν ένας άνθρωπος ξεκίνησε με κεριά λαμπάδες και θυμιάματα να υποδεχθεί την Παναγία.

Οι Ιταλοί μόλις άκουσαν όλες μαζί με καμπάνες των Εκκλησιών και είδαν όλο το ξεσήκωμα όλου του χωριού ανησύχησαν γιατί νόμισαν ότι έγινε εξέγερση εναντίον τους. Ηούχασαν κάπως όταν τους είπαν ότι έρχεται η Παναγία και πάνε όλοι οι χωριανοί να την υποδεχθούν. Η Παναγία με τη συνοδεία της και οι άλλοι χωριανοί συναντήθηκαν στη Γκάλινα, κι όλοι μαζί ψάλοντας και ικετεύοντας τη Μητέρα του ελέους, της ευσπλαχνίας και της λύπησης, να μας ευσπλαχνισθεί να

μας σώσει από τη βεβαία καταστροφή.

Όταν με το καλό φθάσαμε στα πρώτα σπίτια η θρησκευτική πομπή είχε συμπληρωθεί από το σύνολο των κατοίκων με κατεύθυνση τον μεγαλόπρεπο Ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου. Η ώρα ήταν 11 π.μ. Σύννεφο πουθενά στον ουρανό δεν φαίνεται. Ούτε καμιά ένδειξη για κείνο που σε λίγο θα ακολουθούσε. Κάποια στιγμή με πλησίασε ο γνωστός Ιταλός αξιωματικός και μου είπε:

Η ΜΑΝΤΟΝΑ θα φέρει τη βροχή; Το είπε με κάπως ειρωνικό χαμόγελο και με αδιάκριτη λεπτή κοροϊδία.

Ως το βράδυ θα βρέξει και μάλιστα πολλή βροχή είπα στον άπιστο Ιταλό και μάλιστα με έντονο τόνο, με απόλυτη σιγουριά και βεβαιότητα. Το διάλογο αυτό τον άκουσε ο Γρηγόρης Σούρλας, ο πρόεδρος του χωριού μας που ήταν δίπλα στον Ιταλό και με δικαιολογημένο και αυστηρό τόνο με ξέχωρη αγανάκτηση και θυμό, αλλά και με πλήρη πεποίθηση βεβαιότητα και πίστη του λέγει:

Ναι, Ιταλέ. Η Παναγία θα κάμει το θαύμα, ως το βράδυ θα βρέξει και τον χτύπησε κάπως δυνατά στον ώμο του. Ο Ιταλός πόνεσε και γύρισε απότομα προς το μέρος μου με φανερή αμηχανία.

Ναι, Ιταλέ, θα βρέξει να είσαι βέβαιος γι' αυτό, του είπα αυστηρά χωρίς καμιά αμφιβολία και με περιφρόνηση, μπήκαμε όλοι μέσα στο Ναό για την παράκληση, τη δέηση, την ικασία, για το παρακάλεμα να μας χαρίσει την ποθητή βροχή που τόσο ανάγκη έχουμε. Η ώρα τώρα μετά την παράκληση είναι 12η μεσημβρινή και όλοι σχεδόν πήγαμε στα σπίτια μας.

Η ζέστη είναι φοβερή, ανυπόφορη, φύλλο δεν κουνιέται, κανείς δεν κυκλοφορεί. Θα ήταν 2 μ.μ. η ώρα όταν ξύπνησα από τις απανωτές βροντές, τα αλλεπάλληλα αστραπόβροντα να σχίζουν τον καταμαυρο από σύννεφα ουρανό και να ρίχνει καταρακτώδη βροχή. Σηκώθηκα αμέσως και βλέπω το εξάισιο θαύμα της Παναγίας μας σε όλο το μεγαλείο. Εδάκρυσα από συγκίνηση και ικανοποίηση, έκανα το σταυρό μου ευχαριστώντας και δοξολογώντας την προστάτιδά μας Παναγία και ψιθίρισα:

Ω! των θαυμάτων σου μητέρα του Θεού και μητέρα και προστασία όλων μας, δοξασμένο να είναι το όνομά σου και ετοιμάστηκα να βγω έξω. Πήρα την ομπρέλα μου και κατηφόρησα προς το σχολείο για τον Άγιο Γεώργιο. Εκείνη τη στιγμή βγήκε ο Ιταλός αξιωματικός μετανοιωμένος για ειρωνικά και περιφρονητικά λόγια που μας είπε, βλέποντάς με με την ομπρέλα κάτω από καταρακτώδη βροχή, μου φωνάζει:

Η ΜΑΝΤΟΝΑ και έκαμε καθολικά το Σταυρό του.

Ναι, η Μαντόνα, η Μαντόνα έκαμε το θαύμα της, του είπα περιφρονητικά και προχώρησα για να ευχαριστήσω την Παναγία μας όπως και οι άλλοι χωριανοί. Η βροχή συνεχίσθη και την άλλη μέρα. Για μία ακόμη φορά έσωσε το χωριό από δύσκολες στιγμές. Έτσι όλοι μας με βαθειά ευλάβεια και πολύ σεβασμό προσκυνούμε τη χάρη της.

Στο σημείο αυτό εγώ προσθέτω πως το μυστικό της Παναγίας του χωριού μας είναι το μεγαλείο της ταυτισμένο με τα θαύματά της, αυτά τα θαύματα της Παναγίας της Πυρσόγιαννης συγκινητικά συγκλονιστικά είναι για όλους μας φωτεινά μετέωρα, οδοδείχτες για μια πορεία στις κορυφές του ψυχικού μεγαλείου, δροσοστάλα της καρδιάς. Χωρίς τη γλυκειά μορφή της Άγιας αυτής Μητέρας χωρίς τα θαύματά της πόσο φτωχοί, άδαιοι, αδύναμοι θα είμεθα όλοι μας. Για την Άγια

Μητέρα του Χριστού, άλλος ένας εξίσου καλός χωριανός και εγκάρδιος φίλος Μιχάλης Δούμας μου γράφει:

«Την Παναγία στο χωριό μας την λάτρευαν και την τιμούσαν ιδιαίτερα. Όλοι εκεί πάνω πίστευαν ακράδαντα πως η θερμή προσευχή τους, η αγνή, η έντονος και εγκάρδια πίστη στην Παναγία και οι ολόψυχες πρεσβείες των Αγίων θα τους χαρίσει έλεος και προστασία, το δίκαιο, τη χαρά και την ικανοποίηση. Σε εποχές δύσκολες, σε μέρες κακές, σε αιφνίδιες και ξαφνικές άσχημες ώρες, ανομβρίες, αρρώστιες, ξηρασίες, δοκιμασίες έκαναν κατανυκτικές λιτανείες, θρησκευτικές πομπές με περιφορά της θαυματουργού εικόνας της Παναγίας και των άλλων Αγίων. Στις άσχημες, τις απρόβλεπτες και απρόσδεκτες αυτές ώρες οι χωριανοί πήγαιναν πεζοπορώντας δύο ώρες στο Εκκλησάκι της Παναγίας με κατάνυξη, με μύρια συναισθήματα ευσέβειας, ευλάβειας, πίστης και ελπίδας και έφεραν τη θαυματουργή εικόνα της Μεγαλόχαρης στο χωριό πομπή, με εξαπτέρυγα, με Παπάδες και ψάλτες, με ψαλμωδίες τροπάρια με θρησκευτικό σεβασμό, καλοσύνη στο μακρόθυμο και ελεήμονα Θεό για τη συνδρομή του στα δικαιώματα των άλλων και στις εθνικές και χωριανές παραδόσεις. Η προσφορά η θεϊκή είναι για όλους τους χωριανούς Παναγία ζωοφόρο Ανάσταση, ανάσα ζεστή και δυνατό κουράγιο.

Η λιτανεία ήταν συγκινητική καθ' όλη τη διαδρομή από το Εκκλησάκι της Παναγίας μέχρι το χωριό. Φθάνοντας στο χωριό την Εικόνα την τοποθετούσαν σε μία από τις δύο Εκκλησίες τις κεντρικές (Άγιο Γεωργίο ή Άγιο Νικόλαο) και εκεί κάθε μέρα γινότανε μπροστά στην ιερή και σεβαστή εικόνα, ειδική παράκληση και προσευχή.

Οι θερμές παρακλήσεις, οι δεήσεις και ικεσίες συνοδεύονταν και από αυστηρή νηστεία. Τα θαύματα δεν έλειπαν. Μετά το τέλος του κύκλου των θερμών ικεσιών, παρακλήσεων και προσευχών επαναφέρανε τη Θεία και θαυματουργή εικόνα της Παναγίας με ανάλογη πομπή στο πανώριο Εκκλησάκι της. Άπειρες φορές γινόταν το θαύμα, έβρεχε, περνούσε η αρρώστια, εξαφανίζοντο οι ακρίδες. Τα χρόνια εκείνα δεν υπήρχαν ιερόσυλοι, κακοί άνθρωποι που χωρίς φόβο Θεού να διαπράττουν πράξεις αθέμιτες και να αρπάζουν από Ναούς ιερά αντικείμενα εικόνες όπως σήμερα. Τώρα από το δικαιολογημένο αυτό λόγο η θαυματουργή Εικόνα της Παναγίας της Πυρσόγιαννης βρίσκεται ασφαλής από τους βέβηλους ιερόσυλους στο γυναικωνίτη του Αγίου Νικολάου που λειτουργεί με πλούσιο και σπάνιο υλικό ως εκκλησιαστικό Μουσείο μέσα στην Πυρσόγιαννη.

Θυμάμαι πως στο απέριττο αυτό Εκκλησάκι της Παναγίας λειτουργούσαν στις 15 Αυγούστου που εορτάζει η Μεγαλόχαρη, οι τότε άγιοι ιερείς του χωριού, ο Παπαχαράλαμπος Πάσχος, ο Παπαδημήτρης Σχώρεμας που είχε τον τίτλο του Συγγέλου, ο Παπαγεώργης που καθόταν κάπου κοντά στο σπίτι του Κύρκα Παπαλάμπρου και οι νεώτεροι Παπαευάγγελος, Παπαηλίας Παπακώστας και ο Παπαχρήστος Σχώρε μας.

Όλοι τους ήταν ιερείς, απλοί ευσεβείς, ευλαβείς Χριστιανοί και άκακοι πατριώτες.

Η ξέχωρη αυτή αναφορά εδώ, σαν ιερό και επιβεβλημένο μνημόσυνο με συγκινεί ιδιαίτερα και με ανακουφίζει. Αγαπητέ παιδικέ φίλε Νίκο και ένθερμε χωριανέ αυτά τα λίγα θέτω στη διάθεσή σου από τον ανθόκηπο της μνήμης μου και όπως τονίζεις συχνά εσύ, από το ντιπ, καλό είναι και το λίγο. Και τελειώνω μ'

αυτές τις χαρακτηριστικές παραινήσεις, τις σωστές νουθεσίες και τις γονικές συμβουλές που γράφεις στη σελίδα 9 του πρώτου σου βιβλίου Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη.

«Όποιος μπορεί να ξαναζωντανέψει, να σκαλίσει και να αναπαραστήσει με τη σκέψη του το βαθύ αίσθημα και τη φαντασία του το σήμερα του χθες των προγόνων του, βγαίνει ξάλαφος παστρικός από μία τρανή ηθική υποχρέωση προς τα ριζιά του και παρέχει όχι μονάχα ένα γόνιμο έδαφος στους ειδικούς να γράψουν να σημαδεύχουν, να συμπληρώσουν και να ερμηνεύσουν το διάβα αυτό, αλλά και ένα χρήσιμο και δημιουργικό ερέθισμα για τους νεωτέρους, μια δίψα για τη γνωριμία της γλυκείας μας Πατρίδας»

Αγαπητέ φίλε Μιχάλη νιώθω καλά την αγάπη και την αγνή φιλία για μένα, η φιλία μοιάζει με τα παλιά βιβλία που τα κάνει πολύτιμα ο χρόνος, τα αισθήματά μου είναι αμοιβαία.

Οι Εκκλησίες του χωριού μας

A) Κεντρικές

Άγιος Νικόλαος - Άγιος Γεώργιος - Άγιος Αθανάσιος - Άγιος Μηνάς - Παμμεγίστων Ταξιαρχών (Νεκροταφείο).

B) Εξωκκλήσια

Παναγία η Βρεφοκρατούσα (η Παναγία) Κοινοτική.

Ιδιωτικά

1) Άγιος Χριστόφορος (Μπατσακαλαίων Γιάννης Μπατσακαλής)

2) Άγιοι Απόστολοι (Ντουμαίων Αντώνης Ντούμας)

3) Άγιος Αθανάσιος (Μπατσακαίων Αναμμένων Μπάτσικας)

4) Άγιος Νικόλαος (Μπυρκαίων Κύρκας Μπύρκος)

5) Ανάληψη του Χριστού (Περωνάδων Νικ. Περώνης ιατρός)

6) Αγία Τριάδα (Λάμπρος Χρυσάφης)

7) Προφήτης Ηλίας (+ π. Παπαχαράλαμπος ιερέυς)

8) Άγιος Δημήτριος (Γκοψάδων, Κων/νος Γκόψης)

9) Άγιος Χαράλαμπος (Τσαμπολολαίων Νίκος Λώλης ή Τσαμπολώλης)

10) Άγιος Κων/νος - Αγία Ελένη (Κώστας Παπαγεωργίου).

Όλες γενικά τις παραπάνω Εκκλησίες τα περίφημα εξωκκλήσια και τα χαρακτηριστικά προσκυνητάρια, οι κάτοικοι της Πυρσόγιαννης τα φροντίζουν, τα προσέχουν με κατανόηση με ιδιαίτερη έγνοια, σκέψη και ενδιαφέρον και τρέχουν κάθε φορά που όλα αυτά τα άγια κτίσματα κινδυνεύουν από το χρόνο, την αφάνεια να πέσουν να σωριαστούν, να τα φτιάσουν στην εντέλεια στην αρχική κατάσταση, γιατί κανένας τίμιος Χριστιανός με φρονιμάδα χωριανός δεν δέχεται να καταντήσουν οι άγιες και παρήγορες αυτές Εκκλησίες ερείπια που αυτά να τα φυλάνε οι κουκουβάγιες και τ' άλλα πετούμενα όρνια και πουλιά και σ' αυτά ακόμη να φυτρώνουν αγριόχορτα, τσουκνίδες, παπαρούνες και γουμαράγκαθα. Δεν στοχάζονται καθόλου να βλέπουν μισογκρεμισμένα θρησκευτικά χτίσματα, σαν να μη χτιστήκανε ποτέ οι άνθρωποι της Πυρσόγιαννης με την ανεπίλεπτη θρησκευτική ζωή την άμεμπτη συμπεριφορά τον άψογο σεβασμό, με πλήρη επίγνωση ότι έχουμε στην επίγεια ζωή το κατέχουμε κατ' αποκλειστικότητα ως συνειδητοί υπόλογοι.

**ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
- ΧΩΡΙΑΝΟΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΙ -
ΚΡΙΤΙΚΑΡΟΥΝ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ**

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

«Αγαπητέ μου κ. Τσίπα

Πήρα το νέο πολύτιμο αποθησαύρισμα της πατρίδας σας - ιστορικολαογραφικό - συναισθηματικό το «ΑΝΤΑΜΩΜΑ ΜΕ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟΥΣ ΑΝΤΙΛΛΑΛΟΥΣ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ» κι ευχαριστώ θερμά. Το διαβάζω και το χαίρομαι. Πολύχρωμες Αρμαθιές κι εδώ με γλαφυρή, ζωντανή αφήγηση, παironουν μαζί τους τον αναγνώστη και τον εξιστορούν τόσα και τόσα, μιας περασμένης εποχής, όχι και τόσο μακρυνής, μα που το λαχάνιασμα της δικής μας, το παρέσυρε κι όλο τα σβύνει.

ΝΑ ΠΑΜΕ λένε... και πάμε κι αγναντεύουμε και καμαρώνουμε και γνωρίζουμε και βλέπουμε και μαθαίνουμε... κι ύστερα με τη ματιά και την καρδιά γεμάτη καθόμαστε να ξαποστάσουμε στη στρωμένη "τάβλα" της στερνής σελίδας του επίλογου όπου "τρεις μαυρομάτες μας κερνούν με το χρυσό ποτήρι..." Στρωτή και χαριτωμένη η διατύπωση και κατάταξη.

Άθλος σωστός η συγκέντρωση του υλικού από τις προφορικές αφηγήσεις, από γραμμένες πηγές, από μνήμες και ιστορικά γεγονότα που η απόσταση τα τυλίζει και με τη γοητεία του μύθου.

"Πατρογονικό μήνυμα", "Δείγμα ευλαβείας", αρετές Ηπειρωτικές που γίνονται κίνητρο και πηγή δημιουργική προσφοράς και αγάπης.

Διασώζονται πάρα πολλά ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, να τα μαθαίνουν κι οι νεώτεροι. Ευχαριστώ πολύ και για την αναφορά σας σε στίχους μου. Με συγκίνησε που εντάσσονται μέσα στο γνήσιο Ηπειρωτικό κλίμα του βιβλίου, και κατά κάποιον τρόπο λειτουργούν την αγάπη στη γενέτειρα γη που τους έχει εμπνεύσει.

Θερμότατα κι εγκάρδια συγχαρητήρια»

ΣΩΤΗΡΗΣ Ι. ΔΑΚΑΡΗΣ, Σοφός καθηγητής της Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνω, λόγιος, πολυγραφέστατος ιστορικός συγγραφεύς, κλασικός, με πολύπλευρη αξιοποίηση του πολιτισμού αυτού, αλλά και παλιός άξιος συναθλητής μου στα αγωνίσματα του κλασικού αθλητισμού (στίβος).

«Αγαπητέ Κύριε Ν. Τσίπα

Πήρα το νέο σας βιβλίο "ΑΝΤΑΜΩΜΑ ΜΕ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟΥΣ ΑΝΤΙΛΛΑΛΟΥΣ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ" και σε χιλιοευχαριστώ. Δεν πρόλαβα να το διαβάσω. Από ένα προσεχτικό ξεφύλισμα και από την αφιέρωση υπολπτεύομαι πως είσαι ο Νίκος Τσίπας ο δρομέυς ταχύτητος και πρωταθλητής στην Ήπειρο γύρω στα 1929-1935, που το 1923 ήταν παιδί (φωτογραφία) και το 1953 είχε δύο παιδιά (φωτογραφία στο βιβλίο), που αν και διατρέχει αισίως την 8η δεκαετία

της ζωής του διατηρεί την πνευματική ενέργεια και το νόστο της πατρίδας και ασχολείται με τόση επιτυχία με τη βιοματική αφήγηση και την έρευνα της πατραγονικής γης. Θάθελα κάτι να σου στείλω δικό μου είτε τώρα, είτε αργότερα.

Με ευχαριστίας και πολλές ευχές για τα Χριστούγεννα και τον καινούργιο χρόνο.»

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ (Δ. Κόκκινος - Μηνιαία Επιθεώρησης - βραβείο Ακαδημίας Αθηνών.

«Αγαπητέ κ. Τσίπα

Σας συγχαίρω για την πνευματική προσφορά και την υλική θυσία που κάνετε για την πατρίδα σας.

Το γεγονός της συγγραφής, έκδοσης και παραχώρησης δωρεάν των βιβλίων σας στην γενέτειρά σας, στους χωριανούς και φίλους σας καθώς και η θερμή συγκίνηση που αποπνέει η επιστολή σας γι' αυτή, όχι μονάχα σας προσφέρει μια δικαίωση - πράγμα που δεν το απολαμβάνουν πάρα πολλοί, έστω και αν δώσουν χρήματα στον τόπον τους - αλλά και μια ευρύτερη αναφορά κι έναν έπαινο. Γι' αυτό άλλωστε δημοσιεύθηκαν τόσο καλές παρουσιάσεις όλων των βιβλίων σας στην "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ" και θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί αυτή η προσφορά σας στο περιοδικό, διότι αποτελεί συν τοις άλλοις πράξη παιδείας και ήθους για τους νεώτερους. Θα έλεγα ίσως να καταχωρούνταν ένα μέρος από την επιστολή σας, εκείνο που αναφέρεται σ' αυτά ακριβώς αν δεν θα είχατε αντίρρηση. Να είσθε βέβαιος ότι εκτιμώ και την αγάπη και τα βιβλία σας και κάνω ότι μπορώ όπως και για όλους τους συγγραφείς που πασχίζουν για τον τόπο τους. Για τους πάρα πάνω λόγους αγαπητέ κ. Τσίπα ήθελα να σας γνωρίσω πώς η καθυστέρηση ν' απαντήσω δεν οφείλεται σε κανένα άλλο γεγονός, πλην του φόρτου.

Και για την συνεργασία σας, την πρωτότυπη "ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ" ισχύει η απάντησή μου αργικά. Γι' αυτό θα προσπαθήσω να εξοικονομήσω την ευκαιρία χώρου για τη δημοσίευσή του στο "από μήνα σε μήνα" πιστεύοντας πως θα το κατορθώσω σύντομα...»

ΚΩΣΤΑΣ ΤΕΚΤΩΝ, Παλιός επιμελής συμμαθητής μου, Δημοσιογράφος και Λόγιος.

«Αγαπητέ μου Νίκο

Διάβασα και το τρίτο βιβλίο σου που είχες την καλωσύνη να μου στείλεις και όπως σου έγραφα και σε προηγούμενο γράμμα μου σου γράφω και τώρα για το νέο σου λαογραφικό Πυρσογιαννίτικο βιβλίο. Πρέπει να είσαι υπερήφανος και γι' αυτό το βιβλίο σου "ΑΝΤΑΜΩΜΑ ΜΕ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟΥΣ ΑΝΤΙΛΑΛΟΥΣ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ" και σου αξίζουν συγχαρητήρια για την υπομονή, επιμονή και τους κόπους που κατέβαλες για την συγκέντρωση και ωραία παρουσίαση του πολύτιμου αυτού ιστορικού, λαογραφικού και πολιτιστικού υλικού για το χωριό σου και τους συγχωριανούς σου.

Η εργασία σου αυτή είναι μια έμπρακτη προσπάθεια με την οποία συνετέλεσες στη διάσωση και ιστορική τεκμηρίωση του ανεκτίμητου αυτού θησαυρού του ελληνικού λαού, που όπως σου είχα ξαναγράψει δυστυχώς κινδυνεύει να εξαφανισθεί γιατί πολύ λίγοι πνευματικοί και ενθουσιώδεις εργάτες δείχνουν έμπρακτα την αγάπη τους και το ενδιαφέρον τους, αλλά και τον αποστολικό ζήλο τους να

διασώσουν και να προβάλλουν το θησαυρό αυτό.

Το βιβλίο σου αυτό είναι ένα ζωντανό και αξιοσημείωτο παράδειγμα και ένα αδιάσειστο τεκμήριο που πρέπει να προβληματίσεις πολλούς και άλλους πνευματικούς εργάτες να συνεχίσουν και να μιμηθούν την εργασία σου και να θελήσουν να προσφέρουν ένα πολύτιμο δώρο στον τόπο και στους μεταγενέστερους που θα μας διαδεχθούν στην ζωή του Έθνους μας».

FRANKLIN G. PYRSOS, υιός του αείμνηστου και ξαδέλφου μου Γεωργίου Απ. Πύρσου οικονομολόγου και ανώτατου υπαλλήλου Τραπέζης Ελλάδος και συγγραφέα.

«Αγαπητέ Νίκο

Έλαβα το βιβλίο σου και σε ευχαριστώ και σε συγχαίρω. Είμαι βέβαιος, θα το βρω πολύ ενδιαφέρον, μια που γράφεις και αναφέρεσαι για το πατρώον έδαφος, την Πυρσόγιαννη, που γεννήθηκε ο καλός μου πατέρας που τόσο γρήγορα τον έχασα και ο οποίος τόσο πολύ τη λάτρευε σαν πρώτη Μάνα γη, την Πυρσόγιαννη. Από την Μητέρα μου έχεις θερμά και καλόκαρδα συγχαρητήρια και χαιρετισμούς για την αξιόλογη και πολύτιμη πατρογονική σου προσφορά».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

«Σε επίκεντρο ευλαβικό, ιστορικολαογραφικό και ηθογραφικό γυρίζουν οι μορφές των προγόνων. Ο συγγραφέας Νικόλαος Τσίπας έμπρακτα δείχνει εκδηλωμένη την υποχρέωση προς τη γενέτειρα με πατρογονικά έγγραφα, υποθήκες αναγεννητικές για το μέλλον προθέσεις, θρύλους, παραδόσεις, επαγγέλματα και τη φυσιογνωμία γενικά του ιστορικού χωριού των συνόρων μας. Το έγραψε για την κοινώνηση των γενεών, για να γευτούν της μικρής πατρίδας την κληρονομιά και το κυκλοφορεί “για νανούρισμα, θύμηση και μάθηση”, για τη γνώση της μαστορικής τέχνης την ομορφιά της ψυχής στη δημιουργία, τη χρυσή παιδική ηλικία.

Κάθε λεξάντα στην εικονογραφημένη έκδοση, με λεκτικό λυρισμό φορτωμένη με πόνο και νοσταλγία.

Κάθε εικόνα κρύβει την ποιητική της απόδοση. Διάχυτος ο νόστος και ο καϋμός, οι λαχτάρες και οι πόθοι για το Μαστροχώρι, μνήμες και μηνύματα, όλα στις ιστορικές, οικολογικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, επαγγελματικές και εκπαιδευτικές πλευρές εξετασμένα.

Συγκινητικό που ο συγγραφέας πρόσφερε σαν δωρεά του στο Σύνδεσμο Πυρσόγιαννιτών Αθηνών για την Πυρσόγιαννίτικη Στέγη, το Πνευματικό τους κέντρο το βιβλίο αυτό για την πλήρη αξιοποίηση αυτού. Στο πνευματικό αυτό Κέντρο θα λειτουργούν το παρελθόν, η παράδοση και οι οραματισμοί του μέλλοντος.

Τοπογραφικά δεμένος δεν απαρνιέται τον γενέθλιο τόπο του και νου και ψυχή σ' αυτόν είναι στραμμένα. Και παλεύει με την προσφορά της αγάπης, την πατριδολατρεία, της φιλογένειας, τα αισθήματα. Αγωνίζεται για τη διάσωση των θησαυρών του λαϊκού πολιτισμού και μας ξαναζωντανεύει την ιστορία της μικρής γεωγραφικά πατρίδας. Ο Νικόλαος Ι. Τσίπας είναι ο Λαζαρίδης των Μαστροχωριών. Δουλεύει με πίσμα, φιλότιμο, φιλοδοξίες. Κι αυτό μας το δείχνει το με γλαφυρότητα γραμένο βιβλίο του, το πόνημα της καρδιάς του, το φυλαχτό του χωριού του.

Τέλειος αφηγητής, πιστό μνημονικό και χορτασμένος ο λόγος με το νόημα και

το σκοπό που αποβλέπει. Αναπλάθει τα παιδικά όνειρα, περιπλανιέται στους δρόμους, τη φύση, στις καρδιές των ανθρώπων και στις εκδηλώσεις των. Συγκινείται στα τοπωνύμια, θυμιάται αναβαπτίζεται και κινηματογραφεί για τους επερχόμενους την ταινία της Πυρσόγιαννης έγχρωμη και ομιλούσα.»

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

«Αγαπητέ και αξιότιμε συμπατριώτα κ. Ν. Τσίπα.

...έχετε και σεις, όπως κι εγώ, τον ίδιο πόθο και την ίδια αγάπη προς την ιδιαίτερη πατρίδα. Είμεθα συνδεδεμένοι άρρηκτα με τις ιερές ψυχές των προγόνων μας και με τα ωραία ήθη και έθιμα της αλησμόνητης προπολεμικής εποχής, με την απλοϊκή λίγο στερημένη, αλλά τόσο γραφική και ρομαντική ζωή εκείνη. Οι γάμοι, οι χαρές, οι φιλίες, τα πανηγύρια, τα νυχτέρια σε φιλικά και γειτονικά σπίτια. Τι να πρωτοθυμηθεί ο καθένας μας... Τέλος πάντων περισώσατε και σεις κι εγώ καίτινες συμπατριώτες ότι μπορέσαμε.

Θα έπρεπε όμως με μια καλή διοργάνωση να γίνει μία αναπαράσταση όλων αυτών και να κινηματογραφηθούν, να καταγραφούν σε φωτογραφοφωνητικές ταινίες (VIDEO) για να τα βλέπουμε κι εμείς όσο ζούμε και οι νεώτερες γενιές που τείνουν να χάσουν την εθνική τους ταυτότητα και να αφεληνηισθούν.»

ΝΕΣΤΟΡΑ ΜΑΤΣΑΣ, Λόγιος, καλλιτέχνης, θεατρικός συγγραφέας.

«Καλέ φίλε

Θερμά ευχαριστώ για την αποστολή του Λαογραφικού σας βιβλίου “Αντάμωμα με πατρογονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης”, που το διάβασα με αγάπη και ενδιαφέρον.

Κάτι τέτοιες μαρτυρίες είναι πολύτιμες γιατί δίνουν μία διάρκεια σε ουσιαστικά στοιχεία που χάνονται.

Και το βιβλίο σας αυτό είναι γιομάτο από αγάπη για τον τόπο σας. Εύχομαι την ίδια δημιουργική δύναμη σ’ όλα τα έργα σας.»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΙΔΗΣ, υποστράτηγος.

«Αγαπητέ κύριε Τσίπα

Με μεγάλη χαρά έμαθα όλα όσα αναφέρετε για την ηρωική Πυρσόγιαννη και τον κόσμο της.

Είναι η ιστορία της μεγάλης Ηπείρου για την οποία κι εγώ νοιώθω υπερήφανος (ο παπούς μου γεννήθηκε στο Λιά). Χάρηκα τη μεγάλη σας αγάπη και ενθουσιασμό, για το χωριό σας και με κάνατε να αναπολήσω κι εγώ τα παιδικά μου χρόνια και κάποιο χωριό της Μακεδονίας, τας Ελευθέρας Καβάλας.

Πόσο πιο ωραία και υπερήφανα θα έννοιωθε κάθε Έλληνας, εάν το χωριό του ή η πόλη του είχε το δικό της Ν. Τσίπα.»

ΤΑΣΟΣ ΑΪΒΑΛΗΣ, τ. Δ/ντής Τραπεζής Ελλάδος, Ρόδος.

«Αγαπητέ Νίκο,

Εύχομαι η Τότα κι εγώ σε όλους σας χαρούμενες γιορτές και τον καινούργιο χρόνο να τον περάσετε με υγεία και χαρά. Για το νέο σας ωραίο βιβλίο, ωραίο σε περιεχόμενο, γράψιμο και αναμνήσεις, σ’ ευχαριστώ και εύχομαι καλή επιτυχία στη συνεχή σου προσπάθεια, να φέρεις σε μας που έχουμε ρίζες Πυρσογιαννίτικες,

την γνωριμία της ακριτικής και όμορφης Πυρσόγιαννης.»

ΝΙΚΗ ΓΡ. ΔΟΥΜΑ

«Αγαπητέ μου εξάδελφε Νίκο,

έλαβα το ωραίο σου βιβλίο με την ιστορία του χωριού μας με την παράδοση, τα ήθη και έθιμα και συγκινήθηκα πολύ. Είμαι η μόνη εδώ που βρίσκομαι στην Αμερική που θυμάμαι σαν νάναι χθες που θυμάμαι καθαρά το χωριό μας, τα παλιά χρόνια με τους αγνούς και τίμιους ανθρώπους. Είμαι υπερήφανη που γεννήθηκα στα άγια αυτά και αιματοδομημένα χώματα της Πυρσόγιαννης το 1913 και βοήθησα να λευθερωθεί όλο το χωριό από τους σκληρούς Τούρκους. Λυπήθηκα πολύ για το θάνατο του Πέτρου Φρόντζου. Ο Θεός να αναπαύσει την ψυχή του. Άξιος ο μισθός και στη σύζυγό του Αντιγόνη που έκανε αυτή τη μεγάλη δωρεά για το Σύλλογο, για να γίνει ένα Πυρσογιαννίτικος Στέκι για να μαζεύονται και να γνωρίζονται οι χωριανοί ακι φίλοι όταν δεις την Αντιγόνη να της πεις μαζί με τον πατριωτικό χαιρετισμό και ένα μεγάλο Μπράβο.»

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Ε. ΧΑΤΖΗΣ, Ιερέυς.

«Κύριε Νίκο χαίρετα πάντοτε εν Κυρίω! Λάβαμε την οικονομική ενίσχυση για το Εκκλησιαστικό Μουσείο και σας ευχαριστούμε θερμά. Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι λατρεύετε το χωριό ιδιαίτερα και το έχετε εξυμνήσει επάξια με τη γλαφυρή και χειμαρρώδη γραφίδα σας σε βιβλία σας, περιοδικά και εφημερίδες. Η χειρονομία σας μας συγκίνησε ιδιαίτερα και ελπίζουμε ότι και στο μέλλον θα μας ενισχύσετε για να καλύψουμε τις πολλές ανάγκες του Μουσείου και της Εκκλησίας.

Κύριε Νίκο, ιδιαίτερα θαυμάζω τον πλούτο των αναμνήσεών σας και τον αυθορμητισμό με τον οποίον γράφετε και εξωτερικεύετε την παλλομένη από Πυρσόγιαννη καρδιά σας. Και τα τρία σας βιβλία θα αποτελούν μια σημαντική πηγή ιδίως για τους λαογράφους του μέλλοντος, όταν οι σημερινοί Πυρσογιαννίτες που έχουν ζήσει την παλιά Πυρσογιαννίτικη ζωή, δεν θα υπάρχουν κοντά μας.

Οποιοδήποτε στοιχείο, είτε ιστορικό, είτε λαογραφικό παραδοσιακό, όταν έρχεται στο φως, γίνεται κείμενο σε βιβλία μένει και αξιοποιείται.»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝ. ΜΕΓΑΣ, Βιομήχανος.

«Αγαπητέ Νίκο,

Με μεγάλη μου χαρά έλαβα το “Αντάμωμα με πατρογονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης” και σε ευχαριστώ και πάλιν με τη θύμηση της αποστολής του.

Σε συγχαίρω ολόθερμα με την τόσο παραστατική περιγραφή των πατρογονικών εθίμων και μορφών της ωραίας πατρίδας σου. Το βιβλίο σου είναι μία μεγάλη προσφορά στους θησαυρούς της λαϊκής μας παράδοσης και χωρίς υπερβολή η αποκάλυψη ενός λογοτεχνικού ταλέντου.»

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΝ. ΤΣΟΛΟΔΗΜΟΣ, Επ. επόπτης Δημ. Εκπαίδευσης.

«Αγαπητέ μας Νίκο (ΗΠΕΙΡΩΤΑ),

Έτσι είστε σεις οι Ηπειρώτες αληθινοί πατριδολάτρες, γι’ αυτό και η προσφώνηση. Όμως τι το θέλουμε; Πώς αλλιώς να κάνουμε; Η γενέθλια γη σφραγίζει τη ζωή μας, την ατομικότητά μας, δίδει το μόνιμο και χαρακτηριστικό γνώρισμα της διοτής μας. Απ’ εκεί κι εσύ ξεχίλησες κι αφόρμησες.

Τα πρώτα χρόνια της ζωής μας πέρασαν, με λίγες και στοιχειωδέστατες εντυπώσεις από το σπίτι μας, από τη γύρω ζωή μας με πέτρες και χώματα, με λίγα ζώα, με άλλα παιδιά. Οι πρώτες αντιλήψεις μας, οι εντυπώσεις μας από την αφέλη τριγύρω μας ζωή. Ύστερα ήρθε κάποια ιδέα της ιδιαίτερης πατρίδας με τους κουρασμένους γεωργούς μας, τους βοσκούς με τον ιδρώτα τους για τη ζωή τους, τη ζωή των άλλων, με λίγη αγάπη στα λουλούδια, στην ηθική ζωή. Μας ήταν τόσο συμπαθητικά.

Πέρασαν από τότε δεκαετίες, ο όρθρος της τελείωσε πιά, νιώσαμε την επίδραση του δειλινού, τα πράγματα πήραν νέα μορφή. Είδαμε την Ελλάδα μας σ' ευτυχισμένες και δύσκολες στιγμές. Αλλά είδαμε και ξένα μέρη, αλλά πουθενά δεν ευχαριστηθήκαμε, μόνο όταν γυρίζουμε στο σπίτι μας, στα χώματα τα πατρογονικά η καρδιά μας ησυχάζει όλο αυτό το ξεκίνημα και το ξαναγύρισμα βρίσκεται αγαπητέ μας Νίκο, μέσα σου, κι αποτελεί ευχάριστη ανάμνηση πούχες την καλοσύνη να την γράψεις και να τη δούμε στα ωραία σου βιβλία. Όμως τάγραψες ωραία όπως ταιριάζει σε Ηπειρώτη. Διερωτιέμαι όμως, θα βρεθεί σήμερα άνθρωπος για άμεση και ζωντανή συναναστροφή με τον κόσμο της ιδιαίτερης Πατρίδας; Πολύ φοβάμαι. Δυστυχώς η ιδιαίτερη Πατρίδα κι ο σχετικός σου εμπειρικός κόσμος δε θα γίνει πια οικείος, στο συναίσθημα, στη χαρά για κίνηση, για παραγωγή, για ομορφιά, για αρετή, για αλήθεια... ας ελπίσουμε... Να που κι ένας Ν. Τσίπας βρέθηκε.»

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Δ. ΤΑΤΣΗΣ, πρεσβύτερος.

«Νίκο, Χαίρε εν Κυρίω, έλαβα το νέο σου βιβλίο και σε ευχαριστώ. Σε συγχάρω και εύχομαι να συνεχίσεις την καταγραφή όλων των αναμνήσεών σου και εμπειριών. Είναι μια οφειλή ιερή στους ερχόμενους και δίδαγμα.»

ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ, Αρχ/της Νεκτάριος Κοτζιάς.

«Αξιότιμε Κύριε Τσίπα,

ελάδομεν τον υπό του τίτλου "αντάμωμα με πατρογονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης" τόμου, αξιόλογον πόνημα της ιδικής σας πλούσιας ευαισθησίας και περισσήs αγάπης προς την γενέτειρά σας Πυρσόγιαννη. Το περιεχόμενο του νέου σας βιβλίου σημαντικώτατα θα βοηθήσει τους ιεροσπουδαστάς της Σχολής εις την πλήρη πνευματικήν κατάρτισίν των και την μόρφωσιν υψηλού φρονήματος.

Σας ευχόμεθα δια την υψηλής στάθμης εργασίαν σας και σας ευχόμεθα πλούσιαν πάντοτε πνευματικήν παραγωγήν.»

ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ, Πυρσογιαννίτης Ιατρός.

«Αγαπητέ Νίκο,

Με δυσπερίγραπτη χαρά και συγκίνηση έλαβα το τρίτο σου λαογραφικό βιβλίο που μοσχοβολάει Πυρσόγιαννη.

Φαίνεται καθαρά ότι ο ψυχικός σου κόσμος, είναι ανεξάντλητος από μνήμες του παρελθόντος του χωριού μας, της Πυρσόγιαννης των παιδικών και νεανικών μας χρόνων του απωλεσθέντος Παράδεισου. Είσαι άξιος συγχαρητηρίων που φανέρωσες με εκπληκτική ζωντάνια τις ωραίες αυτές αναμνήσεις σου και μας τις πρόσφερες. Δόνησες μ' αυτόν τον τρόπο τις πιο ευαίσθητες χορδές του ψυχικού

μας κόσμου. Χίλιες δύο μικρολεπτομέρειες από απίθανα περιστατικά - που χρόνια τώρα ήταν καταχωνιασμένα στο βάθος του υποσυνείδητου - βγήκαν στην επιφάνεια.

Και βέβαια αυτή η αναμόχλευση οδηγεί σ' ένα είδος ψυχικής λύτρωσης. Με ιδιαίτερη συγκίνηση πληροφορούμαι από το βιβλίο σου αυτό, ότι ο αείμνηστος εξαδελφός Πέτρος Φρόντζος άφησε κατά πλήρη κυριότητα το επί της οδού Ζήνωνος 27 ακίνητό του στον Σύνδεσμο Πυρσογιαννιτών, η δε θαυμαστή και πολύ αγαπητή μου Αντιγόνη Π. Φρόντζου παραιτήθηκε από την επικαρπία κ.λπ. Πολύ ευχαριστώ για τη συγκίνηση που μου χάρισες με τη δημοσίευση της φωτογραφίας των αγαπημένων μου αδελφών Γρηγορίου Αντωνίου Δούμα και Νίκης Γρηγ. Δούμα.»

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, Θεμισ. Λέκκας.

«Ανιότιμε κ. Τοίπα,

λάβαμε το βιβλίο σας, “Αντάμωμα με πατρογονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης”. Σας ευχαριστούμε θερμά για την αποστολή του και σας συγχαίρουμε για την προσπάθειά σας να διασώσετε το λαογραφικό πλούτο και την ιστορία του ωραίου χωριού σας.»

ΚΩΣΤΑΣ Α. ΚΩΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ, Επ. Γεν. Δ/ντής Υπ. Εμπορίου.

«Αγαπητέ και εκλεκτέ φίλε Νίκο,

Διάβασα ασταμάτητα το νέο σου βιβλίο, “Αντάμωμα με πατρογονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης” και ομολογώ ότι ένιωσα μεγάλη χαρά και αγαλίαση γιατί πραγματικά ξανάζησα μέσα στις αράδες της γραφής σου, αλησμόνητες και δικές αναμνήσεις ανάλογες με τις δικές σου, που τόσο αξιοθαύμαστα περιγράφεις με την εξαιρετική σου λογοτεχνική δυνατότητα και σε ευχαριστώ.

Τις αναμνήσεις αυτές πολύ λίγο τις έχουν όλοι οι ξενητεμένοι Ηπειρώτες που ξεκίνησαν να βρουν έναν καλύτερο τρόπο ζωής, εγκαταλείπωντας σε πολύ μικρή ηλικία τόσα αγαπημένα πρόσωπα και τοπία που μένουν ανεξίτηλα για πάντα στη μνήμη τους ώστε να ζουν πάντα με το όνειρο της επιστροφής στην πατρική ζωή, στην αγλημένη ρίζα τους.

Αγαπητέ Νίκο έκανες ένα ωραίο έργο, τέτοιο που όποιος το διαβάσει θα σε ευγνωμονεί και θα διαπιστώνει ότι οι κόποι σου πήγαν χαλάλι, γιατί πραγματικά έκανες ένα έργο θαυμάσιο, μακάρι δε, να σε μιμηθούν και άλλοι πατριώτες.

Επίσης θερμά συγχαρητήρια και καλόκαρδες ευχές μου έστειλαν: Το Γαλλικό Ινστιτούτο, η Εθνική Βιβλιοθήκη, η Ιερά Μητρόπολις Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, ο Μητροπολίτης Λευκάδος και Ιθάκης, η Βιβλιοθήκη Κονίτσης, η Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Αθηναίων, το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο Θεσσαλονίκης, η Στέγη Γραμμάτων και Καλών Τεχνών Δήμου Ξάνθης, το Πνευματικό Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Κορινθίων, το Πνευματικό Κέντρο Αμαρουσίου, η Δημόσια Βιβλιοθήκη ανδρίτσαινας, το Πολιτιστικό Κέντρο Κηφισιάς, η Παπαστράτειος Δημοτική Βιβλιοθήκη Αγρινίου, η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σπάρτης, ο συνεπαρχιώτης Νικόλαος Τσάνος από τη Νέα Ζηλανδία εις τον οποίον εύχομαι περαστικά και για την ενίσχυση για το βιβλίο μου, Φιλοπροοδευτικός Σύλλογος Ροδιάς Νομού Γρεβενών.

ΤΣΟΥΒΑΛΗΣ, ένθερμος νοσταλγός συγχωριανός μου γράφει από τα Δολιανά.

«Αγαπητέ Νίκο, πήρα το εξαιρετο πατριωτικό βιβλίο σου και μαζί με τη χαρά μου σε χιλιοευχαριστώ και σου σφίγκω τα χέρια σου γι' αυτό το μεγάλο δώρο που μας προσφέρεις σε μας τους χωριανούς που ζούμε ολάκερα χρόνια στην ξενιτειά με το νόστο.

Επειδή είχα κάνει εγγείρηση στο μάτι όσο καιρό δεν έβλεπα το κρατούσα στα χέρια μου και το χάιδευα και το φυλλομετρούσα Νίκο, παρόλο που απουσιάζω πολλά χρόνια από το χωριό μας την Πυρσόγιαννη δεν έπαυσα να το αγαπώ όσο δεν φαντάζεσαι και παρόλο που είμαι αρκετά γέρος δεν έπαυσα ακόμα την επαφή με αυτό.

Τώρα το διάβασα το βιβλίο σου με τέτοια όρεξη όσο δεν φαντάζεσαι γιατί εκεί μέσα γράφεις για τα παιδικά μας χρόνια, για τα ήθη, για ένα σωρό αναμνήσεις, αφού έκανα και έλεγχο στο γενεολογικό δέντρο των Τσιπαίων που το έχεις στο τέλος του βιβλίου και βρήκα σχεδόν όλη την οικογένεια. Το μπαρμπα Γιάννη τον πατέρα σου, τον θυμάμαι καλά που είχε το καφενείο στα Γιάννενα «Τα Ολύμπια» και τον θείο σου Αλέξη που είχε το χάνι στην Ιτιά, γιατί εκείνη την εποχή έκανα τον εφαιμπατζή και πήγαινα και στο καφενείο και το χάνι, μάλιστα τον Αλέξη τον προμήθευα και με κάρβουνα. Εκεί στο γενεολογικό δέντρο είδα τον αδελφό σου Λούδη που είμαστε συμμαθηταί στο Δημοτικό Σχολείο της Πυρσόγιαννης και φίλοι την ίδια ηλικία 1899. Τελειώνω, συμπληρώνω ότι το βιβλίο σου είναι ωραίο συνταγμένο όχι μόνο στη σύνταξη αλλά στην πραγματικότητα.»

ΚΩΣΤΑΣ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

«Τιμητική προσφορά στον ευγενικό συμπατριώτη
κ. Νικ. Ι. Τσίπα.

Αντιχάρισμα στο δώρο του «Αρμαθιά αναμνήσεων» που το κάθε κεφάλαιο είναι πεζό ποίημα, καθρέπτισμα της όμορφης ζωής και φύσεως του χωριού, όπου γυρίζει νοσταλγός, προσκυνητής και υμνητής ο αγνός και απείραχθος από τα σύγχρονα ρυπαρά, αισθητικός συγγραφέας.»

ΒΙΒΛΙΟπαρουσίαση

Σταύρου Ιντζεγιάννη

«Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη
Νίκου Τσίπα
Λαογράφου

Είπαμε πολλά και σώνει, ας λαλήσει κι άλλο αηδόνι!

Αηδόνι κι ο Νίκος Τσίπας λαλεί με τον δικό του τρόπο το γενέθλιο τόπο στο σκοπό της πατριδολατρίας του. Μιας πατριδολατρίας που για μας τους Ηπειρώτες έχει ένα ιδιαίτερο γνώρισμα και πάθος.

Η «Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη» ξεφεύγει από τα πλαίσια μιας στενής διωματικής που θα νόμιζε κανείς περιχαρακωμένη στα στενά όρια ενός χωριού ή έστω μιας περιοχής.

Μ' όλο που ο συγγραφέας της δεν επιδιώκει μια λογοτεχνική καταξίωση - όπως γράφει ο ίδιος ωστόσο η εργασία του όπως παρουσιάζεται στις 172 σελίδες

μεγάλου σχήματος τον καταξιώνει και σαν λογοτέχνη και σαν λαογράφο. Ακόμα περισσότερο τον καταξιώνει σαν άνθρωπο που εκπληρώνει το χρέος του - μακάρι να είχαμε πολλούς - απέναντι στον τόπο και στην πατρίδα.

Στον πλατύ πράγματι χώρο της λαογραφίας η "Αρμαθιά αναμνήσεων απ' την Πυρσόγιαννη" προσθέτει την δική του κατάθεση που αποκτά ένα ειδικό βάρος σας προσπάθεια να καταγραφούν, να διασωθούν - να μείνουν όλα εκείνα τα στοιχεία στα οποία ο μελλοντικός εξειδικευμένος ιστορικός-ερευνητής θα στηριχθεί για να αποδείξει την Ελληνικότητα του χώρου και το αθάνατο της φυλής.

Τα ήθη, τα έθιμα, οι παραδόσεις, ο ντοπιολαλιές, τα αφηγήματα των παλαιών, τα παθήματα των νεωτέρων, η καθημερινότητα του χωριού, οι συνήθειες, τα γιορτάσια, οι δοξασίες, ακόμα και εκείνες οι ιδιαιτερότητες των σχέσεων καταγράφονται δίνοντας μ' έναν τρόπο γλαφυρό και τόσο ζωντανό που θα ζήλευαν πολλοί λογοτέχνες - λαογράφοι.

Μ' όλη του την προσπάθεια να σταθεί στα όρια της Πυρσόγιαννης ο κ. Ν. Τσίπας γίνεται πανέλληνας διαχρονικός.

Όλοι λίγο-πολύ έχουμε τη δική μας Πυρσόγιαννη μέσα μας σαν κρυφό-ιερό φυλακτό στην ξενιτειά του βιοπορισμού μας. Γι' αυτό και η αναγωγή απ' τη δική του στη δική μας γη, μας αιχμαλωτίζει.

Η περιγραφή του τρυγητού, του γάμου, του αογαλιού, τα μαστοροχώρια, τα μπουλούκια έχουν έναν τρόπο που σε συναρπάζει. Ο τρόπος που διηγείται, η γλώσσα - αιχμαλωτίζουν τον αναγνώστη και όχι μόνο του Ηπειρώτη.

Χρέος στοχάζουμαι της Ακαδημίας Αθηνών να βραβεύει προσπάθειες σαν και τούτη δω που διασώζουν την Ελλάδα στο κύλημα των Μηνών.

Μακάρι η κάθε πόλη, το κάθε χωριό μας να είχε έναν Νίκο Τσίπα!

Δρ. Κώστας Ι. Τζόβας

ΝΙΚ. Ι. ΤΣΙΠΑ,

Αντάμωμα με τους Πατρογονικούς Αντίλαλους της Πυρσόγιαννης

Σε μιά περίοδο παραμερισμού και απεμπόλησης -ίσως μάλιστα και χλευασμού και περιφρόνησης- όλων εκείνων των αξιών του λαού μας, οι ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ ηχούν πραϋντικά και μελωδικά, για να συνεγείρουν τις συνειδήσεις όλων εκείνων, που αναζητούν μια κάποια λύτρωση, στη σημερινή κοσμοπολίτικη εφημερότητα, τον ξένο-τροπισμό και τη μεγαλοαστική κοινωνική θολούρα.

Όλες εκείνες οι ατίμητες αξίες, που φύτεψαν οι Ηπειρώτισσες μάννες κατάβαθα στο νου, την καρδιά και την ψυχή των παιδιών τους, κρατούσαν ζωντανή τη θύμηση του συγγραφέα, για να ξεδιπλώσει με λεπτομερειακή απλότητα και συγκινησιακή ευλάβεια όλες εκείνες τις δυνάμεις, που μορφοποιούν το κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο του ξακουσμένου χωριού των Πρωτομαστόρων, την Πυρσόγιαννη της Κόνιτσας.

Τούτη η έκδοση του κ. Τσίπα - προηγήθηκαν άλλα τρία αξιόλογα βιβλία του - συμπλέκει αρμονικά, με αξιόλογα ιστορικά στοιχεία, που διαμορφώνουν αξιόλογα, ηθογραφικά και εργασιακά στοιχεία, που διαμορφώνουν μιά αδιάσπαστη και μοναδική ενότητα στους τρόπους ζωής, εργασίας, δημιουργίας, φιλαλληλίας και διασκέδασης. Τα επιτεύγματα των Πυρσογιαννιτών (οικονομικά, επιστημονικά, κοινωνικά) αναλύονται και αξιολογούνται όχι - ως είθισται - για μικρόψυχη κο-

λακευτική ικανοποίηση των επιζώντων - δημιουργών ή οικείων τους - αλλά για διδακτική έξαρση της ψυχικής μεγαλωσύνης όλων των άσημων εκείνων νέων της Πυρσόγιαννης, που ξεκινούσαν από το χωριό τους με μοναδικά εφόδια τις αξίες του χωριού και της μάνας, για να υψωθούν με μόχθους και θυσίες, πύργοι εθνικής ευεργεσίας και κοινωνικής αλληλεγγύης, σε χρόνια μάλιστα σκληρής δοκιμασίας, για το χωριό τους, την Ήπειρο και την Ελλάδα.

Θα αδικούσαμε ειλικρινά τις προθέσεις του συγγραφέα, αν περιοριζόμεθα σε τούτη τη σύντομη κριτική ανάλυση στα λαμπρά επιτεύγματα - καταχωρούνται και αξιολογούνται τόσα πολλά - προσωπικοτήτων της Πυρσόγιαννης, που δάμασαν τις στερήσεις, την ανέχεια και τις παλιότερες συνθήκες ζωής, για να αποτυπώσουν ανεξίτηλα με το πέρασμά τους - από την Ήπειρο μέχρι την Αθήνα και τη Ν. Υόρκη - τη σκληρο-αγωνιστική μοναδικότητα του - επώνυμου ή ανώνυμου - Πυρσογιαννίτη στην τέχνη, την επιστήμη, την ευεργεσία, την πατριδολατρεία, τη ζωή.

Αν στα τέλη του αιώνα η τεχνολογική τελείωση έθεσε στο περιθώριο το μισθό και το τσιοκάνι των Πυρσογιαννιτών πρωτομαστόρων, όμως, ένας Πυρσογιαννίτης, ο κ. Νίκ. Τσίπας, κρατάει αστραφτερό κι αλύγιστο το μυστί του λόγου, για να υψώσει ένα ακόμα Ηπειρωτικό λογοτεχνικό οικοδόμημα, στερωμένο στα αμετακίνητα βάθρα της Ελληνικής ιστορίας και στολισμένο με τα μαργαριτάρια της ανόθευτης γλώσσας μας και τα πολύτιμα πετράδια της Ορθοδοξίας και της παράδοσης.

Η ιστορικο-κοινωνική έρευνα του κ. Τσίπα, καίτοι περιορίζεται σε στενά γεωπολιτικά, λαογραφικά και ηθογραφικά δεδομένα, εν τούτοις, προσφέρεται ευρύτερα, τόσο για εκείνους που έκλεισαν κατάρθα στις καρδιές τους τις ηθικές και κοινωνικές αξίες του Ηπειρωτικού χωριού, όσο ιδιαίτερα και για όσους αναζητούν οικογενειακά πρότυπα και ιδανικά, που θα λαχταρίζουν τις καρδιές των νέων, για εθνικά και κοινωνικά και πολιτιστικά μεγαλεία.

Θα πρέπει να εξασθεί ιδιαίτερα η διπλή προσφορά του συγγραφέα στη γενέτειρά του. Πέραν της μακράς και επίπονης ερευνητικής εργασίας και της δαπάνης έκδοσης του βιβλίου, ο κ. Τσίπας προσέφερε το έργο του εντελώς δωρεάν στο "Σύνδεσμο των εν Αττική Πυρσογιαννιτών", για την ολοκλήρωση του Πνευματικού Κέντρου Πυρσόγιαννης (Ζήνωνος 27, Ομόνοια). Καίτοι υπηρέτης του "εμπορίου" για μια ολόκληρη ζωή (ήδη συνταξιούχος Δ/ντής του Υπ. Εμπορίου) ο συγγραφέας απαρνήθηκε τον κερδωό Ερμή για το μεγάλο έργο: την ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΙΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ της Αθήνας.

Σαν ευχετική και παρηγορητική αντιπαράθεση στην αντικειμενικά απαισιόδοξη εισαγωγή μου για τη σημερινή εικόνα της κοινωνίας μας, αφήνω να ακουσθεί η παιδευτική για τους Πανέλληνες παρότρυνση του συγγραφέα: "Ας ευγνωμονούμε τις σκιές των προγόνων μας, που αγωνίσθηκαν και έφτιαξαν τα μεγάλα υλικά και πνευματικά δημιουργήματα".

Πράγματι, αναντίρρητα, τους αξίζει!...

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΧΡΗΣΙΜΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ - ΟΡΓΑΝΩΝ - ΕΙΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΔΡΑΧΤΙ: όργανο για κλώσιμο μαλλιού.

ΑΛΟΡΘΑ: η ορθή, η καλή όψη του υφάσματος.

ΑΝΑΒΟΔΙΣΜΑ: πέρασμα κλωστής στα μετάφια και το χτένι.

ΑΛΠΙΔΕΣ: σίδηρα που βάζουν στις γωνιές στα καμπαναριά κ.λπ.

ΑΜΠΑΡΙ: έπιπλο σε μεγάλο ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο σχήμα φτιαγμένο με σανίδια εσωτερικά που χωρίζεται σε μάτια χωρίσματα για να βάζουν χωριστά τα γεννήματα.

ΑΡΒΑΛΙ: το τοξοειδές μεταλλικό χέρι που πιάνουμε τα διάφορα σκεύη, το τέ-ντζερη, το κακάδι κ.λπ.

ΑΡΜΑΤΑ: φορέματα μελλονύμφων, αρματώνω τη νύφη.

ΑΡΜΟΠΟΚΙ: μαλλί που βγαίνει από τους μηρούς των προβάτων.

ΒΙΤΣΑ: λεπτή βέργα που χρησιμοποιεί συνήθως ο δάσκαλος από κρασιά για να κτυπά τις παλάμες των χεριών των ατάκτων μαθητών ή για να χτυπάμε το γουμάρι για να επιταχύνει τα δήματά του.

ΒΙΓΛΑ: η μικρή τρύπα πάνω από τη μεγάλη τρύπα της βαρέλας για να μπαίνει ο αέρας και για να βγαίνει το νερό όταν πίνουμε.

ΒΑΡΕΛΙ: μικρό δυτίο στρογγυλό με τρύπα και δίγλα με βουλώματα και αορτήρα από άλυσο, αλυσίδα.

ΓΑΪΤΑΝΙ: το σχοινί που το φκιάχνουν στρίβοντας αυτό με άλλα πιο λεπτά σχοι-νά που σχηματίστηκαν επίσης από άλλα λεπτότερα όμοια στριμένα. «Κόρη κάθονταν στον ίσκιο κι έπλεκε χρυσό γαϊτάνι, βαστάει η φού-ντα τέσσαρα και το γαϊτάνι πέντε κι αυτό το χρυσογάϊτανο βαστάει σαρανταπέντε».

ΓΑΣΤΡΑ: θολοειδές σκεύος από χοντρή λαμαρίνα που το βάζουμε απάνω στη φωτιά. Σ' αυτό επάνω ρίχνουμε τη στάχτη με προύσια που στηρίζονται με τα στεφάνια τα λαμαρινένια που έχει γύρω γύρω η γάστρα. Στη μέση έχει ένα χερούλι. Με τη γάστρα αυτή σκεπάζουμε το ψωμί, την πίττα ή το κρέας που ψήνονται στη γωνιά.

ΓΚΑΜΖΕΛΑ: Μάλλινο γιλέκο.

ΓΚΟΥΣΙΕΣ: εξωτερική γωνιά ή και όλο το επάνω από το θεμέλιο πέρα πέρα μέ-ρος του τοίχου, όπου είναι το αυλάκι να φεύγει το νερό από τις στα-λαγματιές της βροχής.

ΓΡΕΝΤΖΙΑ: μακρύ μαδέρι χοντρό που βάζουν στο πάτωμα ή στο ταβάνι. Επάνω στις κάτω γρεντζιές καρφώνουν τα σανίδια του πατώματος. Στις γρε-ντζιές της οροφής καρφώνουν τα σανίδια του νταβανιού εκ των κάτω.

ΓΚΕΜΙ: χαλινάρι καπίστρι των υποζυγίων.

ΓΚΛΑΒΑΝΗ: οπή, άνοιγμα μικρό στο πάτωμα που κατεβαίνουμε στο υπόγειο, καταπακτή.

ΓΥΦΑΔΙ: κοντό μαλλί που γνέθεται και γίνεται νήμα και διά των σαϊτιών διαπερνά το στιμόνι του αργαλειού και γίνεται το ύφασμα.

ΔΑΡΤΙ: ξύλινο εργαλείο για να χτυπούν τα χειρόβολα και να τινάζεται ο σπόρος στο αλώνι ή δύο ένα χοντρό κοντύτερο και ένα λιανό μακρύτερο δεμένα με σχοινί ή πετσά στις άκρες για να στουμπάν το σωριασμένο στο αλώνι στάρι για να πέσει ο καρπός και να μείνει το άχυρο. Και το δαρμένο σωρό μετά τον ξεχωρίζει σε άχυρο και στάρι.

ΔΙΑΣΙΔΙ: το γνέμα μαζεμένο στο άνοιγμα των δύο χεριών για το στιμόνι του αργαλειού.

ΔΙΑΖΟΜΑΙ: ξετυλίγω τα κουβάρια, το στημόνι και ετοιμάζω το σκουτί να είναι έτοιμο για ύφανση στον αργαλειό.

ΔΕΣΗ: μέρος του ποταμού που με αυλάκι μεταφέρουμε το νερό για πότισμα.

ΔΟΓΑ: στενή κυρτή σανίδα που φκιάνουν βαρέλια.

ΔΡΕΚΟΥΛΙ: το δίκρανο που ξεχωρίζουν τα άχυρα στ' αλώνι.

ΔΡΟΥΓΑ: μεγάλο ειδικό αδράχτι με σφονδύλι φορητό που ή γνέθουν γνέμα χοντρό για τριχιές ή κλώθουν ψιλό γνέμα σε χοντρότερο.

ΕΜΠΙΑΣΙΑ: κυρία είσοδος του σπιτιού μέχρι του δωματίου.

ΖΕΧΙ: μεταξωτό περίρραμα χοντρής κλωστής (οτράς) ραμμένο κοντά στα συρήτια ή στα κεντήματα των εγχωρίων μαλλίνων φορεμάτων.

ΘΗΛΙΚΩΤΗΡΙ: μετάλλινος συνδετικός κρίκος, πόρπη, δεσμός.

ΚΑΓΓΕΛΙΑ: κέντημα ελικοειδές στα τσουράπια.

ΚΑΚΑΒΙ: λέβητας χάλκινος, ατμοκάζανο.

ΚΑΛΕΣΤΑΔΕΣ: συγγενείς του γαμπρού που την παρασκευή πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης και επίσημα πλέον αναγγέλουν στη νύφη ότι την προσεχή Κυριακή θα γίνει ο γάμος.

ΚΑΒΡΩΜΑΣ: φαγητό, ρύζι και εντόστια, δίδεται πρώτα σε χαρές και γιορτάσια.

ΚΑΝΑΛΙ: σωλήνας ξύλινος από δούγες που πηγαίνει το νερό στο μύλο για κίνηση αυτού.

ΚΑΛΑΘΑ: μεγάλο καλάθι με λουριά από κουτσουπιές, λυγαριά, σπάρτο ή φτελιά.

ΚΑΝΕΤΕΣ: πλέξιμο στα τσουράπια που παρουσιάζει ανάποτη και ολόρθα, λάστιχο.

ΚΑΝΟΥΛΙ: ξύλο αυλακωτό στο πάνω μέρος που το βάζουμε στη βρύση για να πέφτει το νερό στη βαρέλα, στο λυγένη, στο μαστραπά κ.λπ.

ΚΑΣΕΛΑ ή **ΣΕΝΤΟΥΚΙ:** ξύλινο που τοποθετούν τα προικιά της νύφης και άλλα χρήσιμα πράγματα της φαμίλιας. Πολλά απ' αυτά είναι με ιδιαίτερη φροντίδα έγνοια και σκέψη, ξυλόγλυπτα και χρωματισμένα πολλές φορές με φίλτισι ή με κέρατα ζώων που στ' αλήθεια κοσμούν και φανερώνουν αρχοντιά. Υπήρχαν και σκέτες κασέλες που κι αυτές δεν ξεχώριζαν από μεράκι και τέχνη.

ΚΑΤΣΟΥΛΑ: μέρος της κάπας για τη βροχή και το κρύο.

ΚΛΑΣΤΡΑ: το πιχτό κίτρινο γάλα που αρμέγουμε μόλις γεννήσει η γίδα.

ΚΑΡΟΥΤΑ: μεγάλη ξύλινη οйнаποθήκη.

ΚΕΡΑΤΖΗΔΕΣ: οι χωριανοί οι ηρωϊκοί και ταλαίπωροι επαγγελματίες που πέρνουν αγώγι για μεταφορά πραγμάτων και ατόμων από Κόνιτσα και

Γιάννενα για την Πυρσόγιαννη και τ' ανάπαλι. Αυτοί με τα μουλάρια, τα γαϊδούρια και άλογα έκαναν τις πάρα πάνω δουλειές. Όταν όλα αυτά τα ζα βαρυφορτωμένα περνούσαν τα λιθόστρωτα σοκάκια του χωριού άκουγες το ρυθμικό ήχο των πετάλων.

ΚΗΜΕΡΙ: ζώνη δερμάτινη για να βάζουμε τα χρήματα.

ΚΑΡΥΚΙ: ξύλινο μακρουλό εξάρτημα του Μύλου κάτω από την κοφίνα όπου πέφτει το γέννημα από την τρύπα της κοφίνας και απ' αυτό πέφτει λίγο λίγο το γέννημα στη μεσαία τρύπα της μυλόπετρας.

ΚΑΡΟΥΛΙ: μικρός τροχαλίας αργαλειού που κρεμούν τα μιτάρια.

ΚΑΣΙΑ: πρόχειρο φαγητό από αλεύρι, τυρί και βούτυρο.

ΚΟΛΕΝΤΡΙΤΣΑ: μικρή κουλούρα που δίνεται στα παιδιά τα Χριστούγεννα.

ΚΟΣΑ: σιδηρό έλασμα που θερίζουμε το στάρι.

ΚΟΣΟΡΑ: σίδηρο μέσα που κλαδεύουμε τα δέντρα κ.λπ.

ΚΟΥΚΟΥΝΙ: ζώνη μάλλινη που αρχίζει από το σάγμα και περνά κάτω από την ουρά και συνέχεια δένεται στην άλλη πλευρά του σαμαριού.

ΚΟΝΤΟΥΣΙ: φόρεμα κοντό μέχρι του μέσου της σπονδυλικής στήλης.

ΚΟΦΤΟΣ: κομμένο στάρι με κρέας.

ΚΟΥΜΠΟΥΡΙ: μικρό ντουφέκι εμπροσθογεμές.

ΚΟΥΠΑΝΑ: σκάφη για πλύσιμο.

ΛΑΓΓΙΟΛΙ: σφηνωτά κομμάτια από ύφασμα ή χαρτί ραμμένα γερά το ένα με το άλλο με τα οποία μεταξύ των άλλων γίνεται και φουστανέλα.

ΛΑΓΟΠΟΔΑΡΟ: ποδάρι του λαγού που κείνα τα χρόνια το χρησιμοποιούσαν να σθήσουν τα γράμματα ο δάσκαλος και οι μαθητές από το μαυροπίνακα ή την πλάκα και οι μπακάληδες λογαριασμούς και βερεσέδια πρόχειρα.

ΛΑΝΑΡΙ: όργανο κατάλληλο για το ξύσιμο των μαλλιών.

ΛΑΠΟΥΔΑ: μέρος του τσουραπιού από τον αστράγαλο ως τα δάκτυλα.

ΛΗΓΕΝΙ: αγγείο για να πλυνώμαστε το πρωί.

ΛΙΨΗ ΚΟΥΛΟΥΡΑ: άνευ ζύμης ψήνεται στη χόβολη.

ΛΙΜΠΑ: είδος πήλινο πιάτου.

ΛΑΜΠΙΑΔΙ: καλοπελεκημένοι λίθοι εκατέρωθεν των θυρών και παραθύρων.

ΛΟΜΑΔΑ: δίσκος πέτρινος για παιδικά παιχνίδια.

ΛΙΟΠΑ: πέδιλα εξ ακατεργάστου βοείου δέρματος.

ΜΑΓΕΙΡΙΟ: Στο μαγειριό πέρα από τον απαραίτητο φούρνο και τον πρόχειρο νεροχύτη υπάρχουν και όλα τα αγκιά το καθένα τοποθετημένο σε κατάλληλη θέση. Επιπλέον έχει τα αμπάρια για το αλεύρι της χρονιάς και για τ' άλλα προϊόντα της σοδιάς. Είναι χωμάτινο ή πλακόστρωτο και στις γρέντες του μαγειριού κρεμούσαν στα τσιγκέλια σταφύλια, κιδώνια, τραχανά ψιλή. Αυτά τα μαγειριά ήταν και τα κύρια και πρόχειρα όργανα και εργαλεία των μαστόρων και της εκάστοτε νοικοκυράς για καλλιέργεια.

ΜΑΓΚΑΛΙ: σκεύος που χρησιμοποιείται για θέρμανση.

ΜΑΝΤΖΑΤΟ: χειμωνιάτικο ζεστό δωμάτιο που μαζεύεται όλη η φαμίλια, δηλαδή δωμάτιο διαμονής, και για πρόχειρες δουλειές της χωριανής γυναίκας, για διάβασμα των παιδιών κ.λπ. Πάνω από 30-40 πόντους από το πάτωμα είναι τα μπάσια. Απαραίτητο εξάρτημα του Μαντζάτου είναι και ο τράπεζος ο σοφράς που γεύονται τα φαγητά όλη η οικογένεια, κοντά

βρίσκονται και τα χαμηλά σκαμνιά που κάθονται όσοι δεν μπορούν να καθήσουν σταυροπόδι για να απολαύσουν καλά την καυτερή φασουλάδα και την αχνιστή πίτα.

ΜΑΝΤΑΛΟΣ: εσωτερικός σύρτης, μεγάλο στρογγυλό ξύλο που το τοποθετούμε σαν αντιστήριγμα πλάγια στην πόρτα από το μέσα μέρος για να στηρίξει γερά την πόρτα σε σημείο που να αντέχει γερά σε τυχόν μεγάλη πίεση από κλέφτες και διαστάς.

ΜΑΣΤΡΑΠΑΣ: κανάτα, πήλινο δοχείο.

ΜΑΝΤΑΚΙΑ: όργανα ξύλινα που κινούνται με το νερό του μύλου και κτυπούν κατάλληλα καθώς γυρίζουν τα χοντρά μάλλινα σκουτιά για να βγούνε τα απομινάρια του μαλλιού. Ύστερα τα σκουτιά τα βάζουν στις ειδικές κατάλληλες ανιστροβειές για να στεγνώσουν.

ΜΑΣΙΑΣ: Τιμπίδα, μεταλλικό μέσο πτυσειδές για να κουνάμε τη φωτιά του τζακιού. Το άλλο μέρος έχει ειδικό τσιγκέλι που πιάνουμε καλά τον τέντζερη.

ΜΑΣΑΤΙ: μικρό και πολύ εύχρηστο όργανο για πριόνισμα.

ΜΠΑΣΙΑ: τα εκατέρωθεν του τζακιού χαμηλά 0,90 πλατειά ανάκλινα πάνω από το κύριο πάτωμα.

ΜΠΑΡΓΙΑΚΙ: η σημαία που προηγείται της γαμήλια πόμπης.

ΜΑΣΟΥΡΙ: πηνίο από νήμα που περνά στη σαΐτα. Χρησιμοποιείται και ως υφάδι.

ΜΠΙΜΤΣΑ: Υπόγεια αποθήκη, άλλος ένας αξιόλογος και πολύτιμος και και χρυσάφενιος χώρος. Δωμάτιο μικρό, καπως σκοτεινό, με στρογγυλή κατασκευή, κατάλληλη πολύ για προφύλαξη τροφίμων και για διάφορα άλλα σπάνια αντικείμενα, κειμήλια, ενθύμια, ιστορικής παραδοσιακής οικογένειας. Οι Μπιμτσες ήταν τόσο προσεκτικά χτισμένες σε απίθανους φροντισμένους χώρους κρυψώνες απρόσβλητες από φωτιά. Και ο κρυψώνας αυτός ήταν δύσκολο να ανακαληφθεί τόσο καλά κλεισμένος και μόνο με προδοσία θα παραβιάζετο. Ο χώρος αυτός εχρησιμοποιείτο και ως ψυγείο.

ΜΠΛΗΓΟΥΡΙ: στάρι που βράζουμε με καρύδια.

ΜΙΤΑΡΙΑ: εξαρτήματα αργαλειού (2 ή 4) από σχοινιά που διέρχονται οι κλωστές του στημονιού.

ΜΠΑΚΙΡΙΚΑ: χάλκινα μαγειρικά σκεύη.

ΜΠΑΖΙΝΑ: είδος φαγητού. Με μεγάλη προσοχή ρίχνουν στο ζεστό νερό λίγο λίγο αλεύρι για να μη γρουμπουλιάσει και άμα βράσει καλά τη ζεματάνε με τσιγαριστό λάδι και καμένο κρεμμύδι.

ΜΠΑΤΡΙΑ: εξάρτημα του αργαλειού.

ΜΠΑΤΣΑΡΟΠΙΤΤΑ: πίττα από αραβόσιτο.

ΜΕΣΑΝΔΡΑ: μέσα στο δωμάτιο υποδοχής του οντά υπάρχει ένας καλός ειδικός χρήσιμος χώρος στενόμακρος συνήθως, που μέσα σ' αυτόν η κάθε νοικοκυρά τοποθετεί τους μεγάλους καλά συσκευασμένους μπόγους και άλλα δέματα με διάφορα στρωσίδια, ρούχα και διάφορα σκουτιά από υφάσματα και από έργα του αργαλειού, αλλά και άλλα καλοφκιαγμένα και πλούσια προικιά των νυφάδων. Οι Μεσάνδρες αυτές εφόσον είναι παράρτημα του οντά είναι εξίσου καλοφκιαγμένες με πλούσια ξύλινη

διακόσμηση συνήθως με επιτυχημένο εξωραϊσμό, με καλά μελετημένες ταμπουδωτές σκαλοφρύδες. Αυτές καμιά φορά χρησιμοποιούνται και για ειδικές κρυψώνες, έχουν δε προσέτι και ένα μικρό φεγγίτη, με τεχνητό άνοιγμα για να μπαίνει λίγο φως της ημέρας και να γίνεται ο αναγκαίος αερισμός. Οι Μεσάνδρες αυτές και κοινώς ντουλάπες με πολλά ντουλάπια, κάλυπταν σχεδόν όλο τον τοίχο με φύλλα ταμπλαδωτά.

ΜΕΣΑΛΙ: σενδώνι που βάζουμε στην πινακωτή.

ΜΕΜΕΛΙΚΑ: απαλό αλεύρι που το βουτάμε στο βούτυρο.

ΜΟΥΤΣΙΟΣ: μικρή πέτρα που πάνω της βάζουνε διάφορα κέρματα οι παίχτες μαθητές για να ρίξουν μετά τη λομάδα με τελική προσπάθεια, ποιός θα πετύχει να ρίξει την πέτρα με τα κέρματα.

ΜΟΧΛΟΣ: εξάρτημα σιδερένιο του νερόμυλου που από την ειδική τρύπα της γελιδόνας περνάει και μπαίνει σε κατάλληλη υποδοχή του ξύλου που είναι ακριβώς στο κέντρο της μυλόπετρας και με την περιστροφική κίνηση γυρίζει τη μυλόπετρα.

ΜΠΑΞΙΣΙ: δώρα που προσφέρονται όταν χτίζεται το σπίτι. Τα δώρα αυτά τα κρεμάει στη στέγη ο πρωτομάστορας και διαλαλεί το όνομα του δωρητού.

ΜΑΝΔΗΛΙΑ: καλημεριά μαύρα γυναικεία μανοήλια.

ΜΟΥΤΑΦΙ: στρώμα από υφασμένο λινάρι που υφαίνουν τα χοντρά σακιά τροβάδες μτάρια κ.λπ.

ΜΠΑΤΣΑΡΑ: είδος χορτόπιπτας με κρεμμυδόφλουδες, λουβουδιές, σκορδόφλουδες, με βούτυρο και προσύμι επάνω κάτω.

ΜΠΕΣΙΕΣ: είδος καλοφκιασμένου κυανού πανωφοριού που το φοράνε ειδικά οι φουστανελλάδες ή και άλλα πρόσωπα που φοράνε παρόμοια στολή με κοντό παντέλονι, κάλτσες, τσαρούχια ή τσακτσίρα.

ΜΠΟΔΙΑ: πλέγμα ξύλινο μπροστά από την κεφαλή του μύλου για να συγκρατούν τα εμπόδια τα σωρόφυλλα για να μη πέφτουν στην κάναλη του μύλου και βουλώσουν.

ΜΠΟΜΠΟΤΑ: ψωμί καλαμποκίσιο.

ΜΠΟΥΚΛΑ: ξύλινο βαρελάκι 3-4 οκάδων για πόσιμο νερό.

ΜΠΟΥΝΤΙΝΕΛΑ: ντουμπουλίτσα, ξύλινο δοχείο, κάδος με δούγκες και στεφάνια λαμαρίσια που βαράνε το γάλα για να βγάλουν το βούτυρο και να μείνει στο τέλος το υπόλοιπο γάλα για ξυνόγαλο και ούρδα.

ΜΠΟΥΛΟΥΚΙΑ ΜΑΣΤΟΡΩΝ: κυνηγημένοι από τη φτώχεια και τους Τούρκους πολλοί χωριανοί μαστόροι της πέτρας και της οικοδομής πέρνανε τον άχαρη και αβέβαιο δρόμο της ξενητιάς για μεροκάματο και ψωμί.

ΝΤΑΪΑΚΙΑ: φούρκα, στηρίγματα που βάζουν για να μη σπάσουν τα κλωνάρια των δέντρων από το βάρος των φρούτων.

ΝΕΡΟΤΡΙΒΙΑ: δεξαμενή από την οποία το νερό πέφτει δυνατά από υπερκείμενο χωοειδές κανάλι και έτσι κατεργάζονται και στερεποιούνται καλά γενικά τα υφάσματα.

ΝΤΑΒΑΣ: μικρό χάλκινο ταψί.

ΝΤΟΥΛΑΜΑΣ: ανδρικός επενδυτής από ρηγωτό ύφασμα.

ΝΤΟΥΣΕΚΙ: κλινοστρωμή με άχυρα ή με χόρτα.

ΝΤΡΥΜΟΝ: κόσκινο με μεγάλες τρύπες για καθάρισμα σιταριού.

ΝΥΧΑΚΙ: κεντήματα του τσουραπιού.

ΞΑΪ: αμοιβή σε είδος που παίρνει ο μυλωνάς για την εξυπηρέτηση.

ΞΙΟΜΛΙΟ: διάφορα διαλεχτά κεντίδια που συνήθως πλέκονται με τις βέργες ή με τις βελόνες, αλλά και υφαίνονται ή προστίθενται στα τσουράπια, τα φουστάνια, στις ποδιές, στα διάφορα μανδήλια των χεριών, της κεφαλής, στα τραπεζομάνδηλα, στις σκούφες κ.λπ.

ΞΥΛΟΧΤΕΝΟ: χτένι του αργαλειού που περνάνε τα νήματα του στημόνος.

ΟΒΟΡΟΣ: η αυλή μπροστά στο σπίτι που γίνονται πολλές δουλειές. Στο μέσο του οβορού υπήρχε ειδικός πλακόστρωτος χώρος για αλώνισμα του σταριού κ.λπ.

ΟΓΝΙΣΤΑ: δωμάτιο που διαμένει συνήθως η οικογένεια και που θερμαίνεται από τη φωτιά του τζακιού, σ' αυτό γίνονται πολλές κουβέντες, δουλειές, λέγονται παραμύθια και ιστορίες, διαβάζουν οι μαθητές κ.λπ.

ΟΚΝΑ: μπουγιά κόκκινη που βάφουν τα νύχια και τα μπροστινά μαλλιά της νύφης.

ΟΜΠΡΟΣΤΑΡΙ: το εμπρόσθιο πλατύξύλο του σαμαριού.

ΟΝΤΑΣ: το καλύτερο και μεγάλο δωμάτιο υποδοχής συγγενών και φίλων με αρκετή, φανταχτερή πολλές φορές διακόσμηση και απίθανα στολίδια στους τοίχους. Το ταβάνι ειδικά είναι πάντα με πολύ διαλεχτά ξύλα, με λεπτά και απόλυτα συμμετρικά πηγάκια που σχηματίζουν διάφορα ευκολόβλεπτα ζωγραφισμένα σχέδια και αυτό γιατί εδώ επάνω κατέβηκαν οι μερακλήδες μαστόροι ξέχωρη φροντίδα, ενδιαφέρο και έγνοια. Ο οντάς ήταν πολύ ευρύχωρος και φωτεινός με θαυμάσια αναπαυτικά περιμετρικά μπάσια. Όλα αυτά τα πολλά και διάφορα που βλέπεις στον οντά σε ενθουσιάζουν για το μέγεθος, τη λειτουργικότητα, την αισθητική και την κατασκευαστική δεινότητα.

Όποιος επισκεπτεται όλα αυτά που περιλαμβάνονται στο χώρο αυτό, αναβαπτίζεται πραγματικά στις καθάριες πηγές των πατρογονικών παραδόσεων και δίκαια αναφωνεί πως εδώ μέσα είναι το λίκνο, η κούνια της ομορφιάς και της γεροσύνης που περικλείουν μέσα στην ιστορία τους ζωντανές μνήμες θυσίες και ασυνήθιστες πράξεις μεγαλείου και δόξας.

ΟΠΙΣΤΑΡ: δύο στενά τοξοειδή ξύλα του σαμαριού που επικάθονται επί λαγώνων του αλόγου κ.λπ.

ΟΣΤΡΑ: κλωστή χονδρή μεταξωτή που κάνουν οι γυναίκες τα διάφορα κεντήματα στα γυναικεία συγκούνια

ΟΣΡΕΧΙΑ: Σε πολλά χωριανά σπίτια ξεχωρίζουν οι οστρέχες των παραθύρων και της γνωστής καμινάδας, αυτές εκτός που χαρίζουν ξέχωρη ομορφιά και για το λόγο αυτό είναι καλοφκιαγμένες. Αυτές διοχετεύουν τα όμβρεια νερά από ένα σημείο στη γη.

ΟΥΒΙΑ: το διπλωμένο μέρος των φορεμάτων.

ΟΥΡΔΑ: τυρί από το αποβουτηρωμένο ξυνόγαλο.

ΟΥΡΝΙΕΣ: το μέρος του κάθε οικοπέδου των σπιτιών που στάζουν οι πλάκες της στέγης του γείτονα. Λένε πως εκεί πηγαίνουν φαντάσματα και κακά πνεύματα και γι' αυτό δεν κάνει να κάθεται ή να κοιμάται άνθρωπος

ούτε γκαστρομένη γυναίκα γιατί θ' αποβάλλει, ούτε και άνδρας γιατί θα γίνει αλλαφροϊσκιωτος.

ΠΕΖΟΥΛΙΑ: Γνωστά φιλόξενα και παρήγορα πεζούλια βρίσκονται στην αυλόπορτα του κάθε σπιτιού, της κάθε χωριανής γειτονιάς, που περνούν τις ώρες της μοναξιάς οι απόμαχοι και κουρασμένοι της ζωής. Υπάρχουν πέρα απ' αυτά και εξίσου παρήγορα και ανακουφιστικά πεζούλια έξω στις Εκκλησιές στο Μεσοχώρι και στις κρυόβρυσες. Εκεί όσα βρίσκονται αλλάζουν την καλημέρα του Χριστού, άλλες κουβέντες ένα ζεστό ανθρώπινο χαιρετισμό. Μπορεί τα χρόνια να είναι ασήκωτα και το φορτίο της ζωής να βαραίνει τους ώμους, το θερμό και φιλικό χαμόγελο δεν λείπει ποτέ από τα χείλη και τα βασανισμένα πρόσωπα. Είναι στιγμές που βλέπουν κατάματα την ευτυχία.

ΠΑΡΜΑΧΙ: το ξύλο που στηρίζεται στην παραστάδα της πόρτας και λοξά στη σκεπή της πόρτας και σχηματίζεται έτσι μία γωνιά που τοποθετούνται τριχιές, πανιά κ.λπ.

ΠΑΝΑΝΤΟΥΚΑ: μακρύ ανδρικό παλτό από εγχώρια μαλλιά και ύφασμα.

ΠΑΤΟΥΝΙ: ανδρικά τσουράπια, πλεκτές μάλλινες κάλτσες.

ΠΗΛΟΦΟΡΙ: ξύλινο κατασκεύασμα που κουβαλάνε τα μαστορόπαιδα στις οικοδομές τη λάσπη στους μαστόρους.

ΠΙΕΤΕΣ: πτυχές του φορέματος.

ΠΙΣΤΡΟΦΙΑ: τραπέζι σε νεόνυμφους και συγγενείς του γαμπρού στο σπιτικό της νύμφης την τρίτη ή πέμπτη μετά το γάμο.

ΠΙΤΤΟΞΛΟ: μακρύ κυλινδρικό ξύλο που πλάθουμε τα φύλλα για πίττες.

ΠΛΑΣΤΗΡ: δίσκος ξύλινος 0,60 X 0,70 που πλάθουμε το ζυμάρι.

ΠΑΛΑΝΤΖΑ: ζυγαριά.

ΠΕΤΙΜΕΖΙ: σιρόπι από βρασμένο μούστο.

ΠΑΧΝΙ: το μέρος που δίνουν τροφή των ζωντανών.

ΠΛΗΣΤΑΔΙ: καδί μεγάλο, γιομάτο με κρύο νερό, που διέρχεται σωλήνας προσαρμωμένος στον άμβυκα κατά την απόσταξη των σταφυλιών.

ΠΛΥΣΤΑΡΙΑ: μέρος κατάλληλο που πλένουν οι γυναίκες τα σκουτιά στο λαγκάδι, στο ποτάμι και το λάκκο. Επίσης το βοηθητικό μέρος του σπιτιού που πλένουν οι νοικοκυρές τα οικιακά σκεύη.

ΠΟΡΟΣ: μέρος του ποταμού που η κοίτη είναι πλατειά και ομαλή για πέρασμα.

ΠΟΛΕΜΙΣΤΡΕΣ: ειδικός χώρος στην οικοδομή με ιδιαίτερο βαρύ, συμπαγές, χονδρό κυβικό όγκο, καμωμένος με μικρά ανοίγματα για να κάνουν χρήση οι ηρωϊκοί μαχητές, τα γενναία άφοβα παιδιά, παλικάρια σε κάθε εχθρική επίθεση.

ΠΟΧΕΣ: κόκκινα γυναικεία τσαρούχια με μαύρη φούντα.

ΠΟΡΓΙΑ: ξύλα διάφορα καρφωμένα με λούρες ή βέργες για να γίνουν μαντριά για τα γιδοπρόβατα.

ΠΡΟΚΑΝΑΛΟ: μέρος της κάναλης που είναι μέσα στη γη και κινεί το μύλο. Αυτό συνήθως είναι μονοκόμματο και όχι με διάφορες δούγες όπως ακριβώς είναι η υπόλοιπη προς τα άνω εξωτερική κάναλη.

ΠΥΚΝΑΔΑ: κόσκινο με πυκνάς οπές για καθαρισμό του σταριού.

ΠΥΡΙ: ξύλο που κλείνουν την τρύπα του βαρελιού.

ΠΡΥΟΒΟΥΛΟΣ: μεταλλικό, κατάλληλο τεμάχιο, που χρησιμοποιείται για να χτυ-

πάνε πάνω σε στουρνόπετρα κομμάτι από ίσκνα για άναμμα του τσιγάρου (τσακμακόπετρα).

ΠΥΡΟΜΑΧΟΣ: τρίποδας σιδερένιος στη γωνιά του τζακιού που χρησιμοποιείται να βαστά επάνω στη φωτιά τα διάφορα σκεύη, καζάνι, τσουκάλι, κακάβι, κατσαρόλες, για να βράσει το νερό, το φαγητό, ή για ζέσταμα αυτού.

ΡΑΚΙ: ποτό οينوπνευματώδες που γίνεται από απόσταξη τσίπουρου, αυτό είναι το καλό, το δεύτερο γίνεται από κούμαρα, μούρα και κορόμηλα. Το τσίπουρο είναι ρακί από τσίπρα δυναμωτικό, τονωτικό και ευχάριστο για δουλειά και γλέντι αλλά και για πονόδοντο.

ΡΙΜΜΑ: πρόσθετη θηλιά που ρίχνουν προσεκτικά οι γυναίκες και τα κορίτσια όταν πλέκουν, με το σκοπό να ανοίξει το πλεχτό τσουράπι, η κάλτσα, η μπέρτα, η φανέλλα κ.λπ.

ΡΙΠΑ: ειδική πέτρα ευκολότροφτη που βγαίνει από ανάλογες πλακίτσες. Αυτή τη χρησιμοποιούσαν τότε τα παιδιά του σχολείου στο χωριό και ο επαγγελματίας σαν κονδύλι, να γράφουν στην πλάκα το μάθημα, τα βερεσέδια ή άλλους λογαριασμούς.

ΡΙΠΙΔΕΣ: πλάκες στο επάνω ακριβώς μέρος του τοίχου της οικοδομής, χτισμένες καλά με λάσπη που αυτές εξέχουν έξω. Πάνω απ' αυτές τις πλάκες τοποθετούνται κατάλληλες με ειδική τέχνη οι μεγάλες πλάκες της σκεπής. Αυτές κατ' αποκλειστικό τρόπο χρησιμοποιούν μόνο να στάζουν το βρόχινο νερό στο αμέσως γειτονικό μέρος του οικοπέδου, χωρίς φυσικά να αναγνωρίζονται άλλα νόμιμα δικαιώματα ή άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ιδιοκτησίας και χρήσης. Συνεπώς οι ριπίδες αυτές είναι ένα πολύ περιορισμένο απλό και αζημίωτο φυσικό και φιλικό συνάμα δικαίωμα.

ΡΟΚΑ: ηλιόκατη είναι φκιαγμένη από γερό διχαλωτό ξύλο που στη μέση έχει ένα σουφλί και γύρω γυρισμένα δύο άλλα ξύλα ή είναι φκιαγμένη πλακωτή σκαλιστή με ένα σουφλί. «Δόμ' τ' ρόκα να βάλω την τλούπα να γνέσω να δω να ξετυλίγονται οι αναμνήσεις της ζωής». Τα εξαρτήματα της ρόκας είναι το αδράχτι, το σφονδύλι, το λανάρι, η τλούπα, το γνέμα, τραγόμαλλα.

ΣΑΚΟΡΑΦΑ: βελόνα χοντρή, κατάλληλη για μάλλινα υφάσματα.

ΣΑΪΤΑ: ελλειποειδές ξύλινο εργαλείο που φέρει στο μέσο και κατά μήκος, σίδηρο ραβδί που διέρχεται το μασούρι και έτσι διαπερνά δεξιά και αριστερά εναλλάξ διά του στήμονος.

ΣΑΛΙΒΑΡΙΑ: μάλλινο άσπρο εγχώριο παντελόκι για μεγάλους.

ΣΑΛΙΑΡΑ: πανί που βάζουν οι μανάδες γύρω από το λαιμό των μικρών παιδιών για να μη πέφτουν σάλια.

ΣΑΡΜΑΝΤΖΑ: κούνια ξύλινη για να ησυχάζουν τα μωρά.

ΣΕΛΑΧΙ: πέτσινη ζώνη με θήκες, κατάλληλες για όπλα.

ΣΚΑΡΓΙΑΤΗΣ: έφιππος αγγελιοφόρος με φουστανέλλα, πεσλί, φέσι κ.λπ. που προηγείται πάντα για να ειδοποιήσει τους συγγενείς της νύφης ότι καταφθάνει ο γαμπρός και να πάρει τα σχαρήκια.

ΣΙΕΠΗ: πολύχρωμο νυφικό μεταξωτό κάλυμμα για να στολισθεί η νύφη.

ΣΙΝΙ: αβαθές ταπί για πίττες.

- ΣΤΟΡΙ:** κουρτίνα, στόφα, πολύτιμο ύφασμα.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣΚΕΠΑΣΜΑ:** ύφασμα διαλεχτό και όμορφο που το τυλίγουν τις νυφιάτικες λαμπάδες της χαράς που συνήθως αυτό γίνεται και φόρεμα της νύφης.
- ΣΛΑΠ:** θηρίο ανήμερο.
- ΣΤΗΜΟΝΙ:** τα νήματα του αργαλειού κατά μήκος και πλάτος του υφάσματος. Τυλισσόμενα δε αυτά στο πίσω αντί και διερχόμενα δια των μιταριών και του χθενιού, είναι έτοιμα όπως δι' αυτών διέλθει το υφάδι.
- ΣΤΡΙΤΖΑΡΟΣ:** ο πάσσαλος στο μέσο του αλωνιού που βοηθάει το ζώο να γυρίζει γύρω γύρω για να τελειώσει μία ώρα πιο γρήγορα το άλεσμα της νοικοκυράς.
- ΣΚΛΕΝΤΖΑ:** ξύλινο ραβδί με το οποίο τα παιδιά που παίζουν κτυπούν άλλο μικρό ραβδί για να μη πέσει αυτό μέσα στον κύκλο.
- ΣΚΟΥΤΙ:** ύφασμα που βγάζουν οι γυναίκες από τον αργαλειό μετά από κουράση και ανάλογο χρόνο. Για να φτιάσουμε σκουτί αγοράζουμε η κουρεύουμε από τα δικά μας πρόβατα τόσα δεκάρια μαλλί πρόβειο και το γνέθουμε, άλλο για στημόνι με το αδράχτι, όρθιο και με το σφονδύλι, άλλο και πιο ψιλό, άλλο το γνέθουμε για υφάδι με το αδράχτι και το σφονδύλι και αυτό είναι το πιο χοντρό. Τότε ετοιμάζουμε τόσα κουδάρια στημόνι και τόσα υφάδι. Όταν μετά βρούμε ειδική υφάντρα το πηγαίνουμε εκεί όπου αυτή πρώτα τοποθετεί το στημόνι έξω σε ανοιχτό χώρο για να απλώσει εύκολα και δυνατά σε μήκος και να το τυλίξει στο περιστρεφόμενο ξύλο και να το περάσει στα μιτάργια δύο ή τέσσερα ανάλογα με το σκουτί που επιθυμεί να γίνει.
- ΣΜΙΓΟΨΩΜΙ:** ψωμί από αλεύρι καλαμποκιού που ρίχνουμε μέσα στάρι, βρίζα κ.λπ.
- ΣΦΟΥΓΓΟΣ:** ράκη που δένονται σε μακρύ για να καθαρίζουν το φούρνο.
- ΣΤΡΟΥΓΚΑ:** κατάλληλο μέρος που κατά την έξοδο τη στενή αρμέγουν τα γιδοπρόβατα.
- ΣΦΑΛΤΟ** ή **ΤΣΙΑΠΑΡΙ:** κέντημα με χρυσή κλωστή σε γυναικεία φορέματα (τσιπούνες) μπροστά στο στήθος.
- ΣΦΟΝΔΥΛΙ:** κυκλικό ξύλινο ξύλο που φέρει στη μέση μια τρύπα που διαπερνά το αδράχτι κατά το γνέσιμο του νήματος δια της ρόκας.
- ΣΥΡΤΗΣ:** αμπάρα, μεγάλο χοντρό ξύλο που μπαίνει σε τρύπα ντυμένη εσωτερικά με σανίδια δεξιά καθώς βγαίνουμε από την πόρτα μέσα στον τοίχο. Το βράδυ ειδικά για ασφάλεια τραβούν έξω το σύρτη πίσω από τη μέση της πόρτας και τον βάζουν να ακουμπήσει στο άλλο μέρος της εσωτερικής παραστάδας, σε υποδοχή φκιαγμένη για το σκοπό αυτό.
- ΣΟΥΦΡΑΣ:** χαμηλό στρογγυλό τραπέζι που τρώγουν οι χωρικοί καθήμενοι σταυροπόδι.
- ΤΑΛΑΓΑΝΙ:** μάλλινο ένδυμα με κατσιούλα φερόμενο στους ώμους.
- ΤΕΛΕΤΙΝΗ:** λεπτό δέρμα για το επάνω μέρος των τσαρουχιών ή για δερμάτινες ζώνες.
- ΤΡΑΓΟΜΑΛΛΟ:** μαλλί γιδιών που το τουλουπιάζουν. Το βάζουν σε σακκιά και κάθονται απάνω για να πιγκιάσει. Μ' αυτό το μαλλί φκιάχνουν τα διάφορα χρήσιμα τσόλια του σπιτιού, σάϊσμα, καπλότες, κάπες κ.λπ.

ΤΖΑΚΙ: η πιο όμορφη και χαρακτηριστική γωνιά κάθε σπιτιού. Είναι ο τετραγωνικός χώρος που είναι πολύ προσεκτικά στρωμένος με διάφορες ειδικές πλάκες όπου εκεί καίνε τα κάρνα, η θράκα και η χόβολη.

Ολόγυρα το τζάκι περιβάλλεται με όρθια πλακίδια, στο βάθος υπάρχει άλλο χοντρό και ψιλότερο λιθάρι, ο λεγόμενος πυρομάχος. Πιο βαθιά υπάρχει άλλος χώρος που βάζουν τη στάχτη και πιο μέσα είναι το άνοιγμα του τοίχου σε σχήμα ορθογώνιο, πάνω που ανεβαίνει το μπουχαρί. Στο βάθος ή και λίγο πάνω μέσα στον τοίχο σε προεξέχουσα λίγο πλάκα υπάρχει ο γαστρολόγος, μέρος κατάλληλο που τοποθετούν τη γάστρα.

Πάνω από τη γωνιά κρέμεται η κρεμαστάλα μια αλυσίδα με τσιγκέλια ή σίδερο γυριστό στην άκρη για να κρεμάνε το γάστρο, το κάκαβι, τον τσέντερι. Υπάρχουν ακόμα και η πυροστιά, ο σιδηρένιος τρίποδας, πάνω στον οποίο τοποθετούν τα διάφορα αγγεία για φαγητό, για ψήσιμο ή για ζέσταμα.

Υπάρχουν τζάκια και σ' άλλα δωμάτια, αλλά και στο μαγειριό, στην πρόχειρη κουζίνα, όπου εκεί γίνονται και ψήνονται οι πίτες και τα άλλα φαγητά και πλένονται τα διάφορα μικρά ρουχα και ζεσταίνουν το νερό για να κάνουν μπάνιο στη σκαφίδα. Σε μερικά σπίτια δίπλα σε καλοφκιαγμένα τζάκια είχαν και ανάλογο άλλο καλό φούρνο με ξέχωρο χώρο για τη γάστρα. Όταν ήταν βαρυνχειμωνιά ψένανε εκεί γιατί στο μαγειριό, που ήταν συνήθως χωρίς ταβάνι, έκανε πολύ κρύο.

ΤΟΥΝΕΖΙΚΟ ΦΕΣΙ: φέσι μεγάλο, κόκκινο, αρχοντικό.

ΤΟΥΛΟΥΠΑ: μαλλί επί της ρόκας που κλωθόμενο μεταβάλλεται σε νήμα που περιτυλίγεται στο αδράχτι.

ΤΣΙΟΛΙ: τα διάφορα σκεπάσματα του σπιτιού όπως βελέντζες, κουδέρες, σαϊσματα, μιτάφια κ.λπ.

ΤΣΙΑΥΚΑ: φλυτζάνι για γάλα, τσαϊ, καφές και άλλα ροφήματα.

ΤΣΙΠΟΥΝΑ: Μάλλινο φόρεμα, κεντημένο προσεκτικά κατά τρόπο ζωντανό με τεχνική εκφραστικότητα.

ΤΣΙΟΜΠΕΡΙ: ασπρόμαυρο μανδήλι πραγματικό στόλισμα της κεφαλής των γυναικών και των κοπελλιών.

ΤΣΕΡΓΑ: μεγάλη και βαρεία φλοκωτή κουδέρα από καλό μαλλί.

ΤΣΙΚΡΙΚΙ: κατάλληλο όργανο ξύλινο που φκιάνουν τις κλωστές που τόσο καλό όμορφο ανακουφιστικό και χρήσιμο έργο θα προσφέρουνε στα πρόσωπα της κάθε οικογένειας.

ΤΣΙΟΥΡΒΙ: πρόχειρο φαγητό από αλεύρι γνήσιο και καθαρό βούτυρο (σπιτικό) και κρομμύδια χωριανά.

ΤΣΙΡΑΠΙ: κάλτσα εκλεκτή από καλό μάλλινο γνέμα γυναικεία ή ανδρική που συνήθως τα φκιάνουν τα όμορφα και ξακουστά χέρια των γυναικών του χωριού μας μαζί με τα γλυκά όνειρά τους και κάπου κάπου με σιγοτραγουδίσματα.

Στην αρχή παίρνουν πρόβειο μαλλί, το πλένουν καλά στο καθαρίο νερό για να φύγει από πάνω η σαριά. Μόλις αυτό καθαρίσει, λαγαρίσει και στεγνώσει στη συνέχεια το γραίνουν και αμέσως το λαναρίζουν και φκιάχνουν τις τουλούπες.

Στη συνέχεια παίρνουν την κάθε έτοιμη τουλούπα και την γνέθουν στο αδράχτι και την κουβαριάζουν, την μαζεύουν στο κουδάρι. Και έρχεται μετά η σειρά για το μοσχοπλέξιμο με τις βέργες τις κλέτσκιες των όμορφων τσιραπιών.

Πρώτα φκιάνουν τις μύτες των τσουραπιών, μετά τα πατούνια, συνέχεια τις φτέρνες και μετά το πάνω μέρος του καλαμιού.

Ο τρόπος αυτός του πλεξίματος είναι μονότονος, όχι όμως και τόσο κουραστικός γιατί το τραγούδι που ακούγεται και η θύμηση η ευχάριστη που έρχεται τις ώρες αυτές εξουδετερώνουν τη μονοτονία και την κούραση. Από έξω της κάλτσας είναι η ολόρθα και από μέσα η ανάποδη ή ακόμα πλέκουν 3 ή 4 θηλειές ολόρθα και τόσες ανάποδες.

Πολλές φορές φκιάνουν και καράσια δηλαδή αφήνουν σκόπιμα τρύπες στο πλέξιμο.

Διαφέρουν τα αντρίκια τσουράπια. Αυτά έχουν χαμηλό καλάμι και λέγονται πατούνες, τα γυναικεία έχουν ψηλό καλάμι και φθάνουν πολλές φορές μέχρι το γόνατο. Πολλές φορές τα τσουράπια τα στολίζουν με ξέχωρη προσοχή και φροντίδα, με διάφορες ξόμπλιες, με γνέμα διάφορου χρωματισμού και με ποικίλο σχήμα, ζωνάρια ζικ-ζακ συνήθως γωνιώδη.

ΤΥΛΙΧΤΡΑ: δύο διχαλωτοί πάσσαλοι που καρφώνουν στο χώμα και βάζουν το αντί και τυλίγουν το νήμα του στήμονος.

ΤΟΥΡΚΙ: σιδερένια στεφάνια για τον κάρδο, τα βαρέλια, τη μπούκλα, τη βαρέλα κ.λπ.

ΥΨΩΜΑ: άρτος που υψώνεται από τον ιερέα που συνήθως καλείται στο σπίτι σε γιορτάσιμες μέρες.

ΦΑΚΙΟΛΙ: κεφαλόδεσμο γυναικών από λεπτό ύφασμα.

ΦΡΟΥΤΑ: όμορφα κεντρίδια στο κάτω μέρος της ποδιάς των γυναικείων φουστανιών.

ΦΟΡΤΩΤΗΡΙΑ: διχαλωτά ξύλα (ραβδιά) που βοηθάνε τους χωριανούς στη φόρτωση των μουλαριών.

ΦΟΥΝΤΟΥΚΙ: η δεύτερη και καλύτερη ραφή των εγχωρίων φορεμάτων επί της εξωτερικής επιφανείας των φορεμάτων και κατά μήκος της συρραφής των διαφόρων τμημάτων του φορέματος, η πρώτη ραφή λέγεται τσιάτισμα.

ΦΕΛΙ: μικρό κομμάτι πίττας.

ΦΑΣΙΑ: μάλλινη ζώνη που δένουν τα μωρά μέσα στη σαρμανίτσα.

ΦΙΛΙΑ: επίσημο γεύμα σε φιλικό ή οικογενειακό πρόσωπο.

ΦΤΕΡΩΤΙ: το από κάτω στην καμάρα ξύλινο μέρος.

ΦΛΟΚΑΤΑ: επανοφώνι, χωρικό ένδυμα άνευ χειρίδων του μύλου που το χτυπάει συνεχώς στα χουλιάρια το ορμητικό νερό που βγαίνει από το σφούνι και έτσι περιστρεφόμενο γυρίζει τις μυλόπετρες.

ΧΑΓΙΑΤΙ: Ανοιχτός ισόγειος εξώστης από μπροστά συνήθως της κυρίας πόρτας και σκεπαστός πάντα από πάνω. Πολλές φορές είναι χτισμένος με κάμαρες και ξύλινα αδρύινα κάγκελα. Σ' αυτά τα χαγιάτια όλοι οι παλιοί ασπρομάληδες γέροντες που στα νιάτα τους γνώριζαν στην κάθε λεπτομέρεια κάθε στρατί και μονοπάτι όλα τα μέρη της κλεφτουριάς,

κάθονται άνθρωποι μεστοί μεγαλόψυχοι, φιλοσοφημένοι με το θερμό χαμόγελο πάντα στα χείλη.

ΧΑΡΜΠΙ: μικρό μαχαίρι που είχαν οι φουστανελάδες στο ζουνάρι τους.

ΧΕΛΙΔΟΝΑ: εξάρτημα και αυτό του μύλου, σε σχήμα χελιδονιού από την τρύπα του οποίου περνάει ο μοχλός του μύλου και μπαίνει σε κατάλληλη υποδοχή του ξύλου που είναι το κέντρο της μυλόπετρας. Αυτή γυρίζει κανονικά τη μυλόπετρα.

ΧΡΑΜΙ: μάλλινο σκέπασμα του κρεβατιού με κρόσια.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΥΣΤΑΤΗ ΩΡΑ ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Αγαπητέ Χωριανέ και εκλεκτέ Αναγνώστη.

Με την πλήρη βεβαιότητα ότι ικανοποιήθη η επιθυμία και το ενδιαφέρον σου, διαβάζοντας αυτό το εις χείρας σου τέταρτο κατά σειρά λαογραφικό και ιστορικό βιβλίο μου, σας απευθύνω τας ευχαριστίας μου για την τιμή αυτή μαζί με τον πατριωτικό χαιρετισμό.

Ελπίζω απόλυτα ότι έχεις εμβαθύνει ουσιαστικά στο νόημα του περιεχομένου αυτού του βιβλίου και θα πήρες και έμαθες πολλά ενδιαφέροντα από το λαογραφικό και ιστορικό πλούτο, τη φυσιογνωμία της πατρογονικής ρίζας μας. Κι ακόμα από την παραδοσιακή τέχνη του λαϊκού μάστορα των γνωστών μπουλουκιών και από τη ζωή των ταπεινών και λησμονημένων τύπων της Πυρσογιαννης.

Όλα αυτά τα ιστορούμενα που ασφαλώς πέρα από τη μάθηση ενδυναμώνουν τη χωριανή και εθνική μνήμη και επιδοθούν να διατηρηθεί εσαεί αδιάσπαστη η συνέχεια της χωριανής μας ιστορίας και τέλος επιδοθεί να μη σβύσει, να μη αλλοτριωθεί, η εθνική μας ταυτότητα, ο πολιτισμός, η βασική χωριανή κληρονομιά με τις χαρακτηριστικές και γνήσιες ιδιαιτερότητές της.

Όλα αυτά τα θεόδοτα χωριανά αγαθά και γεγονότα που πάνε να σβύσουν στην εποχή μας του υλικού ευδαιμονισμού. Τώρα μάλιστα που οι άνθρωποι έχασαν στ' αλήθεια τον ανθρώπινο προσανατολισμό και υιοθέτησαν νέα ήθη, ιδανικά και ισοπέδωσαν τις υψιστες εθνικές αξίες.

Με τη σίγουρη τέλος ελπίδα ότι αισθάνεσαι απόλυτη χαρά, πλήρη ικανοποίηση και δικαιολογημένη συγκίνηση από το διάβασμα των βιβλίων μου, πιστεύω ότι θα έχεις ανάλογο κίνητρο και θέληση να δώσεις αυτά και σε άλλους χωριανούς να τα διαβάσουν, που δεν είχαν τη χαρά και την ευκαιρία να τα έχουν στη διάθεσή τους.

Πρέπει να ξέρεις σαν παρακαταθήκη αγαπητέ βλάμη, όταν φεύγουν οι παλιοί χωριανοί άνθρωποι μας, οι τωρινές ζωντανές μνήμες, τα πλούσια πνευματικά μαζέματα χωρίς να αφήσουν γραπτά κείμενα αυτά χάνουν τη λαμπρότητα και βαδίζουν στον αφανισμό, στο σκοτάδι.

Και μπορεί η μνήμη αυτή η απαραίγκλιτη να μη λειτουργήσει μόνο ως ανάμνηση, μπορεί όμως να λειτουργήσει ως υπόμνηση ως εξώφληση ηθικού χρέους όλων των γνήσιων των γνωστικών και ευσυνειδήτων Πυρσογιαννιτών.

Εμπρός λοιπόν, ο καθένας που δεν μπορεί να βοηθήσει γράφοντας, ας στρέψει το ενδιαφέρον του στη διάδοση κάθε γραπτού ιστορικού κειμένου Πυρσογιαννίτη συγγραφέα, ας γίνει δρομεύς σκυταλοφόρος.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΩΡΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ
Η ΠΥΡΕΘΟΓΙΑΝΝΗ ΟΛΟ ΚΑΙ ΠΙΟ ΨΗΛΑ

Αγαπητοί χωριανοί και φίλοι

Έχω την ζιμή τη χαρά και την ευχαρίστησι να
εξηγήσω ότι στο χωριό μας λειτουργεί από μη-
νών πρωτακουστή και πρωτόγνωρη ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.
Είναι ένα στοχαστικό κέντρο κώμης με ζέση και
φίλος βοφός δάσκαλος, όχι μόνο της Πυρεθογιαννής αλλά
και όλης της Ελλάδας.

Η χαρμόσυνη και μαθήτορη αυτή είδησι αξίζει να
βέβαια να μάθω στο χωριό σου κι αν βρίσκεσαι
για διάλειμμα, αλλά βεβαίως και για έδρα της προέβρα
για έρωτα της αυτής με ανάλογα και χρήσιμα βιβλία.
Η βιβλιοθήκη αυτή θα δίνει σίγουρα στον κάθε χωριανό
ανάγκη, και φίλο το συναισθηματικό ότι είναι ένωσιν
είναι έφοροναχοί, μέσα στο βυστάδι της όγκου και τους
ωραριωνισμούς, αλλά θα νιώθει έτσι μέσα στη μακροίον
τα συμπαράστατες του άνοιξη τα πράγματα του μακρ-
χει τη φαντασία του.

Πέρα από αυτά το κάθε κατάλληλο βιβλίο θα κάνει τον όρι-
στον του μακροίονου χώρου και κεντρίζει το ενδιαφέ-
ρο για την μαθήτορη της χωριανής και έθνη ιστορίας.
Πρόσθετα βιβλίων και με σχετικά άποχρησία αξιωμα-
ωρησμού της βιβλιοθήκης αυτή όση της όρισει
μαθή και το ύψος του ωραριωνιστικού κέντρου, της
Πυρεθογιαννής, αυτή τη φεβρουάριο της ένωσιν όφθαλ-
χωριανή όρισει.

Έχω έκατα την άρχη έβραση από 900 όχρη-
να βιβλία και ανάλογη έθνησιν και ένω-
και δύο και τρία βιβλία να έβραση έβραση όφθαλ-
η βιβλιοθήκη μας «φίλος μαθήτορη όφθαλ-
ευχαρίστη και η Παναγία μαθήτορη»

 ΝΙΚΟΣ Ι. ΤΣΙΡΙΑΣ
Πυρεθογιαννής

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗ ΕΙΔΗΕΙ ΚΑΙ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΚΗΝΕΙ

Ἀγαπητοὶ Χερῖανοί καὶ φίλοι τῆς Πυρροχίανης
Σέ τιμῃ μέρυ θάξιμου τὰ εἰχναῖνα τοῦ ἰωνερατικῆς
Κέντρου τοῦ Συδέρου μας ἐπὶ τὴν καρδίαν τῆς Ἀθηνῶν ἐπιτῆ
ὁδοῦ Ζήνωνος 27, ἐτόσσημα μὲν μὲν ἀφῆκε γιὰ τὸν ἴερό αὐτο
βουνο ὁ ἀείμνητοῦ Χερῖανου τῆς Πέτρου Φρόντοῦ Διηφόρου
καὶ ἐπιβίβαν ἐτῶν Πρῶτου τῆς ἡ γυναικατὰ Ἀντιχου.
Ἀεραχίμ γιὰ τῆς ἴουτ ἡ ἐπισημασθῆ θὰ εἶναι Ἀγια Μέρα
Χερῖανου ὁλοκαύστη ἐπιδοφῶρος Πάχχαλινῆ, ἕνα βυβρο
πολιτῆο διαμῆντι

Μέρα ἰωνερατικῆς Πιοχάρια καθάρσιο, μὲν τὰ μὲν ἐξέθε
να Χρῆματα τοῦ δειχνοῦ δευθὰ βήθου ὅσοι ἰωνερα-
χου ἀνδρῶσοι Χερῖανοί φιλότιμοὶ ἰωνερατικοὶ καὶ τίημοι
καὶ τὸ βυβροδοτο βωίτι τῆς αὐτοῦ θὰ εἶναι γιὰ ὅσιντα
ἐπὶ βυβροδοτικῆς τῆς γιὰ βυβροδοτικῆς ἀφῆκε, ἐπὶ
ἐπισημασθῆ ἐπιδοφῶρος γιὰ ὁλοκαύστη βυβροδοτικῆ
τῆς καὶ ἐπὶ τῆς γυναικῶν τῶν ἰωνερατικῶν τῆς μὲν διηφοδοτικῆ
να ἀφῆκε μὲν τῆς ἀφῆκε ἐπὶ τῆς Πυρροχίαν
νιτῆς βυβροδοτικῆς ἀφῆκε. Ἀφῆκε να ὁλοκαύστη
να βυβροδοτικῆς ἐπὶ τῆς βυβροδοτικῆς τῆς καθάρσιο
Χερῖανῆ ἀφῆκε, να μὲν τῆς να ὁλοκαύστη
ὁλοκαύστη καὶ τῆς γυναικῶν γιὰ ἀφῆκε ἀφῆκε ὁλοκαύστη.
ἐπὶ τῆς εἰχναῖνα ἀφῆκε ἡ ὁλοκαύστη τῆς εἶναι Χερῖανῆ
καὶ ἀφῆκε

αὐτὸ διηφοδοτικῆς ὅταν ἀφῆκε ἐπὶ τῆς
ὁλοκαύστη ἡ καθάρσιο ἀφῆκε ἐπὶ τῆς γυναικῶν
να ὁλοκαύστη ἀφῆκε τῆς ἀφῆκε ὁλοκαύστη

Καλὴ ἀφῆκε

Νίκος Τεῖνας
Πυρροχίανης

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

**Η ΧΩΡΙΑΝΗ ΜΑΣ ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΣΕ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ**

«Ροδογελούν τα περασμένα στις μνήμες τα γιγάντια φτερά»
Γιώσέφ Ελιγιά

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

“Μια φωτογραφία αξίζει χίλιες λέξεις”

Όλες οι κατωτέρω φωτογραφίες μορφές και εικόνες, τα χρυσάφια αυτά, που πλημμυρίζουν το είναι μας από ηδονικές, μελωδίες χαράς, συγκίνησης και υπερηφάνειας, αποτελούν δικαιωματικά πηγαία 'κρυστάλινη πηγή άντλησης εσαεί δύναμη και κουράγιο για τη ζωή, για ηθικούς, θρησκευτικούς, κοινωνικούς χωριανούς και ειρηνικούς σκοπούς. Αλλά και στους ηλικιωμένους χωριανούς φέρνουν θύμησες και συγκινήσεις, αλλά και τους διαλεχτούς στίχους της μεγάλης ποιήτριας

«ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ»

«Ε! και να ξανανέβαινα σε κείνες, τις κορφές
για να συνάξω θύμησες και κλέφτικα τραγούδια
της λεβεντιάς της ομορφιάς ταμάραντα λουλούδια.
αλλά τα πόδια, δεν μ' ακούν κ' η ξενητιά βαρύνει
μόνο η καρδιά πάει μπροστά κι ακόμα ανεβαίνει».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΑΝΑΤΑ ΑΞΕΠΕΡΑΣΤΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ - ΕΞΩΚΛΗΣΙΑ - ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΑ

Στην Πυρσόγιαννη υπάρχουν μεγάλες εκκλησίες, πολλά εξωκλήσια και άλλα απέριπτα και γραφικά προσκυνητάρια. Όλα αυτά που έγιναν από πολλά χρόνια από την αδούλωτη ψυχή το υψηλό φρόνημα τη φροντίδα και την κάθε προσφορά των χωριανών, στέκονται μέσα στο χωριό και γύρω-γύρω στα ψηλότερα και επίκαιρα εδαφικά σημεία, σαν σύμβολα και σωστοί φύλακες άγγελου.

Είναι όλα όμορφα πανώργια τα περιβάλλουν με λεπτό ανάσσο αραχνουΰφαντο πέπλο ο θρύλος, η δόξα, η χαρά, ο πόνος, οι στεναγμοί, οι όρκοι και οι άπειρες μνήμες.

Ιδιαίτερα σε μερικά εξωκλήσια και προσκυνητάρια όλες οι ώρες είναι διαμαντένιες και όταν ο ήλιος ανατέλει που γέρνει σε μια φαντασμαγορική αποθέωση στον πολυκάνδηλο ουρανό και όταν το ολόγιομο φεγγάρι απλώνει απαλά ολόγυρα τα ασημένια μάγια του και λούζεται μέσα στα γάργαρα νερά του θρυλικού Σαραντάπορου ποταμού.

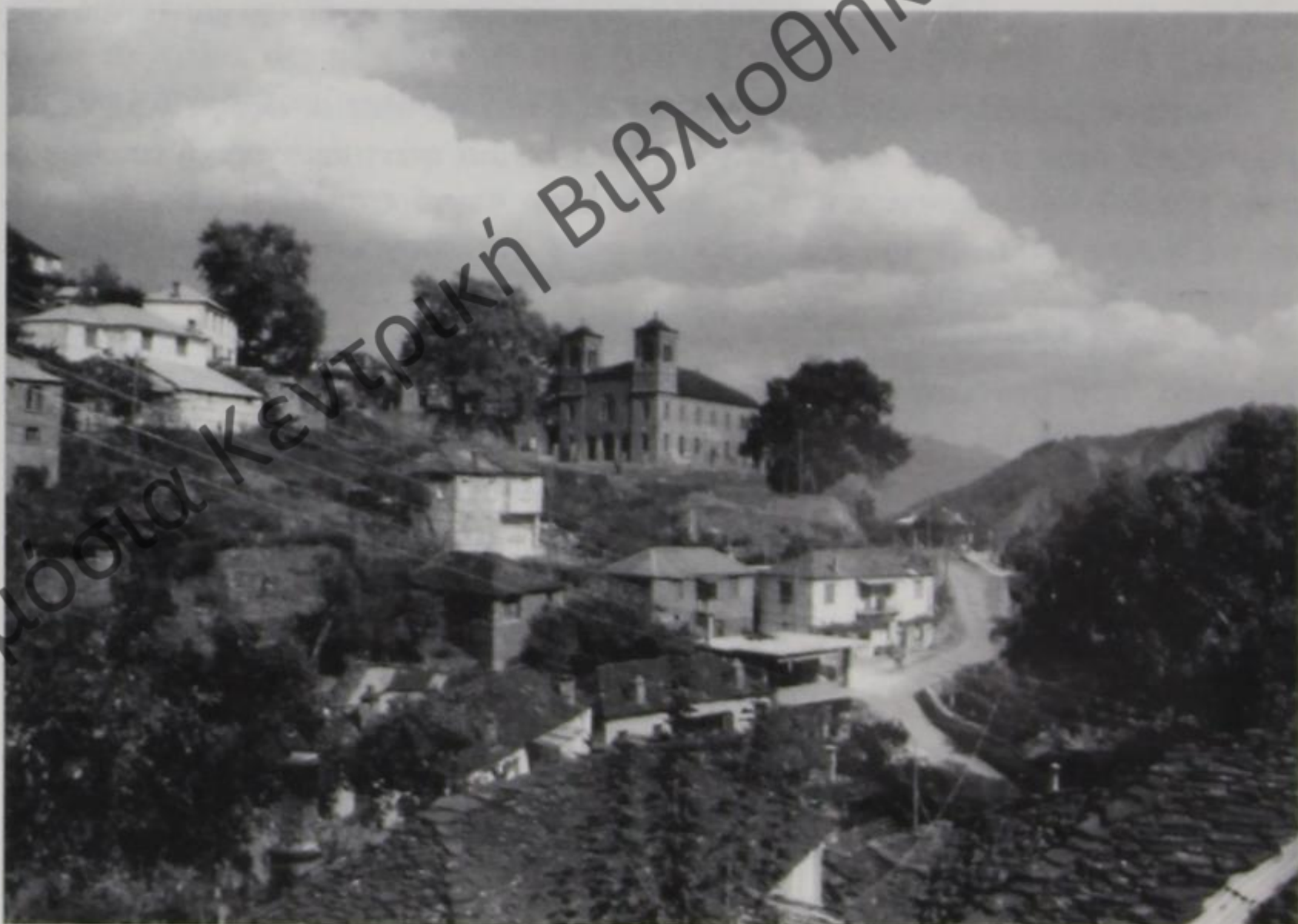
Από αυτά τα θεάρεστα στους Αγίους μας αφιερώματα, τα ψυχικά Χριστιανικά χτίσματα, που στο κάθε ένα ο χωριανός μάστορας έχει σημαδέψει τη δική του όμορφη διάφανη σελίδα με διακριτικό μεράκι με λεπτό γούστο με ιδιαίτερη έξαρση και πάθος, όλοι μας γενικά έχουμε πάρει και αφήσει κάτι για φυλαχτό γιαθύμηση για κατηγορία.

Γι' αυτό με ιερή και σεβάσιμα συγκίνηση και μεγάλη ευγνωμοσύνη παραθέτω στη συνέχεια σχετικές φωτογραφίες νέες και παλιές για να μη σβήσουν από τη μνήμη μας.

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ

Σήμερα με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση βλέπουμε πώς στο κάπως ερημοχώρι μας, άλλαξαν τα πράγματα, σ' αυτό συνέβαλε η προσπάθεια η αξιόλογη, το παρήγορο γύρισμα των νέων απογόνων, που άρχισαν αργά-αργά αλλά σταθερά να χτίζουν δίπλα σε παλιά σπίτια με τις πλακόστρωτες στέγες, νέα σπίτια ή να προβαίνουν σε αναπαλαίωση παλιών σπιτιών οικογενειακών.

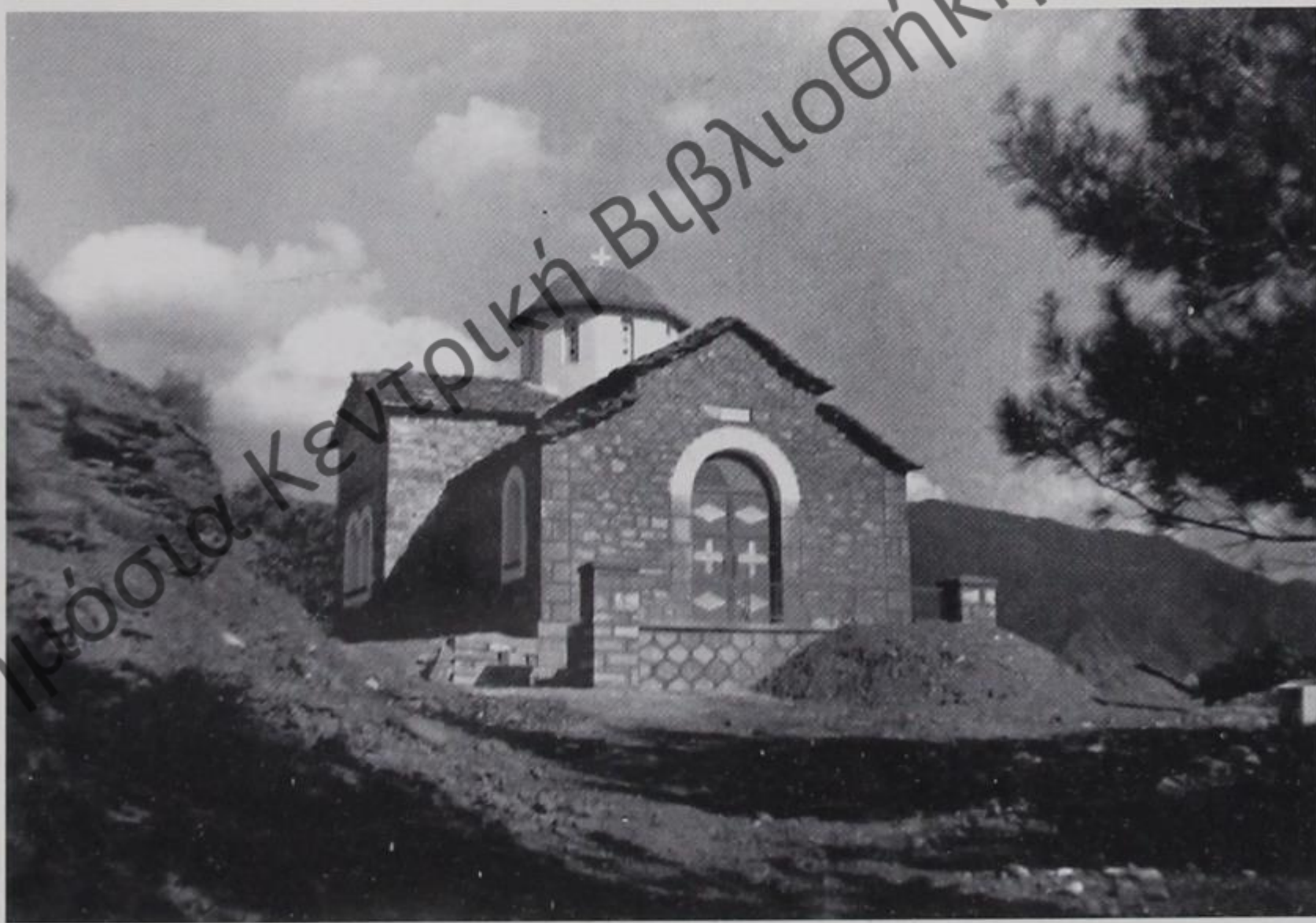
Πολύ ευχάριστο παρήγορο και ελπιδοφόρο αυτό και σηκώνει μια τρανή ευχή κι αυτά τα χωριανά λόγια: «Το χθες πέρασε ίσως ανεκμετάλλευτο. Ξέχασέ το, άφησέ το να το πάρουν οι άνεμοι, το κάτασπρο άλογο του αύριο δεν θα αργήσει νάρθει. Το σήμερα όμως, το κάθε τωρινό είναι μπροστά σου. Γιόμισέ το με έργα σωστικά με χρήσιμες παραγωγικές πράξεις, για το καλό του χωριού μας για την ιστορική φωτόλουστη Πυρσόγιαννη».

Ο ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ, το νέο Εκκλησάκι -1966- είναι στην πρώτη στράτα μόλις πρωτομπαίνεις στο χωριό.

Και γνώρισε αγαπητέ χωριανέ πώς τα άτομα στην επίγεια ζωή έρχονται και παρέρχονται, το χωριό παραμένει πάντα ζωντανό στο χρόνο και τα χωριανά ιδανικά και τζάκια πρέπει να επιδιώσουν αιώνια.

Πρέπει να φροντίζουμε με ξέχωρη συγκίνηση και ευλάβεια να έρχονται στην επιφάνεια με τη γραφή και το λόγο, όλες οι παλιές μορφές που περιβάλλονται από φωτοστέφανο αγνότητας και καλοσύνης και όλα τα γεγονότα που συνέθεταν την κοινωνική ζωή της Πυρσόγιαννης.

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Η Μάχη και Μαρία Λίντα το 1966.

Η εικονιζόμενη Εκκλησία και όλες οι παρόμοιες ήταν τα παλιά χρόνια η κατευθυντήρια δύναμη και η σιγουριά του χωριού μας. Τότε η Εκκλησία και ο Λαός σύσσωμοι αγωνίζονταν για την πίστη και την πατρίδα, για την άγια πίστη του Χριστού για την ξάστερη λευθεριά.

Το νέο εξωκλήσι του Αγίου μας, είναι χτισμένο πάνω στα παλιά θεμέλια του Ναού, με ξέχωρο μεράκι με παλιές πέτρες και αγκωνάρια, αιώνια σύμβολα ζωντανά, καθαρό δείγμα της Πυρσογιαννίτικης αρχιτεκτονικής μαστοριάς και δείχνει τη μεγαλόπρεπη, τη γαλήνια θεϊκή αρχοντιά.

Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ 1966

Έχει κτισθεί πολλά χρόνια πριν, σε εποχή που οι χωριανοί μας δεν είχαν συμβιβασθεί με καινούργιες θεότητες που κολακεύουν τη σάρκα, την ύλη τον εγωισμό, όλες τις σύγχρονες αιρέσεις, τα σύμβολα, τις δοξασίες που με ύπουλο και δόλιο τρόπο επέξεργάζονται την καταστροφή μας. Τότε που οι άνθρωποι δεν ισοπέδωναν τις ηθικές και εθνικές αξίες, δεν υιοθετούσαν νέα ήθη, νέα παράλογα ιδανικά, δεν χάνανε τον προσανατολισμό, όπως σήμερα στην εποχή μας και σε άλλες μεγαλοχώρες και μέρη της Ελλάδας μας.

Αυτό το απείριστο εξωκλήσι ζωντανεύει μία ολόκερη χαρούμενη ελεύθερη πνευματική ορθόδοξη ζωή, μία πατρογονική μορφή απλή άκακη αφκιασίδωτη, και κλείνει την ελπίδα, τη γαλήνη, τη δύναμη, την αγάπη, τη στοργή του πάνσοφου, του δίκαιου και παντοδύναμου Θεού.

Ο ΑΓΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

Άλλο ένα ακόμη πανέμορφο εξωκλήσι, σωστό στόλισμα της ουράνιας περιοχής, χτισμένο πάνω ακριβώς στα παλιά χνάρια του παλιοκαιρινού χτίσματος, με τις ίδιες παλιές δοξασίες, το ίδιο πιστεύω, τις ίδιες παρήγορες εντολές «ότι ο θείος νόμος του Χριστού δεν δεσμεύει κανένα, αλλά αντίθετα ελευθερώνει και ότι εκείνος ο μεγαλόχαρος Θεός δίνει νόημα και περιεχόμενο στη ζωή μας».

Και εμείς τονίζουμε πως ο Χριστιανισμός είναι η μεγαλύτερη ανθρωπιστική και καρποφόρος επανάσταση σε όλους τους τομείς της ατομικής και ομαδικής ζωής μας.

ΑΛΛΕΣ, ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ ΧΩΡΙΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Αρχιτεκτονικό στολίδι, καλαίσθητο, φιλόκαλο αριστοτέχνημα.

Εδώ φαίνεται ολοκάθαρα το μεγάλο δούλεμα, το μερακλίδι με ξέχωρο γούστο και καλαίσθητη επιμέλεια του λαϊκού μάστορα, ιδία στη ραφή στο αρμολόι στο λεπτότεχο πελέκημα της χωριανής πέτρας και του ξύλου.

Φανερώνει επίσης, τις πλούσιες πατρογονικές εποχές ευημερίας και πληθυσμιακής άνθησης που δυστυχώς πέρασε ανεπιστρεπτί.

Οι τελευταίοι καταστρεπτικοί πόλεμοι και τα μεσολαβήσαντα θλιβερά γεγονότα σφράγισαν σε μεγάλο βαθμό την ερήμωση του χωριού μας και της περιοχής.

Αυτό το σχολείο μέλαμα, φιλοξενούσε στην εποχή μου 250 μαθητάς, τώρα ούτε έναν για δείγμα, είχε και δασκάλους και ανάλογους ιερείς.

Ευτυχώς, ο λατρευτικός αυτός χώρος, τώρα μετετρέπει με φιλόδοξα όνειρα και ελπίδες σε αξιόλογο πνευματικό κέντρο, σε σπάνιο μουσείο με εξαιρετικό εθνολογικό υλικό, σε πλούσια βιβλιοθήκη και σε άλλους αξιόλογους χώρους έκθεμά της έγινε το οίκημα αυτό ένα πραγματικό και ελπιδοφόρο Άστρο της Βιθλεέμ.

Για τους μεταγενέστερους χωριανούς και φίλους αυτό και τα άλλα ανακαινισμένα παλιά σπίτια, εκκλησίες, εξωκκλήσια και προσκνητάρια ένα ζωντανό Μνημείο μιας παρουσίας, το σήμερα πολλών αιώνων, θα είναι και χώρος έρευνας και αφορμή για στοχασμό.

**Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΕΛΛΙΑ ΤΗΣ
ΣΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ 15-8-1938**

Η Παναγιά μας ήταν πάντα σωστό ιερό σύμβολο και καθαρή ελπίδα του κάθε χωριανού.

Τράνωσε κόσμο και γαλούχησε γενιές ολόκληρες με τα χριστιανικά νάματα και τον Ελληνικό λόγο. Αναπτέρωσε το κλονιζόμενο ηθικό, το θάρρος των σκλαβωμένων Χριστιανών για εθνική σωτηρία, για επιδίωξη του γένους μας.

Η Παναγία μας άξιος Στρατηλάτης Σωτήρας του γένους μας στις πιο δύσκολες, κρίσιμες και αποτελεσματικές στιγμές.

ΜΠΟΥΚΛΑ: Μεγάλο όνομα, τρανή αποστολή, τότε που η Πυρσόγιαννη ήταν γιομάτη κόσμο και παιδιά. Στα χρόνια εκείνα που στο χωριό δεν υπήρχε ηλεκτρικό φως στα σπίτια, τηλέφωνο και νερό. Η μπούκλα τότε ήταν στις δόξες της, στα μεγαλεία της. Μ' αυτήν και με τα γκιούμια και τις βαρέλες έφερναν το νερό από την κεντρική βρύση, για όλες τις ανάγκες του σπιτιού.

Σήμερα οι μπούκλες σπάνισαν, στο χωριό λιγόστεψαν πολύ οι άνθρωποι και τα παιδιά και γιόμισε ο τόπος και μέσα στο χωριό ακόμα σε πολλά σημεία, από πουρνάρια, φτέρες, κουτσουπιές, παλιούργιες, πεύκα και άλλα του βουνού και του κάμπου δέντρα και από διάφορες βάτσουνιές και τα αγριολούλουδα έκλεισαν κι αυτά τα μονοπάτια και τους καταικόδρομους.

Κι όμως τα λίγα παραδοσιακά σπίτια και όργανα και διεσώθηκαν και τα ξεθωριασμένα από το χρόνο και την εγκατάλειψη σχέδια και τα χρώματα των Οντάδων και των αυλόπορτων δείχνουν καθαρά το μέγεθος της ευημερίας και της αρχιτεκτονικής Πυρσογιαννίτικης τέχνης.

Όσα σήμερα βρίσκονται εκεί επάνω είναι για μας ένα αμυδρό φως, στο σκοτάδι της ζωής μας, μια κατάλευκη πασχαλινή λαμπάδα που δίνει στέφανο φως και λάγαρη ελπίδα.

Γυναίκες στο παραδοσιακό έργο του ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ με τη ΡΟΚΑ στη μασχάλη, τότε που η Πυρσόγιαννη ήταν σωστό μελισσολόι από κόσμο, το σχολείο πλημμυρισμένο από 250 μαθητάς, τα πυκνωμένα δάση και τα εντυπωσιακά με ανεπανάληπτες εικόνες λιβάδια και λαγκάδια ήταν κι αυτά γιομάτα το καλοκαίρι, από βλάχους τσιλιγκάδες νομάδες και κτηνοτρόφους με αμέτρητα γιδοπρόβατα που το καθένα απ' αυτά είχαν μελωδικά κυπριά και κουδούνια ποικίλα, αλλά και με άφθονα ~~πια~~ τζοπανόσκυλα, μουλάρια πανύψηλα και με τις πλούσιες οικογένειές τους που ζούσαν μέσα σε πανδαιμόνιο χρωμάτων φυσικών και λεπτών αρωμάτων.

Αντάρτικο σώμα του Καπετάν Σιδέρη (1912) γνωστό από τη Μάχη της Στράτσανης.

Στη φωτογραφία είναι οι Πυρσογιαννίτες Απόστολος Νούκος, 2ος αριστερά και ο Γκόφης, 2ος δεξιά.

Εκείνα τα παλιά χρόνια τα όμορφα μαστοροχώρια, που το καθένα είχε σημάδεψει τη δική του όμορφη διάφανη σελίδα με διακριτικό μεράκι με λεπτό γούστο και με ιδιαίτερο θεριακλίκι, είχε ταυτόχρονα γράψει την πιο λεβέντικη και περήφανη γιομάτη πολλές φορές με αγνό αίμα έξαρση και πάθος ιστορία.

Αποστ. ΝΟΥΚΟΣ +

+ ΓΚΟΦΗΣ

ΤΟ ΑΝΤΑΓΙΡΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΙΔΕΡΗ (1912)

ΜΙΑ ΠΑΛΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ

που σήμερα αποτελεί σωστό καύχημα και ευχάριστη γλυκιά ανάμνηση. Ο υποφαινόμενος ως έφεδρος ανθ/γός πεζικού του Τάγματος προκαλύψεως Κονίτισης, στην περιοχή Γέφυρας Μέρτζανης-Μελισσόπετρας-Κουτσούφλιανης, λίγες μέρες προ της κηρύξεως του ιστορικού και ένδοξου πολέμου της 28-10-1940, επιθεωρεί τα φυλάκια της περιοχής.

ΜΙΑ ΣΠΑΝΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟ ΣΟΪ ΤΗΣ

Η Σεβάσµια και γεμάτη αγάπη, συμπόνια, φιλοφροσύνη και πηγαία καλωσύνη, Μάνα µου, Αικατερίνη Ι. Τσίπα, το γένος Γεωργίου και Ελένης Πύρσου, καθηµενη αριστερά της φωτογραφίας δίπλα στο γαμπρό της Ανδρέα Ν. Χρυσάφη που ολάκερα χρόνια ήταν καλλίφωνος ψάλτης στο χωριό µας και δίπλα του η γυναίκα του Δημητρούλα το γένος Γεωργίου Πύρσου και όρθια τα παιδιά και τα ανήψια. Ξεχωρίζουν η Ανδρομάχη Πύρσου-Παπακώστα, η αδελφή της Όλγα, η Αγλαΐα Αϊδαλή, ο Κώστας Πύρσος η αδελφή του κ.λ.π.

Με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση περιλαµβάνω εδώ την αξιόλογη για µένα φωτογραφία για ένδειξη ευγνωµοσύνης, σεβασµού και για εξώφληση ηθικής υποχρέωσης, επικαλούµενος τους ωραίους και ταιριαστούς στίχους της µεγάλης ποιήτριας Γαλάτειας Μπαλτά, κόρη της εξ ίσου µεγάλης ποιήτριας Χρυσάνθης Ζιτσαΐας:

*«Μάνα µου καλή σ' ευχαριστώ
βαθειά από την ψυχή µου
που µέ 'μαθες πώς ν' αγαπώ
τον κόσµο και τη ζωή µου»*

Στην πάρα πάνω αναµνηστική φωτογραφία του 1949 βλέπεις στα πρόσωπά τους την τότε ευτυχία κατάµατα που κάνουν τη µέρα λαίλοκοπούσα, αγγελική στην εντέλεια όµορφη.

ΞΕΧΩΡΕΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ

Η Αθηνούλα Γεωργίου Πύρσου Ελληνοαμερικάνα από το Σικάγο και ο υιός της Φραγκλίνος Γεωργ. Πύρσος οικονομολόγος που πάντα διατηρούν ζωντανό τον συγγενικό δεσμό με τους εδώ συγγενείς του αείμνηστου συζύγου και πατρός τους Γεωργ. Απ. Πύρσου.

Αν και δεν γεννήθηκαν, ούτε μεγάλωσαν στην Πυρσόγιαννη εντούτοις αισθάνονται ότι αποτελεί ένα κομμάτι του εαυτού τους η γενέτειρα του αείμνηστου και αξέχαστου Γιώργου.

ΕΝΑ ΑΣΤΕΡΙ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΣΤΟ ΑΝΘΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
(1904-1945)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΥΡΣΟΣ

Οικονομολόγος άριστος. Ανώτατος Υπάλληλος Τράπεζης Ελλάδος. Αριστούχος παντού σ' όλα τα στάδια της Παιδείας και μέσα στη χώρα μας και στο εξωτερικό που μετέβει (Γερμανία, Γαλλία, Αμερική).

Διετέλεσε κατά την περίοδο της εδώ φοιτητικής του ζωής Δ/ντής του Γραφείου του Στρατηγού και Υπουργού Δαγλή και εν συνεχεία στο Γραφείο του μεγάλου οικονομολόγου και τέως Πρωθυπουργού της Ελλάδος Γεωργίου Καφαντάρη.

Μετά την αναγκαστική επιστροφή του από το εξωτερικό «διέκοψε την φοίτησή του λόγω του ότι απεβίωσε η μία μεγάλη και πλούσια αρχόντισσα της Αθήνας φίλη της οικογένειας Καφαντάρη, μου διαφεύγει αυτή τη στιγμή το όνομά της που είχε αναλάβει τα έξοδα των σπουδών του», ο αείμνηστος ξάδελφός μου Γιώργος κουμπάρος μου και Νουνός της κόρης μου Αικατερίνης, προσελήφθη σε ανάλογη μετά πλούσια πανεπιστημιακά προσόντα και την πολυγλωσσία του θέση στην Τράπεζα της Ελλάδος εις ήν έφθασε γρήγορα εις ανωτάτη βαθμολογική βαθμίδα. Εις ηλικίας 42 ετών περίπου αιφνιδίως πέθανε. Όταν το έμαθα το κακό άγγελμα είπα «ένα μεγάλο φωτεινό χρήσιμο αστέρι έσβησε».

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΥΡΣΟΣ

Ο πολύ άτυχος θείος μου που προβάλλει στη φωτογραφία με άριστο καλοφκιαγμένο κουστούμι με όμορφο γιλέκο με χαρακτηριστικά μεγάλα κουμπιά που έραψαν οι διαλεχτοί και επιδέξιοι ραφτάδες του χωριού μας, λίγους μήνας προτού βρει τον τραγικό θάνατο στο γνωστό γεφύρι της Κόνιτσας, που προσπαθούσε μια βροχερή νύχτα να περάσει με το άλογό του με προορισμό τα Γιάννενα για να συναντήσει το γιό του Γιώργο που μόλις είχε αφιχθεί στα Γιάννενα για υπηρεσιακούς λόγους, ύστερα από πολλών ετών σπουδές, εξωτερικό, υπηρεσία στο υποκατάστημα της Τραπέζης Ελλάδος στη Μυτιλήνη.

Το ριζικό πολλές φορές παίζει άσχημο αναπάντεχο παιχνίδι σε ωρισμένους ανθρώπους.

1994, λίγες μέρες προτού αναχωρήσουμε για την Πυρσόγιαννη.

Η γιαγιά Παρασκευή Ν. Τσίπα και ο εγγονός της Δημοσθένης Ι. Ιωάννου στην καταπράσινη και λουλουδάτη του σπιτιού βεράντα της.

Ο ένας καμαρώνει και χαίρεται τον άλλο με ιδιαίτερη χαρά και ολοφάνερη ικανοποίηση όπως καθαρά φαίνεται στα πρόσωπά τους.

Είναι αυτό ό,τι διαλεχτό επιθυμητό μπορεί κανείς να ονειρευτεί στη ζωή μας.

Ένα άλλο αξιόλογο με μαεστρία, με αυτοσχέδια τέχνη, με ανυπέροβλητη επιδεξιότητα χτισμένο προσκυνητάρι, από τα αμέτρητα που υπάρχουν σκόρπια στον τόπο μας, απ' αυτά τα αιώνια σύμβολα που κράτησαν γερά και ενίσχυσαν ολόκληρες γενιές στις πιο δύσκολες και κληρές μέρες και εποχές.

Με ανάλογο οφειλόμενο σεβασμό και με την πρέπουσα ταπείνωση, ήρθαν να προσκυνήσουν και ευχαριστήσουν τον Κύριο, η Παρασκευή Ν. Τσίπα, η κυρία Ρίτα Ι. Βενιέρη και η καλόκαρδη και άριστη μαθήτρια Λυκείου Ελευθερίτσα Ι. Βενιέρη.

ΤΟ ΑΙΜΑ ΝΕΡΟ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ

Ο Μιχάλης Σχόρεμας και η Αμαλία Γεωργ. Φλίνδρη, το γένος Αποστόλη και Αθηνάς Πύρσου όταν σμύζανε προ πενταετίας στη Νέα Υόρκη.

Τώρα η Αμαλία έκλεισε τις σελίδες του βιβλίου της και το αδράχτι της ζωής της σταμάτησε να γυρίζει πια.

Πήγε ψηλά, πολύ ψηλά να συναντήσει τον αείμνηστο άνδρα της Γεώργιο Φλίνδρη, μάνα, πατέρα, αδέρφια, προγόνους και τους άλλους προαποβιώσαντας χωριανούς και φίλους.

Έτσι είναι η Ζωή.

Ο Άγιος Νικόλαος χτίστηκε το 1742, πρότυπο της παλιάς αρχιτεκτονικής τέχνης με το περίφημο περιστύλιό του. Μέσα στον ιερό χώρο του βρίσκεται το Κρυφό Σχολείο, αυτό που κράτησε ψηλά αναλλοίωτη την εθνική, τη χωριανή πίστη και τη γλώσσα μας.

Σ' αυτό το πέτρινο και επιβλητικό σπίτι του Χριστού είναι αποτυπωμένη όλη η ψυχή και το μεράκι του ανυπέροχου και ταλαντούχου πρωτομάστορα και του επιδέξιου σκαλιστή της πέτρας.

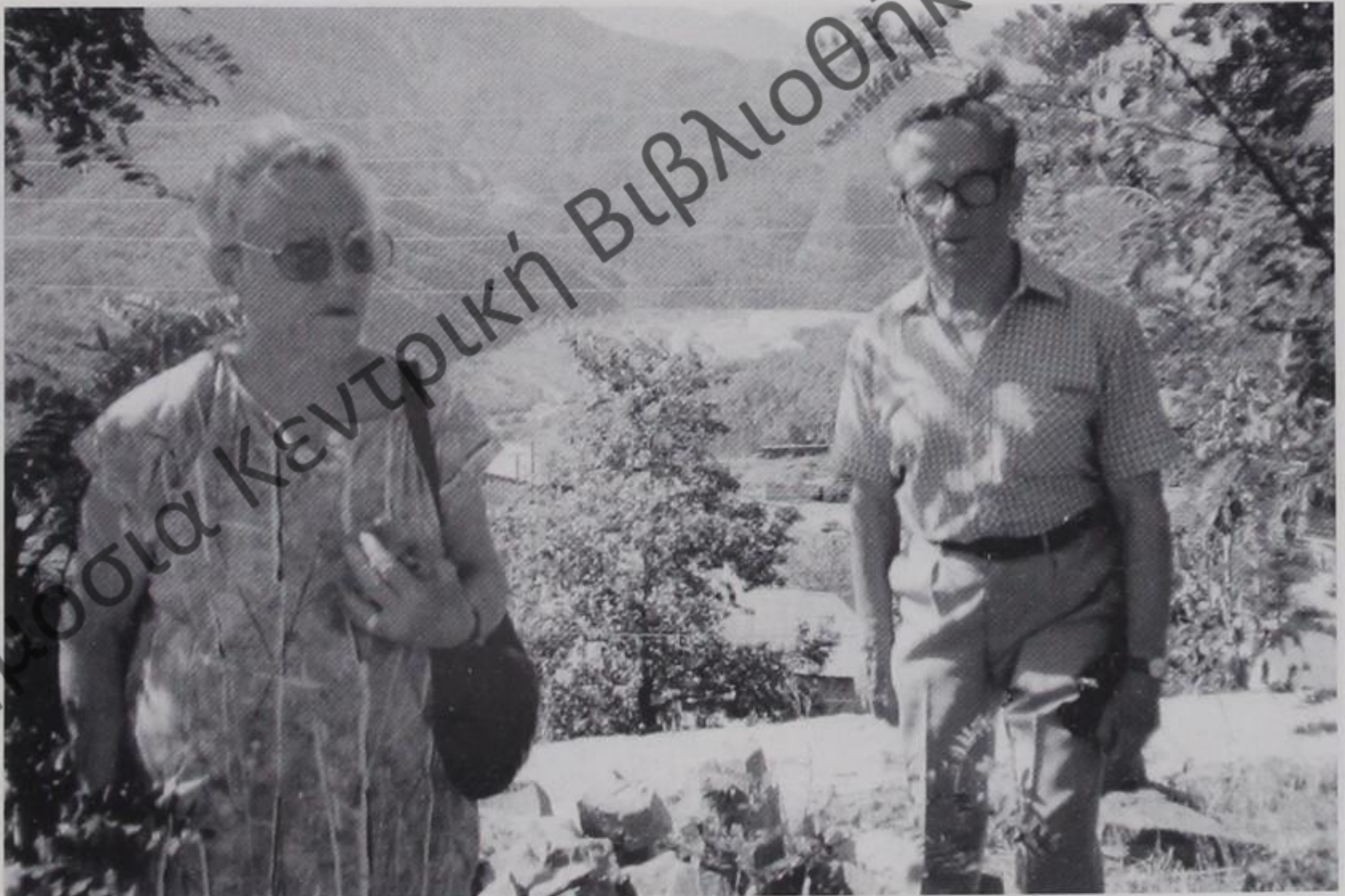

Η ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΝΕΩΜΕΝΗ

όπως την είδα με χαρά, με συγκίνηση και περηφάνεια τον Αύγουστο του 1994.

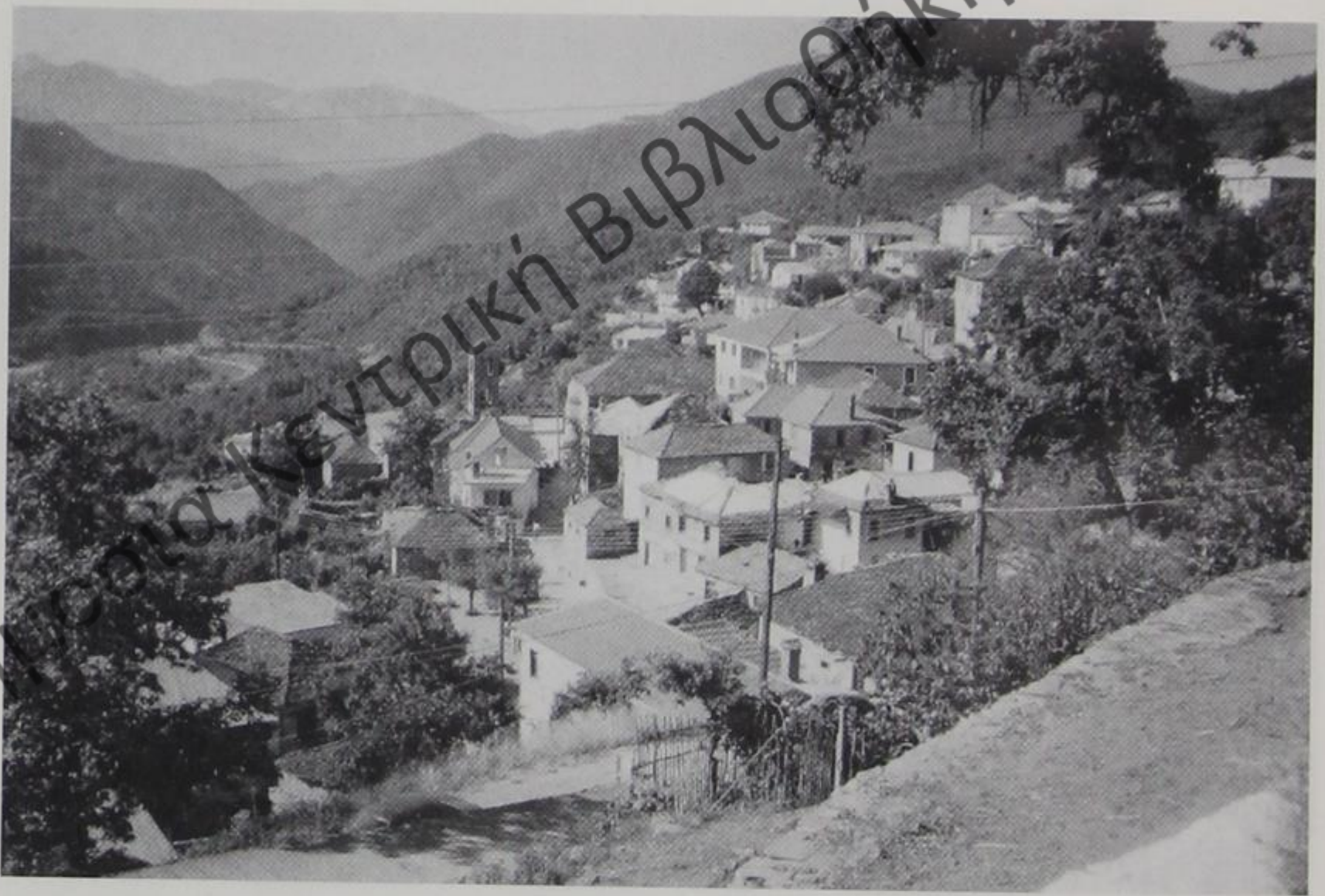
Κι όμως αυτό το σημερινό γαλήνιο και ειρηνικό χωριό όπως το βλέπουμε τώρα εμείς, τέσσερεις αιώνες έζησε μαζί με τους ανθρώπους του την πιο απάνθρωπη και σκληρή σκλαβιά των Τούρκων και των άλλων εχθρών του γένους που επιδίωκαν τη διαστρέβλωση, το στραγγαλισμό της αλήθειας, της πίστης στο Χριστό μας.

Στο βάθος της φωτογραφίας βλέπουμε το μεγαλόπρεπο Σαραντάπορο τη στιγμή του αρχίζει να εγκαταλείπει την Πυρσόγιαννη για να γνωρίσει καινούργιους κόσμους και χώρες.

Η ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ 15-8-1994

Μια ξεχωριστή γειτονιά καταπράσινη με νέα σπίτια κοντά σε κλασικά παλιά αρχοντικά σπίτια, που σε κάθε στρατί και μονοπάτι σε κάθε πετροβούνι έχει αποθέσει τα μυστικά της, έχει γράψει την πιο παλικάρεια περήφανη και γεμάτη πολλές φορές με αγνό αίμα των παιδιών της με έξαρση και πάθος την ιστορία της.

ΤΑ ΝΙΑΤΑ ΠΑΡΟΝ ΣΤΗ ΛΟΥΤΣΑ 1937 ΓΙΑ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΚΟΥ
ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΤΤΙΚΗ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΙΤΩΝ

ΜΙΑ ΑΞΕΧΑΣΤΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 1937

Από το πρώτο ξεκίνημα της ίδρυσης του Συνδέσμου μας.

Τα Πυρσογιαννίτικα νιάτα μαζί με Βουρμπιανίτικα το 1937 έρχονται σήμερα γιομάτα αναμνήσεις και θύμησες, από την πρώτη αφετηρία, το πρωτοβάπτισμα, το πρώτο καρδιοχτύπι της καρδιάς, το αθώο, το αγνό μπουμπούκιασμα της άνοιξης, της χαράς και της αγάπης.

Από τις μαγικές πρωτάκουστες, τις ολόπρωτες που ζωογονούν το είναι σου και δίδουν ξέχωρο ζεστό νόημα οι στιγμές αυτές και σε μεταφέρουν σε άλλο κόσμο διαλεχτό, όμορφο, γιομάτο γοητεία και θέλγητρα.

Εις τη φωτογραφία αυτή ξεχωρίζουν οι αδελφές Μαρίκα και ειρήνη Γ. Θεοδώρου, η Πινιώ Χ. Δούκα, ο Αντώνης, Γιάννης και Βαγγέλης Χ. Δούκα, ο Λάμπης Σωτηρίου με τις αδελφές του και ο υποφαινόμενος Νίκος Τσίπας κ.ά.

ΣΤΕΝΟ ΦΙΛΙΚΟ ΑΔΕΛΦΩΜΑ

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟ 1937

Από τις καλύτερες μέρες της ζωής που μένουν σαν τηλαυγής φάρος χαραγμένος στην ψυχή.

Στιγμές από τις θείες, τις μοναδικές, τις προνομιούχες, που οι άνθρωποι ζούνε ζωή αιώνων.

Στιγμές που βλέπεις την ευτυχία κατάματα, που κάνουν τη μέρα λαμποκοπούσα, αγγελική στην εντέλεια όμορφη.

ΔΥΟ ΑΛΛΕΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ από τη γιορτή 4-7-37

Φαίνονται καθαρά Ν. Τσίπας, Χαρίλαος και Περικλής Δούκας, Σ. Χατζής Χρυσάφης αδελφές Γ. Θεοδώρου, Πινιώ Χ. Δούκα, Δ. Περώνης, Κ. Πύρσος, Χ. Δούκας, αδελφοί Χρυσάφη και άλλοι.

Η Πάντα ωραία στα Μεγαλεία της, στη Λαμπρότητά της Κόνιτσα

Πηγαίνοντας με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση, ταπεινός προσκυνητής στην Πυρσόγιαννη, επιβάλλεται να σταματήσει όχι μόνο για μια ανανεωτική ανάσα, ύστερα από πολύωρο ταξίδι, αλλά και για μια απόλαυση και γνωριμία με την ιστορική και πανοραματική από απόψεως, θέσεως αλλά και μεγάλης ιστορίας, Κόνιτσα, κάτω στην άπλα την ισκιωτική κεντρική πλατεία της.

Στην εξαίσια αυτή και ζωογόνο θέση δικαιωματικά πιστεύει ο καθένας πως τα νιάτα δεν έρχονται μόνο δύο φορές που λέει το δημοτικό μας τραγούδι, αλλά χίλιες δυο φορές.

Άλλωστε αυτό το δείχνει καθαρά και ξάστερα και η φωτογραφία που απεικονίζει καθήμενο τον οικονομολόγο και ασφαλιστή Ιωάννη Δ. Ιωάννου, την σύζυγό του αριστερά Αικατερίνη το γένος Νικολ. και Παρασκευής Τσίπα και αριστερά την πεθερά του Παρασκευή.

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΘΕΪΚΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΕΠΙΝΟΗΣΗΣ

Η καθολική πρόοδος της Πυρσόγιαννης δεν σταματά εδώ μόνο σε έργα ευχάριστα διαμόρφωσης των πλατειών, με θαυμάσια πλακόστρωση, με υπέροχες και ασυνήθιστες πλάκες, δρόμους και σοκάκια, με τσιμέντο, με σχετική διαπλάτυνση αυτών σε ίδρυση αξιόλογου μοναδικού πνευματικού κέντρου σε πλούσια άνω των 1000 παντός είδους βιβλίων και εγκυκλοπαιδείας ειδικών μορφωτικών περιοδικών και το πιο σπουδαίο στη διαμόρφωση και επέκταση με νέα σύγχρονα δωμάτια του Ξενοδοχείου της Πυρσόγιαννης, και προς έπαινο των Προέδρων και των μελών των Συμβουλίων και των άλλων καλοθελητών και εθελοντών, ακόμα και σε αναπαλαιώσεις παραδοσιακών σπιτιών - πνεύμα παντού ανανεωτικό.

Στην υπέροχη τοποθεσία τοποθετήθηκαν όμορφα μοντέρνα ανακουφιστικά καλοφκιαγμένα παγκάκια για ξεκούραση για αναπόληση από απομάχους της ζωής και από κάθε κατάκοπο διαβάτη. Σ' αυτό κάθονται αναπαυτικά με σπρηφάνεια ύστερα από μία κουραστική βόλτα γύρω από το χωριό και απολαμβάνουν την θαυμάσια με πολύ απλωμένο ορίζοντα θέα των γύρω βουνών της Πίνδου και του θρυλικού Σαρανταπόρου.

ΜΙΑ ΥΣΤΑΤΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΗ

Στους αγαπητούς χωριανούς και φίλους της Πυρσογιαννης, μαζί με την μεγάλη αγάπη και τους πατριωτικούς χαιρετισμούς προσφέρω δωρεά και αυτήν την ταπεινή μου εργασία, που δεν δγήκε με λογοτεχνικές αξιώσεις και με λαογραφικές εμπορικές φιλοδοξίες. Απλά μονάχα από λαχτάρα δυνατή επιθυμία και τρανή συγκίνηση, αλλά και από ενδιαφέρον και ηθική υποχρέωση να φέρω στο φως της δημοσιότητας της φωτεινής επιφάνειας την πατρογονική ιστορία και παράδοση.

Δηλώνω τίμια και καθαρά πως δεν είμαι πρωτομάστορας του λόγου και της γραφής, είμαι ερασιτέχνης, φιλότιμος λαογράφος. Δεν γεννήθηκα ποιητής και λογοτέχνης, προσπάθησα λίγο, ανάλογα με τα λίγα μέσα, υλικά και πνευματικά που διέθετα και δρήκα.

Γι' αυτό το ζητώ συγγνώμη
Χίλιοευχαριστώ
Με πατριωτικό χαιρετισμό
Νίκος Ι. Τσίπας
Πυρσογιαννίτης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρώτο Μέρος

Για να μη σβύσει το παρελθόν

Ατενίζοντας την ιστορική παράδοση

Συμβολή της Γυναίκας στις τοπικές φορεσιές κ.λπ.

Φωτογραφίες, Εικόνες, Έγγραφα

Το Κρυφό Σχολειό

Πεζούλια, βουλευτήρια των Βάβων

Το τζάκι του χωριού μου

Αγκωνάρης Μάστορας

Η Παναγιά του χωριού μας και τα θαύματά της

Άνθρωποι των Γραμμάτων, χωριανοί και φίλοι κριτικάρουν τα βιβλία μου

Ονοματολογία και χρήση χρήσιμων εργαλείων, οργάνων κ.λπ.

Ύστατη ώρα, μνήμες και παράκληση

Δεύτερο Μέρος

Φωτογραφίες-Μνημεία αθάνατα, αξεπέραστα

Μια ύστατη παράκληση και διευκρίνηση

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

33135

KON